

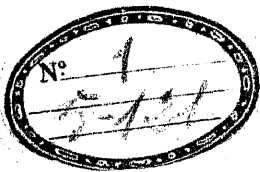
28.

37

28.

37

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

7

R. 1171

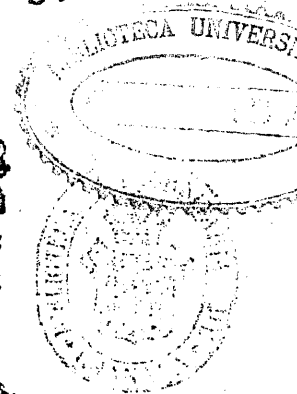
JO. FRANCISCI SCARDONÆ
RHODIGINI
APHORISMI
DE COGNOSCENDIS
ET
CURANDIS MORBIS

Uberrimis commentariis, atque animadversionibus
illustrati,

Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriam, tum in
praxim medicam cadunt, hodie maxime illustres,
sedulo pertractantur, discutiunturque.

EDITIO SECUNDA
LIBER TERTIUS.

De morbis imi ventris.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCCLIV.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, & PRIVILEGIO.

JO. FRANCISCI SCARDONÆ
RHODIGINI
APHORISMI
DE COGNOSCENDIS
ET
CURANDIS MORBIS

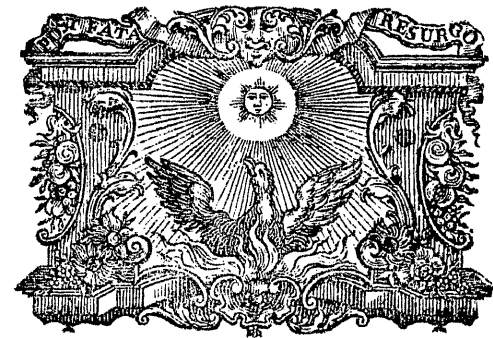
Uberrimis commentariis, atque animadversionibus
illustrati,

Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriam, tum in
praxim medicam cadunt, hodie maxime illustres,
sedulo pertractantur, discutiunturque.

EDITIO SECUNDA

LIBER SECUNDUS.

Præcipuos morbos pectoris complectens.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCGLIV.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, & PRIVILEGIO.

INDEX CAPITUM,

Quae in hoc Volumine continentur.

I.	De Angina vera.	1
II.	De Hæmoptysi.	13
III.	De Phthisi pulmonali.	26
IV.	De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate.	51
V.	De pectoris hydrope.	70
VI.	De Asthmate humido, & convulsivo.	85

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fr. Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore Generale del Sant'Offizio di Venezia, nel Libro intitolato: *Aphorismi de Cognoscendis, & Curandis Morbis &c.* Scriptore Jo. Francisco Scardona Rhodigino; non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a Giovanni Manfrè Stampatore di Venezia, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. 15. Maggio 1753.

(Gio: Emo Proc. Rif.

(Barbon Morosini Proc. Rif.

(Alwise Mocenigo IV. Cav. Proc. Rif. .

Registrato in Libro a Carte 9. al num. 60.

Gio: Girolamo Zuccato Segr.

Adi 19. Maggio 1753.

Registrato nel Magistrato Eccellentissimo degli Esecutori contro la Bestemmia.

Alwise Legrenzi Segr.

DE

INDEX CAPITUM,

Qua in hoc Volumine continentur.

I.	De Nausea, & Vomitu.	pag. 1
II.	De Cholera humida, & sicca.	14
III.	De Diarrhoea, Dysenteria, Tenesmo.	27
IV.	De Ventriculi, & intestinorum inflammatione.	41
V.	De Doloribus intestinorum non inflammatoriis, & speciatim de Colica.	52
VI.	De Lumbricis.	69
VII.	De immodico Hæmorrhoidum fluxu.	80
VIII.	De affectione Hypochondriaca.	91
IX.	De Scorbuto.	112
X.	De Ictero.	128
XI.	De Renum, ac Vesicæ calculis.	149

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fr. Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore Generale del Sant'Offizio di Venezia, nel Libro intitolato: *Aphorismi de Cognoscendis, & Curandis Morbis &c. Scriptore Jo. Francisco Scardona Rhodigino*; non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a *Giovanni Mansfrè Stampatore di Venezia*, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. 15. Maggio 1753.

(*Gio. Emo Proc. Rif.*)

(*Barbon Morosini Proc. Rif.*)

(*Alvise Mocenigo IV. Cav. Proc. Rif.*)

Registrato in Libro a Carte 9. al num. 60.

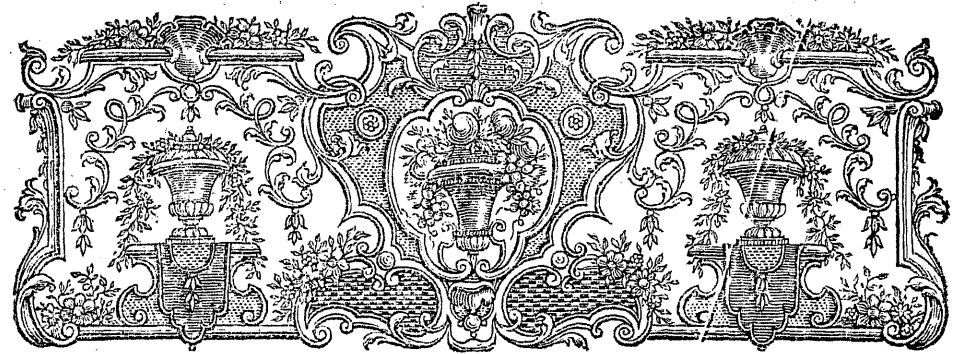
Gio. Girolamo Zuccato Segr.

Adi 19. Maggio 1753.

Registrato nel Magistrato Eccellentissimo degli Esecutori
contro la Bestemmia.

Alvise Legrenzi Segr.

DE

APHORISMI DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

De Nausea, & Vomitu.

I. Nausea est irritus vomendi conatus, vomitus vero violenta per superiora expulsio contentorum in ventriculo, inque proximis visceribus, ab inverso motu peristaltico oesophagi, ventriculi, & sæpe duodeni, nec non diaphragmatis, & Musculorum Abdominis convulsiva contractione plus minus violenta dependens.

II. Causa hujusce convulsivæ contractionis, vel in ventriculo hæret, vel in partibus cum ventriculo insignem communicationem habentibus: orta hinc celebris illa in idiopathicum, & sympatheticum vomitum divisio.

III. Illius causæ remoræ sunt materia crassa, viscida, mucosa ventriculi parietibus tenaciter adhærens. 2. nimis tenuis, acris, ac biliosa. 3. fanguis e vasis ventriculi erumpens in ejusdem cavum. 4. tumor inflammatorius, scyrrhus, callus ventriculi, ingestorum nimia copia, emetica acria, & laxantia, cathartica fortia, venena quamplurima corrosiva, fungi, aliæque id genus.

IV. Sympathici sunt inflammationes intestinorum, dolores colici, iliaci,
Tom. III. A ci,

ci, herniæ, ac prolapsus intestinorum, vermes, nephritica affectio, læsiones capitis, diaphragmatis, hepatis, lienis, uteri, aliorumque viscerum.

V. Causæ externæ sunt ira summa, motus in rheda, navi, aspectus rei ingrata, aut imaginatio fortis, maxime in pueris, & mulieribus, rerum, quæ noxiæ fuerunt.

VI. Signa præsentis vomitus sunt molestia circa præcordia, huic superveniens vertigo, & salivæ copiosus fluxus, tremor labii inferioris, & tandem vehemens ventriculi conatus, quo omnia contenta rejiciuntur.

VII. Signa vomitus pituitosi sunt excretio materiæ crassæ, viscidæ, tenacis, sensus ventriculi gravativus, inappetentia insignis, os muco plenum, aliaque id genus plane diversa a signis biliosi vomitus; cujusmodi sunt excretio tenuium, acrium, varii coloris humorum, ardoris, punctationisque sensus, sitis, & similia.

VIII. Sanguinei sunt ventriculi gravitas, punctorius, & tenivus hypochondrii sinistri dolor, sanguinis atrii, fulcique coloris, congrumati que perquam raro fluidi, rutilique ejectio.

IX. Consuetus vomitus certis temporibus recurrens, quo insipidum phlegma, aut subamarus, vel acidus succus ejicitur, salutaris.

X. Vomitus cachecticus, & febribus intermittentibus diebus judicialibus sponte superveniens, salutaris.

XI. Vomitus sanguinis in iis mulieribus, quibus suppressæ sunt menstruæ purgationes, omnis periculi fere expertus est. E contra in gravidis ob metum abortus.

XII. Solum vomitus, qui modum non servat, qui diuturnus est, & per quem boni, laudabilesque succi exernuntur, cohibendus.

XIII. Pituitoso vomitu laborantibus sal absynthii a ð i. ad ʒ s. ex cocl. suc. limonum bis, terve in die præscribatur.

XIV. Quo frustra adhibito, si æger facilis sit ad vomendum, robustus, nihilque emesim prohibeat, radix Ipecuacannæ a ð i. ad ʒ s. p. ex decoct. Card. Bened. mane jejuno stomacho exhibenda, imperando, ut durante vomitu juscula tenuia tepida hauriat æger.

XV. Si quid vomitum prohibeat, ad aquam Tetutianam propinanda in hunc fere modum confugiendum. ℞. Aq. Tetutian. Lib. iii. In primo cyat. solvantur mel. rosat. ʒ iii. pro una, & sic pro aliis per tres aut quatuor dies.

XVI. Facta purgatione quolibet die bolus ex Diacord. Fracast. ʒ s. exhibeatur.

XVIII. Quæ dum fiunt extrinsecus panis tostus aceto optimo imbutu adperso pulvere florum Chamomillæ, & tantillo croci regioni ventriculi applicandus.

XVIII. Tandem sequens elixirium in usum vocandum. ℞. Extraç
absynt.

absynt. centaur. min. agrimon. gentian. flor. chamomil. sal. tartar. a ʒ i. flavedin. cortic. aurantior. amar. ab omni albumine separ. ʒ iv. Vin. malvat. Lib. iv. M. f. maceratio in loco tepido per tres dies, dein facta expressione filtratur, & detur ad ʒ iii. quotidie hora altera prandium.

XIX. Si vires præ molesta materiæ ingrata rejectione dejectæ sint, vinum vetus odoriferum pro pota ordinario cum tantillo Myrrhæ concedi potest.

XX. Cave tamen, ne vinum acefcat in stomacho; tunc enim a vino abstinendum prorsus, vel leve tantum concedendum.

XXI. Decoctum Caffè cum elixir. proprietatis Paracelsi. a gut. xx. ad xxx. loco elixirii supra descripti adhiberi tuto potest.

XXII. In bilioso vomitu solo ol. Amygd. dulc. s. i. r. e. contentus sum, nec non aqua copiose ingesta, vel jusculis tenuibus, fero lactis.

XXIII. Clysteres quoque emollientes in pauca quidem quantitate, sed frequenter injici curandum.

XXIV. Educta materie peccante, conservam rosar. vel cydonior. mane ante prandium præscribo, syrupos etiam cydon. limon. berber. ex aquis plantagin. tormentil. exhibeo.

XXV. Cibi grati, & jucundi sint.

XXVI. Vomitus sanguinei curatio eadem fere, ac hæmoptyses.

XXVII. Si vomitus contumax fiat ad hypochondriacum vergens, curatio affectionis hypochondriacæ instituenda.

COMMENTARIA,
ATQUE ANIMADVERSIONES
IN APHORISMOS
DE COGNOSCENDIS, & CURANDIS MORBIS

LIBER III.

CAPUT I.

De Nausea, & Vomitu.

I. **N**ausea est irritus vomendi conatus, vomitus vero violenta per superiora expulsio &c.] Nemo ignorat pluribus constare tunicis ventriculorum, quarum maxime insignis illa videtur, quæ mediana, & carnosæ dicitur. Hanc fibris muscularibus constitui miro quasi, & inextricabili ordine convolutis manifesta res est. Aliæ quidem, quæ longitudinales ventriculi longitudinem abbreviant, aliæ, quæ circulares orificia claudunt, aliæ ventriculi amplitudinem amplectentes contrahunt, omnes vermiculari quodam, seu peristaltico motu a superioribus partibus ad inferiores progrediente donantur, quo fit, ut ea, quæ in ventriculo continentur macerata prius, & soluta sensim a pyloro, qui patens est, expellantur. Si igitur quacumque de causa motus vermicularis a superioribus partibus ad inferiores propagatio turbetur, æquis est qui non videat irritum tantum vomendi conatum; quem nauseam dicimus, exoriri? Si invertatur omnino, vomitum, quo ea, quæ in ventriculo continentur, per œsophagum protruduntur, superata vi fibrarum illarum muscularium, quæ illum coarctant, & claudunt, excitari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Si inversio hæc validior fuerit, validas etiam convulsiones tunicæ muscularis intestinorum, Duodeni præsertim, & Septi transversæ, & musculorum Abdominis excitabit; hinc non solum ea, quæ in ventriculo continentur, sed etiam quæ in intestinum Duodenum confluunt, cujusmodi sunt bilis, succus pancreaticus, per os, & vomitum ejicientur. Vomitum a solis musculis Abdominis perfici aliquando Medicis persuadere voluit Cl. Tournefortius (in cat. plantar. Paris.) Hanc tamen sententiam, ut ostendit Heisterus in annot. ad compen. Anat. p. 282. rejecit Schelhammerus. Chiracus vero, & postea Du Verneus (hist. Acad. Reg. An. 1700.) a motu diaphragmatis simul, & musculorum Abdominis absque concursu ventriculi eundem excitari sustinuerunt. Adversus hos pugnavit Cl. Littrius, & ventriculorum ad vomitum concurrere gravibus rationibus evicit, quem ipsi nos cum sanioribus Medicis in præfens sequimur.

II. *Causa hujusce convulsivæ contractionis vel in ventriculo hæret, vel &c.]* Nullum fere viscus est, nulla humani corporis pars, quæ cum ventriculo, & Duodeno insignem, planeque mirabilem consensum non habeat. Ut enim silentio præteream intestina omnia, mesenterium, pancreas, hepar, ductum choledochum proxime cum ventriculo esse connexa, liquet ex anatome per ramos e nervo vago intercostali, & tunicas, quæ ipsis sunt communes cum dia-

LIB. III. CAP. I.

phragmate, aliisque thoracis, & abdominis partibus, per plexum vero renalem, qui cum stomacho connectitur cum renibus, per nervum tandem vagum cum cerebro, & corde communicare. Manifestum est igitur non solum in ventriculo, & Duodeno hærentem stimulum, fibrarumque ventriculi motum peristalticum invertentem vomitui excitando parem esse, sed quocumque alio in loco, & viscere repositum; per summam enim, atque admirabilem illam inter hæc partes connexionem, ut una affecta, alteræ quoque licet longe distat afficiantur, convulsionem puta a renibus male affectis oriundam ipsi ventriculo communicari contingit, ejus motum peristalticum inverti, & vomitum eiere. Vomitus, qui a ventriculo proxime, & immediate affecto nascitur, idiopathicus; qui vero ab aliis partibus cum eodem communicantibus, sympathicus appellatur, ut de Epilepsia dictum est. Qua de re plura vid. lib. 1. com. in aph. 4. cap. 8.

III. *Illius causæ remotæ sunt materia crassa, viscida, mucosa &c. 2. nimis tenuis &c.]* Dum tenax, ac viscida materies villosæ tunicæ ventriculi adhærescit, fibras, quibus eadem contexta est, gravat, & molesto quodam sensu afficit. Fibræ sic affectæ inordinatim, atque inconcinne moventur. Quod dum fit contrahi inferiores contingit, contractas vero vim adversus superiores facere, hinc pylorum ocludi, & coarctari, œsophagum vero distrahi, ideoque cæteris ventriculi partibus versus œsophagum adductis, adjuvante musculorum Abdominis, & Diaphragmatis motum per orificium, quod patens fit, expelli. Idem plane dictum velim de materia acri, ac biliosa eisdem mordente, ac vellicante, & de sanguine e vasis ventriculi erumpente. *Acri*, inquam, & *biliosa*; quo nomine venit non tantum humor, qui ob nimiam tenuitatem, stimulantique virtutem, maximam habet cum bile affinitatem, sed bilis ipsa, quæ in ventriculorum ad naturalem famem excitandam, digestionem ciborum promovendam interdum confluit. Quod aperte negavit Pitcarnius, cujus tamen sententiam observationes, atque experimenta virorum in re medica præstantissimorum adeo infirmant, ut nullus dubitem, ut qui sibi libentissime blandiri velit, hac relicta in priorem iturum non sit. In pisce cyprino, aliisque in aqua dulci, & salita degentibus ductum bilis in ventriculorum desinare observatum est: quod ipse Malpighius observavit in insectis (de gland. conglobat. ad regiam Societatem Anglicanam &c.) Cl. Vallisnerius in anatome struthiocameli bilis portionem usque ad eorum stomachum, & ventriculorum ascendere, reliquam vero intestina versus descendere. Academici Parisienses in stomachi fundum bilem exonerari, dissectione quinque hystricum diligenter instituta deprehenderunt: Leonardus a Capua in hirundine marina, alii in lupo, unde ejus voracitas in proverbii consuetudinem venit. Vesalius ipse idem se vidisse in Remige quodam continuo esuriente testatus est. At si in hoc, & reliquis recensitis Animalibus bilis ad stimulandum, digestionemque ciborum juvandam concurrat, cur negetur famem quoque ab eadem excitari omnino non video, ut ipse Vallisnerius testatus est: imo si major ejus quantitas in ventriculi cavitatem effundatur, ut præ nimio stimulo, atque irritatione nervæ ejusdem fibræ convellantur, earumque motus peristalticus invertatur, quid est cur ad credendum vehementer non adducamur vomitum supervenire?

4. *Tumor inflammatorius, scyrrhus, callus ventriculi.]* Tumorem inflammatorium ventriculi, scyrrhum, callum vomitui excitando opportunissimum existere tam manifesta res est, quam quæ manifestissima. Equis enim est, qui non videat stagnante sanguine, vel lymphâ in vasis ventriculi, præternaturalibus, & violentis contractionibus, distractionibusque nervæ fibrillarum, inconcinnos, atque inordinatos motus excitari, qui peristalticum motum ejusdem invertere valent? Si de callo ventriculi speciatim sermo sit, non solum vomitum

con-

contumacissimos progignit, quod blandæ illæ, æquabiles, atque ordinatæ fibrillarum contractiones a superioribus partibus ad inferiores tendentes perturbentur: sed etiam quod orificium dexterum ventriculi tali vitio interdum ita arctè occluditur, ut nil trajici per ipsum possit, quemadmodum in viro quodam vomitu contumacissimo consumpto, ac mortuo, atque ejus cadavere dissecto Bononiæ vidisse bona fide testor.

Ingestorum nimia copia.] Ingesta nimia copia cum stomachum nimis gravent, stimulo eidem, ac molestiæ sunt, unde inordinatus motus excitatur, qui blandum, atque æquabilem, seu peristalticum invertit. Huc accedit eadem ipsa copia plus æquo distendi posse, ac fieri, ut dexterum ventriculi orificium occludatur, vel saltem angustius reddatur, ita ut a ventriculo prompte elabi non possint, vel morâ facta corrumpantur, ac stimulando idonea evadant, vel incoctis etiam remanentibus pondere saltem suo ventriculi fibras molestè afficiant, quæ propterea ad molestiam illam excutiendam spasmodice contrahantur.

Emetica acria, & laxantia.] Simile plane quiddam evenire perspicuum est, si ea quæ ingeruntur acrimonia peccent, & quidem tanta, ut non prius e ventriculo elabuntur, quam ejusdem fibras vehementer stimulerint, atque ad violentas, & minime ordinatas contractiones sollicitaverint, unde motus ventriculi peristalticus invertatur. In horum censu veniunt emetica, quæ acria dicuntur. Sunt porro alia, quæ non stimulando operantur, sed qualitate alia, quæ stimulandi virtute æque pollet. Ejusmodi sunt laxantia, uti oleosa, pinguis, aquosa calide, & copiose epota, quæque sinistrum ventriculi orificium laxant, nulla ne minima quidem alteratione in dextro orificio facta. Cum enim fibræ orificii sinistri laxatæ multum sui roboris, & elasticitatis amittant, fibræ dextri in naturali statu remanentibus, necessario consequitur, ut hæ validius, & fortius sese contrahentes illis prævaleant, & ex vicium inæqualitate motus ventriculi peristalticus invertatur, atque ea, quæ in ventriculo continentur, per os protrudantur.

Cathartica fortia. Ut cathartica medicamenta vomitum inducant valida esse debere, quæque vim suam statim in ipsum ventriculum exercent, vel parum infra ipsum, facit potissimum ea ratio, quod nisi has condiciones habuerint, e ventriculo elabuntur, priusquam fibras stimulando ad violentas, & non ordinatas contractiones sollicitaverint, ideoque purgatio superveniet. Neque putandum est auctum motum, quem purgantia in intestinis excitant, ad supremas usque ventriculi partes propagari, ita ut aptus sit ad contenta e stomacho protrudenda; per longum enim intestinorum tractum propagatus majorem in modum languescit: nisi forte in Duodeno impuritates adsint, & fordes, quæ impedimento sint, quominus ad cætera intestina irritanda pervenire purgantia possint, ideoque vim suam exercent in Duodenum fibrarum ejusdem motum perturbando, atque invertendo, unde vomitus.

Venena quamplurima corrosiva, fungi &c.] De venenis, præsertim arsenico, sandaracha, mercurio sublimato, aliisque hujusmodi tam nota res est, quam quæ notissima. Particulis enim causticis, erodentibusque facta sunt, quæ cum ventriculi, tum ceterorum viscerum fibras ad enormes, atque effrenes motus sollicitant, ut violentè excretiones per superiora, & inferiora, dolores capitis, vertigines, deliria, pulsus obscuritas, inæqualitas, cordis palpitationes, syncope, urinæ suppressiones, sudores frigidi, totius corporis tremores molestissimi, ac concussiones, quæ passim in iis observantur, qui talia venena assumpserunt, manifestè demonstrant. Quamquam vero dantur venena, quæ licet corrosiva non sint, vim tamen suam in ventriculum, atque proxima viscera exercent. Id observavit Hildanus, de fungis venenatis cent. 4. obs. 34. & Hippocra-

ocrates historiam affert cujusdam, qui ab esu fungorum vehementi vomitu excitato interiit.

IV. *Sympatici sunt inflammationes intestinorum, dolores colici, iliaci, hernia &c.*] Dum sanguis in intestinorum vasis subsistit, seu intestina inflammantur, eorumdem membranæ sensu exquisitissimo præditæ ea ratione afficiuntur, quæ opus est ad spasmodicas insignes contractiones, quibus peristalticus ipsarum motus invertatur. Inverso peristaltico intestinorum motu, ventriculi quoque inverti contingit, unde vomitus. Hoc idem evenit in doloribus, seu a fœcibus induratis, seu a flatibus, seu ab humoribus crassis, viscidisque hærentibus intestino colon, vel ileo; hoc idem in hernia, & prolapsu intestinorum, ut præcæteris Cl. Frid. Hoffmannus testatus est, qui maxime in senibus herniosis, ubi ingens intestinorum copia prolapsa fuit per plures annos insignem, ac mirabilem amurcæ quantitatem quovis tertio, vel quarto die vomitu redditam vidit.

Vermes.] Vermes quoque in intestinis latitantes non alia de causa vomitum eient, quam mordendo, ac rodendo intestinorum fibras, eorumque motum æquabilem, & ordinatum perturbando, atque invertendo, qui inversus motus ad ventriculum usque, & œsophagum propagatur. Nescio an uberius, quam ab hoc fonte repetendi sint contumacissimi vomitus in pueris, quibus contabescunt.

Nephritica affectio, læsiones capitis &c.] Quotiescumque calculus in renibus, vel ureteribus impactus sit, vel inflammatione eadem partes corripiantur, vomitum constanter sequi, ut inter signa diagnostica nephriticæ affectionis maxime propria recensetur, facit potissimum, quod violentæ, ac spasmodicæ contractiones, quæ a renibus, aut ureteribus excitantur per plexum renalem dextrum, & sinistrum cum stomacho insignem communicationem habentem, ejusdem fibræ communicatæ ipsarum motum peristalticum perturbant, atque invertunt.

Quid quod capite male affecto a contusione e. g., vulneribus, doloribus inveteratis, atque vehementibus, diaphragmate, hepate, liene, aliisque visceribus aliquo modo detentis eadem de causa enascitur? Inordinatos nempe, ac perturbatos harum partium motus ventriculi fibræ per nervum vagum communicari contingit, earumque motum invertere, unde vomitus.

V. *Causæ externæ sunt ira summa.*] Iræ pulcherrima laus est minus esse perniciosam, quam ceteræ animi affectiones, ut notat egregie Bacco de Verulamio in hist. vit. & mort. Immo interdum salutaris est, ut monet Hippocrates lib. 2. Epid. sect. 4. in iis enim hoc remedii genus commendat, qui ex assiduo leguminum usu crurum impotentes facti fuerunt, cujus sententiam confirmarunt etiam Horstius lib. 3. cons. epist. 12. qui paralyticum triennale ob hostis præsentiam in furorem actum e lecto repente profiliisse, atque eundem invasisse tradit; Valeriola lib. 2. obs. 4., qui paralytim inveteratam, & singultum enormem iræ beneficio sanatum describit. Quid quod adversus podagram valere plurimum observarunt Pechlinus lib. 3. obs. 28., & Bartholinus in hist. anat. cent. 6. hist. 28. ? Tertianas, quartanasque febres contumacissimas ira profligatas testantur M. N. C. dec. 2. an. 3. obs. 93. Paræus lib. 1. cap. 23. Si tamen modum excedat, plurimi, iique gravissimi morbi enascuntur. Frequentissime vomitus. Cum enim in ira spiritus animales hac illac cæco impetu irruant, mirandum non est peristalticum ventriculi motum inverti, unde vomitus. Huc accedit in ira summa bilem ab hepate per ductum choledochum in duodenum ob irregularem spirituum motum, solidarumque partium, quæ ejusdem secretioni dicatæ sunt, spasmodicam constrictionem exprimi, in ventriculum insigni copia regurgitare, ibique irritando, ac mordendo vomitum eiere.

Motus in rbeda, navi, aspectus rei ingræte, aut imaginatio fortis.] Vomitus, qui

qui a motu in rheda, navi excitatur, non aliunde repetendus est, quam ex eo, quod talis motus spirituum animalium motum perturbat, a perturbato spirituum animalium motu, cum totius corporis, tum ipsius ventriculi fibræ varie, inordinateque concutiuntur, hinc peristalticus eorundem motus invertitur, unde vomitus. Qua de re plura dicemus cap. de affectione hypochondriaca.

Ab eodem fonte repetendi sunt vomitus in iis, qui aliqua imaginatione forti tenentur, præsertim si delicatioribus sint, ut mulieres, & pueri, propter molliores, infirmioresque nervas fibrillas, quæ ad inluetas motiones vehementius suscipiendas præ robustiorum hominum fibris sunt opportune. Quanta sit vis imaginationis ad perturbandum motum fibrarum nostri corporis, liquet ex Epilepsia, quam a forti imaginatione excitatam testatus est Baglivus; ex notis rei appetitæ, quas mulieres gravide infantibus imprimunt: ut mittam eos, qui oscitantem, aut vomentem cum viderint, oscitant, & vomunt, nec non illos, qui cum edentes intueantur salivant, unde in proverbii consuetudinem venit: *salivam moveri iis, qui aliquem cibum appetunt*. Qui plura cupit adeat lib. 1. cap. 8. com. in aphor. 3. ubi argumentum hoc fuscè pertractavimus.

VI. *Signa præsentis vomitus sunt molestia circa præcordia &c.*] Quemadmodum per summam, atque admirabilem inter nervosas partes connexionem, ut una affecta, altera quoque licet longe distita afficiatur, commodissime explicantur vomitus, qui sympathici dicuntur, atque ex stimulo extra ventriculum reposito ortum traducit; ita ea facillime explicari posse videntur, quæ vomitum comitantur. Undenam enim molestia illa circa præcordia, undenam superveniens vertigo, salivæ fluxus, tremor inferioris labii, & alia ejusmodi symptomata repetenda, quam ex violentis, & minime ordinatis ventriculi contractionibus, præcordiis, faucibus, ori, capiti, aliisque partibus communicatis, unde varie, inordinateque concussis nervis filamentis opticis vertigo excitetur, spasmodice contractis glandulis salivalibus serum copiose exprimat, varie exagitatis musculis maxillæ inferioris motui inservientibus, tremor labii superveniat?

VII. *Signa vomitus pituitosi sunt excretio materia crassa, viscida &c.*] Summopere utile est, ac pernecessarium medentibus vomitus differentias desumptas ex materia ventriculi fibras ad violentas, inordinatasque contractiones sollicitante cognoscere, ne sine discrimine eadem in omnibus remedia adhibeantur magno ægorantium damno. Symptomatum differentia vomitum pituitosum, ac biliosum significantium pendet potissimum a materiæ morbum facientis diversitate. Viscidam, ac tenacem materiam ventriculi parietibus inhaerentem, ac vomitum excitantem, præterquamquod conjunctam habere debere excretionem mucis viscidæ, ac tenacis perspicuum est, accedit præterea nonnisi ventriculum gravare posse, succos digestionis ciborum, ac fami naturali excitandæ destinatos obruere, atque impares muneris suo reddere, unde sensus ventriculi gravativus, inappetentia insignis, aliaque subsequuntur id genus; cum tenuis nimis, atque acris sit pungere, mordere, etiam vomitum, tenuium, acrium varii coloris humorum, ardoris, punctioisque sensum comitari contingit, sitim, & similia.

VIII. *Sanguinei sunt ventriculi gravitas, punctorius, & tensivus hypochondrii sinistri dolor &c.*] Quamvis vomitus sanguineus a vasis ventriculi sanguiferis ejus substantiam perreptantibus disruptis, erosus, aut alia ratione affectis sanguinem in ventriculi cavum effundentibus oriri possit, nullo vitio in liene, vicinisque partibus existente; plerunque tamen lienis obstructionem pro causa agnoscit. Obstructus enim, infartusque cum sit lien, sanguinem ab arteria splenica provenientes recipere nequit; stagnante autem sanguine circa arteriam, & venam splenicam, necesse est, ut magna ejusdem copia trajiciatur in vas breve, quod in ventriculum definit, eoque distento plus equo, ac disrupto, in ventriculum ex-

oneretur, hinc liquet cur præter divulsionis fibrarum ventriculi sensum, qui probabiliter a vasorum disruptione pendet, tensivus plerunque hypochondrii sinistri dolor comitetur, non aliunde quam a sanguine circa arteriam, & venam splenicam hærente, easque distendente repetendus. Liquet etiam cur sanguis, qui vomendo ejicitur, atrii, fuscique sit coloris, & congrumatus. Antequam enim e vasis ventriculi erumpat, in prædictis partibus subsistens, cessante globulorum ejusdem motu, atque agitatione, ruborem, fluiditatemque amittit, hinc atrii, fuscique coloris ejiciatur necesse est. Cum tamen evenire possit, ut ab arteriis disruptis, excessusque effundatur, nullo in liene, aliisque visceribus vitio existente, perspicuum est interdum rutilum, floridumque erumpere posse, mixtum tamen pituita ventriculi viscida, ut Cl. Etmullerus adnotavit.

IX. *Conjectus vomitus certis temporibus recurrens, quo &c. salutaris.*] Ad præxim commodissima divisio vomitus est in consuetum, & accidentalem. Illius rursus in periodicum, vel nullam periodum servantem. Periodi exemplum præbent illi, quibus singulis hebdomadis, aut mensibus ab incongruis succis ventriculus exoneratur. Talis enim vomitus est earum rerum, quæ ventriculum gravant, quæque noxiæ hominibus, atque infestissimæ evaderent, nisi extra corporis confinia qua data porta educerentur. Ejusmodi sunt, quæ a ciborum digestionem relinquuntur, quæque mora in ventriculo facta in inspidum phlegma, aut acidum succum degenerant. Ob id potissimum vomitus, qui tales conditiones habuerit, salutaris censendus est.

X. *Vomitus cachecticus, & febribus intermittentibus diebus judicialibus &c.*] Neque inutilis est divisio vomitus in naturalem, & artificialem. Naturalis quidem solet appellari, quem natura per se ipsam concitat nullo adjuvante artificio. Artificialis vero, quem digiti, vel penna oleo illita in fauces immissa, vel liquor aliquis, aut quodcumque corpus, quod irritandi vi præditum per os assumptum promovet. Naturalis vel ea expellit, quæ naturæ inimica sunt, vel ex mera naturæ irritatione, atque intempestive suscitatur. Ille salutaris est, hic nullatenus. Hisce breviter delibatis haud insolens, atque arduum explicatu crediderim, cur febribus intermittentibus diebus judicialibus vomitus sponte superveniens salutaris sit. Pravi enim humores, qui ab hepate, pancreate, glandulis ventriculi, & intestinorum extillant, quique in primis viis collecti certo, statoque tempore aptam sanguini ad excitandam febrem materiem suppeditant opportuno ad excretionem tempore, diebus scilicet judicialibus excernuntur, unde imminentem paroxysmum præcaveri contingit, vel saltem leviores fieri, & febrem sensim sensimque tuto feliciterque debellari.

XI. *Vomitus sanguinis in iis mulieribus, quibus suppressæ sunt menstrua purgationes &c.*] Dum sanguis, qui per uterum externi debuerat intus cohibetur, plenitudo fit insignis, qua vasa ventriculi venosa brevia dicta majorem in modum distenduntur, disrumpunturque, hinc vomitus sanguinis, ut & Hippocratis lib. de morb. 5. 32. & Foresti lib. 16. obs. 25. Panaroli Pentecost. 1. obs. 6. Roderici a Castro de morb. mulier. lib. 1. cap. 3. Hoechstæderi Dec. 3. cas. 7. aliorumque observationibus compertum est; quem vomitum parum, aut nihil pertimescendum esse facit potissimum ea ratio, quod ablata plenitudine, ac nimia vasorum distentione, disrupta vasa facile consolidari contingit, ac coalescere. Huc accedit evocatis mensibus etiam recidivæ periculum omne tolli, ut præcæteris adnotavit Hippocrates aph. 34. sect. 5. ubi ait: *Mulieris sanguinem evomenti mensibus erumpentibus solutio fit*. Eadem sere de causa & gravidæ in gestationis tempus per uterum externi solebat, eodem ipso gestationis tempore in nutritionem foetus minime feratur, præsertim si plethoricæ sint mulieres, opi-

paris cibis liberaliter indulgeant, & vena ad nimiam sanguinis plenitudinem tollendam minime fecerit. Quod ubi contigerit, concurrente solidarum partium vitio, vomitum sanguinis sequi debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Hic porro vomitus quamvis per se minime periculosus sit, cum a sola plenitudine oriatur, fit tamen periculosus, quatenus reciproca illa Musculorum Abdominis, & Diaphragmatis contractione, qua viscera imi ventris majorem in modum concutiuntur, abortus sequi potest, etoque magis si copiosa sit sanguinis excretio, per quam necessarium, ac sufficiens foetui nutrimentum auferatur.

XII. *Solum vomitus, qui modum non servat, qui diurnus est, &c.*] Egregie monet Hippoc. sect. 1. aph. 2. *In perturbationibus ventris, & vomitionibus spontaneis, si talia purgantur, qualia purgari oportet, confert, & leviter tolerant: sin minus, contra.* Quo aphorismo docere visus est Hippocrates in curatione evacuationum, sive per alvum, sive per os, illud quam diligenter considerandum esse, num criticae sint, num modum servant, num per eandem materia inutilis ejiciatur, vel e contra symptomatice sint, atque ex mera naturae irritatione oriuntur, num ea quae excerni non debent, materia scilicet utilis, atque boni, laudabilesque succi copiose excernantur. Si primum, cohibendas non esse, sed tamen diu sinendas, quamdiu sunt opportunae: Sin alterum, e contra reprimendas.

XIII. *Pituitoso vomitu laborantibus sal absinthii &c.*] Nullum magis acceptum, probatumque remedium Riverio, Sydenhamo, aliisque ad vomitum compescendum, quam sal absinthii. Fateor me eodem in quibuscumque vomitionibus vix, ac ne vix quidem ad causam irritantem respicientem usum fuisse. Mirum in nonnullis vomitum incantamenti ad instar sedatum, in aliis e contra auctum potius, gravioremque non semel deprehendisse. Quae res effecit, ut rem sedulo pro ingenii modulo ad examen revocarem, ac viderem quibus tandem vomitionibus compescendis par idem esse posset. Quod nulla meliori ratione me praestare posse sum arbitratus, quam principia absinthii indagando. Totam igitur plantam oleo essentiali plus minus amaro, & aromatico, sale plus minus tenui, ac volatili constare experimentis solertissimorum virorum compertum habui, ideoque ad deficientem solidarum partium motum, atque elaterem augendum, ad laxiores fibras constringendas, ac firmandas, ad crassiores succos attenuandos, tenaces incidendos, ad mucosas quilibet alicubi impactas, adhaerentesque dissolvendas aptissimam. Salem, qui fit ex lixivio cinerum plantae combustae, quod rite percolatum evaporatur ad siccitatem usque, adeo acrem esse inveni, ut solum in parca dosi, & multo liquore dilutus, aut viscidulo corpore involutus exhiberi possit, ne acrimonia sua gulam, & ventriculum laedat. Quibus rite perpenis haerere mihi diutius non licuit. Ad credendum enim vehementer adductus sum solum vomitioni a fibrarum ventriculi laxitate, a materia crassa viscida, ac lenta ejusdem parietibus adhaerente opitulari. Arque hinc liquido constare arbitror, cur si medicamenta ex absinthio delumpta sine discrimine adhibeantur in quibuscumque vomitionibus, eandem interdum augeant, ac graviores efficiant. Nempe vomitus a fibrarum rigiditate, crispatura insigni, convulsiva, & ad inflammatoriam tendente tensione, ob acres, atque erodentes succos non modo non sedant absinthiaca remedia, sed ita augent, ut fere insanabiles reddantur. Aptè cadunt in hunc locum observationes Sim. Pauli, quibus deprehensum est helluones fere omnes, qui ad appetitum sollicitandum vinum absinthites, aut tincturas stomachicas, ac spirituosas ingurgitant, plerumque macie consumptos evadere. Si in vomitu pituitoso, seu a crassa, ac viscida materie ventriculi parietibus inhaerente, ac fibrarum ejusdem laxitate adhibeatur, nisi eundem compescat, pulcherrima saltem ejusdem laus est, eandem

dem materiem attenuando, incidendo, quod caeteri omnes lixiviales sales, & medii faciunt, ea ratione alterare, qua opus est ad promptam, facilemque excretionem. Observatione dignum est, quod narratur in M. C. an. 6. & 7. obs. 199. de cive quodam, qui cum absinthium plane averfaretur, consilio cujusdam pharmacopaei granis aliquot salis absinthii fixi assumptis, non minus consueta symptomata, deliquium, stomachi subversionem passus est.

XIV. *Quo frustra adhibito, si aeger facilis sit ad vomendum &c. radix Ipecac. &c.*] Duplex est modus, quo preparati humores expelli possunt, per vomitum nempe, atque alvum. Nonnulli cum eisdem humores in ventriculo haerentes animadvertent facilius per vomitum arte excitatum educi posse, ad emetica confugiunt. Vehementer enim contractis ventriculi fibris, ac totius abdominis, vicinisque partibus valide concussis fieri minus vix potest, quin humores ventriculi parietibus adhaerentes per aëso-phagum, atque os protrudantur. Qui modus purgationis maxime probatur Fernelio (de vomit. cap. 3.) ubi ait. *Vomitum purgationum omnium praestantissimum est; quia noxios humores ex ipsis fontibus sinceris elicit, & evacuat, omnemque in ventriculi capacitate, ac ejus tunicis haerentem illurviem in primis expurgat, e praecordiorum membranis, e cavis fecoris, lienis, ex pancreate omnis generis supervacaneos humores elicit, quos plerumque neque hiera, neque aliud vehementissimum ullum, etiam frequens pharmacum in alvum exturbare potuit.* Nos ab his sumus, dummodo tamen eæ conditiones serventur, quas attigimus, ut scilicet emetica coincidentur a constitutione corporis valida, in qua videlicet & stomachus ad vomendum proclivis sit, & viscera satis robusta, & nihil prohibeat, quominus tuto eadem exhiberi queant.

Sed quod caput est ad emetici delectum summopere attendendum est, ita quidem ut lenia, quaeque laxando potius, & lubricando, quam irritando operantur, neque vehementia, atque acria adhibeantur.

Illae enim saepe saepius in stomacho remanent, cruditatem augent, majorisque oneris sunt, haec vero violentas in stomachi fibras contractiones excitando gravissimas molestias creant. Mediocria omnium tutissima sunt, atque in vomitu quidem Ipecacuana caeteris omnibus praefenda; non solum enim educendo humores ventriculi parietibus adhaerentes operatur, si vomitum cieat, sed etiam partes stipticas communicando, quibus laxatae ejusdem fibrae in pristinum elaterii statum restituuntur.

XV. *Si aliquid vomitum prohibeat, ad aquam Tetutianam &c.*] Nemo ignorat aquas Tetutianas insigni faldedine praeditas esse. Quae falsa sunt ad attenuandum, incidendum, atque abstergendum plurimum valere manifesta res est: hinc est aquas Tetutianas faldedine sua lentos, viscidosque humores ventriculi, & intestinorum parietibus tenaciter adherentes attenuando, incidendo, abstergendoque vomitu laborantibus egregie opitulari. Solent largius, & liberaliter exhiberi, ut ventriculum, & intestina suo pondere gravantes, mordacitate irritantes per alvum viam sibi facilius aperiant. Sed hac de re plura alibi.

XVI. *Facta purgatione quolibet die bolus ex Diacord. Fracastor. &c.*] Salubre practicum accuratiorum post Cl. Sydenhamum consilium est cuilibet purgationi opiatum aliquod medicamentum subungere, quo commotio omnis, atque irritatio a purgante medicamento excitata sedetur. Quod si unquam praestandum, id maxime praestandum esse post purgationem ad vomitum compescendum institutam, quam violentae, & non ordinatae fibrarum ventriculi contractiones praecesserunt, luce clarius apparet. Narcoticam vim habent Theriaca, Mithridatum, Diacord. Fracastorei, aliaque similes compositiones propter admixtum opium, quae propterea sine discrimine, ubi sedandum sit, usurpari possunt. Qui tamen a nimia ingredientium farragine abhorret, nullus dubito quin Diacord. Fracastorei ante-

anteponat, quod etiam Sylvius in quorumvis humorum acrimonia commendat.

XVII. *Qua dum fiunt extrinsecus panem tostum aceto optimo imbutum &c.*] Innumerabiles fere sunt facultates, quibus panis tostus, & vino generoso imbutus, si intus sumatur, præditus est. Præcipuæ sunt vires vel ab insigni defatigatione, vel a nimia sanguinis evacuatione labefactas rescindendi. Ita Henricus ab Heer in *obs. med.* 18. virum quemdam a Veneris abusu viribus fere omnibus destitutum, ac languentem hoc remedii genere ab Orci faucibus eripuisse testatur. Ad abortum etiam præcavendum plurimum facit, quemadmodum observationibus Cl. Reusneri, & Velchii compertum est. Pares insunt vires, si externe applicetur. Ita Democritum in extrema jam senectute constitutum, atque imminentem finem sentientem odoris panis recenter cocti in gratiam fororis ad triduum mortem remoratum esse, tradidit Diogenes Laertius in *lib. de vita philosoph.* 9. Panem etiam naribus admotum a lipothymia liberare auctor est Laurentius Joubertus. Panem cum carui semine coctum, & ex furno recenter extractum, ac dissectum, & auri calide fomenti loco applicatum valere plurimum adversus surditatem, & Riverii in *praxi med. lib. 3. c. 2.* & Reusneri *obs. med.* 55. & Hoffmanni auctoritate *dissert. de præstantia remedium domesticorum* evincitur. Hisce accensenda facultas, quam habet panis tostus, & aceto optimo imbutus ventriculo applicatus vomitum compescendi, ut propterea infantes, quibus interna medicamenta infestissima sunt, simplicissimo hoc remedii genere diris vomitionibus liberentur.

XVIII. *Extract. Absynth. Centaur. minor.*] Multæ sunt plantæ aromaticæ, quas stomachi amicitia claras fecit, quæque ad eundem roborandum aptissimæ existunt. Inter has primatum obtinent Absynthium, Centaur. min. Agrimon. ut deduci potest ex observationibus a Pachequo derivatis, qui usu decoctionis ex iisdem plantis paratæ inappetentiam in famem caninam delisse testatus est. Similis quoque facultas inest gentianæ, flor. chamomil. flavedini cortic. aurantiorum, & hujusmodi, eaque potissimum ratione subtilis cujusdam, ac volatilæ olei, quo foeta sunt cum ad mucaginem spissam ventriculi parietibus adhærentem dissolvendam, tum ad laxiores ejusdem fibras firmandas aptissimi. Hinc elixirium ex extractis istarum plantarum cum vino malvatico eximii usus in morbis ventriculi a crassa, viscida, tenacique materie ejusdem parietibus adhærente oriundis.

XIX. *Si vires præ molesta materie ingrata rejectione dejecta sint, vinum vetus &c.*] Vires in hoc morbo interdum præ molesta ingratae materiae rejectione ita deiciuntur, ut animi deliqua immineant. Tunc vero suaviter olentia, & vires confortantia sunt exhibenda; inter quæ principem obtinet locum vinum optimum odoriferum cum myrrha. Summam illi inesse facultatem ad vires confortandas liquet ex Furio, seu ut alii malunt, Sutrino comico inter Veteres non spernendo, qui meretricem quandam Gliconem cognomine dictam in scenam ducit, quæ quo alacrius exercitiis venereis fungi posset: *Myrrhinum*, inquit, *mibi offer, quo virilibus armis occursem fortivincula.*

Hinc ab Hebræis Jesu datum, non ut levarent, quemadmodum testatur Thom. Bartholinus, cujus meminit Lanzonus, sed ut magis illum affigerent a levamine illo fortasse abhorrens, quod in tam duro cruciata ab odore myrrhæ exhaurire poterat.

XX. *Cave tamen, ne vinum acefcat in in stomacho &c.*] In plerisque hominum, quorum stomachus laxus est, lentisque mucus acidis ob præcedentes indigestiones obstructus, vinum quantumvis lene, ac molle facile acefcat, ac propterea rufus, tormina, inflationes, atque alia incommoda a pastu progignit. Tunc vero iustus subrepat timor, ne plus damni quam emolumentum ex ventriculi roboratio-

ne sequatur. Præstat porro tales aqua uti, vel levi vino, ut præ cæteris notat Cl. Tozzius inquit: *Quod pariter observare licet in iis omnibus, qui a natiuitate debilem ventriculum sortiti sunt; in his enim salubrior aquæ usus est, quam vini, licet de languido stomacho conquerantur, modo vinum imbecille non sit, quale græcis oligophoros dicitur.*

XXI. *Decoctum Caffè cum elixir. propriet. Paracels. &c.*] Ex analysi in R. S. A. P. instituta seminis torrefacti Caffè constat oleo crassiore empireumatico, & particulis igneis per torrefactionem imprægnato cum portione salis volatilæ urinose conjuncto foetum esse. Quo apparet non inutile proflus esse decoctum adeo familiare in privatis, publicisque ædibus, atque ad crassos, lentosque humores attenuandos, ac dissolvendos, ad laxatas partes roborandas, spiritus recreandos, ideoque adversus ventriculi imbecillitatem, ciborum fastidium, vomitum a lentis, viscidisque humoribus ventriculi parietibus inhærentibus apprimere facere. Hinc est Turcas, atque Mahometanas nationes hac potione frequentissime uti, quoniam magna fructuum, aquæ, & cucumerum copia, a quibus stomachus mirum in modum debilitatur, cruditateque in eodem gignuntur, saturantur. Neque aliter evenire censendum est, si consideremus effecta, quæ ejusdem usum sequuntur. Videmus enim ingenium acui, mentem quasi torpescens excitari, & ad functiones obeundas alacriorem fieri, promptioremque, somnum arceri, diuresim, menses cieri, atque interdum alvum subduci. Quare salubre est consilium eodem parce utendum esse, nec hominibus hæmorrhagiis, vigilis, cordis palpitationibus, spasmodicis morbis obnoxiiis, quorum propterea humores nimis soluti sunt, & salibus acerbis turgidi, præscribendum esse. Fieri enim potest, ut sulphureæ sanguinis partes sulphureis, atque volatilibus Caffè principiis plus æquo solvantur, ac sui juris factæ variis morbis ansam præbent.

XXII. *In bilioso vomitu solo ol. amygd. dulc. &c.*] Uti in vomitu pituitoso a crassa, ac viscida materia ventriculi parietibus adhærente attenuantibus; incidentibus, abstergentibus corrigenda; ita in bilioso acre principium per ea quæ involvunt, diluunt temperandum, simulque irritatas nimis, ac convulsas partes demulcendas, emolliendasque adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Oleum amygdal. dulcium, aqua copiose ingesta, serum lactis, atque alia ejusmodi virtute hac maxime donantur. Quarum rerum exempla nobis præbent Chymici, qui vim aquæ fortis corrosivam duobus modis infringunt, affusione scilicet olei, vel aquæ. Si primum fiat, particulæ acidissimæ aquæ fortis a ramentosis olei partibus obruantur, involvanturque, fitque magma quasi quoddam, quod corrodendi vim fere omnem amittit; si alterum, aquæ fortis particulæ dissociantur, sejunguntur, & ad erodendum impares redduntur. Quanta sit vis aquæ ad causticas, erodentesque particulas diluendas liquet præ cæteris ex Cl. Sydenhamo in epistola ad Robertum Bradii referente historiam cujusdam hominis, qui cum haud exigua Mercurii sublimati quantitatem deglutivisset, repetitis haustibus aquæ tepidæ sanatus est. Horum omnium pulcherrima laus est irritatas nimis, & convulsas partes demulcere, laxare, & si ingens sit vomendi conatus, materia vero propter nimiam acredinem, ac subtilitatem minime excernatur, excretionem ejusdem promovere.

XXIII. *Clysteres quoque emollientes &c.*] Si ullo in vomitu Clysteres conveniunt, in illo maxime conveniunt, in quo acres, erodentesque humores peccant, ac solida partes nimis irritatæ, & convulsæ sunt. Emollientes tamen, non stimulant, ut plerique solent in spem adducti, ut credant materiem irritantem ad inferiora averti, atque evacuari. Verendum enim est, ne plus damni ex stimulo in nerveas intestinorum fibrillas inducto, quam emolumentum ex materiae excretionem per alvum sequatur. Emollientes porro tutissimi sunt, quippe qui

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

14 qui non solum alvum lubricando, crassaque feces in crassis intestinis hærentes dimovendo, educendoque tenuiores, subtilioresque humores a tenuibus, & quod consequens est, ab ipso ventriculo ad alvum invitant, sed etiam balnei ad instar fibras intestinorum laxando, emolliendoque proximam morbi causam, violentas scilicet, & non ordinatas contractiones fibrarum ventriculi, propter mirabilem illam inter hæc partes connexionem, ut una affecta, altera quoque afficiatur, tollunt, vel plurimum saltem imminuunt.

XXIV. *Educta materie peccante, confer. rosar. vel cydonior. &c.*] Quamvis subacida medicamenta, eo quod stomacho grata sint, & blande adstringentia, ac roborantia in quocumque vomitu locum habent, in eo tamen maxime conveniunt, in quo acres, alchali, urentesque humores peccant, qui acidis medicamentis majorem in modum temperantur. Acida enim acris contraria esse; eademque figere, & in medium mitem, ac blandum saporem convertere compertum est; unde etiam cathartorum vires infringunt. Inter acida vegetabilia numerantur cydonia, limones, berberum fructus, quorum etiam pulcherrima laus est calorem febrilem, sitimque extingueret, vires rescire, atque etiam putredini prævalide obsistere. *Ægyptii narrante P. Alpino de medic. Ægyptior.* fructus berberum in febribus malignis, & pestilentialibus cum immoderatis evacuationibus felicissimo cum successu usurpare solent. Eodem remedii genere se pestifera febre correptum cum immoderata diarrhæa Ægyptiorum medicorum consilio usum fuisse felicissimo eventu testatus est laudatus auctor. Simon quoque Pauli Alpini exemplum imitatus ab enormi diarrhœa, & acri febre Lutetiae Parisiorum se liberatum fuisse tradit.

XXV. *Cibi grati, & jucundi sint.*] Gratos, & jucundos cibos nausea, & vomitu laborantibus exhibendos esse docuit Hippocrates, inquiens: *Cibum, & potum agris paulo deteriore, jucundior tamen melioribus quidem, sed injucundioribus esse præferendum. Quæcumque enim cum voluptate assumuntur, ait Galenus in com. ventriculus amplectitur, & concoquit, sic ea quæ displicent, refugit, unde nausea, & flatu, & fluctuationes subsequuntur.*

XXVI. Vid. cap. 2. lib. 2.

XXVII. Vid. cap. 8. lib. 3.

CAPUT II.

De Cholera humida, & sicca.

I. Cholera humida est immoderata acrium, & difformium per superiora simul, & inferiora expulsio cum facie hippocratica, inquietudine ad artus inferiores insigni, ut loco stare nesciant ægri, plerunque invadens.

II. Ab inverso motu peristalticæ ventriculi, & intestinorum convulsiva, crebrioreque contractione deorsum tendente dependet.

III. Hujusce causa est stimulus in ventriculo, & principio intestinorum insignis, quem potissimum excitant humores acres, erodentes, ac colliquantés sanguinis massam.

IV. Causæ externæ sunt emetica fortia, & cathartica, hepar antimoni, crocus metallorum, vitrum antimonii, mercurius vitæ, helleborus albus, colocynthis, gummi guttæ, laureola, esula, elaterium, euphorbium, venena corrosiva, fructus omnes fermentiscibiles nimia copia ingestis,

gesti, fructus horæi, mustum, vinum recens, cucumeres, pepones, cæpæ, carnes suillæ crudiores, cicera, sepia, aliaque id genus ætate præsertim, vel debili existente corpore, vinum in stomacho lacti commixtum, & acescens, nimia ingluviens, gravis ira.

V. Violenta aeris per superiora, & inferiora cum impetu, & sonoro strepitu eruptio, cholera sicca appellatur, quæ tunc excitatur, cum

VI. Particulæ aeris spasmodica fibrarum œsophagi, pylori, & totius canalibus intestinorum constrictione comprimuntur, ac carcerantur, mox hisce resolutis libere, ac violenter erumpunt.

VII. Cholera humidam ventriculi, & intestinorum vehemens dolor, inflatio, distentio, pulsus parvi, frequentes, animi deliquia, singultus, spiratio celerrima, sudores frigidi, extremorum refrigerationes, artuum contractiones, convulsiones non raro sequuntur.

VIII. Cholera certis temporibus recurrens, quæque declinationibus febrium supervenit, salutaris.

IX. Cæterum acutissimus morbus est Cholera, atque viginti quatuor horarum spatio hominem interdum jugulans.

X. Quamcitissime igitur curatio Cholerae instituenda, præsertim illius, quæ majorem anxietatem, irritationem, ac dolorem, quam pro evacuationis quantitate infert.

XI. Elixetur igitur pullus tenerior in aqua fontis, atque jusculum ægro ad libras per intervalla tepidum propinetur. Clysteres eodem tempore injiciantur ex eodem jusculo addendo syrupos portulac. lactuc., violarum.

XII. Post quatuor, vel quinque horas sequens mixtura exhibeatur.

℞. Aq. Ment. e suc. flor. chamomil. theriacal. a ℥ i. Aq. cinnam. el. ℥ ii. syr. berber. ℥ vi. Laudan. liquid. cydon. gut. x. M.

Extrinfecus emplastrum ex theriaca, vel sequens Ceratum ventri applicetur.

℞. Cerat. Tachamac. ℥ .s. Camphor. Op. a ℥ .s. Dissol. camphor. & op. cum spiritu vini, & reformetur ceratum pro usu dicto.

XIII. Quid non præstant interdum, ubi de ægro fere conclamatum sit, aquæ perquam frigidæ potiones? Uti nimirum initio morbi aquæ tepidæ, ita decursu ejusdem frigidæ mirum in modum conferre visæ sunt.

XIV. Nisi forte aqua frigida placidam exoptandam tranquillitatem conciliet, paregorica nulla interposita mora in usum vocanda.

XV. In Cholera sicca ol. Amygdal. dulc. s. i. r. e. ad ℥ v. cum laudan. liquid. gut. vi. ad x. nec non Clysteres ex decoct. fl. Chamomil. cum fursure ℥ vi. ol. Lillior. albor. Violar. a ℥ i. .s. philon. roman. vel theriac. ℥ ii. sæpius injecti eximiam operam præstant.

XVI. Quotidie bis propinetur pulvis ex nitr. puriss. conchar. præp. sibi. diaphoret. a ℥ i. camphor. gr. x. m. f. pulvis irrorandus ol. stil. flor. chamom. gut. x., & detur ad ℥ .s. ex decoct. theiformi flor. Chamomil.

XVII. Vinum maturum, lene, odoriferum, calidum exhibeatur.

CAPUT II.

De Cholera humida, & sicca.

I. **C**holera humida est immoderata acrium, & difformium per superiora simul &c.] Plura in hac definitione adnotanda sunt. Immoderatam humorum acrium, & difformium expulsionem cum dicimus, & copiam humorum, qui in Cholera ejiciuntur, & qualitatem eorundem significamus. Copia nimirum humorum tanta est, ut longe superet cum digestorum quantitatem, tum humorum, qui ab aliis visceribus naturaliter constitutis illuc possunt confluere. Ad qualitatem quod spectat, silentio prætereundus non est Galeni error, & veterum fere omnium, qui bilem solummodo flavam in hoc morbo ejici opinabantur, unde morbi appellationem από τῆς χολῆς, idest a bile flava sumendam esse judicaverunt. Quæ etymologia licet multis probetur ductis potissimum auctoritate Hippocratis, Celsi, Aureliani, qui eam receperunt, observatio tamen, & ratio eandem minus probandam esse luculenter ostendunt. Observatione quidem comperit non flavos tantum, sed varii coloris virides, nigros, aliosve humores expelli. Ratio autem evincit non a bile tantum oriri posse choleram, sed ab aliis quibuscumque humoribus, pancreatico nimirum, & qui a glandulis ventriculi, & intestinorum extillat a naturali statu recedentibus, eamque acrimoniam nactis, qua nerveas ventriculi, & intestinorum fibras pungere, mordere, & in violentissimos spasmos proritare valeant. Si quis velit potius cum Cl. Tralliano Choleram sic appellari ab intestinis, quæ a græcis χολαῖδες dicuntur, vel quod humores, qui ejiciuntur, ad biliosos mordacitate, & acrimonia accedunt, nihil plane est cur pugnemus, ne illos imitari videamur, qui quæstiones plerumque sic pertractare solent, ut his sit potius de nomine, quam de re.

II. *Ab inverso motu peristaltico ventriculi, & intestinorum convulsiva, crebrioreque contractione &c.*] Illud citra ullius erroris suspensionem affirmari posse videtur, evacuationes per superiora simul, & inferiora haberi non posse, nisi & ventriculus, & intestina simul afficiantur; ille quidem ea ratione, qua vomitum promoveri diximus; hæc vero, qua alvi profluvium, de quo infra dicemus; unde morbus exoritur a vomitu quidem, & alvi profluvio diversus, qui tamen a causa utriusque proxima vehementius operante ortum traducit. Cum nempe vomitus ab inverso peristaltico ventriculi motu dependeat, diarrhœa vero a peristaltico motu intestinorum nimis sollicitato, seu quod eodem recidit a convulsiva, crebrioreque sui naturalis deorsum tendentis itineris contractione, si utraque causa eodem tempore vehementer operetur, immoderatam per superiora, & inferiora simul expulsionem sequi adeo manifesta res est, ut nulla sit manifestior.

III. *Hujusce causa est stimulus in ventriculo, & principio intestinorum insignis, quem &c.*] Quamvis materia, quæ ventriculi membranas vellicare habet, non solum ad duodenum, & intestina tenuia, sed crassa etiam transmitti queat, unde non solum ventriculus, & intestinorum principium morbi sedes statui possit, sed totus etiam intestinorum canalus, si tamen res paulo diligentius ad examen revocetur, duodenum speciatim, omnesque ductus, per quos humores in ipsum demittuntur, pro genuina morbi sede habendos esse luce clarius apparebit. Etenim si veteres audimus, bilem ipsi flavam per vomitum, atque alvum ejici opinabantur: undenam autem tanta bilis copia repetenda, nisi ex ductibus, quibus bilem in duodenum transmittunt? Quod si non bilis tantummodo, sed & lymphæ pancreaticæ copiosior habetur proventus, ut putant Recentiores, nonne hæc per-

perductum choledochum una cum bile in cavitatem intestini duodeni exoneratur? Quid quod in iis, qui cholera perierunt, corrosiones, ulcera, gangrænæ pylorum, & duodenum occupantes, repertæ sunt?

Excitant humores acres, erodentes, ac colliquantes &c.] Nonnullorum opinio est solum humores ventriculorum, atque intestina acriter irritantes, eorumque tum peristalticum motum ad crebriores, violentas, & non ordinatas contractiones, tum etiam glandulosos folliculos ad humorem suum uberius secernendum, tum demum biliarium, & pancreaticum ductum ad copiosorem bilis, & lymphæ pancreaticæ effusionem vehementius sollicitantes cholera producende opportunissimos esse. (Vid. Hoffman. t. 4. p. 3. M. S. cap. 8.) Verum cum tanta sit humorum copia, qui ejiciuntur, ut ne a succis quidem a visceribus aliis illuc naturaliter confluentibus haberi possit, fatius est eosdem concipere non solum stimulandi, sed colliquandi, ac fundendi facultate præditos, a quibus scilicet sanguinis massa in excrementa illa solvatur, quæ copiose per superiora, & inferiora ejiciuntur. Saltem fateamur oportet sanguinem ipsum ad hujusmodi colliquationem dispositum esse, admixtionem videlicet principii alicujus corruptentis, quod plerumque in febribus malignis, colliquantibus, & plerisque ardentium fieri perspicuum est.

IV. *Causa externa sunt emetica fortia, & cathartica.*] Sola nimia violenta vomitio græcis hyperemesis dicitur, vehemens vero purgatio hypercatharsis. Si utrumque contingat, quid vetat, quominus choleram appellemus? Notatu dignum est in iis, qui ob nimium purgantium usum intereunt, ne vestigium quidem bilis inveniri. Author est Mœbius in *fundament. physiolog.*, qui in tribus infantibus tabe mortuis id se deprehendisse testatus est; a nimio autem purgantium usu id factum fuisse haud dubie affirmavit. Quo apparet purgantia validiora choleram non alia ratione progignere, quam stomachi, & intestinorum fibras nerveas adeo vehementer vellicando, mordendoque, ut succi omnes in eorum canalem influentes, bilis præsertim, quæ vel in hepate separari potest, vel in vesicula fellis separata jam existit, effundatur. Quod si verum esset, veterum opinio quodammodo confirmari videretur, qui, ut supra innuimus, morbi appellationem a bile flava, quæ in hoc morbo ejicitur, sumendam esse sunt arbitrati.

Hepar antimonii, Croc. metallorum &c.] Quæ ex antimonio desumuntur emetica, & purgantia validissima sunt, si quæ alia. Inter Antimonii præparationes celebris est hepar antimonii dictum, quæ fere ita se habet. Antimonii, & nitri æquales partes in mortarium induntur, tegula eodem obducto parvam rimam relinquente, per quam accensus carbo immittitur ad materiam inflammendam. Frigefacto vase, & inverso, ictu mallei striæ a lucida portione separantur. Hæc hepar antimonii dicitur. Si aqua tepente hepar sæpius laveretur, eluitur nitrum cum antimonio fixatum remanente materia quadam calcinata, quæ crocus metallorum appellatur. Vitrum antimonii ex antimonio crudo in vase terreo super ignem tamdiu agitato, dum fumare desinat, & in crucibulo fuso componitur. Si enim ita fufum in tabulam marmoream infundatur, vitrum pellucidum obtinetur vitri antimonii titulo insignitum. Præcipitatum quoddam Antimonii, quod habetur ex butyro antimonii per effusionem repetitam aquæ tepentis, Mercurius vitæ, seu pulvis etiam Algaroth nominatur: quæ omnia uti particulis summe acris, ac fere causticis constant, ita si magna dosi præscribantur, vel parca, sed iis, qui fibras sensiles habent, & ad impressiones vel leves quasumque recipiendas nimis paratas, violentos in stomachum, atque intestina spasmos inducunt, eorumque tum motum peristalticum ad inordinatas, vehementesque contractiones, tum glandulosos folliculos ad humo-

rem suum uberius fecernendum, tum demum biliarium, & pancreaticum ductum ad copiosiores bilis, & lymphæ pancreaticæ effusionem vehementius sollicitando choleras procreant.

Helleborus albus, colocynthis.] Ea est hellebori purgandi vis, ut veteres Medici nisi summa cautione cum in eodem præparando, tum in ægris ad ipsum ferendum disponendis in usum vocarent. Convulsiones enim enormes, intolerabiles alvi fluxiones, animi deliquia, viscerum, & universi corporis inflammationes, aliaque horrenda symptomata passim accidere deprehendebant. Si veteres hujusce medicamenti vim adeo pertimuerunt, in quam spem adduci illi poterunt, qui, quasi nullus habendus esset medicamentorum delectus, omni præparatione neglecta, ac nulla fere cum cautione eundem in plerisque morbis præscribunt? *Vid. lib. 1. cap. 5. com. in aph. 13.*

Ex usu colocynthis choleram exortam fuisse Forestus testatur. Oleo nempe acerrimo, salinisque particulis tum fixis, tum volatilibus fere causticis foeta est, ut experimentis a D. Boulduc. in R. Sc. Ac. Par. institutis an. 1701. compertum est, a quibus potissimum infestissima ejus qualitas repetenda est. Dum enim oleosæ particulæ, quæ acerrimæ sunt, intestinorum, cæterorumque viscerum nervas fibrillas vellicant, ac vehementer succutiunt, ac succos ex iisdem expriment, & in intestina propellant, particulæ salinæ causticæ, erodentesque venas lacteas, & inde sanguinem subeuntes ejus texturam solvunt, ac colliquant, agitationem furoremque in ipsum inducunt, quibus fit, ut humorum serosorum uberius ad intestina habeatur affluxus, unde immodicæ illæ evacuationes, quæ Choleram constituunt.

Gummi guttæ, laureola, esula.] Gummi guttæ, laureola, seu Mezareon adeo acria purgantia sunt, ut eorum vis temperari nullo modo possit, & potentissime per superiora, & inferiora evacuent. Sapienter porro, prudenterque se gerere illi videntur, qui accurationum practicoorum, Gregorii Hortii *sect. 9. epist.* præeunte exemplo, visigiis inhærentes, ab istorum usu, ne experimenta per mortem agant, ut ait Plinius, profus abhorrent.

Si de esula sermo sit, planta quædam est de genere tithymalorum lacte quodam acerrimo abundans, ut etiam externas corporis partes foris admota acriter vellicet, pungat, ac fere corodat. Ex esu hujusce plantæ, quam pro oxalide habuerunt, binos pueros enormibus vomitionibus, & alvi dejectionibus correptos fuisse Patavii me vidisse testor.

Elaterium, Euphorbium, venena corrosiva.] Elaterium nihil est aliud, quam succus cucumeris agrestis, seu asinini; euphorbium vero succus pariter concretus plantæ ejusdem nominis, quæ tanta pollent acrimonia, ut tanquam venena rejicienda, vel perquam caute adhibenda sint. Quod non sine admiratione accipietur ab iis, qui viros præstantissimos Capivaceum, Saxoniam, Mercurialem, Heurnium, Etmullerum, præ cæteris vero Sydenhamum, Listerum apud Anglos spectatissimos adierint, quibus summopere probatur elaterium (ab euphorbio autem omnes fere abstinent) commendaturque adversus hydropem. Qui tamen minus mirabuntur, si animadverterint, quod Parkisonus, narrante Rajo, testatur de dimidio elaterii grano medicamento cuidam indito ad illud acendum, quod enormes adeo vomitiones, atque alvi dejectiones excitavit, ut æger in mortis discrimine versari videretur. Verum omnium funestissimos effectus edunt venena, illa præsertim, quæ corrosiva dicuntur, cujusmodi sunt auripigmentum, seu arsenicum aureum, Sandaracha, Mercurius præcipitatus, & sublimatus, æs viride, & hujusmodi alia, quibus omnibus vis caustica acerrima, atque ignea inest, qua propterea non solum ventriculus, atque intestina acriter punguntur, exedunturque, sed eadem sanguinis massa corrumpitur, colli-

liquaturque, unde in excrementa illa solvitur, quæ in canalem intestinorum effusa gravissimas choleras progignunt.

Fructus omnes fermentisibiles nimia copia ingesti, fructus boræi &c. æstate &c.] Fructus fermentisibiles, aliaque id genus ingesta in stomachum, vel quantitate, vel qualitate peccantia adeo frequenter choleras gignunt, ut nihil magis. Enimvero Cl. Tozzius testatur se quotquot cholera affectos vidit; omnes a cibis vel pravis, vel immodicis in ventriculo corruptis, vel in tenui intestino depravatis violentam hanc alvi, & stomachi subversionem, egestionemque passos fuisse. Quod non aliunde aptius repeti posse videtur, quam a fermentatione, quam primum ineunt hi cibi in ventriculo a calore proprio, & sibi insito, quibus postea miscentur humores in primis viis hærentes acres, biliosique, unde præternaturalem in suis minimis partibus agitationem patiuntur, sulphureisque, ac subtilioribus exaltatis acrimoniâ illam acquirunt, quæ nervis stomachi, & intestinorum fibris vellicandis, pungendisque aptissima existit. Dixi, a fermentatione, quam a calore proprio, & sibi insito primum ineunt, ne quis forte ad credendum vehementer adduceretur eandem a ventriculi, & adjacentium partium motu, caloreque, vel pravorum humorum concursu repetendam esse. Huic enim operi vix aliquid laboris impendunt. Id quod evincitur exemplo multi, quod non calore solii, sed proprio effervescit, & in vinum mutatur. Quapropter Hippocrates postquam 7. *epidem. 9.* ab hisce causis potissimum choleram morbum oriri docuit, scite admodum, prudenterque subdit: *Fiunt autem (nempe cholera) magis æstate, quia tunc facilius corrumpuntur, vel inconsecta remanent;* quasi calor ipsiusmet aeris efficiat, ut partes prædictarum rerum facilius ad fermentationem subeundam disponantur, & humores, qui tunc exsoluti, acrioresque sunt, ad corruptionem facilius promovendam concurrant, non secus ac multi, aliorumque liquorum fermentationes ætate validæ, & vehementes sunt, autumnali vero ad hiemem accedente tempore, quo aer frigidiusculus est, valde debiles, & languidæ, vel nullæ habentur.

Inconsecta remanebunt ea, quæ non fermentisibilia sunt, qualia sunt mustum, fructus boræi &c. sed quæ coctu difficiliora, cujusmodi sunt carnes suillæ crudiores, cicera, sepiæ &c. quæ arctam, ac densam fibrarum compagem sortita sunt, quæque majore opus habent attritione, ut solvantur; quæ fortis attritio haberi nequit ardente Sirio, quo tempore fibræ omnes nostri corporis languidæ, debilesque sunt, nec non humorum serosorum tenuium inopia adest, unde hi minus diluendo, macerando, illæ vero debilius atterendo, & premendo ingesta in stomachum parum, aut nihil immutant, quæ propterea stomachum nimis gravando stimulo, ac molestiæ eidem sunt, cumque mora facta corrumpantur, fermenti instar alios ex aliis partibus confluentes humores inficiunt, ac depravant, hinc enormes per superiora, & inferiora evacuationes. Quid si jam *debili existente corpore* ingerantur? Refert Olaus magnus *histor. Septentrional. gent. lib. 5. c. 3.* Gigantes, & fortissimos viros fumido, ac rancido cibo uti solitos fuisse. Petrus vero Faber *Agonistices lib. 3. cap. 3.* Athletas olim, qui robustissima membra habebant, panem gossiozem, quem dicebant coliphium, quod latinis audit quasi robur membrorum, edere tantum in prandio, in cœna vero carnem suillam paullulum igne assatam, ut alimentorum duritie, ac crassitie non modo uberius nutrirentur, sed etiam diutius saturi permanerent. Quo apparet cibos crassos, & crudos fortium esse virorum, quique valido membrorum, & viscerum tono gaudent, quæ propterea vi sua elastica arctam nimis, ac densam cibi compagem rite dissolvunt, ac subigunt, unde bonus, ac laudabilis chylus generatur, quique facile in sanguinem migrat, eoque nutrit. Quod evenire non potest, si imbecilles eodem victuum genere u-

tantur. Imo vix, ac ne vix quidem immutari in stomacho contingit, diuturna vero in eodem mora corrumpi, hinc graves stomachi, & intestinorum subversiones.

Vinum in stomacho lacti commixtum, & acefcens.] Nemo ignorat lac vino, vel acidis commixtum, acefcere, & coagulari, ita ut difficulter a stomacho subigi, solvi, & expelli possit; hinc facile corrumpitur, corrupto vero cæteros humores illuc confluentes inquinat ea ratione, qua opus est ad enormem per superiora simul, & inferiora evacuationem promovendam. Corruptio eadem facile contingit, si lac offendat in ventriculo humores pravos, acidosque, quibuscum miscetur. Enimvero nescio an uberius, quam ab hoc fonte tot, tamque graves stomachi, & intestinorum subversiones, quibus pueri lactantes sæpe sæpius affliguntur, nisi optimo victus regimine gubernentur, & ii qui lactis usum fuscipiunt primis viis minime absterfis, atque ab impuritatibus expurgatis, sint repetendæ.

Nimia ingluvies.] Non minus frequenter, quam ab aliis recensitis causis cholera exoriri a nimia ingluvie testatus est Cl. Sydenhamus. Ut mittam, quæ in hanc sententiam tulit Syracides cap. 37. v. 31. seq. *Ne esto insaturabilis omnibus deliciis, neque projectus esto ad escas. Nam multis cibis adheret morbus, & insatiabilis voracitas maxime accedit ad cholera. Voracitate insaturabili multi sunt mortui.* Idem cap. 31. ver. 22. hæc habet: *Laboriosa vigilia, & cholera, torminaque ad sunt vivo insaturabili.* Et sane equis est, qui non videat a copia ingestorum alimentorum, ab intemperantia victus solidarum ventriculi partium tonum labefactari, succorum gastricorum vim infringi, nidores, acoresque in primis viis generari, qui reliquos illuc confluentes humores corrumpendo, cholera, aliisque gravissimis morbis procreandis opportunissimi existunt? Apte in rem cadit, quod adversus Romanam luxuriam prodidit Seneca: *Multos morbos multa fercula fecerunt, & simplex morbus ex simplici cibo. Innumerabiles miraris morbos, numeram coquos.* Atque id fortasse causæ est cur Europæi, qui crapulis indulgent, ac intemperanter vivunt, brevius vivant: cum e contra Ægyptii, qui simplici victu utuntur, atque optimo potu aquæ ex Nilo, longæviores sint, ut inveniantur haud raro, qui centesimum annum egrediantur, ut liquet ex Prospero Alpino de Medicin. Ægyptiorum.

Gravis ira.] In ira summa spiritus animales effrænes, cæoque impetu in omnes corporis partes, atque eas præsertim, quæ ad bilis effusionem spectant, irruere contingit, hinc magnam ejus copiam in duodenum per ductum cholechum, ex duodeno in ventriculum regurgitare, ac cum ipsius ventriculi, tum intestinorum fibris ad violentas, & minime ordinatas contractiones sollicitatis, & bilis, & aliorum succorum ad intestina omnia ex aliis visceribus confluentium enormes per superiora, & inferiora evacuationes excitari, ut observationibus Cl. Plateri, aliorumque compertum est. De ira plura vid. cap. 1. com. in aphor. 6.

V. Violenta aeris per superiora, & inferiora cum impetu, & sonoro strepitu eruptio &c.] Quid sit cholera sicca, & quæ sint ejus causæ facilius innotescet, si nonnullas aeris proprietates prius exposuero. Singularis illa est, quibuscumque vel minimis apertis rimis illac celerrime perfluendi; hinc non solum in pulmonales vesiculas ad naturalem respirationem irruit, sed in ventriculum etiam, atque intestina defert, totum illum anfractuosum canalem, atque miris circumgyrationibus involutum libere permeat, sursum deorsum fertur, per superiores, atque inferiores partes viam sibi, atque aditum patefacit.

Illud quoque silentio prætereundum non est, aerem in præstantissimis elasticis sine ulla dubitatione numerari: Experimentis autem sæpius, & a multis factis

compertum esse aeris elasticitatem tanto majorem esse, quanto minus est spatium, in quo aer contrahitur, id est tanto densior fit aer: Tandem summam inesse calori facultatem ad aerem rarefaciendum, atque ejusdem elaterem augendum, atque intendendum.

Hicce breviter constitutis rem paucis absolvimus. Fluidum hocce subtilissimum in ventriculo, atque intestina immisum vim sane facit adversus parietes, seu tunicas longissimum illum canalem constituentes, ut ipsos dilatat, ac distendat. Ne autem id damno fieret, primum haud exigua firmitudinem illis inesse voluit natura, ac miti quodam, blandoque motu a superioribus partibus ad inferiores tendente donari, ut perfluentem aerem, & sese dilatare nitentem propellerent, ejusdem cursum, ac nisum per superiora, & inferiora rite moderarentur, atque regerent.

VI. Si forte contingat, ut placidus ille ventriculi, & intestinorum motus perturbetur, atque spasmodicis, & non ordinatis contractionibus eadem afficiantur, nemo non videt canalem huncce anfractuosum vel pluribus, diversisque partibus constringi debere, vim aeris superare, eundemque in angustius spatium coercere, ac veluti carcerare. Cum vero aer angustiori spatio coercitus majorem elaterem acquirat, & tanto quidem majorem, quanto angustius est spatium, in quod aer contrahitur, & quanto magis calore loci, atque adjacentium viscerum incalescit, rarefit, expanditur, eam vim tandem adversus canalium parietes exercet, ut si vel minima ejusdem rimula contracti jam, occlusaque aperiatur, illac summo impetu irruat, & liberam viam sibi, atque aditum patefaciens summo cum strepitu, rumoreque erumpat. Cujus rei exemplum nobis præbet vesica luforia flatu distenta, qua perforata acu quantumvis tenui aerem intus contentum summo cum strepitu, vique erumpere videmus.

VII. *Cholera humidam ventriculi, & intestinorum vehemens dolor, inflatio &c.*] Acris erodentibusque humoribus in cholera humida peccantibus, cum nerveæ ventriculi, & intestinorum fibrillæ pungantur, vellicenturque, in vehementes, & non ordinatas contractiones agi contingit, insignem continui solutionem pati, hinc vehementem ventriculi, & intestinorum dolorem excitari; præ spasmio autem aeris particulis carceratis, occlusisque, inflationes, distentionesque; eodem per mirabilem nervosarum partium connexionem cordi communicato, pulsus parvos, frequentes, animi deliquia; partibus respirationi inservientibus singultus, celerrimam respirationem; extremis vasorum capillamentis sudores frigidus extremas maxime partes occupantes; muscularibus fibris præternaturales earundem contractiones, convulsionesque excitari.

VIII. *Cholera certis temporibus recurrens, quæque declinationibus febrium &c.*] Non raro evenit pravis, atque incongruis inquinamentis infici massam sanguinis, sive a partium, & succorum ad chyli elaborationem concurrentium vitio, sive ab erratis in sex rerum non naturalium usu, vel aliis quibuscumque causis id fiat, quæ medicis fortasse ignotæ sunt; quæ inquinamenta tandiu innocua sunt, nec hominibus infesta, quandiu & pauca, & edomari a natura possint. Cum in ea quantitate collecta fuerint, ut edomari amplius nequeant, atque hominem lædant, ipsorum excretionem molitur. Innumeræ porro sunt viæ huic muneri opportunissimæ, insensibilis transpirationis, sudoris, urinæ, sed omnium commodissimæ viæ intestinorum, ac ventriculi. Ad hepar nimirum, ad pancreatem, ad glandulas ventriculi, & intestinorum, vicinasque partes magna pravorum, atque incongruorum humorum copia derivatur, atque ex eorumdem ductibus, atque emissariis usdem exprimentur, & partim per canalem intestinorum ad inferiora labuntur, partim in cavitatem ventriculi conflunt, vel ex duodeno in eundem regurgitant, ac materiam pro vomitu afferunt, & irritationem, unde univer-

niversalis quamdam expurgationem fieri contingit, ac purioribus, mitioribusque relictis hominem in perfectissimo valetudinis statu constitui. Hanc eandem rationem alias servat natura, ubi opus fuerit. Hinc est cholera cum certis temporibus recurrentem salutarem esse, ut adnotavit Galenus 7. *meth. c. 21.* Hanc Cholerae speciem in adolescente quodam se vidisse testatus est Tozzius in *prax.* qui tantam humorum colorem, & sapore differentium copiam egerebat, ut neque tantillum cibi sumere posset, post triduum vero sensim convalescebat, ac sedato vomitu, intermissaque alvi turbatione, in pristinum suae perfectae valetudinis statum restituebatur. Mirum est talem cholerae haereditariam a patre fuisse.

Idem plane dicendum de cholerae declinationibus febrium superveniente. Si quod enim naturae opus elucet in profligandis morbis, elucet maxime in edomandis febribus. Materia febrili in sanguinem ingressa, vel in eodem ingentia, spiritus animales concitato motu moventur, cor in crebriores contractiones agitur, febris excitatur ad materiem febrilem edomandam, & per insignes excretionum vias extra corporis confinia eliminandam apta nata. Quid si per recensitas vias ventriculi, & intestinorum cum ad declinationem pervenerit febris, excretio peccantis, ac morbificae materiae contingat? Cholerae quidem supervenire, quae critici remedii rationem habet, & salutaris est, adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere putem.

IX. *Caterum acutissimus morbus est Cholera &c.*] Tanta huiusce morbi saevities, ut aegros brevi interimat, pendet potissimum, ut ostendit perbelle Cl. Tozzius, ex immodica evacuatione humorum, quam vires diu ferre non possunt, sive ex eo quod laeessita viscera flaccescant, aut inflammentur, sive quod sanguis etiam ex immodica illa eadem evacuatione dissolutus, simulque infectas exhauriatur, sive quod delaxatus tandem venter nequeat corruptos humores egerere, qui propterea detenti praecordia, imo cor ipsum inquinant, & suffocent.

X. *Quam civissime igitur curatio cholerae instituenda, praesertim illius, qua majorem &c.*] Cum acutissimus sit morbus cholera, & brevi hominem jugulet, exiguam etiam, & levem curandi moram pessimam esse recte admonet Trallianus. Quamquam vero priusquam curatio instituat diligerenter perpendendum est, num ea purgantur, quae purgari oportet, numve in id opus satis alacriter natura incumbat. Si enim id fiat, nihil agendum medentibus, scilicet neque cohibenda, neque excitanda evacuatio. Si vero cunctanter agat natura, id quod ex majore irritatione, & dolore, quam pro evacuationis quantitate facile conjicies, tunc enimvero omni studio curandum est, ut acres, erodentesque humores temperentur, simulque foras qua data porta eliminentur, ventriculi, & intestinorum spasmi insignes sedentur, eadem demum roborentur.

XI. *Elixetur igitur pullus tenerior in aqua fontis &c.*] Quæret fortasse aliquis quomodo priores illae indicationes, acres scilicet erodentesque humores temperandi, simulque foras eliminandi tam brevi temporis spatio absolvi queant. Si quidem sensim sensimque humores temperantur, & ad secretionem disponuntur; crassos quidem, viscidosque attenuando, nimis vero fluidos, tenuesque incrassando. Si tamen consideremus vires diluentium medicamentorum, eorum praesertim, quae pingues, oleosaeque, nec non terreas quasdam continent particulas, cujusmodi sunt praeter ceteris decoctum junioris pulli, & similia, ambigendum non est, quin ad praedicta munera obeunda aptissima existant. Primum copia, qua ingeruntur, sales quosque vel acerrimos dissociant, disgregant, ineptosque actioni suae reddunt, pinguibus, oleosisque, quas continent particulis cum acrimia atque erodentium humorum spicula involvunt, atque obruunt, tum solidas partes ab ulteriori vellicatione praeservant, tepore autem illo blando

spas-

spasmodicas stricturas laxant, atque emolliunt, tandem terrea portione peccantes humores absorbent, in neutram naturam convertunt, praecipitant, & suo ipso pondere adjuvante per alvum educunt.

Clysteres eodem tempore injiciantur &c.] Cum alvus subduci interdum non possit solis diluentibus per os assumptis ratione longissimi, & miris circumgyrationibus involuti intestinorum canalis actioni eorundem resistentibus, salubre est practicum consilium Clysteres injicere, ut optato fine potiri valeamus. Quae fere est methodus, qua praestantissimus Sydenhamus difficillimum morbum agrediebatur, quae cum omnium simplicissima, ac tutissima mihi semper visa sit, eandem ceteris omnibus anteposendam censui. An vomitoria, aut purgantia, quae caeteroquin communiter proponuntur, ubi evacuatio humorum quantitati non respondeat, in usum vocanda, an lac ad heminas ex praeccepto Hippocratis exhibendum? Illa enimvero vel inepta sunt ad materiem omnem, & irritationem auferendam, vel solidas partes ad crebriores, validioresque contractiones sollicitando, morbum augere valent, aut confirmare. Lac licet haud inficias ire ausim praestantissimum esse remedium, atque ad diluendum, irrendum, nec non solidas partes demulcendas, laxandas aptissimum; cavendum tamen in ejusdem usu, ne febris adsit, ne acidis humoribus primae viae sint refertae. Alterutrum enim, aut utrumque peccet, coagulari idem contingit, ac corrupti, corruptum vero fermenti vice alios illic affluentes humores insficere ac depravare, ideoque morbum augere, aut confirmare. Equis vero Cholera laborantem omni prorsus carere febre, atque ejusdem stomachum ab omni acido, aut simili cogente, ac corrumpente humore liberum esse confidat?

XII. *Post quatuor, vel quinque horas &c.*] Post quatuor circiter horas, quod tempus insulmitur in eluendo ventriculo, & intestinis per diluentia medicamenta, irritationes nimiae, ac violentae, enormesque evacuationes sisti debent, ne vires adeo flaccescant, ac collabantur, ut restitui postea nulla ratione queant. Quid autem efficacius, aut pro aegrorum opportunitate valentius iis, quae cum suavissimo odore sint praedita, vires dejectas jam majorem in modum recreant, cum stomacho amicissima, eundem mirifice confortant, verbo dixerim, iis, quae & spasmodicas nervearum partium constrictiones sedare, effraenesque spirituum, reliquorumque humorum impetus coercere, blanda vero, mitique aciditate debitum tonum labefactatis partibus conciliare valent, atque hac ratione immodicam evacuationem sistere? An eximiae haec facultates mixturae ex aqua Ment., & suc. flor. Cham. &c. tribui possint, viderint alii.

XIII. *Quid non praestant interdum, ubi &c. aquae perquam frigidae potiones.*] Saepè contingit, ut Medicus solum accedat, postquam aeger vomitu, ac dejectionibus ad horas quam multas continuatis fuerit exhaustus, & jam frigescant extrema membrorum, vel postquam varii generis remedia voto non responderent, unde aeger viribus fere omnibus destitutus morti proximus sit. Cum ita res habeat, nullum efficacius, aut pro aegrorum opportunitate valentius potionibus aquae frigidae inveniri potest. Expertus loquor. Cum enim virum quemdam Ruri degentem adhuc adolescens inviterem cholera laborantem, ac nullum praesto esset remedium, quod aegro praescriberem, nescio quo fato aquam nive, quam Nobilis quidam ad domesticos usus servabat, perfrigeratam adhibui. Mirum recuperatis sensim viribus, vomitu, atque alvi dejectione enormi, torminibus, aliisque symptomatibus cessantibus, nullo alio adhibito praesidio, in pristinum valetudinis statum restitutum fuisse. Veteribus autem Medicis, quos inter Cornelius Celsus, Caelius Aurelianus, Trallianus, Aretaeus, Galenus, Aematus Lusitanus eminent, & Recentioribus, Modernisque commendatissimum si quod aliud remedium esse in Cholera, Dynteria, Colica biliosa, & convul-

siva

siva aquam frigidam paullo ante didiceram. Rem vero paullo diligentius ad examen revocans cogitare capi, quemadmodum pro virili parte providerem, ne forte medentium animi inducerentur in fraudem per opiniones duas Medicorum alioqui minime vulgariarum, unde non mediocria in ægros detrimenta manarent, Sydenhami præferim, qui diluentia calida miris laudibus extollit, & illorum, quibus aqua frigida mirum in modum probatur, commendaturque. Id autem me non alia meliori ratione consequi posse putavi, quam si morbi tempora distinguerem, ostenderemque aquam calidam initio morbi, frigidam e contra decursu ejusdem locum habere. Cum enim Cholera incipit, seu in incremento est, insignes adiunt spasmi, enormes ventriculi, atque intestinorum irrationes, vires nondum ab immodica evacuatione collapsæ sunt. Igitur, quo enormes illi spasmi, violentæ, & non ordinatæ contractiones sedentur, nec non acrium, atque erodentium humorum vires infringantur, atque per insignes excretionum vias extra corporis confinia eliminantur, nullum suppetit medicamen aptius aqua calida, ut ex superius allatis manifesto apparet. Si aqua frigida inter initia statim exhibeatur, cum ea quæ sunt frigida, & constrictivæ virtutis, ut ait Cl. Aurelianus (*autor. morb. lib. 1. cap. 16.*) corporis densitatem, & adstrictionem efficiant, verendum est, ne acrium, atque erodentium humorum excretio prohibeatur, qui propterea detenti inflammationem, metastasim ad viscera, vel convulsionem lethalem progignant. Qua de re vid. observat. in Bartholino *hist. anat. cent. 1. hist. 76.* præ cæteris vero in Marcello Donato *hist. mirab. lib. 4. cap. 6.* Si morbi decursu adhibeatur aqua frigida, qua solidis partibus tonum, ac robur conciliando, qua acres, si qui ab evacuatione supersunt, erodentesque humores temperando, qua ductus, ac meatus, ex quibus immodice effluunt, contrahendo, violentam per superiora, & inferiora excretionem sistit, atque ægros in pristinum valetudinis statum restituit. Quotquot morbi usu aquæ frigidæ curati fuerunt, eos fere omnes decursu, viribus omnino resolutis, curatos fuisse observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus compertum est. Ut mittam virum cholera laborantem, cujus meminimus, post quadraginta horas ab ejusdem invasione aqua frigida curatum fuisse, atque Nobilem quemdam vomitu contumacissimo detentum, quem, cum alia prope innumera minus commode responderint, usu potionum perquam gelidissimarum in pristinum valetudinis statum restitutum fuisse bona fide testor, alia extant exempla apud Cl. Frider. Hoffmannum, alterum quidem *M. S. t. 4.* alterum vero in observat. *de morbis convulsivis cap. 8.*, eorum qui cæteris frustra adhibitis post plures dies aquæ frigidæ usu felicissime sanati fuerunt. Simile etiam videre est in *com. S. A. Bon.* de nobili quodam juvene ingenti sanguinis vomitu laborante, quem, innumeris fere medicamentis frustra tentatis, perquam gelidissimis brumali tempore potionibus curasse Pet. Antonius Michellotus testatus est. Si Cornelium Celsum audimus *lib. 4. cap. 15.* In dysenteria, inquit, si pluribus diebus alia remedia non juverunt, vetusque jam vitium est, aquæ bene frigida potio assumpta adstringit, & initium secundæ valetudinis facit. Quid opus est pluribus? An dubii, atque ancipites hæreant adhuc Medentes in ea re, quam cum veram esse ratio evincit, eandem observatio, atque experientia confirmat?

XIV. *Nisi forte aqua frigida placidam exoptandam tranquillitatem &c.*] Non est silentio prætereundum laudatum Sydenhamum in ea fuisse opinione, ut crederet Cholera decursu cum virium prostratione insigni, & extremorum refrigeratione, cæteris omnibus omissis, ad sacram morbi anchoram, laudanum videlicet liquidum confugiendum esse, idque cum ad urgentiora symptomata sedanda, tum ad vires restaurandas repetitis vicibus exhibendum. Quod quadrat etiam

iam in Rondeletii opinionem, afferentis opiata in principio esse exhibenda, ut nimix irrationes, & spasmi sedentur, quibus sedatis vires refici contingit, ac confortari. Verum, si quid sentio, ad aquam primum frigidam deveniendum traderem, quæ præterquamquod frigore immodicam evacuationem sistit, sales præterea vel acerrimos quosque dissociat, disgregat, ineptosque ad vellicandum, atque erodendum reddit, unde minus fas est vereri, ne evacuatione nimia derepente cohibita, acres erodentesque humores intus detineantur, inflammationem viscerum, vel convulsionem, vel recidivam lethalem excitaturi.

XV. *In Cholera sicca ol. Amygdal. dulc. &c.*] Ad flatus discutiendos quamplurima passim a practicis commendari solent. Olea multa destillata, seu essentia quarundam plantarum, præ cæteris semin. anisorum, foeniculi, baccarum juniperi, cinnamom., nec non ex mineralibus spiritus vitrioli, nitri, maxime vero spiritus ille anodynus mineralis Hoffmanni. Quamquam dolendum celebre adeo, famosumque medicamentum conficiendi artem ignotam esse. Verum quid quod spiritus ille, seu liquor anodynus mineralis Hoffmannianus parum, aut nihil differat ab oleis quibusdam mineralibus, quæ si spiritu vini dulcificentur, tantam acquirunt tenuitatem, ut abditissimos quosque humani corporis meatus pervadant, in ipsas medullares cerebri fibras, & appensos nervos se insinuant, spiritusque offendentes sibi homogeneos viam ipsis liberam, atque aditum patefaciant, & in ordinem redigant, hinc laxatæ partes vigorentur, interceptus in nonnullis motus restituatur, in aliis nimis effrænis sedetur, æqualiter omnes tendantur, atque spasmodici motus cessent penitus, ut plurimum imminuantur? In horum censu venit primum oleum vitrioli purissimo vini spiritu dulcificatum. In oleo vitrioli adesse partes acidissimas, & sulphur minerale Chymicorum experimentis compertum est. Si sulphur minerale vi purissimi vini spiritus ad eam, quam diximus, tenuitatem perducatur, anodynum evadit præstantissimum, si quod aliud. Cautissime tamen affundendum est spiritui vini vitrioli oleum, nec sine encheiresi. Secus enim tanta excitatur effervescentia, ut vapores, & fumi densissimi eleventur, qui in pulmones irruentes hominem suffocare valent. Qua de re vid. Boer. *Chym. tom. 2. proc. 161.* Ubi autem certa encheiresi probe, atque intime unita sint, si distillationi committantur, dant liquorem quemdam suavissimum, blandissimum, qui anodynus est, & illi persimilis qui tantopere commendatur a Cl. Hoffmanno liquoris anodynus mineralis titulo insignitus. Similes liquores eliciuntur adjecto colcothare vitrioli, quod acidissimas partes continet, & metallicas, calcinato, & distillationi commisso, ita tamen, ut pluribus opus sit distillationibus, ut ad eam, quam diximus tenuitatem perducatur, & æque anodynus evadat, ac prior. Si loco olei vitrioli adhibeatur spiritus nitri, & eadem servata encheiresi destilletur, obtinetur liquor tenuissimus, subtilissimus, odoris fragrantissimi, quasi abrotani virtute anodyna insigni præditus (*V. Boer. Ch. tom. 2. proc. 136. & Hoffman. Obs. ph. ch. lib. 3. p. 61.*) Quamvis essentia, ac spiritus ejuscemodi ventriculum, atque intestina afficere ea ratione valeant, qua opus est ad flatuum copiam in eorum cavo hærentium foras eliminandam, illud tamen animadvertendum est cum caloris augmento operari, quo possunt aeris particulæ spasmico coercitæ æquo exagitari, rareferi, exsolvi, ideoque morbum augere, aut confirmare. Ea porro tuto adhiberi posse perpicuum est, quæ spasmodicas nervearum fibrillarum constrictiones relaxare habent, atque efficere, ut aeris particulæ coercitæ, ac carcere oclusæ libere totum canalem permeare possint, quæque acrium, ac vellicantium sordium, unde nerveæ fibræ proritantur, atque in spasmos aguntur, vim non solum retundere, sed etiam extra corporis confinia educere valent.

lent. Quid autem ol. Amyg. dulcium, opiatique medicamentis hisce muneribus obeundis aptius, aut opportunius?

XVI. *Quotidie bis propinetur pulvis ex nitr. purif. conchar. pp. &c. camphor. &c.* Nitrum felicissimo conjugio misceri cura camphora in plerisque inflammationibus membranofas partes occupantibus alibi a nobis demonstratum est. Pari felicitate conjungitur, ubi status discutiendi sunt. Dum nitrum spasticas nervosarum partium constrictiones, quibus aer in ventriculi, & intestinorum cavo detentus, ac rarefcens violentissimis neavearum fibrarum distractionibus ægrum dire exercentibus ansam præbet, relaxat, simulque acres, vellicantesque humores, unde easdem fibras in spasmos agi contingit, temperat; camphora vero qua ratione oleo suo penetrantissimo omnes corporis meatus quam citissime permeat, fibrasque motrices citra caloris augmentum roborat, earumque irregulares motus compescit, secretiones omnes, excretioneseque promovet, eadem & debitum ventriculo, atque intestinis tonum conciliat, eorum spasmos coercet, unde aeris particulas carceratas discuti, reliquasque sordes extra corporis confinia educi contingit, ac gravissima flatulenta pathemata sedari.

XVII. *Vinum maturum, lene, odoriferum, calidum exhibeatur.* Vinum omni tempore magni estimatum fuit vel ab ipsis poetis, unde etiam caballus poetarum appellatur. Qua de re perbelle Taubmannus in melodæzia. Cui sententiæ favet Horatius:

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt

Quæ scribuntur aque potoribus.

Nec mirum; siquidem Plato in Phæd. vinum animum cum corpore calefacere affirmavit; unde Horatius lib. 1. epist. 5.

Ad mare cum veni, generosum, & lene requiro,

Quod curas abigat, quod cum spe divite monet

In venas, animumque meum, quod verba ministret,

Quod me Lucanæ juvenem commendet amica.

Qui plura cupit de vini facultatibus adeat librum Nafonis *de arte amand.* ubi inter plura hæc habet.

Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos:

Cura fugit multo, diluiturque mero.

Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit.

Tunc dolor, & cura, rugaque frontis abit.

Tunc aperit mentes ævo rarissima nostro

Simplicitas, artes languente Deo.

Cæterum in optimo vino languentem stomachum confortandi vis maxime elucet, Paulo testante: ex quo etiam alia facultas exoritur status discutiendi. Hinc præclare Hippocrates lib. de affect. 3. 52. *Quicumque, inquit, cibi aut flatum, aut æstum, aut morsum, aut repletionem, aut tormen faciunt, a talibus liberat vinum, meracum insuper potatum; corpus enim a vino calefactum per calorem amovet ea, quæ insunt a cibis & potibus, & a similibus.* Idque eo magis evenire censendum est, si calidum potetur: de quo egregie Cl. Davini *de potu vini calidi* p. 56. *Me satis, inquit, admonent experimenta tum in aliis habita, tum in me ipso, vino calido adjuvari stomachum, & cruditates inde ortas, & sanguinem sedaturas in ipsis opprimi natalibus locis, & emendari.* Mos potum assumendi calidum vetustissimus est. Græcis, & Romanis id usitatum fuisse liquet ex Athenæo Deipnosoph. l. 3. c. 34., atque erui potest ex Horatio lib. 3. od. 19. dum ait:

..... *Quis aquam temperet ignibus?*

Et ex Juvenali, ubi inquit:

Quando vocatus adest calidæ, gelidæque minister.

Et ex Martiali, ubi ait:

Caldam pascis aquam, sed nondum frigida venit.

Alget adhuc nudo clausa culina foco.

Græci autem, & Romani calidam aquam cum vino miscebant, quorum exempla imitati sunt Anton. Perisus (*del bever caldo in Venezia per Gio: Battista Ciotti 1593.*) & Galli, quorum meminit Bruyerinus *de re cibaria*. Neque imprudenter id factum. Frequenter enim succedit, ut id, quod vinum, aut aqua sola non potest, possit cum ea conjunctus calor. Gulielmin. *dissert. phys. Med. Meehan.* p. 105.

C A P U T III.

De Diarrhœa, Dysenteria, Tenesmo.

I. **D**iarrhœa est frequens, & copiosa humorum excrementitiorum præter alimentum crudum, & sanguinem per alvum excretio.

II. Diarrhœæ causa proxima est convulsiva deorsum tendens intestinorum contractio, qua prædictorum humorum excretio per inferiora sollicitatur.

III. Remotæ sunt humorum vel nimia copia, vel acrimonia insignis, qui vel in ipso sunt sanguine, vel a pancreatico, bilioso, & qui a glandulis intestinorum extillant succis, vel ab ingestis suppeditantur.

IV. Quibus addenda graviora animi pathemata, major præsertim, gravis ira, improvisus timor, suppressio naturalium evacuationum, præcipue sudoris, ac perspirationis, tempestas calida fervens, & sicca, aut peculiaris aeris constitutio, qua miasmata maligna eterræ visceribus exhalant, vel organica, & animata ex aere præsertim nocturno decidunt.

V. Ubi humorum excrementitiorum primum una cum adiposis corporibus cruore perfusus, ac morbi decursu cum membranosis ramentis, atque interdum ipsa intestinorum substantia excretio superveniat, torminibus ventris plus minus dire ægrum exercentibus, Dysenteria eundem premi censendum est.

VI. Quæ tunc contingit, cum non solum acres, vellicantesque particulae, sed caustica peccant, erodentesque.

VII. Diarrhœa, quæ circa februm vel malignarum, & pestilentium declinationem succedit, aut homines sero abundantes, & leucophlegmatia incipiente detentos homines invadens plerunque salutaris: e contra quæ in principiis morborum, & februm.

VIII. Diarrhœa morbis capitis superveniens salutaris.

IX. Diarrhœa, quæ febrem non habet adjunctam, nec sitim, nec ciborum fastidium, bona.

X. Diarrhœam iræ supervenire bonum, & si Diarrhœa non supervenit, febris expectanda.

XI. Ubi noverim diarrhœam salutarem non esse, eamque a tenui, ac præfer-vida materia pendere (id quod temperamentum biliosum, ad iram proclive, fecum fluidarum, biliosarum, cum sensu ardoris ejectio manifestum reddunt) contentus sum solo sero lactis caprini tamarindato, vel decocto hordei ad Lib. ii. quod detur per tres, aut quatuor dies exhibendo hora somni Diasco. Fracast. ʒ .s.

XII. Ubi vero acres viscidis, mucosisque quisquillis involuti peccent humores (id quod ex laxiori corporis habitu, ex appetitu dejecto, ex lingua, atque ore viscida, ac lenta lymphæ obducto facile conjicies) solum rhabarbarum pul. ad ʒ ii. cum Dialcord. Fracastor. ʒ s. per tres, aut plures dies exhibitum quandoque alvum egregie sistit.

XIII. Cæterum in molesta Diarrhœa, & Dysenteria aquæ Tetutianæ Lib. iii. per intervalla assumendæ, solutis in primo cyat. mel. rosat. solut. ʒ iii. apprime conveniunt.

XIV. Hisce postea succedat pul. ex ter. sigil. Cor. Cer. ust. radic. tormentil. a ʒ i. op. crud. ras. gr. iii. M. f. partes viii. cap. duas quotidie ex jusculo extremitatum pedum vituli Kalybeato.

XV. In dysenteria, si febris adsit, dolor vehemens, viresque ferant, venæ sectio administretur, tum eluentia supra memorata, atque opiata hora somni exhibeantur.

XVI. Clysteres primum ex decoct. intestinor. vitul. aut vervec. vel jure cancor. fluviatil., mox ex decoct. hord. torref. cum pauxil. mel. rosat., simplicis, tandem ex vino albo, in quo ebullierint flor. chamom. millefol. & hyperici, in usum vocandi.

XVII. Si maligna sit dysenteria, optime cedunt opiata diaphoreticis mixta. Hujusmodi fere mixturis uti soleo. ʒ. Aq. suc. Acetof. ʒ. iv. theriacal. ʒ i. s. bezoar. ori. ʒ i. laudan. liquid. cydoni. gut. x. syrup. cydon. vel acer. stillat. ʒ vi. M. dentur bis, terque in die.

XVIII. Cortex quoque radic. Cascaril. alexipharmacis mixta mirum in modum conferre visa est. Hisce fere bolis felicissime usus sum.

ʒ. Radic. torment. s. p. bezo. orient. a ʒ i. cortic. radic. cascariil. gr. xii. com. confer. rosar. antiq. q. s. f. b. n. vi. assumat æger tres mane, reliquos vespere quotidie.

XIX. Dysenteriam, cæteris remediis frustra adhibitis, sola quandoque radice Ipecuacan. tolli deprehensum est. Quare assumat æger radic. Ipec. pul. ʒ i. ex decoct. card. benedict. cui succedente vomitu superbibat copiosa juscula. Postea vero ejusdem radicis grana iv. ex confer. rosar. antiq. exhibeantur quotidie per plures dies.

XX. Si chronicus fiat morbus, opportuno tempore ad aquas thermales, præsertim B. M. V. in agro Patavi., vel similes, nec non ad lac primum asinum, mox vaccinum aqua plantagin. costum, ac Kalybeatum deveniendum.

XXI. In quocumque alvi profluvio optima victus ratio instituat, juscula extremitatum pedum vituli, gelatinæ ex iisdem paratæ, decoctum ex

Cor. Cer. mic. pan. a ʒ .s. in aq. font. Lib. vi. edulcoratum cum sufficiente quantitate sacchari visa sunt convenire.

XXII. Vinum mæracum post prandium, vel cœnam concedatur.

XXIII. Si causæ dysenteriam efficientes ad intestinum rectum deferantur, continua per alvum egerendi cupiditas cum dolore, mucii viscosi, & cruenti, vel purulenti excretionem, quæ tenesmus dicitur, exorietur.

XXIV. Fetus ex lacte, in quo ebullierint flores sambuc. verbasc. melilot. malvar., & similium, repidi ano applicentur cum spongiis, & linteis. Clysteres ex lact. ʒ iv. mucilagin. semin. psylli, plantag. cydon. a ʒ i. vitel. ovor. n. i. leni manu bis, terque in die injiciantur.

XXV. Terebinthinæ prunis ardentibus injectæ vapor per anum in sella perforata excipiat. Hisce frustra adhibitis, quæ dysenteria curandæ apta sunt, in usum vocanda.

CAPUT III.

De Diarrhœa, Dysenteria, Tenesmo.

I. **D**iarrhœa est frequens, & copiosa humorum excrementitiorum præter alimentum &c.] Veteres Medici Diarrhœæ nomen cuicumque intestinorum fluxui, atque alvo liquide tribuebant, ejusque materiam alimenta cruda, chylum, bilem, pituitam, pinguedinem, sanguinem purum, vel loturæ carniæ similem, pus, sanie esse arbitrabantur, easque partes, ac viscera accusabant, quorum vitio ea per alvum excernuntur, quæ in statu naturali excernenda non sunt. Ab opinione Leboe Sylvius lib. i. prax. cap. 13. & Hermannus Boerhaavius aph. de cog. & cur. morb. non admodum abhorruerunt. Nos tamen hic loci Diarrhœæ nomen ad fluxum materiæ excrementitiæ per alvum contrahimus, suis postea quoque alios fluxus peculiaribus nominibus insignientes. Cum enim alimentum erudum, aut chylum imperfecte elaboratus dejicitur, Lienteria, & cæliaca passio nominatur, cum vero sanguis urgente dolore, & torminibus excernitur, Dysenteria, & sic de singulis. Humores autem excrementitii diversi sunt. Nemo ignorat ex ductu choledochi bilem, succum pancreaticum in duodenum, inde in reliqua intestina confluere, a glandulis intestinorum succum quemdam aqueo-oleosum secerni, quo lubricentur, emolliantur, ne coalescant eorum parietes, a minimis arteriis internam superficiem intestinorum preperantibus non raro extillare humores tenues, lymphaticos, & hujusmodi, unde ortæ variae diarrhœæ differentia, biliosæ scilicet, serosæ, pituitosæ &c.

II. **D**iarrhœa causa proxima est convulsiva deorsum tendens intestinorum contractio &c.] Intestina eandem fere, qua donatur ventriculo, structuram sortita sunt. Quemadmodum porro ventriculo, ita intestinis vermicularem, seu peristalticum motum a superioribus partibus ad inferiores progredientem inesse voluit natura, ut alimentis in ventriculo solutis, ac maceratis, atque per pylorum in eadem expulsis, confluentibus illuc bilioso, ac pancreatico succo, nec non qui a glandulis, & arteriis minimis extillat, tenuior, & chylosa portio separata in venas lacteas propelleretur, crassiores interim, ac sæculentæ una cum prædictis humoribus anum versus protruderentur. Si blando hocce vermiculari, seu peristaltico motu perturbato intestina convulsiva, crebrioreque deorsum tendente contractione afficiantur, cum biliarium, & pancreaticum ductum ad bilem, & lympham pancreaticam copiosius effundendam, tum glandulosos

folliculos ad humorem suum uberius fecernendum sollicitari, atque eorundem excretionem per inferiora promoveri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

III. *Remota sunt humorum vel nimia copia, vel acrimonia insignis, qui vel in ipso sunt sanguine &c.*] Quæcumque convulsivam hanc contractionem inducere valent, ea diarrhææ producendæ opportunissima existere perspicuum est. Inducere autem potissimum humorum, qui in ipso sunt sanguine, copiam, vel acrimoniam insignem manifestum fiet, si nonnulla desumpta ex mechanicis prius exposuero; secretionem videlicet naturales humorum in intestina depluentium pendere a proportionatis motibus fibrarum glandulas, atque intestina constituentium cum fluidis fecernendis: hanc autem proportionem esse in ratione composita ex rationibus densitatum liquorum, aut orificiorum, a quibus effluunt, & numero motuum, seu oscillationum fibrarum elasticarum, a quibus naturaliter motus intestinorum dependet. Quotiescumque igitur sanguis valde acer sit, solutus, & colliquatus, dum glandulas intestinorum appellit, eas ad crebriores motus, & oscillationes excitare, ideoque uberius, & copiosius fecerni necessarium est. Secretis autem humoribus tum copia, tum acrimonia peccantibus, nerveas intestinorum fibras stimulari assidue perspicuum est, motum eorundem peristalticum sollicitari, hinc Diarrhæam exoriri.

Vel a pancreatico, bilioso, & qui a glandulis intestinorum extillant succis depravatis, vel ab ingestis suppeditantur.] Convulsivæ crebriorisque intestinorum contractionis causa frequentissima, si quæ alia, est succorum in primis viis existentium, bilis scilicet, succi pancreatici, & qui a glandulis intestinorum extillant, depravatio. Usus enim horum omnium succorum esse alteriorem chyli solutionem, & fluiditatem promovere, quam primum ope membranarum ventriculi, ac salivalium succorum subivit, manifesta res est. Huic operi maxime infert bilis, seu quæ sale volatili, ac sulphureo secta est, quo particularem chyli figura mutatur, compages solvitur, tenuiorum partium a feculentis separatio, atque expulsio promovetur, non quidem stimulo intestina acridine sua, quemadmodum putabant Veteres, sed fæces tantum fluidas reddendo, ne indurata subsistant, ut patet in hypochondriacis, scorbuticis &c. quibus bilis aut vitiosa, aut deficiens est. Itaque si isti succi uberius in cavitatem intestinorum effundantur, cum nimis fluidas fæces reddunt, tum peristalticum intestinorum motum sollicitant, hinc Diarrhæam excitant.

De qualitate eorundem peccante non eadem est apud omnes opinio. Qui putant bilem alchalicam esse, succum vero pancreaticum acidum, ideoque ex istorum succorum mixtione effervescentiam, atque ebullitionem oriri, in ea sunt opinione, ut credant ejusmodi succos in tenuia intestina confluentes posse incongrue misceri, atque male fermentescere, hinc intestina ad expulsionem contentorum sollicitare, sive id ab excessu bilis acrioris, seu a majori aciditate succi pancreatici dependeat; qui propterea fermenti vice alimentum, succos qui perpetuo a glandulis intestinorum extillant, simili vitio inficiat, depravet, atque corrumpat. Id Graævus, Sylvius, alique sustinuerunt. Verum cum nulla sit naturalis fermentatio, si præstan simum Morgagnium audimus, qui succum pancreaticum acidum esse absolutè legat, corrui illorum sententiam luce clarius apparet. Sed hac de re plura, ubi de intestinorum dolore. Modo satis superque esse duxerim asserere vitiari bilem, reliquosque succos ea ratione, qua opus ad nerveas intestinorum fibras vellicandas, eorumque motum peristalticum sollicitandum. Qua de re vid. obs. in Diamerbroekii anat. in Peclino exercitat. de purgantibus. in Bontio de Medic. Indor. Si ingesta vel copia peccent, vel acrimonia, cum intestina stimulare habeant, convulsivam quoque eorundem contractionem.

nem excitare valere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

IV. *Quibus addenda graviora animi pathemata, moror præsertim.*] Moror docente Cl. Baglivo nihil frequentius producit, quam Diarrhæas, quæ diu persistente mororis causa evadunt incurabiles, iisque demum superveniente febre erratica, & atrophia, ægotantem de medio tollunt. Et sane nihil magis chylicationi officit, quam moror, & tristitia. Ventriculi membranæ debito spirituum animalium influxu destituuntur, ac flaccescunt, salivæ, succi pancreatici, biliosi, quique a glandulis ventriculi, & intestinorum extillant secretio inhibetur, hinc chylus depravari, nerveas stomachi, & intestinorum fibras in spasmos agi contingit, eorumque motum peristalticum ad contentorum expulsionem sollicitari.

Gravis ira.] Quod si quis vehementi ira corripitur, manifestum est spiritibus animalibus cæco impetu hac illac ruentibus, spasmus in universum corpus, & præsertim in organa bilis secretioni dicata (id quod dolor quidam constrictivus, qui in latere dextro sub scrobiculo cordis percipitur, manifestat) induci, quæ propterea bilem in Duodenum copiosius protrudunt, unde Diarrhæa, quam Hildanus cent. 7. obs. 18. adnotavit, perinde ac si pharmacum propinatum fuisset. Quo loco minus mirari subit alvi stipticitatem ab ira solvi, ut Valleriola lib. 2. obs. 4. & M. N. C. Dec. 2. an. 5. testantur. Conf. com. in aph. 6. cap. 1.

Improvisus timor.] Dicitur vix potest, quantum ob mirabilem animæ unionem cum corpore ab improviso timore spiritus afficiantur, quantum eorum placidus, atque ordinatus motus perturbetur. Id nimirum Apoplexiæ, Epilepsiæ, alique gravissimi morbi supervenientes demonstrant. Hoc eodem perturbato spirituum motu, nerveas quandoque intestinorum fibras ea ratione affici contingit, qua opus est ad peristalticum motum perturbandum, seu convulsivam contractionem excitandam, qua contentorum excretio per inferiora sollicitatur, unde Diarrhæa. Mirum in quanta obscuritate versentur, qui continuo ad acres, vellicantisque fordes in primis viis hærentes confugiunt, ad præternaturales excretionem sive per superiora, sive per inferiora explicandas. Sola enim spirituum ataxia, seu inconcinna, ac perturbatus motus easdem excitare valet, ut Willisius, Sydenhamus, alique sustinuerunt.

Suppressio naturalium evacuationum, præcipue sudoris, & perspirationis.] Vix ad intus detentos humores ob suppressionem sudoris, ac perspirationis extra corporis confinia educendos aptissimæ videntur viæ intestinorum. Tot enim sunt fistulæ, tot glandulosi folliculi, ac ductus in eorundem cavitatem derivantes, ut magna diversorum humorum, tenuium præsertim, ac serosorum excretio subsequatur. Cum igitur transpirationis materia tanta sit docente Cl. Sanctorio, ut singulis diebus plus per illam evacuetur, quam per omnes evacuationes sensibiles simul sumptas, nil mirum videri debet, si materia transpirationis glandulas, ductus, atque emissaria intestinorum appellens Diarrhæam progignat. Quod nimirum per certa loca certi generis particulae evacuentur, non ita constans, ac perpetuum est, quin certi alicujus emunctorii deficientem actionem alterius actio supplere aliquandiu non possit. Hinc imminutam transpirationem alvi fluxus frequentissime supplet, & vicissim: unde illud: *Cutis densitas, alvi laxitas, & contra.*

Tempestas calida, fervens, & sicca.] Urgente aeris calore, ac siccitate, sulphurearum, ac subtiliorum partium sanguinis exsolutionem fieri, ejusdem compagem solvi, ac colliquari perspicuum est: hinc refluentibus a toto sanguine acris, ac vellicantibus particulis in intestinorum fistulas, ac glandulosos folliculos, Diarrhæam exoriri luce clarius apparet. Apte cadit in hunc locum, quod habet Hippocrates aph. 16. sect. 3. *In siccitatibus autem tabitudines, lippitudines, articulorum morbi, stillicidia urinae, & difficultates intestinorum.* Cujus rei exempla

empla extant in A. N. C. Dec. 2. an. 4. obs. 24. & a Cl. Hoffmanno, aliisque postea confirmata, ut cum constantia, tum ne frequentia quidem minime desideretur.

Aut peculiaris aeris constitutio, qua miasmata maligna &c. vel organica, & animata corpora &c.] Neque infrequens est miasmata maligna, ac deleteria e terræ visceribus exhalantia, atque una cum alimentis deglutita, acris, ac stimulantia cum sint, intestinorum fibras, ac peristalticum eorundem motum sollicitare, vel per poros cutis, aut venas lacteas massam sanguinis ingressa eandem fundere, ac colliquare, ac Diarrhœas progignere. Ejuscemodi Diarrhœæ epidemicæ sunt, & ægros dire exercentes.

Idem plane dictum velim de organicis, & animatis ex aere nocturno decidentibus. Ad quam causam reduci potest rubigo, & uredo supra fruges, vineasque decidua; cujus meminit Plinius *hist. nat.* & Petrus Laurembergius *lib. 1. horticuli. cap. 35.* quæ non solum iisdem multum detrimenti affert, ut optime norunt agricolæ, & horti culturæ dediti, sed etiam hominibus summopere nocet. Qua de re etiam legi potest observatio 93. *M. N. C. Dec. 3. an. 9. & 10.* ubi scriptum invenitur, eos qui nudis pedibus incesserant, ejuscemodi rore in terram descendente pustulis, & ulcusculis nigricantibus inde vexatos fuisse, quosdam febribus ardentibus correptos, quosdam tandem eodem gustato ulcuscula in labiis passos. Ab hoc porro fonte Diarrhœæ Epidemicæ ortum traducunt, quæ in certo districtu grassantur, aliis ab illa immunibus. Immo quicumque cibis hoc rore infectis vescuntur, tali morbo corripuntur, qui vero abstinent, liberi supersunt. Cum nempe copiosissima infecta, quorum adeo minuta sunt corpuscula, ut referente Cl. Læwenhoechio *Tom. 1. epist. 7. & Tom. 2. epist. 96.* aliquot eorum centena simul sumpta crassum arenæ granum mole non æquent, in aerem diffundantur, cum rore rursus desfluere contingit, & qua fructus inscindo, qua corporis humani poris se insinuando, ac sanguinis massam corrumpendo diarrhœas, aliosque istiusmodi morbos progignere. Rem omnem ita expediunt hodie maxime illustres physici Cl. Lancisium sequuti, qui materiem hanc ingeniose admodum lateque pertractavit *lib. de nox. palud. afflu. cap. 26.* Quod aer Romanus, & terra innumeris infectis scateat, quorum exhalationibus ros inquinatur, evenit potissimum, ut homines, qui æstate Romæ degunt, & extra Urbem dormiunt gravissimis symptomatibus corripiantur, & interdum moriantur. Quod etiam accidit illis, qui ad lacustria Romanæ plagæ peregrinantur. Dicit enim vix potest, quam apte in paludibus stabulentur infecta, quæ ubi citissime sub moderatori æstu sæcundentur, rorem, & aerem nocturnum inficiunt, unde maligni plerunque morbi præsto sunt. Quare sapienter admodum prudenterque pro more laudatus Lancisius suadet iis, qui vel Neapoli Romam, vel Roma Neapolim contendunt, ut diurnos potius æstus subeant, quam nocturni frigoris voluptate decepti, ante memoratam ambientis aeris vim excipiant.

V. Ubi humorum excrementitiorum primum una cum adiposis corporibus cruore perfusis &c.] Inter Dysentericæ differentias maxime spectabiles illæ sunt, quæ a gradibus ejusdem desumuntur, quorum primus est cum humores excrementitii, qui etiam in Diarrhœa ejiciuntur, & adiposa quædam corpora, quæ nihil aliud esse videntur, quam adeps, seu pinguedo, qua intus intestinorum tunicæ obducuntur, exiguo cruore perfusa excernuntur: alter vero cum membranosa ramenta, quæ superficies tenuis intestinorum sunt: tertius demum, cum membranarum intestinorum substantiam constituentium portiones, ac carunculas ejiciuntur.

Torminibus ventris plus minus dire agrum exercentibus.] Si sola sanguinis ex-

cretio spectetur, dysenteria ab aliis cruentis fluxibus satis distingui nequit. Sanguinem enim bonum, ac laudabilem in toto corpore redundantem in iis quandoque excerni observamus, quibus membrum aliquod amputatum est, aut sanguinis magna evacuatio suppressa, qui fluxus ex apertis intestinorum vasculis eadem ipsa ratione, qua hæmorrhoidum, narium, aliarumque partium hæmorrhagiæ contingunt, ortum trahit; aliquando tenuem, aquosum, & loturæ carnium similem, qui fluxus ob hepatis imbecillitatem fieri credebatur a Veteribus, fluxus propterea hepaticus dictus: (quamquam ab aliis cruentis fluxibus vix distingui posse Recentiores Medici haud dubie affirmant) Atrum tandem, nigricantem, & splendentem sanguinem per superiora simul, & inferiora ejici manifestum est, qui fluxus Melancholicus appellabatur. At nihil habent cruenti hi fluxus cum Dysentericis commune. Citra enim ventris tormina agrum dire exercentia contingunt, quæ tantum abest, ut cum dysenteria minime jungantur, ut hisce solum apparentibus in alvi fluxibus non cruentis, iidem ipsi fluxus ad dysentericos referendi sint. Ita Willisius Dysenteriam Londini sævientem se vidisse testatus est cum aquosi humoris excretionem, atrocioribus torminibus, ac virium jactura conjuncta. Indolens dysenteria, cujus meminit Hippocrates 2. *Epid. com. 6.* & cujus extat exemplum in ephem. German. *art. 1671. obs. 43.* & in A. N. C. *dec. 1. an. 2. observ. 45.* si quosdam audimus, qui tormina ventris a dysenteria se jungi nolunt, dicendum sane esset, quod vera dysenteria non fuisset, vel valde obscura, ac fere insensibilia tormina pro nullis habuisse, qui hujusmodi dysenteriam descriperunt. Ut ut autem res sit, certum est indolentium dysenteriarum casus rarissime occurrere, ut ne minimum quidem liceat recedere ab eo, quod cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus Veterum, & Recentiorum fere omnium medicorum observationibus compertum est.

VI. Quæ tunc contingit cum non solum acres, vellicantesque particula, sed caustica &c.] Gradu solum, atque intensione differre videtur Diarrhœa a Dysenteria. Si enim acrimonia illa, quæ nerveas intestinorum fibras stimulare habet, torquere, ac convulsivam contractionem in easdem inducere, qua humorum excrementitiorum fluxus per inferiora sollicitatur, tanta sit, ut mucum primum intestinorum parietibus adherentem, tum villos ipsos, ac tunicas abradere valeat, atque exulcerationem intestinorum progignere, prædictorum humorum una cum adiposis corporibus cruore perfusis, tum villis ipsis, ac carunculis excretionem supervenire debere, ventris torminibus agrum dire exercentibus, manifestus quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Inter dysentericæ causas recententur quoque intestinorum inflammationes, præsertim illæ, quæ ad suppurationem vergunt, unde aperto apostemare pus, ac sanies ejicitur, ut observationes virorum præstantissimorum Bartholini, Riverii, Hildani, Plateri, aliorumque testantur. Sed horum considerationem ad peculiarem morborum, quorum effectus sunt, tractationem rejicimus.

VII. Diarrhœa, quæ circa febrium vel malignarum, & pestilentium declinationem &c.] Ad praxim commodissima divisio Diarrhœæ est in criticam, & symptomaticam. Illa enim in salutem plerunque terminatur, hæc summe perniciofa, atque interdum ægros de medio tollit. Inter criticas diarrhœas principem obtinet locum, quæ circa febrium declinationem succedit. Ad declinationem enim vergente febre, materia, quæ cruda est, atque secretioni inepta, sive ea nimis tenuis sit, ac fluida, seu nimis crassa, viscida, ac lenta, paulatim concoquitur, & secretioni apta fit, atque extra corporis confinia educitur. Si per alvum excernatur, diarrhœam exoriri criticam, & salutarem manifestissima res est. Pestilentes constitutiones alvi fluore judicatas recensuit jamdudum Galenus

lib. 4. Epid. sect. 21. & multos in pestilentia æstate orta, diarrhæa nona, vel undecima superveniente, servatos fuisse testatur lib. de avra bile cap. 4. Quid quod Gerhardus Columbus (in lib. de febre pestil.) pestilentes febres fere omnes alvò copiose fluente licet cum cruditate signis, tandem coctionis signis supervenientibus, curatas felicissime scribit? Id quod & Fridericus Hoffmannus se vidisse testatus est, ut nullus superfit dubitandi locus.

Aut homines sero abundantes, & leucophlegmatia incipiente detentos &c.] Salutaris est etiam Diarrhæa in corporibus sero abundantibus, ne variæ ejusdem congestiones fiant, atque in morbos a feri copia oriundos, cujusmodi sunt catochymia serosa, leucophlegmatia, hydrops, labantur. Leucophlegmatia vero detentum, si fortis Diarrhæa superveniat, a malo liberari docuit Hippocrates 7. aph. 29. Animadvertendum est autem cum Cl. Riverio, id morbi initio utique esse intelligendum. Tunc enim peccans materia fluens adhuc est, atque in propriis vasibus, lymphaticis scilicet continetur, unde circulo restitui facile potest. Si Diarrhæa confirmato jam morbo superveniat, soluta scilicet sanguinis compage, ac labefactato solidarum partium tono, unde serosa pars a reliquarum nexu secedens facile e glandularum, ac membranarum poris elabatur, atque intra partium laxam structuram subsistat, tunc enimvero tantum abest, ut morbus levetur, ut potius augeatur, aut confirmetur.

VIII. *Diarrhæa morbis capitis superveniens salutaris.*] Diarrhæam morbis capitis supervenientem salutarem esse pronuntiavit Baglivus certis Veterum Medicorum ductus observationibus, qui id jamdudum adnotarunt. Salutaris hujusce Diarrhææ alibi meminimus, remque omnem ad revulsionem insignem, quæ sit a capite diversorum humorum retulimus. Observatione enim Anatomica constat ad longitudinem quadraginta, & ultra spithamarum extendi intestinorum canalem, glandulisque undique, ac folliculis excretoriis refertum, unde magna fit variorum, ac diversorum humorum excretio, universalis veluti impuratum, atque inquinamentorum massæ sanguinis expurgatio, quæ cæteroquin inquinamenta una cum sanguine cerebrum appellentia, qua tenuissima ejusdem vascula infarciendo, comprimendo, qua vellicando, ac mordendo, aut simili ratione afficiendo, gravissimos morbos valent progignere.

IX. *Diarrhæa, quæ febrem non habet adjunctam, nec sitim &c.*] Diarrhæa sæpe est sine febre, quandoque & febrem, & sitim, & ciborum fastidium habet adjunctum. Quæ febre caret benigna ut plurimum est, nec est contagiosa, & sporadice invadit. Quæ cum febre conjuncta est maligna interdum est, contagione majorem in modum propagatur, & epidemice grassatur. Dum febris abest, sitis, ac naturalis viget appetitus, quid aliud conjicere licet, quam naturæ opus pravos, atque incongruos succos extra corporis confinia expellentis? Apte cadit in hunc locum, quod habet Celsus lib. 4. cap. 16. *Uno die fluere alvum sæpe pro valetudine est, atque etiam pluribus, dum febris absit, & intra septimum diem id conquiescat: purgatur enim corpus, & quod intus lesurum erat utiliter effunditur. Verum spatium periculosum est: interdum enim tormina, & febri-culas excitat, viresque conterit.* Hujusce rei rationem attigisse videtur Hippocrates 2. aph. sect. 1. *In perturbationibus ventris, & vomitibus spontaneis, si talia purgentur qualia purgari oportet, confert & leviter ferunt, sin minus, contra.*

X. *Diarrhæam iræ supervenire bonum &c.*] Quo modo Diarrhæa iræ superveniat ex superius allatis perspicuum est. V. com. in aph. 4. Ostendimus siquidem magnam bilis copiam, quæ in hepate separatur, in intestinum Duodenum effundi, nerveas ejusdem, & totius intestinorum canalis fibras irritando, fæcesque fluidiores reddendo alvi fluxum progignere. Nisi vero alvi fluxus superveniat, impedita bilis secretionem in hepate, atque ejusdem in Duodeno

deri-

derivatione, nimis tenues, acres, biliosasque particulas in sanguine detineri contingit, exagitari eundem, ac fundi, cor in crebriores, vehementioresque contractiones agi, ac febrem excitari, ut Baglivi observationibus compertum est.

XI. *Ubi noverim Diarrhæam salutarem non esse, eamque a tenui &c.*] Principes ad Diarrhæam curandam indicationes, ut unicuique consideranti apparere potest, sunt irritantem materiam, sive sit in sanguine, sive visceribus chylo elaborando, ac perficiendo dicitis, temperandi, corrigendique, eamque extra corporis confinia qua data porta eliminandi. Has priusquam absolvant medentes, sedulo perpendendum illis esse, cujus naturæ, ac conditionis materia fuerit perspicuum est; an scilicet tenuis, ac præservida, biliosam aiebant Veteres, vel contra viscida, lenta, cum aciditate, aut fædine conjuncta, pituitam acidam, salam dicebant. Si enim illa peccet, sola eluentia sufficere videntur, cujusmodi sunt serum lactis, decoctum hordei, & similia, quibus cum nimis tenues, biliosæque particulae dissociantur, disgreganturque, atque ineptæ ad vellicandum fiunt, eadem præterea præcipitantur, solidæque partes ab ulteriori vellicatione præcaventur, unde dejectiones, quæ parvæ, sed crebræ sunt, & cum dolore copiosiores fieri contingit, & sine dolore. Quam apte de feri lactis virtute atque efficacia in alvi fluxibus biliosis loquens Galenus: *Lactis, inquit, serum ob suas abstergendi vires, ad alvi dejectiones, tum potum, tum per Clysterem injectum assumitur; absque erosione enim abluit, & abstergit ab intestinis acrimoniam.* Hippocrates ipse usus est sero lactis in dysenteria. Quid enim aliud audiat dolor ille circa totum ventrem, & labores, egestio multa, & subcruenta Adrianum, & puerum Cenæi dire exercens, cujus meminit lib. Epid. 6. & ad quam tollendam serum propinavit, quam morbus dysentericus? Id quidem præclare ostendit Valesius, & com. h. l. in Dysenteria autumnali lactis serum silice candefactum commendat, traditque egestionem biliosam subcruentas cum vehementi ventris dolore, ubi serum, & lac bibisset æger, longe moderatiores fuisse factas. Quid magis acceptum, probatumque Sydenhamo, & Baglivo in Dysenteria, quam serum lactis?

Post quodcumque eluvionis pensum opiatum aliquod medicamentum accuratioribus præcticis solemnè est exhibere, post Cl. Sydenhamum, quo commotio omnis ab eluente pharmaco concitata sedetur. Diascord. Fracast. uti solemus, quod in quacumque humorum acrimonia eximiam præstare operam alibi ostendimus. Vid. cap. 1. com. in aph. 17.

XII. *Ubi vero acres viscidis, mucosisque quisquiliis involuti &c. solum rhabarbar. &c.*] Si causa irritans pituitosa sit, sola eluentia minime sufficient. Ad purgantia igitur confugiendum est. Summus autem purgantis remedii delectus habendus est, quod & evacuandæ materiæ conditioni, & morbo sit accommodatum. Dulcia medicata, quæ tartareis, & lenibus sulphureis particulis sunt prædita, ut Saccharum, Mel, Cassia, Manna, Uvæ corinthiæ, & alia hujus census, eum frequentissime vel hoc solo alvum moveant, quod in primis viis corrumpantur, aut fermentescant, unde acres, stimulantisque halitus suscitantur, quibus intestina crebriorem ad motum sollicitantur, statumque copiosiores gignuntur, ad malum exasperandum potius, quam leniendum apta videntur. Quæ acrius intestina irritant, eorumque tum motum peristalticum ad crebriores corrugationes, tum etiam glandulosos folliculos, ac ductus in eorum cavitatem hiantes ad uberiores humorum effusionem sollicitant, canepejus, & angue fugienda sunt, ut præ cæteris ostendit Fuchsius lib. 2. Parad. cap. 13. Galeni, aliorumque Veterum Medicorum ductus auctoritate, qui ab istius generis medicamentis abhorruerunt. Tutissimum porro, atque efficacissimum purgans in alvi

fluxibus rhabarbarum est, ut perbellis rationibus, atque experimentis evincit Matthiolus adversus Fuchsum. Duplici enim facultate pollere communiter reputatur, purgante, & adstringente. Illam a sulphureis partibus, quæ levi tossione, aut convenienti in aqua infusione avolant, aut eluuntur, repetunt, alteram relinquentes adstringentem, & corroborantem. His minime assentitur Cl. Boulducius in A. R. S. P. affirmans se nullum adstringentis hujus facultatis indicium per multa experimenta in Rhabarbari præparatione habere potuisse. Quid tamen senserit præclarus Auctor, cum observationibus multis, & constantibus compertum sit, Rhabarbarum paucissimam materiem quandoque ab intestinis ejicere, citra ullius erroris suspicionem illud affirmari posse videtur, paullo siccioris esse texturæ, ideoque leniter adstringendi, seu mavis corroborandi virtute præditum. Majorem inesse virtutem hancce Rhabarbaro tosto opinio fuit Cl. Sylvii lib. 3. prax. c. 13. n. 33. Cum tamen nonnulli in suspensionem venerint ex torrefactione empyreuma excitari, atque acritudinem, ut ajunt, satius duxerim illud adhibere, ut a natura producit (quod & de cæteris omnibus medicamentis concludit citatus Boulducius) atque illud opiato medicamento admiscere, quo acrium, ac vellicantium particularum vis infringatur, irritationes sedentur, placida quies intestinorum fibræ spasmis affectis concilietur, quod dici vix potest, quantum valeat ad peccantes humores temperandos, ac corrigendos, eosque blande extra corporis confinia eliminandos.

XIII. *Cæterum in molesta Diarrhæa, & Dysenteria aqu. Tetutiana &c.* Qui aquas Tetutianas assumpserit miratur Cl. Redius, quomodo si alvi fluxu utcumque molesto laboraverit, perfectissime non convalescit. Cæteris frustra adhibitis ad usum aquar. Tetutian. deveniendum esse tradidit Baglivus, cæu quæ infallibiliter ægrum sanabunt. Cum nempe præmissis vehiculis, ut ajunt, purgante aquæ Tetutianæ ubertim epotantur, ventriculorum, & intestina non solum fluiditate laxant, sed etiam gravant pondere, & mordacitate irritant, ac propterea priusquam vasa lactea subeant in magna quantitate per alvum sibi viam aperiant. Crassas vero, mucosasque quisquilias ventriculi, & intestinorum parietibus adhærentes incidendo, abstergendoque, acres molestissimos succos, qui intestina versus propulsi enormes ibidem spasmos, ac vasorum sanguineorum oscula referendo, fibræque corrumpendo immania ibidem ulcuscula excitant, mire edulcando, alvi fluxibus egregie opitulatur. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui nondum subtiliorem medicinam scrutati sunt. Quare enim morbos a materie mordaci oriundos materia mordax, aqua scilicet Tetutiana, quæ insigni pollet falfedine, sanabit, quare mordax, ac falsa materies mordacem, ac falfam edulcabit? Alchali, & acidi propugnatores rem facillime expediunt. Cum enim existiment salem falfum in humano corpore vel in acidum, vel in alchalescentem acrem converti, hos sales, cum acutissimi sint, intestinorum fibræ non solum vehementius irritare, sed mucum intestinorum pariter parietibus adhærentem abradere, tunicas ulcerare, atque molestissimos alvi fluxus progignere, eo adducuntur, ut credant salem marinum mitiorem utrisque, quo certe aquæ Tetutianæ fœtæ sunt, eorum efurionem esse, idcirco acidi, & acris spicula ab intestinorum fibræ, dum per easdem fluunt, extrahere, ac per alvum extra corporis confinia educere. Qui nullum salem frequentius in humano corpore reperiri, quam falfum, certis Roberti Boylei aliorumque observationibus edocti affirmant, ac multo frequentius ab falfis, quam acido, qui nunquam in eodem corpore sensibilis apparer, aut ab acris, qui rarissime se prodit, istiusmodi morbos exoriri conjiciunt, falfos humores, qui partes vellicant, ac corrodunt, eo prorsus modo edulcari putant ab aquis salinis, quo falfamenta infusa eadem aqua marina magis, quam

insipida mitescunt, ut meminit Chrylippus apud Plutarchum *Symp. p. quæst. 9.* Cujus rei ratio non alia esse videtur, quam quod salis particulæ falforum humorum cum salis particulis aquæ marinæ ob planam, & similem utrorumque superficiem facile coeunt, & in massulas majores coalescunt, quibus salibus ab intestinorum fibræ ope salinarum aquarum extractis, ac per alvum eductis, acres, mordaceque humores leniri, ac mitescere contingit, morbosque ab eo prodeuntes profligari. Si ita res haberet, nihil negotii facefferet explicatio textus Hippocratis *de humidorum usu n. 7.* quo loco: *Aqua marina, inquit, pruriginosis, & qui ab acris humoribus mordentur, tum lotionem, tum fotum calidum producit: ulceribus etiam, & ambustioni, & abrasioni, & reliquis hujusmodi adversatur.* Cum enim scabies, pruriges, atque ulcera ab acris, ac mordacibus humoribus solidam substantiam carni erodentibus, ac corruptentibus exoriantur, paradoxum videtur eadem mala acris, ac mordaci materia curari. Ejus præ cæteris mentionem facit Prosper Martianus super Hippocratis locum citatum, atque in rei comprobationem affert Dysenteria exemplum ab acris humoribus inductæ, quæ ope aquæ Tetutianæ egregie sedatur.

XIV. *Hicce postea succedat pul. ex ter. sigil. Cor. Cer. &c. Op. crud. &c.* Absterfis hac ratione primis viis, edulcatisque acris, ac mordacibus humoribus, si adhuc morbus perseveret, quod plerumque ex eo contingit, quia ex glandulosis folliculis laxatis jam perpetuo humores plorant, qui cum reliquiis pravorum, vitiosorumque offendant, facile corrumpuntur, ac stimulo cum sint nervis intestinorum fibræ, eorundem motum perpistaticum sollicitant, leniter adstringentia, atque opiata absorbentibus, seu præcipitantibus mixta eximiam operam præstant. Absorbentia nimirum, cujusmodi sunt terræ multæ, acres ventriculi, & primarum viarum succos in stipticam, & aluminosam dulcedinem mutant. Alumen enim constat ex acido vitriolico, quod corrosivum, & tamquam propriam sedem terram penetravit, unde vis ejus corrosiva infringitur. Tormentilla leniter, & blande adstringendo, ne e glandulosis folliculis, ac ductibus in intestinorum cavitatem hiantibus perpetuo effundantur humores, qui morbo ansam præbent, prohibere valet. Opiatis tandem convulsiva contractio, qua prædictorum humorum excretio sollicitatur, compescitur. Enimvero solis adstringentibus uti discriminis plena res est. Verendum enim est, ne acres, vellitantesque particulæ intus retentæ ventriculi, atque intestinorum inflammationem, quæ in sphacelum, docentibus Galeno, & Cratone, aliisque, facile terminatur, progignant. Solis opiatis minus tutum. Opium enim referente Cl. Jo. Allen *Synop. p. 1. art. 624.* plerumque dolorem sedat, somnum conciliat, & dejectiones rariores reddit, sed tamen copiosiores sunt, & æque tenues, & liquidæ, ut ante, & magis foetentes. Nil deterius esse, quam immoderato adstringentium, & opiatorum usu alvi fluxu laborantes pertractare a plerisque adnotatum est, præ cæteris vero a Cl. Frid. Hoffmanno *M. S. cap. 7. p. 227. in sch.* ubi habet: *Non semel, sed aliquoties, quod sancta fide testari possum, ab immoderato adstringentium, & opiatorum usu in Diarrhæa, vel Dysenteria fluxu coercendo molestissimum Hypochondriacum, quod in feminis hystericum dicitur malum, & quod per omnem fere reliquam ætatem homines misere exercuit, enatum animadverti.* Quid quod opiata sensum fibræ adimendo sphacelationi ansam præbent? ut *M. N. C. Dec. 2. Dec. 6. obs. 104.* Plater. *lib. 3. Acta Hafniensia p. 2. obs. 17.* Bartholinus *cent. 6. hist. 2.* testantur. Plures historias eorum, qui opiatorum usu extincti sunt vid. in Thonero *lib. 3. Waldschmidio in disser. de noxa Op.* Tillingio *de Op. pag. 46.* Sennerto *lib. 6. prax. P. 3. cap. 1.* Marcello Donato *in histor. medi. mirabilibus.*

XV. *In Dysenteria, si febris adsit, dolor vehemens, viresque ferant, venæ sectio*

38 DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS
 Hic &c.] Venæ sectionem in Dysenteria cum febre miris laudibus extollit Riverius, testaturque *centur. 2. obs. 37.* se in Dysenteria cum febre acuta, octavo demum die, cum fructu quinque sanguinis uncias e brachio detraxisse, & *obs. 64.* se venæ sectionem in muliere Dysenteria cum febre detenta septimo, & octavo die summa cum felicitate instituisse. Amatus vero Lusitanus *centur. 2. obs. 11.* affert exemplum viri cujusdam plethorici, qui quædam venæ melius habuit, atque brevi in pristinum suæ valetudinis statum restitutus est. Quid quod Bottallus *cap. 4. decies,* & ultra se deprehendisse testatus est, nullum remedium genus dysenteria laborantes magis juvisse, quam venæ sectionem? Testem pariter hujusce rei locupletissimum habemus Sydenhamum affirmantem se fere semper Dysenteria curacionem cum venæ sectione auspicari, quod postea confirmat exemplo cujusdam Dysenteria, quæ tandem sola venæ sectione felicissime curata fuit, cum innumera fere frustra fuerint adhibita. Ex quo liquido constare arbitror in summa obscuritate illos versari, qui communi Medicorum Hippocratis, & Galeni auctoritate confirmata opinione ducti, *alvo fluente non esse detrahendum sanguinem;* a venæ sectione in Dysenteria prorsus abstinere. Quid quod nisi nimius ad intestina humorum fluxus prohibeatur venæ sectione, & universa sanguinis massa temperetur, inflammatio, quæ plerunque in sphacelum desinit, subsequi facile potest?

XVI. *Clysteres primum ex decoct. intestinor. vitul. aut vervec. &c.*] Vel tenuia, vel crassa intestina in Dysenteria afficiantur, Clysteres visi sunt opportunissimi. Si crassa, nemo ignorat Clysteres ipsis applicari viribus suis integris permanentibus, atque eorundem vitiis immediate occurrere. Si tenuia, eorundem operationem secundario, & per consensum in eadem exerceri manifesta res est. Ii autem præ cæteris locum habent, qui urgentioribus symptomatibus, torminibus scilicet, ac dolori occurrunt, quorum in casu veniunt, qui ex decoct. intestinor. vitul. &c. desumuntur. Hisce addendi, qui ulcuscula ibidem excitata abstergere primum, mox consolidare habent. Abstergente vi lenissima donari Clysteres ex decocto hordei leviter torrefacti cum melle, vulneraria ex vino albo, in quo ebullierint flores hyperici, millefol. &c. manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

XVII. *Si maligna sit Dysenteria, optime cedunt opiata diaphoreticis mixta.*] Difficultatibus intestinorum si sudor superveniat, easdem sanari a Cl. Baglivo, aliisque adnotatum est. Sudore nempe non solum acres, atque erodentes humores intestina in violentas, & non ordinatas contractiones sollicitantes, atque eorundem substantiam exulcerantes ad cutim derivari, atque extra corporis confinia educi contingit, sed totius sanguinis crassim mutari. Quid ergo si arte sudor procuretur? Id enimvero cum in cæteris omnibus, tum in malignis Dysenteria præstandum est, quæ ab acris, erodentibus, ac massam sanguinis corruptentibus particulis ortum traducunt. Opiata porro diaphoreticis misceri solent, non tantum ut intestinorum cruciatus, atque irritationes nimia sedentur, sed ut toti nervoso generi placida exoptanda tranquillitas concilietur, sanguini vero, & humoribus æquabilis, & ordinatus motus, quod cum ad secretionem quascumque, tum etiam sudoris promovendas existit opportunissimum.

XVIII. *Cortex quoque radic. Cascaril. alexipharmacis mixta.*] Cortex radicis Cascaril. ex quibusdam America meridionalis regionibus ad nos affertur. Primus omnium de hoc cortice verba fecit J. And. Stisserus Profes. in Academ. Julia, in actor. laboratorii chymici specimine secundo an. 1693. Helmestadii edito, ac varias ejusdem facultates recensuit, quarum potior illa visa est, quam habere credebatur febres fugandi; in nundinis enim Brunsvicensibus idem cortex pro cortice

tice Peruviano Chin. Chin. dicto a Mercatoribus nonnullis vendebatur. Virtutem hancce eidem cortici præ cæteris inesse in dissertatione quadam in edit. in A. R. S. P. præclare ostendit Cl. Boulducius. Immo admonet D. Fagonium Archiatrum Ludovici XIV. se experimentis didicisse minorem dosim sufficere ad febres fugandas, nec illa temporis diuturnitate opus esse, qua revera opus est, dum eadem Chin. Chin. pertractantur. Verum decursu temporis alia facultates tributæ eidem fuerunt. Nobilis illa esse videtur, quam inesse eidem ostendit Jo. Ludovicus Apinus Medicus Hersprucensis in historica, quam anno 1697. edidit Norimbergæ, relatione febris epidemicæ an. 1694., & 1695. in Noricæ ditionis oppido Hersprucensi, & vicino tractu grassari deprehensæ, quam recepit, ac miris laudibus extulit cit. Boulducius, Dysenterias scilicet sanandi, præcipue quæ symptomata sunt febrium acutarum, & malignarum. Aromaticum enim est suavissimo odore præditum, plane simile odori Moschi, quod cum spiritibus erigendis, recreandisque, ac miasmati cuique deleterio, ac maligno expellendo, tum terrestri quo factum est elemento roborandi ventriculum, & intestinorum tonum virtute donatur, hinc dysenteria profuganda existit opportunissimum. Idque tunc maxime, si vulgaribus alexipharmacis, cujusmodi esse reputantur Bezoartica, radix tormentil. aliaque id genus misceantur. Fateor enim vero me in constitutione epidemica, quæ grassabatur an. 1741. febrium malignarum, quas enormes Dysenteria comitabantur, istius generis medicamentis nullum efficacius aut pro ægrorum opportunitate valentius deprehendisse.

XIX. *Dysenteriam cæteris remediis frustra adhibitis sola quandoque radice Ipecuacan. &c.*] Vomitoriis medicamentis in Dysenterico malo plures olim practici usi sunt. Testes hujusce rei locupletissimos habemus Hildanum *lib. de Dysenteria*, Sennertum *in praxi*, Rolsinkium *de ord. & meth. consul.* Etmullerum *colleg. practic.*, atque Riverium *cent. 3. ob. 9.*, qui refert adolescentem quemdam ope emetici medicamenti felicissime a Dysenteria liberatum fuisse, aliis prope innumeris frustra tentatis. Qua de re legi merentur M. N. C. *Dec. 2. an. 2. obs. 108. Dec. 3. an. 3. obs. 15. & 51.* Occasionem dedisse videtur Hippocrates, qui vomitum in diarrhoeis, & dysenteria conducere *aph. 19. sect. 6.* testatus est. In eo enim vomitum etiam arte excitatum comprehendere statuerunt. Non autem quibuscumque emeticis utendum traderem, sed sola Ipecuacan. radice, quæ tamquam infallibile remedium in fluxibus dysentericis, aliisque hæmorrhagiis sanguinis, colliquationibus humorum a Cl. Baglivo prædicatur, id quod confirmat auctoritate Gulielmi Sherard., Jo. Jacob. Mangeti, Gulielmi Pisonis, qui eandem miris laudibus extulerunt. In Miscellaneis quoque N. C. *cent. 1. obs. 38.* extant exempla dysentericorum fluxuum, qui Ipecuacan. radice felicissime curati fuerint, ut nullus de ejusdem virtute superstiti dubitandi locus. Et sane pulcherrima ejusdem laus est non solum peccantes humores per vomitum ejicere, atque ab affecta parte derivare, quod omnium emeticorum est, sed etiam stipticas communicare particulas, quibus ventriculi, & intestinorum tonum labefactatum jam restitui contingit, & sanguinis, cæterorumque excrementorum humorum excretionem cohiberi. In confirmata Dysenteria, & cæteris remediis cedere nescia locum habere radicem Ipecuacan. præ incipiente facit potissimum, quod in hac præservidus adhuc sanguis est, ac efferum nimis, atque immite morbi fermentum, ut inflammationes quandoque, & insignes spasmi fulscentur. In illa vero materia morbifica jam a sanguine secreta intestina occupat, unde facilius foras amandatur, ut perbelle ostendit Cl. Geoffroy *Mat. Med. p. 2. de veget. exot. art. 23.*

Observationibus porro compertum est, hanc radicem pluries iterandam esse ad recidivas præcavendas. Hinc salubre practicum consilium, postquam in ea dosi

prescripserint, quæ egrotantem purgare valent, in parciore dosi singulis diebus per vices eandem exhibere, qua intestinorum parietes mucagine obducti roborantur, eorumque exulcerationes abstergantur, exsiccanturque.

XX. *Si chronicus fiat morbus, opportuno tempore ad aquas thermales, præsertim B. M. V. &c.*] Aquas B. M. Virginis in agro Patavino tenuissimo spiritu, modicoque admodum tum sulphure, tum sale, ac pauca terra experimentis Jo. Gratiani (thermar. Patavin. exam.) foetas esse compertum est. Eximius hinc usus in Dynteria. Præterquam enim quod molestissimum succum, qui intestina versus propulsus valorum sanguineorum oscula referando, fibrasque corrumpendo immania ibidem ulcuscula excitat, terrea portione majorem in modum temperant, laxatisque fibris qua fieri potest tonum restituunt, vi præterea sulphuris, ac salis corrosivos intestinorum parietes abstergant, atque exsiccant, unde serpentes plagas probe jam dilatas figi contingit, comprimi, atque occlusas obliterari.

Simili fere virtute præditæ sunt Lucenses, Calderiang, atque istarum omnium usu testatur Fabricius ab Aquapendente multos juvenes pueros, & senes dyntericos in pristinum valetudinis statum restitutos fuisse, cum de eorum salute jam fere conclamatum esset, atque alia remedia votis minus responderint. Hujusce pariter rei testes locupletissimos habemus Riverium cent. 2. obs. 49. & obs. 64. Meermannum consult. 25. lib. 3. M. N. C. Dec. 2. an. 10. obs. 29. Fallopius de thermis cap. 11. ut cum frequentia observationum, tum ne constantia quidem minime desideretur.

Nec non ad Lac primum asininum, mox vaccinum aqua plantaginis coctum &c.] Si lacte asinino per plures dies secundum Hippocratis mentem utamur, priusquam vaccinum in usum vocemus, dici vix potest, quam apte egrorum incolumitati consulamus. Cum enim tenuius sit Lac asininum, nec ita facile corrumpatur, cum ad acres effrenesque humorum particulas temperandas, pravorumque fermentorum vim obtundendam, tum ad corrosivos intestinorum parietes probe eluendos, atque ab ulteriori vellicatione tuendos plurimum valet. Lac porro vaccinum crassius cum sit, iisdem parietibus probe jam dilutis conglutinandis existit opportunissimum. Quid si aqua plantaginis coctum exhibeatur, quæ planta mitissimo nitroso sale fæta est, ob quem vulnerariam, ac diureticam blandissimam facultatem sortita est? Lac cum aqua mixtum dysenteria laborantibus exhibendi mos fere Veteribus fuit. Ita Hippocrates lib. 7. Epidem. testatur, se lacte caprino cum quinta aque parte remixto in dysenteria usum fuisse. Et Valesius com. in lib. 2. Epid. p. 103. Lactis quatuor partes cum aquæ duabus mixtas, immixtis lapillis ignitis, aut ignito ferro usque ad consumptionem tertie partis, magni usus esse in Dynteria, & omni fluxione, quam succorum mordacitas peperit, pronuntiavit.

XXI. *In quocumque alvi profluvio optima victus ratio instituat, juscula extremitatum &c.*] Hipp. l. 3. de diæta in sola victus ratione omnem Dynterie curationem ponit: Cibos omnes detrahit; a ciborum enim repletionem illam plerunque fieri existimat. Quod eo sane dico, ut intelligas ea solum alimenta, quæ medicamentosa dicuntur, esse concedenda. Horum in censu veniunt glutinosa, ac mucilaginosa corpora, quæ cum acrium, atque erodentium particularum vim infringere ramosa sua parte valent, tum leniendo partes ab eorum spiculis muniunt, & tuentur. Eiusmodi sunt extremitates juniorum animalium, præsertim vituli, & ex his paratæ gelatinæ, uti & gelatinæ Cor. Cer. &c. Celebre hinc est decoctum illud ex Cor. Cer. & mica panis ad mentem Sydenhami compositum, tantopere commendatum ad sitim extinguendam in dysenteria.

XXII. *Vinum meracum post prandium, vel canam concedatur.*] Vinum meracum

cum ob oleosas partes, quas continet, mitemque aciditatem, qua acres, vellicanteseque humorum particulas obruendo, qua laxatis fibris tonum restituendo, atque eadem roborando alvi fluxibus egregie opitulatur. Hujusce remedii præstantiam novit Hippocrates, ipsumque primo dilutum, deinde merum, tamquam superpurgationis remedium commendavit. Nec Celsus ipse ab hoc remedii genere abhorruit, dum motu inhibito vini cyathum, cui contrita radix quinquefolii sit adjecta, jejuno stomacho sorbendum præcepit.

XXIII. *Si causæ dysenteriam efficientes ad intestinum rectum deferantur &c.*] Non potest adesse frequens deijciendi cupiditas, nisi fibræ ani sphincterem constituentes in celeriores, & non ordinatas contractiones adigantur: in horum enim motu placido, mitique fecum naturalis, expulsio consistit. Quæcumque igitur celeriores hæc contractiones inducere valent, illa ad frequentem deijciendi cupiditatem producendam aptissima existere manifestissima res est. Sunt autem potissimum acres, erodentesque humorum particulæ, quæ valorum sanguineorum intestinorum substantiam perreptantium oscula referando, fibrasque corrumpendo dynteriam efficiant, ad intestinum rectum, ad ani sphincterem delatæ, ut præ cæteris ostendit Cl. Thomas Sydenhamus Med. opusc. pag. 202. qui tenesimum a dysenteria differre tantum diurnitate arbitratur, qua intestina ordine quæque suo deorsum versus affici videntur, donec in rectum intestinum malum omne detrudatur, quem saniores Medici in hac parte sequuti.

XXIV. *Fotus ex lacte, in quo ebullierint flores Sambuc. Verbasc. &c.*] Id ubi contigerit nihil aliud medentibus præstandum esse, quam ut irritatæ fibræ demulceantur, spasmi sedentur, ulcuscula abstergantur, consolidenturque, perspicuum est. Has indicationes absolvent fotus ex lacte, in quo ebullierint flores emollientes, nec non Clysteres ex lacte, mucilaginis femin. psyllii &c. si tamen unum quod maxime ad praxim facit adnotetur, ut scilicet in parca dosi, & levi manu injiciantur, ne scilicet latera nimis urgeantur, premanturque, locusque affectus moleste afficiatur, unde morbus exasperetur potius, quam remedium benignitate mitescat.

XXV. *Terebinthina prunis ardentibus injecta vapor per anum in sella perforata excipiat.*] Vaporem terebinthinae prunis ardentibus injectæ, tamquam summum remedium commendavit Cl. Baglivus. Sulphureæ enim exhalantes particule ex resinoso illo corpore, ubi in affectas partes sese insinuaverint, noxiam materiem mulcent, ac loco exturbant, acres vellicanteseque particulas exhauriunt, filamenta deinde fibrarum ani sphincterem constituentium firmant, & ad assueta munia apta reddunt.

C A P U T I V.

De ventriculi, & intestinorum inflammatione.

I. **U**Ti cæteræ partes, ac viscera, sic ventriculus, & intestina non raro inflammatione corripiuntur.

II. Febres ardentes, acutæ, malignæ præsertim, quæ a depravatis primarum viarum succis exoriuntur, cholericæ, dyntericæ, ingesta quæcumque acria, scindentia, venena caustica, purgantia, emetica maxime resinosa iis, qui calido sunt temperamento, potus aquæ nive perfrigerata

æstuante corpore, fumi metallorum, præcipue plumbi, morbo plerunque occasionem præbent.

III. Signa diagnostica inflammationis ventriculi sunt tumor in præcordiis apparens sub costis spuriiis, dolor immanis cum sensu ardoris, qui in dorsum usque protenditur, anxietas, inquietudo molestissima, difficilis respiratio, pulsus frequens, contractusque, alvi occlusio, vomendi conatus, febris acutissima cum insigni calore, & æstu totius corporis, interdum algida, in qua interiora uruntur, exteriora algent, sitis vero inexplabilis urget.

IV. Eadem fere inflammatis intestinis contingunt, si tumoris sedem excipias, qui tumor non raro coli, ille, intestini recti regionem occupans doloris colici, illiaci, a flatibus, ut ajunt, provenientis, aut hæmorrhoidum, quæ cæcæ dicuntur, specie minus cautis imponit.

V. Ubi dolor improviso cesset, reliquis omnibus symptomatibus continuo urgentibus, brevi hominem moriturum pronuntiato.

VI. Si inflammationi recti intestini ultima infestanti pro hæmorrhoidibus cæcis falso habitæ dysenteria blanda subcruenta, biliosa superveniat, bonum.

VII. Nisi inflammatio resolvatur brevi, dolor autem, qui ardens erat, & acutus, obtusus, & cum gravitate fiat, febris remittat, abscessum, qui disruptus vel vomitum, vel dysenteriam purulentam progignit, vel in ascitidem degenerat, factum esse pro certo habendum.

VIII. Simul ac adesse ventriculi, aut intestinorum inflammationem noveris, statim ac adesse ventriculi, aut intestinorum inflammationem noveris, statim ac adesse vena secunda, bis, terque, & ultra, si vires firmæ, ac validæ sint.

IX. Clysteres ex decoct. hord., aut cancror. fluviatilium ꝯ v. nitr. purif. ꝯ i. syrup. violar. aut portulac. ꝯ i. ad tertiam, quartam, & ultra vicem injiciendi.

X. Extrinsecus abdomini fomenta ex floribus verbasc. malvar. violar. camomil. lacte decoctis, vel omenta animalium juniorum recenter matatorum, vel intestina eorundem calida applicanda.

XI. Alterans quotidie ex sero lact. destil. cum cichor. ꝯ vi. nitr. purif. ꝯ i. syrup. de suc. Acetof. ribi. vel rub. idæ. ꝯ i. matutinis horis exhibendum. Vespertinis vero emulsionem ex quat. semin. frigid. in aq. hord. simpl. lactuc. portulac. spermatis ranar. cum nitr. purif. ꝯ i. syrup. violar. ꝯ i.

XII. A saturninis medicamentis, si quid sentio, abstinendum tradere. Ita & ab opiatibus.

XIII. Ad statum accedente morbo, si vomitus gravior, vel irritus vomendi conatus superveniat, sola eluentia, aqua scilicet simplex, vel destillata cum cichor. endiv. nymph. malv. parietar. calida assumenda.

XIV. Tenuissimus sit victus ex folis jusculis extremitatum pedum vituli, gelatin. earundem, nec non decoct. aven. hord. & similibus.

XV. Ulcus post abscessum factum sero lactis destillato cum plantis vulnerariis, opportuno tempore aquis thermalibus, tandem lacte pertractandum.

XVI. Si crassa intestina sint affecta, Clysteres ex lactis Kalybeati ꝯ vii. therebint. venet. vitel. ovor. solut. ꝯ .s. Mel. rosat. ꝯ i. apprime conveniunt.

CAPUT IV.

De ventriculi, & intestinorum inflammatione.

I. **U**Ti cætera partes, ac viscera, sic ventriculus, & intestina inflammatione &c.] Num ventriculi, & intestinorum inflammatio frequens sit morbus dubitant nonnulli. Si Veterum, & Recentiorum fere omnium monumenta consulamus, Hippocratis præsertim, Cælii Aureliani, aliorumque, nullibi hujusce inflammationis meminisse affirmant. In eandem suspicionem veniunt, ubi Galenus, Trallianum, Sennertum, Etmullerum perlegerint, quorum alii ejusdem inflammationis vix ullam mentionem faciunt, alii vero rarissimum morbum esse tradiderunt. Moderni vero, quos inter Boerhaavius, & Hoffmannus eminent, diligentissime morbum hunc descripserunt, & variis observationibus, atque experimentis illustrarunt. Vereor tamen, ut multa in obscuritate versentur illi, qui Hippocrati, & Cælio Aureliano inflammationem hanc innotuisse negant. Ecquid enim putas esse illos oris ventriculi, & præcordiorum dolores, de quibus divinus senex loquutus est in *coac. prænot. sec. 2. & lib. 1. Epid.* ecquid ventriculi illa pathemata, quæ sub nomine cardiacæ passionis insigne methodicorum decus Aurelianus comprehendit, (*lib. 2. de morb. cap. 2.*) quam quinta, vel sexta die febribus ardentibus continuis, & inflammatoriis supervenientem ab affecto ore ventris repetendam esse existimat, ecquid inquam, quam oris ventriculi phlogosum, aut inflammationem? Ne Baglivus quidem diligens observator, homo ingeniosus apertissime morbum hunc descripsit. Novit tamen tumores dolorificos inflammatorios hypochondriorum, novit ventris intumescentiam in acutis, ac proinde tantam esse necessitatem hypochondria tractandi in acutis judicavit, ut nemo bene curare, bene præsapire possit, qui eorundem statum ignoraverit. Quibus facile adducor ad credendum inflammationem ventriculi, & intestinorum raram quidem affectionem esse, quæ per se, & primario homines invadat, frequentissime vero acutis morbis supervenire. Quidni etiam conjectare liceat, ut cæteri solent, gradu differre inter se ejusmodi morbos, qui propterea Medentibus minus cautis alterius morbi specie non semel imponant.

II. *Febres ardentes, acuta, maligna præsertim &c.*] De causa proxima, deque remotis inflammationis vix ulla erant dicenda, cum ex dictis *lib. 1. cap. 5. com. in aph. 5. & lib. 2. cap. 4. com. in aph. 2. & 3.* clare innotescant. De antecedentibus tantum, atque externis agere consultum visum fuit, a quibus speciatim ortum traducunt. Atque ut a febribus exordiamur acutis, vel ab humore calido, & sicco, bile videlicet vel excedente (ut Hippocrates sentit) vel putrescente in vasis majoribus viscerum naturalium, (ut Galenus, & Avicenna affirmarunt) exoriantur, vel a sale volatili acri, & oleoso, ut Etmullerus, vel acredine sanguinis cum nimia tenuitate, & solutione ejusdem conjuncta, ut Moderni tradiderunt, (quæ lites potius de nomine sunt, quam de re) illud certum est, cor, & arterias in crebriores, vehementioresque contractiones agi, universum nervorum genus mire percelli, sanguinem atteri, fundi, acremque fieri

feri ea ratione, qua extremitas capillarum vasorum convellantur, sicque liber sanguinis excursus præpediatur, unde inflammatio. Idem plane dictum velim de febribus malignis, licet non adeo manifesta res sit. Sunt enim, quæ cum miti calore, pulsu a naturali parum recedente incipiunt. Mirari autem plerumque subit horrenda symptomata derepente ægrum invadere, convulsiones præfertim, quibus fit, ut capillaria vasa angustiora reddantur, quam sanguini libere trajiciendo sufficiant, unde inflammationes facile subsequuntur. Quid si gastrica a Ballonio dictæ sint febres malignæ, quæque a succorum dissolutioni ciborum inservientium putredine, ac corruptione enascuntur? Ventriculi, & intestinorum inflammationem subsequi debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Cholerica, Dysenterica] Cholera, & Dysenteria, ut supra ostendimus, frequentissime enascuntur, quod copiosa illa vascula, quæ ad universalem humorum expurgationem intestinis sunt concessa, copiosissimos ichores in eorundem cavitatem effundant, qui acrimonia sua quandoque peristalticum solum motum sollicitare habent, quandoque ipsam ipsorum intestinorum substantiam abraderent, continuum solvere, sanguineæ massæ excretionem promovere. Quis autem non videt, quam facile in tanta perturbatione vasculorum intestina perreptantium diameter plus æquo angustus reddatur, unde sanguis subsistat, atque inflammatio excitetur?

Ingesta quæcumque acria, scindentia, venena caustica, purgantia &c.] Non alia de causa acria, scindentia, cujusmodi sunt aciculæ, vitrea frustula, (de quibus Hildanus cent. 1. obs. 34. & obs. 2. cent. 5. nec non M. N. C. Dec. 1. An. 3. obs. 86.) emetica, purgantia acriora inflammationem intestinorum progignunt, quam nerveas eorundem fibras stimulando, vasa sanguifera convellendo, constringendo, aut alia ratione afficiendo, qua liber sanguinis excursus præpediatur. Non solum si internæ membranosæ partes, ac sensu exquisitissimo pollentes aciculis, frustulis pungentibus lædantur, gravissimi, ac lethales excitantur morbi, sed etiam si externæ. Ita Amatus Lusitanus cent. 1. hist. 38. dolorem, & febrem ex sola acus punctura in digito notavit. Ex punctura tendinis in pollice quemdam septimo die mortuum esse refert Chesneau lib. 1. Ex unguibus incaute resectis lethalem convulsionem Rhodius: ut mittam gravia illa symptomata, quæ excitantur, ubi nervus in manu circa basilicam, vel tendo sub cephalica in venæ sectione administranda ab imperitis Chirurgis phlebotomo læditur. De quibus vid. Paræus in oper. lib. 9. cap. 38., & Fonseca lib. 1. consul. 74., & Hildanus centur. 4. obs. 20. Si de purgantibus sermo sit, maxime resinosis, quæ intestinorum parietibus firmiter adhærent, & diutissime in actione persistunt, salubre quidem est practicoꝝ consilium tartareis, aclixiviosis ea corrigere, fluiditatem conciliando, solvendoque; si tamen præscribantur, qui fibrarum elatere, & humorum fervore nimio, tenuitateque donantur, spasmos gravissimos excitant, atque enormes ventriculi, & intestinorum subversiones, quæ inflammationi occasionem præbent. Haud ignoro Boerhaavium in quamplurimis morbis purgantibus, atque emeticis uti validissimis, quorum nos meminisse solum horremus. Quem autem non moveat Boerhaavius ille, qui & tanto ingenio sit tantaque doctrina, & eruditione, ut novum medicinæ lumen a litteratissimis hominibus appelleretur? At vero sedulo perpendas velim ubinam medicinam fecerit: In ea nimirum Hollandiæ parte, quæ australis est, Bataviam intelligo, cujus incolæ debiliori fibrarum textura, laxiorique habitu donantur. Nullus tamen dubito, quin Italiam eadem minus commendasset. Quam apte Celsus! *Aliud medicamentum Romæ, aliud in Græcia adhibendum.* Quo loco fautor me iustis laudibus ornare non valere vetustissimos medicos præsertim metho-

thodicae sectæ deditos, quos inter eminent Asclepiades, qui solis lenientibus contenti purgantia, & emetica altiori voce damnarunt, atque ejicere prorsus conati sunt. Plato quoque in Timæo jure optimo admonuit corpora violentis medicamentis non temere esse movenda. Purgantia quæcumque tandem sint stomachum lædunt, maleque succi sunt, ut adnotavit Celsus lib. 5. Hinc est, & Hippocratem Demetrio amico, & familiari suo helleborum, & similia exhibere noluisse, & Cratonem conf. 5. lib. 5. salubre monitum reliquisse vehementia pharmaca aliquid de viribus, & substantia corporum auferre, hinc fortioribus rufficis, non vero tenerioribus esse exhibenda.

Potus aque nive perfrigerata æstuante corpore.] Inter nervosas partes, quibus frigus secundum Hippocratem sect. 5. aph. 17. & 18. & Celsum lib. 10. cap. 10. inimicum est, eminent ventriculus, & intestina. Hinc haustus aque nive perfrigerata vasa sanguifera plus æquo constringendo, libera sanguinis circulatione præpedita, inflammationes, aliosque gravissimos morbos earundem partium excitat. Ita Aetius Tetri. 3. serm. aqua frigida ab æstuante corpora ingurgitata ortam illiacam passionem memorat. Puellam quamdam post emulsionem gelidissimam in eundem morbum incidisse testantur M. N. C. an. 7. obs. 73. Cardialgiam notavit Rhodius cent. 2. obs. 71. Dysenteriam cum torminibus, quæ in mortem degeneravit, in puellis glaciem deglutientibus obortam testatur Borellus cent. 3. obs. 2. Alias historias vid. in Marcello Donato de Med. hist. mirab. l. 4. cap. 6. in Casp. Calder. de Heredia tract. de potion. varietate, Baccio de thermis lib. 2. cap. 2. Hildano cent. 3. obs. 48. nec non cent. 5. obs. 29. Schenkio lib. 2. obs. Benivenio de abdit. ac mirandis morborum causis, Forelto lib. 1. obs. 13. Ludovico Mercato lib. 1. de relict. præsidiorum usu. Ex quibus constat pessime suæ sanitati consulere, qui sub ardentissimo Sole incalentes, ac sadantes, gelidissimas, ac nive perfrigeratas poriones in deliciis habent, Senatores illos imitantes, quos, quia in aqua frigida immergi solebant, eleganter irridet Plinius proæm. lib. 29. dum ait: *Vidimus consulares senes ob ostentationem rigentes.* Quem turpissimum morem suis quoque temporibus vigentem altiori voce damnavit, & e medio tollere quantum illi fas fuit conatus est, dum inquit: *Hi nives, illi glaciem potant, penasque montium in voluptatem gula vertunt: servatur algor æstibus, excogitaturque, ut alienis mensibus nix algeat.*

Fumi metallorum, præcipue plumbi, morbo &c.] Non alia de causa fumi metallorum inflammationi ventriculi, & intestinorum occasionem præbent, quam spasmus insignem in nerveas intestinorum fibras inducendo, vasorumque sanguineorum extremitates constringendo, convellendo, aut alia simili ratione afficiendo, qua opus est ad liberum sanguinis excursus præpediendum. Quod ubi de multis manifestum putat Ramazzinus, de fumo Plumbi, seu Saturni manifestissimum esse contendit Frid. Hoffmannus (dissert. de metallurg. morbifera 5. 22. & 24.) Cum enim plumbum maximam partem de Mercurio participare certis statutum sit experimentis, hinc est vehementissimo ignis motu facile in minimas resolvitur particulas, quæ tamen ponderosiores cum sint, ad inferiora descendere coguntur speciem flavescens cujusdam fumi sapore subdulci efformantes, qui cum saliva deglutitus, ad ventriculum, & intestina delatus, ratione suæ gravitatis, & tenuitatis Mercurialis, qua parietibus eorundem tenaciter adhærendo, qua angustissimos meatus, & poros penetrando, acriter pungit, roditque exquisitissimi sensus fibras, quæ in violentum spasmus, ac convulsionem adactæ liberum sanguinis excursus prohibent, unde inflammationes, alique gravissimi morbi præsto sunt.

III. *Signa diagnostica &c. sunt tumor in præcordiis apprensus sub costis spuris &c.*] Tumor, qui in inflammatione ventriculi sub costis spuris apparet, pendet

potissimum a spasmo nervearum fibrillarum liberum aeris per totum ventriculi, & intestinorum canalem excursum prohibente: contractis enim ventriculi orificiis coercetur ibi, & carcere veluti ocluditur aer, qui propterea sese dilatans, ac rarefaciens, eundem majorem in modum distendit, unde tumor.

Si aliter res haberet, intelligi vix, ac ne vix quidem posset, qui tantus tumor exoriretur. Vasa ad ventriculorum pertinentia sanguifera copiosissima quidem sunt, at tenuissima. Equis igitur putet a sanguine ibidem hærente ita distendi posse, ut sine aeris interventu, tumorem illum insignem constituent? Quid quod in dissectis cadaveribus eorum, qui tali e morbo evaserunt, nihil præter rubicunda, aut livescientia vascula parum turgescientia observari contigit?

Dolor immanis cum sensu ardoris &c.] Cum pars inflammatione detenta tota quanta est membranosa sit, tenuissimis nerveis filamentis conflata, liquet cur a sanguine ibidem hærente dolor adeo vehemens exoritur, ut non solum manus prementis, sed ne linteorum quidem pondus sustinere possint ægrotantes. Per mirabilem nervorum consensum omnibus fere corporis partibus, præsertim vero diaphragmate, pulmonibus, corde in laboris, atque ægritudinis partem vocatis, anxietas illa, qua loco stare nesciunt ægri, inquietudo, & difficilis respiratio, pulsus frequens, aliaque ejusmodi symptomata excitantur.

Febris acutissima cum insigni calore, & æstu corporis, interdum algida, in qua &c.] Non potest sanguis in aliqua parte diu subsistere, quin componentes ejus partes sensim a se mutuo solvantur, ut alibi ostendimus, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, paulatimque corrumpantur. Quæ cum sunt acres, sulphuræ, volatiles particulæ exaltatæ in universam sanguinis massam diffusæ ejus agitationem, furoremque inducunt, unde febris cum calore, atque æstu invadens. Quid si nervearum ventriculi, & intestinorum partium spasmus adeo vehemens sit, ut extremis corporis partibus communicatus minorum capillarum vasorum diametrum angustior efficiat, quam sanguini exiendi, transmittendoque libera circulatione in majora vascula, & truncum sufficiant? Id ubi contigerit oritur illa febris, quæ λειπυρία græcis audit, latinis algida, in qua videlicet interiora uruntur, cum externæ partes summopere frigeant. Febrem hanc agnoverunt Hippocrates, & Avicenna, ut mittam Recentiores quamplurimos, qui eandem se observasse testati sunt. Quo loco silentio præterire non possum Cl. Pitcarnium eo in loco, in quo affirmat nullam dari febrem algidam, primo intuitu summam in me admirationem commovisse, (Vid. elem. ph. mat. de feb. sect. 23.) quæ tamen cessavit omnis, simul ac eundem probe sum assequutus. Novi enim hominem novo de febribus systemati construendo intentum ingeniose animadvertisse, quæ plurimum eidem officere potuissent. Officere autem posse vidit observationes eorum, qui febres Algidas adnotarunt, quas minime explicare poterat per velocitatem circulationis sanguinis per æqualia temporis intervalla æqualiter auctam, quam proximam febris causam prætendit. Easdem igitur dari inficiavit. Cum autem inficiaret, quod observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus solertissimorum virorum compertum est, veritus est, ne multis minus probaretur, ac commendaretur. Affirmare igitur postea non dubitavit, dari fortasse ejuscemodi febres Algidas, causam tamen esse auctum sanguinis motum, vel morbos illos, qui febribus solent adjungi. Vult porro morbos febribus adjunctos vel vitium sanguinis esse, crassitatem scilicet, visciditatem, & lentorem, vel solidarum partium vulnus, ulcus, abscessum. Parum refert utrum hoc vel illud adhibeas ad phænomeni alicujus explicationem, dummodo certis confirmata observationibus minime negentur. Sed hac de re plura de febribus.

IV. Eadem fere inflammationis intestini contingunt, si doloris sedem excipias &c.]

Non

Non in eodem loco tumorem apparere, si intestina inflammatione corripiantur, facit potissimum diversus intestinorum situs. A pyloro enim incipiunt, & ad anum usque protruduntur complicata mire, ac circumvoluta, ita quidem, ut tenuia, Duodenum scilicet, Jejunum, Ileum in medio collocata, crassa vero Cæcum Colon, & Rectum his circuminjecta deprehendantur. Quotiescumque igitur inflammatio has partes apprehenderit, dolorem exoriri perspicuum est, pro loci affecti varietate, varium. Mirum autem quam facile minus cauti Medentes in fraudem inducantur de dolore colico, aut illiaco, aut hæmorrhoidibus pronuntiantes, & quod magis est, flatus, frigus, ventum accusantes, unde calidis eundem tractant carminantibus eventu funestissimo (V. Boerh. aph. de cog. & cur. morb.)

V. Ubi dolor improvise cesset, reliquis omnibus symptomatibus continuo urgentibus &c.] Facillime intestinorum inflammatio in Sphacelum definit. Cum enim eorum structura membranacea sit, in eos spasmos facile aguntur, quibus sanguis intra vasa congestus, ac refluere nescius in putredinem abit, qua Sphaceli natura continetur. Qua de re legi possunt observationes apud Forestum lib. 6. obs. 13. Diemerbrocium, Helmontium, Bartholinum, Blancardum, & Fridericum Hoffmannum dissert. de inflammatione ventriculi, & intestinorum. Dum autem sphacelus invadit, sine dolore invadere Fernelius lib. 2. de abd. rer. causis cap. 15. & Hildanus lib. de gangræn. & sphacelo testati sunt. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui cum ægrum de dolore amplius non conquerentem invitant, in eam spem facile adducuntur, ut credant, in pristinum valetudinis statum facile rediturum, cum minus quatuor horis delirio, singultu, sudore frigidum superveniente moriantur, ut ipse bis deprehendisse testor.

VI. Si inflammationi recti intestini ultima infestanti pro hæmorrhoidibus &c.] Oriuntur hæmorrhoides vel a sanguinis copia vasorum hæmorrhoidalium latera nimis distendente, vel a sanguinis crassitie, visciditate, & lentore, quo fit ut tarde admodum propter peculiarem imi ventris circulationem sanguis moveatur, eadem obstruente. Utrumque autem, aut alterutrum contingat, nisi vasa sanguine turgida, & distenta, aut obstructa aperiantur, dolorem quandoque insignem progignere solent. Cum vero nullus tumor exploranti anum digito, aut intestini recti ultima appareat, cæcæ hæmorrhoides dici consueverunt. Quam facile in fraudem inducuntur plerique medentium inflammationem recti intestini pro hæmorrhoidibus cæcis habentes! Cæterum quod cæcis hæmorrhoidibus evenire haud raro observatur, ut scilicet disruptis vasculis, in quibus stagnat, sanguis fluere incipiat, idem plane contingere in inflammatione ultima recti intestini infestante testatur Boerhaavius, cum inflammationem recti intestini dysenteria blanda, subcruenta solvi haud dubie affirmavit.

VII. Nisi inflammatio resolvatur brevi, dolor autem, qui ardens erat, &c.] Intestinorum, & ventriculi inflammatio acutissimus morbus est, ut hominem quandoque viginti quatuor horarum spatio, ut summum tertio, vel quarto die de medio tollat. Si acutiei fines præterlabatur, nec in mortem terminetur, nihil præter tumoris suppurationem expectandum est: qui si disrumpatur, atque in ventriculi cavum pus effundatur, cum molestiæ sit nerveis stomachi fibris, vomitum purulentæ materiæ excitat, vel si in cavum intestinorum, dysenteriam purulentam. Quod si pus in cavum abdominis effundatur fermenti ad instar bonos, laudabileque succos in novum pus convertit, viscera ibi inclusa corrumpit, exedit, donec Abdomen in tumorem elevetur insignem, unde Ascites, ut Boerhaavius cit. loc. testatus est.

VIII. Simul ac &c. statim vena secunda] Principem in curatione hujusce morbi obtinere locum venæ sectionem plerique sentiunt. Non desunt tamen, qui

qui venæ sectionem summi discriminis plenum esse remedium affirmant, verentes, ne ex solutis viribus, quæ cæteroquin in hoc morbo debiles sunt, ac languidæ, sphacelus superveniat. Qui neutrum teneat litem omnem dirimat commodissime. Distinguenda nempe sunt morbi tempora. Inter initia, & quam citissime instituendam esse venæ sectionem facit potissimum ea ratio, quia vires adhuc firmæ sunt, & robustæ, vel si debiles, per suffocationem debiles sunt, non vero per resolutionem. Hinc depletis sanguine vasis, cum minus resistentiæ offendant ad sese contrahendum, in pristinum sui elaterii statum restitui contingit, quod crassum, ac viscidum est attenuari, quod hærens, impactumque dimoveri, excuti, ac circulo reddi. Contrarium omnino succedit, si facta jam sit congestio sanguinis extra vasa propria, id quod morbi decursu plerumque contingit, ac vires sint resolutæ. Præterquam enim quod venæ sectio inutilis est, vires præterea sic infirmari possunt, ut morbo ferendo pares non sint, hinc sphaceli periculum.

IX. *Clysteres ex decoct. hord. aut cancror. fluviatil. &c.*] Ne purgantia in hoc morbo convenientia facit potissimum ea ratio, quod quantumvis lentissima ea sint, stimulando operantur. Stimulando porro efficiunt, ut materia, quæ vel in ipsis est intestinis, vel in eorum fistulis, & folliculis ad exitum paratior continetur, motu peristaltico ad crebriores corrugationes sollicitato, per inferiora evacuetur. Tantum igitur abest, ut sanguinem in ventriculi, aut intestinorum vasis hærentem discutere valeant, atque inflammationem tollere, ut spasmos excitando eandem potius augeant, aut confirmet. Cassiam lenissimum purgans esse omnibus persuasum est; immo ad humorum, ac præsertim urinæ acrimoniam temperandam opportunissimum. Uti autem purgans est, stomacho, atque intestinis infesta est. Flatus copiosissimos gignit, hysteriis, atque hypochondriacis tantopere nocet, & in nonnullis quandoque, quod mirum dictu, hypercatharsim progignit. Cum enim tarde admodum operetur, eo quod salinæ, acreque ejusdem particulæ crassioribus obvolutæ sunt, difficillime solvuntur, atque a reliquarum nexu secedunt: hinc adjuvante calore loci, atque adjacentium viscerum, effervescentiam, atque fermentationem facile concipit, unde acres, stimulantisque halitus suscitantur, qui molestiæ cum sint nerveis fibrillis, spasmos insignes in eisdem inducunt, quibus aeris particulæ, atque ipsi infesti halitus coerciti dolores, ac tormina molestissima procreant. Si stomachus pravus, vitiosisque succis onustus sit, quibuscum corrumpatur, & in fermenti naturam assurgat, quod cæteros bonos, laudabilesque velut venenato quodam miasmate inficiat, hypercatharsi producendæ opportunissima existit. Quo loco valde miror Ludovicum Septalium (*caut. medic. 82. 83.*) Cassiæ usum in inflammatorio intestinorum dolore commendasse ob id potissimum, quod *miti illo, blando, & humido calore sæpe inflammationem sedet, dolorem leniat, & suppurationem tumoris adjuvet*, cum paulo ante aperte docuerit, cavendum esse ab omni *quantumvis levi medicamento subducente, ne attractis ad partem inflammata ab illæsis partibus calidis inflammatio augeatur*, aut &c. Quid quod ne oleosa quidem, quæ ad cæteras inflammationes tantopere opportuna sunt, hic locum habeant? Ramosæ enim illorum partes calore loci facile assantur, comburunturque, atque empyreumaticam acrimoniam nanciscuntur, quæ irritare vehementer, & spasmos insignes excitare valet. Saltem verendum est, ne cum intestina membranacea structura donentur, eorundem tonum sic labefactare valeant, ut hærenti materiæ discutienti incepta evadant. Cum vero ejuscemodi partibus bona, ac laudabilis suppuratio raro contingat, nihil præter gangrænam, & sphacelum expectandum est.

Tutissimi porro sunt Clysteres ex decoct. hord. parati, vel cancrorum fluviatilium cum nitro ad blandissime attenuandum, & simul nimium fervorem, motum-

tumque humorum compescendum aptissimi. Illud autem in horum usu cavendum est, ut in parca quantitate, & sæpius in die injiciantur, ne tactu ipso suo, & copia molestiæ sint nerveis eorundem fibrillis, quæ propterea irritatæ in vehementiores spasmos agantur, quibus morbus augeatur, aut confirmetur.

X. *Extrinfecus abdomini fomenta ex floribus verbasc. &c.*] Innumera fere, quæ passim a practicis extrinfecus applicanda proponuntur, sedulo pro ingenii modulo ad examen revocans nulla deprehendere potui, quæ tuto adhiberi posse mihi viderentur. Aqua perquam gelida abdomini applicanda post Neapolitanos hodie maxime ceu præstantissimum remedium vago Medicorum rumore circumferitur. Verum præterquamquod actuali, ut ajunt, frigore materia perspirabilis intus cohibetur, quæ sanguinem ad fluendum minus idoneum reddit, illud præterea accedit nerveas fibrillas magis, magisque convelli, atque minimorum vasculorum diametrum ita angustari, ut sanguini trajiciendo inepta evadant. Frigida enim, ut ait Coelius Aurelianus, adstrictivæ sunt virtutis. Tantum igitur abest, ut istius generis medicamentis impactus, hærensque sanguis dimoveatur, excutiatque, ut hærare magis, ac subsistere cogatur. Neque Epithemata ex rebus spirituosioribus parata, cujusmodi sunt camphora, spiritus ardentes, essentia plantarum, quæ sale volatili acri constant, arridere unquam potuerunt. Summa enim vero fateor tenuitate donari minimis permeandis fibrarum poris, & angustissimis vasculis, ac recessibus quibuscumque abditissimis penetrandis aptissima, quid tamen utilitatis afferre possint ventriculi, aut intestinorum inflammationi, in qua omnia adstricta, omnia convulsa, adhuc non novi. Nihil porro unquam curæ mihi, cordique sit, quam ut fibras in hoc morbo nimium contractas molles reddam, ac relaxem, quod nulla meliori ratione præstare posse existimari, quam fomenta ex floribus emollientibus tepida applicando, nec non omenta, & viscera Animalium recenter mactatorum, quorum blandus tepor dici vix potest, quam sit opportunus crispatis intestinorum fibris clementer emolliendis, relaxandisque, debitum hærenti sanguini fluorem conciliando, ejusque liberum per vasa intestinorum excursum promovendo.

XI. *Alterans quotidie ex sero lactis destil. cum cicor. 3 vi. nitri purif. &c.*] Quæ demulcendo, ac blande sedando, quæ blandissime attenuando, & simul refrigerando operantur in fonte pharmaceutico esse in usum vocanda manifesta res est. Inter quæ eminet Serum lactis destillatum cum cicor. &c. nitrum, & similia. Per distillationem enim serum spoliatur terreis particulis, ac magis feculentis, ac purior ejusdem, & defæcatior pars oleosis, lavibus, politisque particulis, nec non nitroso, aut armoniacali sali, qui in cichorea, aliisque plantis ejusce generis inesse reputatur, unita elicitur, quibus solidæ partes obliniuntur, ab ulteriori vellicatione præventur, fluida vero nimis tenuia, atque acria leniter increassantur, obruunturque, simulque nimium eorundem fervor, motusque compescitur. Si de nitro sermo sit, observationibus accuratiorum practitorum compertum est, in febrium ardoribus, in inflammationibus datum statim refrigerationis sensum per univrsum corpus diffundere: adeo sanguinis motum compescendo, fervoremque temperando operatur. Fateor ex hoc remedii genere in constitutione quadam Epidemica febrium malignarum, quæ ventriculi, atque intestinorum inflammatoria pathemata conjuncta habebant, mira vidisse. Nonne Cl. Etmullerus Lindani filiam pylori inflammatione laborantem solo nitro in decocto hordei sæpius propinato sanatam a Patre fuisse testatur?

Vespertinis vero emulsiões ex quatuor seminibus frigidis in aq. hord. &c.] Ratione salis cujusdam nitrosi, aut saltem ratione salis cujusdam armoniacalis, qui nitrum inchoatum dici potest, agere plantas quasdam refrigerantes dictas, cujusmodi sunt lactuca, portulac. & similes, alibi ostendimus; hinc aquæ ex iisdem

elicitæ ad nimium fervorem, motumque humorum compescendum opportunissimæ existunt. Idque eo magis evenire censendum est, si emulsiones in eisdem parentur ex seminibus quatuor frigidis. Blandum enim continent oleum hæc semina faring cuidam miti, ac lævigatæ unitum, ob quam facillime in aqua solvi patitur: solutum autem cum sit, affationi, ac combustioni plurimum resistit. Dicitur autem vix potest, quam apte acres, ferventesque humores temperentur, fibræ spasmò contractæ relaxentur, siti, dolori, aliisque symptomatibus occurratur.

XII. *A Saturninis medicamentis, siquid sentio, abstinendum &c.*] Præclaras utilitates hæctenus recensitas afferri a mitificante, ut ajunt, quodam medicamento Saccharo Saturni dicto passim tradunt Scriptores magni, & docti. Paratur idem ex plumbo, quod cum molli textura præditum sit, acidum, ut plerique cum Etmullero volunt, a quo inflammationes & rubores oriuntur, vel summe tenues, volatiles, ac sulphureas particulas, quæ solidis partibus nimium calorem, ruboremque conciliant, ut alii existimat, absorbet, sicque inflammationem compescit. Hæc fere Recentiores Medici, quorum perbella explicatione quid, amabo te, esse potest illustrius? An qualitates illas Veterum Medicorum, quas ineffe medicamentis reputabant, & a quibus vires suas fortiri existimabant, adhibeas? An frigoris efficacia vires suas exercere, atque inflammationem refrigerare Saturnum putes? At Dii te male perdant, si Aristoteleis principiis jam dudum e Scholis ejectis, id adhuc in tanta philosophiæ mechanicæ claritate, ac splendore imaginæris. Non insunt nimirum in medicamentis facultates istæ formaliter, ut ajunt, sed solum materialiter, & effective, idest remedia ipsa in se non habent calorem, aut frigus, sed solum materialem structuram, cujus applicatione ad partes nostri corporis calor sequatur, aut frigus, ut exemplo Saturni demonstratum est. Utinam quam apte Saturninorum operandi modum explicant Recentiores Medici, tam raro eadem egrotantibus propinarent. Nihil enim istius generis medicamentis perniciosius. Novit pessimas, atque exitiosas Saturni dotes Cl. Hoffmannus *Metal. morbif.*, & in *annotation. ad Poterium de Saturno*, ideoque discriminis plena ex eodem parata medicamenta esse haud dubie affirmavit. Novit Cl. Boerhaavius *Op. Chem. proc.* 173. ac vix dolosius, tetrumque magis venenum haberi, quam a Saccharo Saturni asserere minime dubitavit. Ecquis non novit? Si Veteres ipsos consulamus, cum venena in calida, & frigida ab illis dividerentur, Saturnina autem frigida in quarto gradu esse ipsis viderentur, qui gradus non tantum cum vehementia, sed etiam fere semper cum læsione est conjunctus, inter venena frigida recensere minime sunt veriti. Antimonium, Cerulam, Mercurium non alia de causa venena esse crediderunt. Quo loco minus mirari subit solum Saturni fumum adeo nocere stomacho, & intestinis, ut eorumdem inflammationem sæpe excitet: (tantum abest, ut eorundem remedium sit) & Rhodium *cent.* 3. *obs.* 10. Fernellium *tract. de lue venerea cap.* 7. Borellum *cent.* 4. *obs.* 12. Billichium, alioque testari se gravissimos morbos ab usu Saturni obortos vidisse.

Ita & ab opiatis] Ubi dolor ægrum dire exerceat, nonnulli ad opiata confugiunt, ut quietem, placidamque tranquillitatem concilient. Est cur iis gratulemur, quod dolorem omnino, & cito compescant. Gaudent sibi quoque, cum ægrum de dolore amplius non conquerentem invisunt. Ast proh dolor! Cætera symptomata ingravescent, sudor fit frigidus, mors in limine. Hæc nimirum opiatorum operandi ratio in ejuscemodi morbis, ut sensum fibræ tenuissimis, quibus contexta sunt intestina, adimendo sphacelo occasionem præbeant. *Vid. cap.* 3. *com. in aph.* 14.

XIII. *Ad statum accedente morbo, si vomitus gravior, vel &c. sola eluentia &c.*] Cum simplicissima hac methodo istiusmodi morbos pertractarem, vidi quædam

doque altera, aut tertia morbi die vomitum, si aderat antea, graviorem fieri, vel irritum vomendi conatum supervenire. Undenam id oriretur dubius animo herebam. Quam enim molestiam solidis partibus inferrem nesciebam. Rem autem paullo diligentius perpendenti mihi in mentem venit suspicari initio morbi materiem inflammantem adhuc fluere, in statu vero hæere omnino, ac subsistere. Cum materia fluit, quod inter initia contingit, nihil damni afferre posse nitrata facile judicavi, quin imo roboratis vasorum tunicis, eandem circulo restitui posse. Cum vero vasa sanguifera jam penitus obstructa sunt, nitrata licet blandissime attenuando, ac commovendo operentur, stimulo, ac molestiæ esse affectis partibus; qui stimulus vel vomitu, vel irritò vomendi conatu superveniente se prodit. Hisce vero apparentibus a quibuscumque quantumvis leniter commoventibus abstinendum esse constitui. Quid autem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius eo casu aqua copiose, & calida propinanda? Præterquamquod solidas partes relaxat, acres, vellicantesque humorum particulas dissociat, disgregat, ineptasque reddit ad vellicandum, ac mordendum; fervorem præterea nimium temperat, sanguini fluorem conciliat, atque hac ratione inflammationes tuto, feliciterque debellat. Videant medentes quid præstare valeant tam varia calidiora diaphoretica, vel diuretica ex triplici Regno petita, quid theriacales aquæ, quid essentiæ, spiritus, sales volatiles ad flatus, ut ajunt, discutiendos, ad hærentem sanguinem dimovendum in eo morbo, qui solis nitratis exasperatur, in quo omnia adstricta nimis, ac convulsa sunt, fusi, colliquantique humores.

XIV. *Tenuissimus sit victus ex solis jusculis extremitatum pedum vituli &c.*] Nihil cum in quocumque, tum in hoc potissimum morbo remediorum farragine perniciosius, nihil præpostera victus ratione deterius. Agitur de ventriculi, atque intestinorum inflammatione, quæ ingestis macerandis, digerendis, separandis, excernendisque a natura sunt comparata: quibus fungi muneribus minime posse perspicuum est sine membranarum, quibus conflata sunt, actione vehementi, & assidua, sine violentis contractionibus, distractionibusque. Quid ergo si ad nauseam usque propinentur medicamenta; si minus congrua alimenta ingerantur? Sola igitur juscula, quæ nulla opus habent attritione, ut solvantur, atque ea quidem ex iis elicita, quæ humorum acrimoniam obtundendo, cujusmodi sunt gelatinosa juscula, vel refrigerando, morumque compescendo, qualia sunt hordeacea, avenacea blanda, mitique aciditate foeta, existunt opportuna.

XV. *Vid. cap. III. com. in aphor.* 20.

XVI. *Si crassa intestina sint affecta, Clysteres ex lacte &c. terebinth. venet. &c.*] Terebinthina ob balsamicam, & non admodum calefacientem virtutem eximii usus est in plerisque morbis a soluta unitate solidarum partium pendentibus. Mundificat abstergendo, vivificat leniter irritando, ut ulcera carne impleantur, quod opus solius nature est, exsiccat demum, ut claudantur. Sylvius enemate ex lacte, terebinthina, & melle parato dysenteriam cum puris dejectione, corrupta, atque exulcerata intestinorum substantia, non semel a se curatam fuisse restitutus est. Si tamen consideremus Clysterum operationem, maxime illorum, qui affectis partibus applicari debent, cujusmodi sunt abstergentes, mundificantes, consolidantes, solum in crassa intestina exerceri; (in tenuia enim secundo tantum, & per consensum operantur) apparebit luce clarius in ulceribus crassorum intestinorum locum habere, in tenuium inutiles esse, ideoque eo casu solum universalibus utendum esse, ut optato sine potiamur.

CAPUT V.

De doloribus intestinorum non inflammatoriis, & speciatim de Colica.

I. **U**TI reliqua intestina, sic speciatim Colon dolore torqueri sæpe solet citra inflammationem.

II. Causa proxima eadem est, quæ cæterorum dolorum, solutio scilicet continuitatis nervearum fibrillarum.

III. Quam gignunt 1. tenax, ac viscida materies coli parietibus tenaciter adhærens, 2. nimis tenuis, fluida, atque acris, 3. spiritus animales cæco impetu in Coli fibras irruentes, 4. materies elastica inter duas Coli extremitates carcere occlusa, ac rarefscens.

IV. Unde quatuor maxime insignes colicæ affectionis differentię: pituitosa, biliosa, hysterica, flatulenta.

V. An igitur acidus humor tantum, aut bilis nimis oleosa cum succo pancreatico vitiose effervescens coli doloris causa?

VI. Dolori colico nephriticus maxime affinis est. Si tamen dolor in lumbis fixus sit, parvum occupet spatium, secundum ureterum tractum successive protendatur, ad mingendum stimulus adsit, urina primum aquosa, & tenuis appareat, deinde arenosa subsideant, ab enematis injectis, ab alvo soluta nullum levamen, leve tantummodo post pastum, a renulæ alias expulsi sint, nephriticum esse dolorem pronuntiato.

VII. Si dolor sit vagus, ac totum illum ambitum occupans, qui a dextro inguine affurgit ad hepatis regionem, inde ad hypochondrium sinistrum transversim fertur sub costis spuris, ac demum iterum deorsum flectitur ad inguen sinistrum, ab alvi fluxu, ab enematis injectis levamen aliquod percipiatur, exacerbetur vero rursus a pastu, colicum esse dolorem censendum est. Quamquam hæc non raro imponant.

VIII. Pituitosam colicam dolor comitatur gravativus, interdum vomitus tenacis ac viscidæ materię; biliosam vero dolor adeo vehemens, ut loco stare nesciant ægri, vomitus materię subviridis, porraceæ ardoris sensum in os relinquentis, urina rufa, alvi biliosæ dejectiones, sitis, vox rauca. Eadem fere etiam hysterice colicæ communia sunt: hisce tamen accedunt faucium constrictio, sensusque globi ad gulam ascendentis, urinę copiosissimę tenues, aquosę, levamen ex usu quorundam suffumigiorum. Flatulenta tandem dolore distensivo, inflatione totius abdominis, murmure quaquaversum sese diffundente flatuum per os proventu copiosissimo cum levamine symptomatum dignoscitur.

IX. Colicus dolor quandoque in inflammationem intestinorum, & sphacelum lethalem degenerat.

X. Colica biliosa in convulsivas affectiones Epilepsiam, Vertiginem transit; in Paralytum vero sicuti Picstavii frequentissime, ita rarissime in no-

stra hac Italiæ parte terminatur. Dii faxint, ut a truculentissimo morbo quamdiutissime præservemur.

XI. Colica in arthritidem, & ischiadem frequentissime definit, & arthritidis vicissim in colicam.

XII. In colica pituitosa pilulæ Paracel. a ʒ.s. ad ʒ i. Mercur. dulc. a gr. vi. ad x. laud. nepent. gr. ii. hora altera ante somnum propinata præstantissime sunt.

XIII. Si obstructa sit alvus, fæcesque induratæ, Clysterem purgationi præmittere expedit ex jusculi tenuis gallin. ʒ viii. Sacchar. rubr. ʒ i. Sal. gem. ʒ ii. vitel. ovor. n. i. M. pro usu dicto.

XIV. Alvo subducta olea stillata anisor. ment. corticum citr. oleum si libet S. Justinæ ad gut. vi. ex decoct. theiform. flor. Chamom. apprime visa sunt convenire.

XV. Remittente dolore pulvis stomach. quercer. ad ʒ.s. ex prædicta decoctione Chamom. vel ejusdem extracto eximii usus est. Quolibet quinto, aut sexto die rhabarbar. s. p. ʒ.s. ex conserva violar. exhibenda.

XVI. Hisce succedant opportuno tempore in diuturniore affectu succi nasturt. aquat. beccabung. fumar. & similes opt. depurati ad ʒ iii. ex jusculo tenui per xv. circiter dies. Ardente Sirio aquę acidulæ Recobar. in nostra hac Italiæ parte non omittendæ.

XVII. Equo vehatur æger, aut motum quemvis viribus respondentem instituat, vino maturo absynthite calido utatur.

XVIII. In colica biliosa sola venę sectio, nec non oleum amygdal. dulc. ad ʒ iiiii. vel v. visa sunt convenire; injectis ter, quater, & ultra in die Clysteribus ex decoct. rad. alth. tussilag. malvar. lilior. albor. flor. malvar. chamomi. vel oleo feminum lini recenti.

XIX. Hisce frustra adhibitis Man. ʒ i. .s. ol. amygdal. dulc. ʒ ii. ex jure pingui mira quandoque præstant.

XX. Ad opiata tandem deveniendum.

XXI. Aqua hordei calida copiose exhibeatur, semicupium instituat emolliens.

XXII. In diuturniore affectu, & sæpe recurrente ad aquas thermales acidulas, tandem ad Lac confugiendum.

XXIII. Hystericam colicam solum laudanum liquidum a gut. vi. ad x. ex aq. flor. til. lilior. conval. rosar. vel tripha. magn. a ʒ.s. ad ʒ ii. præmissa venæ sectione, ubi suppressio sit mensium in fœminis, egregie sedat.

XXIV. Colica flatulenta eadem methodo pertractanda, qua cholera sicca.

CAPUT V.

De doloribus intestinorum non inflammatoriis, & speciatim de colica.

I. **UTI** reliqua intestina, sic speciatim Colon dolore torqueri &c.] Intestinorum dolores ab affecta parte nomen assumere omnes fere Medici uno ore tradunt contra nonnullorum opinionem, qui quemcumque intestinorum dolorem colici nomine insignire consueverunt. Enimvero qui ita sentiunt, & falsa eos sentire manifestum est, & ignorare prorsus, quæ de humano corpore scitu nobis utilia sunt, ac necessaria. Sunt enim quandoque circa umbilicum dolores maxime insignes, puta ab abscessu, ulcere ilei intestini ultima infestante; si pro colicis doloribus eosdem habeas, quam facile in fraudem induci potes, Clysteres abstergentes, mundificantes injici curans, cum tamen iisdem ultra coli valvulam juxta accuratioribus Anatomicis non pervenientibus, oleum, & operam perdas.

II. *Causa proxima eadem est, quæ cæterorum dolorum, solutio scilicet &c.*] Proximam doloris causam esse continui solutionem ostendimus lib. 1. cap. 9. com. in aph. 1. quæ tot modis fieri potest, quot modis nervæ fibræ affici ea ratione valent, qua opus est ad violentas, & non ordinatas contractiones, distractionesque: hæc namque sine mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, id est sine vehementi solutione quadam fieri nequeunt, quam ægre anima percipiens tristi sensatione affici cogitur, ac dolere. Quidquid ergo nerveas intestinorum fibras vellicare, distrahere, premere, aut alio quovis modo torquere potest, id omne dolori intestinorum producendo opportunissimum existere perspicuum est.

III. *Quam gignunt 1. tenax, ac viscida materies coli parietibus tenaciter adherens, 2. &c.*] Ex quibus liquido constat non alia de causa crassam, ac viscidam materiem coli parietibus tenaciter adherentem colicum dolorem progignere, quam quod nerveas ipsius fibras premit gravatque; nimis tenuem e contra, fluidam, atque acrem, quod mordet easdem, ac pungit; spiritus animales cæco impetu in nerveas coli fibras irruentes, quod varie, & inordinate easdem concutiunt, atque in inconcinnos, perturbatosque motus agunt; materiem elasticam coli finibus coercitam, quod ejusdem latera majorem in modum distendit, distrahitque.

IV. *Unde quatuor maxime insignes colicæ affectionis differentia, pituitosa &c.*] Pro varietate causarum variæ obortæ colicæ affectionis differentia. Quæ a crassa, tenacique materia coli parietibus adherente, pituitosa a Veteribus dicebatur, eamque a frigida pituita repetendam esse affirmabant. Ita Galenus de se ipso narrat, testaturque se dolorem colicum acerbissimum patientem pituitam vitream actu frigidam excrevisse. Salmuthius vero cent. 5. obs. 78. vidit in Italo quodam colico dolore contumpto dissectoque totum Colon pituita obductum, relicto solum foramine digiti crassitie.

Biliofa] Quæ e contra ab humore nimis tenui, fluido, atque acri, bilioso appellabatur, eamque a causa calida, humore scilicet bilioso repetebant. Quod quamvis in eorum sententia verum non sit, nihil est tamen cur aperte negetur. Quid est enim cur jure Medicus reprehendendus sit, qui, ubi humores nimis viscidos, lentique peccent, aut inspidi ii sint, aut dulces, aut acidi, aut falsi, hæc omnia vitia brevitatis gratia uno verbo complectatur, & pituitosos vocet, & eadem denominatione morbos ex iis prodeuntes insigniat. Ubi humores e contra nimis tenues, fluidi, fusi, solutique, quis Medicum redarguat, si biliosos dicat?

Hy-

LIB. III. CAP. V.

Hysterica] Quæ a spiritibus animalibus cæco impetu in coli fibras ruentibus ortum traducit, hysterica audit Cl. Sydenhamo, eo quod hystericas mulieres non raro affici eadem contingit, dum convulsionibus a spirituum ataxia torquentur. Nemo, quod sciam, ante Sydenhamum de hysterica colica loquutus est.

Flatulenta] Colicæ flatulentæ Veteres ipsi mentionem fecerunt, ac Recentiores, Modernique fere omnes. Nullus tamen frigidus humor, & materia crassa Veterum non integre attenuata, nec Williffi spiritus ventris incolæ in ataxias ob irritationem abeuntes, sed solus intestini Coli spasmus, quo extremitates ejusdem occluduntur, & aeris particulæ angusto spatio coercentur, accusandus. Exinde enim fit, ut eadem majorem elaterii vim adeptæ, ac sese dilatare nitentes Colon majorem in modum distendant, sicque dolorem excitent. V. cap. 2. com. in aph. 6.

V. *An igitur acidus humor tantum.*] Nescio quibus permoti rationum momenti nonnulli ad credendum vehementer adducti sint, colicæ veræ causam humorem acidum esse intestinis maxime infestum. Cum enim proxima doloris causa sit solutio continui, seu irregulares, perturbatque nerveorum filamentorum motus, violentæ & non ordinatæ eorumdem contractiones, cur redarguendus sit, qui ab humoribus acris (quo nomine & acres proprie dictos, & acidos, & falsos comprehendimus) & a ponticis, austerisque, & quovis alio sapore præditis succis, ut ait Hippocrates, qui stimulando, vellicandoque pares sint, colicæ affectiones repetendas esse contendat, omnino non video. Quo loco silentio prætereundum non est, morbos non solum intestinorum, sed quoscumque ab acido pendere, Chymicorum opinionem fuisse initio superioris sæculi satis claram. Duo enim constituebant rerum elementa, a quibus omnia generantur, aliud agens, quod acidum, aliud patiens, & materiam, quod alchalicum dicebatur. Id quod antea innuisset Hippocratem vago rumore circumferebatur, postquam Otho Tachenius textus Hippocratis explicans (in lib. 1. de diæt. n. 4. & 2. n. 17.) in quibus habet duo esse generalia rerum elementa, ignem scilicet, & aquam, ignis nomine acidum, aquæ vero alchali eundem voluisse, interpretatus est. Ab acido porro omnes morbos, ab alchali omnia remedia nasci sustinebant. Verum in contrariam omnino sententiam ventum est nuperrimis temporibus, existimantibus aliis non acidum morborum causam esse, sed alchali, in acido propterea remedium quærendum. Opiniones hæc duas maxime illustres ad examen sedulo revocarunt viri præstantissimi Robertus Boyleus in tract. de imperfecta chymicorum circa qualitates doctrina, & in animadversione de Alchali, & Acido, Archibaldus Pitcairnius in dissertatione de opera quam præstant corpora acida, & alchalia in curatione morborum, & easque cum ob alias prope innumeras, tum ob hanc potissimum rationem exploserunt, quod hocce sales in sanguine reperire hominibus adhuc datum non sit. Quamquam si concedatur eosdem sales in sanguine reperiri, ut multi Chymici volunt, (qua de re infra dicemus) cuius mirum non videatur post observationes duorum fere sæculorum adhuc non convenire inter ipsos, acidum ne morborum causa sit, & alchali remedium, an contra? Quo sane multi jure, meritoque ad credendum vehementer adducti sunt utrumque merum Chymicorum figmentum esse. Saltem fateri oportet omnia vitia humorum qualitate peccantium per duos hocce sales explicari nullo modo posse.

An bilis nimis oleosa cum succo pancreatico vitiose effervescentes] Nec minus mirandum nonnullis in ea esse opinionem, ut credant intestinorum dolorem a bile nimis oleosa cum succo pancreatico vitiose effervescente pendere. Hanc quæstionem si dirimam, vereor ut illos de industria redarguere velle videar, qui sententiam tuentur, ac pugnacissime sustinent. Eminent inter hos Cl. Etmullerus, qui

qui uti Graafium, & Sylvium in plerisque sequutus est; ita & tueri illam, & sustinere opus ipsi fuit. Helmontianis tamen, mechanicisque principiis sæpe usus est ad nodos medicarum quæstionum solvendo, prout in rem cadere videbantur, nihil interesse judicans, quo modo illos solveret. Rem sane laude dignam, dummodo perverse non utaris. Equis enim hominem in eas angustias compellat, ut ad tot, tamque varia explicanda unius duntaxat generis principia usurpet? Libera ubique sunt Medicorum placita, & opera, neque ulla respublica, aut Senatusconsultum de re medica sibi unquam tribunal aufert adserere. Sed ad rem propius accedamus. Si manifestum fiat hosce succos effervescenter nunquam posse, quid est tandem cur ad Etmullerum, aliosque, qui hanc sententiam tuentur, accedamus? Præcipuum effervescentiæ fundamentum desumunt ex aciditate succi pancreatici, & ab alchalyca bilis natura. De bile fere omnes conveniunt. Si enim syrupus violarum affundatur bili, in colorem viridem mutatur, alchalyca principia in ea latentis indicio manifestissimo; præterea maculas pingues detergit ex linteis, colores pictorum diffundit, cerevisiarum acorem corrigit, quæ omnia alchalycorum propria sunt. De succo pancreatico lis est. Acidum enim esse plane negat Morgagnius (adv. 3.) Si Boerhaavium audimus, insipidum fere, aut potius subsalsum esse docet salivæ simillimum. Sed quod magis eos damnat, qui hanc sententiam tuentur, observationum inconstantia est. Quid est enim, cur acidum semper succum pancreaticum minime deprehenderit? Citatus Graafius, qui multum laboris, atque industriæ impendit in collectione hujusce succi ex cadavere hominis per infortunium extincti adhuc calente, succum pancreaticum collectum variis curiosis gustandum exhibuit, qui illum acidum judicaverunt, quandoque tamen insipidum, nonnunquam austerum, sæpius salsum se deprehendisse testatus est. Salsum & Brunner in cane, cui ante plures hebdomadas ligaverat ductum pancreaticum, & Werhejenius in Vacca observasse testati sunt.

At inquires, in naturali statu acidus non est succus pancreaticus, facillime tamen acorem contrahit, & quandoque adeo vehementem, ut partes ipsas solidas corrodat. Recte quidem. Quid inde fieri putas? Nunquam effervescenter posse cum bile facit experimentum, quo deprehensum est, bilem inspissatam, in qua videlicet activiora ejusdem principia unita sunt, viresque potentissimæ, ne cum acido quidem fortissimo effervescenter.

VI. *Dolori colico nephriticus maxime affinis est. Si tamen dolor in lumbis fixus &c.*] Qui noverit ex Anatome intestinum Colon connecti cum Rene dextro, & sinistro, minus mirabitur difficillimum esse dijudicare an dolor Renum potius sit, quam intestini Coli. Dolent frequentissime Renes a calculi in eorum substantia genitis, & pelvim ingredientibus, ejusque membranas majorem in modum distendentibus, pungentibus, lacerantibus. Renes in lumbis sitos esse, nec magnum occupare spatium manifestum est. Ubi igitur calculus eisdem occupaverit, in lumbis percipi dolorem, atque solum illud spatium occupare, quod Renibus datum est fixum tandiu, quandiu calculus eisdem insederit, luce clarius apparet. Ureteres hinc a quovis Rene, ubi infundibuli forma ampliati pelvim faciunt, descendunt ad vesicam usque, in quam angustis orificiis terminantur urinam in Renibus separatam deferentes. Qui insignem hanc connexionem Renum cum ureteribus, & vesica noverit, is facile intelliget, cur dolor secundum ureterem tractum successive protendi debeat, & continuo adesse ad mingendum stimulus.

Urina primum aquosa, & tenuis appareat, deinde arenosa subsideant.] Sed præ cæteris magni facienda est tanquam inseparabile nephritici doloris signum urina primum tenuis, & aquosa, in qua deinde arenosa subsideant. Galenus ipse in diagnosi morborum oculatissimus fatetur se in dignoscendo dolore colico a nephri-

tico deceptum fuisse: de eodem dubium omne tolli si arenæ, aut calculi in urina subsideant. Quod Hippocrates ipse observavit: inquit enim *sect. 3. aph. 79. Quibus in urinis arenosa subsident, is Renes, ac Vesica calculo laborant.*

Ab enematis injectis, ab alvo soluta nullum levamen. Nemo ignorat Clysteres crassa intestina abluere, ipsisque applicari viribus suis integris permanentibus. Horum igitur operationem primario in crassa intestina exerceri, secundario autem, & per consensum in tenuia, & partes iisdem intestinis adjacentes manifesta res est. Hinc est injecta enemata parum, aut nihil prodesse calculo Renum laborantibus, cum per consensum tantum, & membranas crassarum intestinorum, & externas Renum cum iisdem connexas laxando, fovendoque operentur. Cum autem calculus dimoveri nullo pacto queat, fit ut nullum, vel ferme nullum levamen percipiatur. Quod plane dictum velim de subducta alvo. Licet enim alvo subducta tollatur pressio Renum, quam gignunt induratae faeces, ac mitior reddi possit morbus, cum tamen calculus minime dimoveatur, permanere eundem debere, & tandiu persistere, quandiu vel per ureteres in vesicam delabatur, vel in Renum substantiam omni fere sensu destitutam e pelvi cogatur ascendere, manifestum est. Plura autem infra dicemus.

VII. *Si dolor sit vagus, ac totum illum ambitum occupans, qui &c.*] Dolorem colon intestinum infestantem non uno loco fixum hæere, sed vagum esse facit potissimum intestini Coli longitudo insignis, quam interdum, vix quinque, sæpius tamen septem spithamas excedere Anatomici tradunt, & quod caput est, ejusdem in variis subjectis varia, & mira conversio, flexusque. Totum enim illum ambitum occupat, qui a dextro inguine assurgit ad hepatis regionem, inde ad hypochondrium sinistrum transversim fertur sub costis spuris, ac demum iterum deorsum flectitur ad inguen sinistrum, unde mirum videri non debet in toto hocce eodem ambitu dolorem manifestari.

Ab alvi fluxu, ab enematis injectis levamen aliquod percipiatur] Quæcumque sit colicæ affectionis causa, symptoma, quod omnibus fere commune est, ac maxime urget alvi occlusio tanta est, ut neque purgantibus per os assumptis, neque clysteribus injectis subduci queat. Si igitur subducatur, fluatque alvus, faecesque induratae eliminantur, intestina a distentione liberari contingit, minus distenta minorem pati distractionem, hinc dolorem imminui. Enemata aut alvum solvendo, aut immediate affectæ parti applicata spasmodicas membranarum contractiones laxando, emolliendoque dolorem compescere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Alimenta ingesta ventriculi fundum petere perspicuum est: huic subjectum cum sit Colon premi contingit, ac dolorem post partum exacerbari.

Quamquam hæc non raro imponant] Hactenus recensita signa & rationi innixa sunt, & observationibus confirmata; ne autem ea sint, de quibus dubitare non liceat facit longissimus intestinorum canalis peritonæo obductus, mesenterio alligatus, mire flexus, & convolutus, unde una pars affectæ alterius offensæ specie facile imponet. Hanc judicii difficultatem novit Fernelius, qui primus omnium observavit sæpenumero in imo ventre excitari dolores, qui præ eorum vehementia, & similitudine colici nuncupantur, quorum tamen non Colon intestinum sedes est, sed vel peritonæum, vel membranæ, quæ abdominis, ventricusque imi partibus obtunduntur. Quid quod & mesenterii vasa sanguifera eadem cum intestinis mirabiles hic arcus, anastomoses, & insulas constituentia acri humore obstructa humoralis colicæ specie imponant? Nescit porro laudatus Fernelius, an uberius, quam ab hoc fonte colicæ illæ Pictaviensibus familiares enascantur. Sed hac de re infra dicemus.

VIII. *Pituitosam colicam dolor comitatur gravativus, interdum vomitus tenacis*
Tomo III. H &c.]

Œc.] Veteribus persuasum fuit morbos a causa frigida, ut aëbant, mitiores esse: pituitam humorem frigidum appellabant, hinc orta a pituita symptomata cæteris leviora. Quæ fere Recentiorum sententia est, dum viscidos, lentos tenacesque succos, ac fibrarum deficientem tonum, atoniam accusant: illi enim vehementer irritando, acriter pungendo, violenter convellendo, hæc vero validioribus suscipiendis contractionibus ineptæ sunt, hinc gravativum esse dolorem necesse est. Eadem de causa nec ventriculus, ac reliqua imi ventris viscera ea ratione afficiuntur, qua opus est ad violentam contentorum per superiora excretionem, ac vomitum, vel si vomitus supervenit, materiem ejici debere ejusdem plane indolis, ac est illa quæ stimulo est nerveis fibrillis, crassa scilicet, viscida, ac lenta, perspicuum est.

Biliofam vero dolor adeo vehemens, ut loco stare nesciant ægri, vomitus Œc.] Colica biliosa quoniam a causa calida secundum Veteres ortum traducit, seu a sanguine, & humoribus tenuibus, acris circa intestinum Colon, aut mesenterii vasa dato tempore, & occasione conspirantibus congestis, a quibus vehementer vellicatæ, atque irritatæ nerveæ fibrillæ violentissimas contractiones, distractionesque, ac continui solutionem patiuntur, hinc dolor ille adeo vehemens, ut loco stare nesciant ægri. Intestinorum canalis præ spasmo facile minoris sectionis evadit, contentæque fæces vel inferius propelli non possunt, quin imo novo stimulo sunt, ac molestiæ, quare intestinorum motus facile invertitur, quo acerrima materia ejicitur, vel si propellantur alvi biliosæ dejectiones sequuntur. Sulphureis vero, & volatilibus sanguinis particulis exsolutis, & per universam massam diffusis, urina rufa, sitis, aliaque id genus subsequuntur.

Eadem fere etiam hysterica colica communia sunt, hisce tamen accedunt faucium contractio Œc.] Observatione Cl. Sydenhami constat eadem fere signa adesse in colica hysterica, licet causa longe diversa sit. Ad vomitum quod spectat materiæ viridis, flavæque animadvertendum est non a corruptione, & acredine humorum in primis viis stabulantium pendere, sed a solo spirituum animalium perturbato motu, quo fit ut invertatur peristalticus intestinorum motus, & succi biliosi, pancreatici, & quæ a glandulis ventriculi, & intestinorum extillant portio, ciborum reliquiæ specie corrupti, depravatique humoris ejiciantur. Quæ sibi probanda sumere debuerat Sydenhamus causam affectionis hystericæ ad spirituum ataxiam revocans, citra humorum in visceribus imi ventris depravationem, aut vitiatam naturalem sanguinis, & spirituum eorundem crasim, si debiliorem texturam excipias, unde facile in turbas aguntur. Recte ne, an secus infra videbimus de malo hypochondriaco tractaturi. Sufficiat nunc innuisse ex symptomatibus hysterica affectionem comitantibus, ac præcipue ex faucium contractione, sensuque globi ad gulam ascendentis, urinis copiosissimis, tenuibus, & aquosis, aliisque similibus certum capi posse argumentum colicam hysterica esse, quæ quo modo fiant, cit. loco ostendemus.

Flatulenta tandem dolore distensivo, inflatione totius abdominis Œc.] Cum in Colica flatulenta nihil præter aerem inter duas Coli extremitates coercitum accusandum sit, liquet cur distentio, & inflatio totius abdominis percipi debeat. Aeris enim particulæ sese facile expandunt, & rarefaciunt, rarefactæ autem fieri minus potest, quin membranas intestinorum distendant, atque hac ratione ventrem inflent. Quod si distentione augeatur spasmus, & magis angusto spatio aer coerceatur, cum experimento sæpius, & a multis facto compertum sit elasticitatem aeris tanto majorem esse, quanto minus est spatium in quod aer contrahitur, probabile est vim elasticam acquirere tantam, ut adversus membranas intestinorum nitens easdem summopere distendat, unde totum inflari ventrem contingit, & tympani ad instar pulsare. Tamdiu autem aer in sua actione persistit,

sistit, quandiu per extremitatem unam aliquam viam sibi, aditumque patefaciat. Aere autem distentæ membranæ sui elaterii vim exercentes impetu contentum aerem explodunt, hinc murmur, rugitus, flatuum per os proventus. Quoniam vero erumpente aere tunicæ, quibus coercebatur, minus distenduntur, distrahunturque, hinc levamen symptomatum.

IX. Colicus dolor quandoque in inflammationem intestinorum, & sphacelum Œc.] Licet Colon crassum sit intestinum constans crassioribus membranæ, quam sint tenuium, & cellulis pinguedinis intus obductum, sensu nihilominus pollet exquisito propter ligamentum tendinosum, quo eadem cellulæ per longitudinem percurrentes donantur. Dolor igitur vehemens est, qui si diu persistat, fieri minus vix potest quin vasa intestinorum substantiam perreptantia crispentur, convellantur, atque ea ratione afficiantur, qua sanguis subsistere, atque hæere cogatur, unde inflammatio. Cum hæc ex solutis jam viribus contingat, facile in sphacelum terminatur, ut observationes quæ extant in M. N. C. dec. 2. an. 3. obs. 193. item obs. 55. Blancardi anat. pract. cent. 5. obs. 2. Hillani obs. 61. cent. 2. Kerkringii obs. 42. Willisi de medic. Sylvii, Spigelii, aliorumque testantur.

X. Colica biliosa in convulsivas affectiones, Epilepsiam, Vertiginem Œc.] Colicam biliosam in convulsivas affectiones desinere certa & constans virorum præstantissimorum observatio est. Cujusce rei causa ea fortasse est, quod seri, lymphæ, aliorumque acrim, ac vellicantium humorum in imo ventre congestione resoluta, ad cerebrum una cum sanguine metastasis fit, ac circa meninges, & principia nervorum hærentes nervea filamenta varie, inordinateque concutiunt, unde affectiones convulsivæ. Nisi forte extremitatibus nervorum convulsis, & convulsione ad Cerebrum propagata, & principia nervorum, eadem mala per consensum oriri velis, quod ab omni ratione alienum minime judicaverim.

In Paralyfim vero sicuti Pictavii frequentissime Œc.] Colica, quæ in Paralyfim terminatur Colica Pictonum nuncupatur, quia Pictavii incolis morbus familiaris, & apud insulas Caribum adeo frequens, ut in numero morborum endemicorum jure merito habenda sit. Veteribus parum notam fuisse hanc colicam animadvertit Riverius, ejusque mentionem facit Paulus Aegineta lib. 3. Rarissimus certe apud nostrates populos affectus est. Rarissimum apud suos fuisse viri præstantissimi Hollerius, Fernelius, Ballonius, alique tradiderunt. Mirabuntur itamen, qui Baglivum adierint, qui haud dubie affirmavit nil facilius Colicæ supervenire, quam Paralyfim. Hujusce morbi vehementia tanta est, ut ejus symptomata vix explicari dicendo, aut percenseri numerando possint. Urtionis sensus, morsus, puncturæ, urinæ suppressio, virium languor, extremorum refrigeratio, sudores frigidi, præcordiorum anxietates, animi deliquia ea fere sunt, quæ ad dies plures ægrum exercent, eo usque dum cessante aliquando doloris vehementia æger molestantam quamdam sensationem per spinalem medullam percipiat, qua brachiorum, ac crurum nervis propagata, imbecillitate insigni afficiuntur, quæ in Paralyfim tandem terminatur. Qui cum Willisi partem in colica primario affectam mesenterium prætendant, quod est valde sensibile, & humorum nervoso generi infensorum affluxionibus plurimum obnoxium, existimant materiem illam, quæ in mesenterio, aliisque abdominis flexibus hærens nervorum propagines, fibrasque, quibus mesenterium innumeris scatet vellicando, vehementes, inordinatasque contractiones, ac spasmos excitat, derivatione facta in principia nervorum, eorum præsertim, qui a Spinali Medulla oriuntur, obstructionem eorundem efficere, ac Paralyfim excitare. Quidni liceat conjectare solam convulsionem fortem, ac vehementem nervorum a quavis causa prodeuntem, nervorum eorundem structuram pervertentem paralyfim producendæ opportunissimam existere? Conjecturæ ansam præbet experimentum illud, cujus alibi meminimus

Cl. Valsalva, & a viro præstantissimo Morgagnio confirmatum. Si filo ligetur ramus nervi alicujus in canibus prope jugulum conspicui, qui ad cor, aut præcordia defertur, mox vinculum solvatur, Canis post aliquot dies, quos suspiriosus agit, tandem moritur. Nullum in nervo ligato vitium deprehendi potest, congestio nulla. Nulla igitur potior assignari posse videtur causa, quam vitata, ac labefactata ipsius nervi structura, ita ut sensim sensimque per eundem cesset influxus spirituum Animalium eo usque, dum languescente cordis motu, mox plane cessante moriatur Animal. Cum igitur in intestina confluant insignes nervorum ramificationes a pari vago, & intercostali, verosimile videtur a forti convulsione, qua universum fere corpus, viscera autem imi ventris majorem in modum afficiuntur, nervorum filamenta maxime illorum, qui extra cerebrum siti sunt, ita contorqueri, vitiari, ac lædi in sua structura, ut tenuissimo liquido nerveo vehendo impares evadant. Si ita res habet, jam cessante spirituum animalium influxu per nervos, qui motui voluntario, & sensibus externis dicati sunt, Paralytim sequi debere manifestissima res est. Vehementis hujusce convulsione indicio satis manifesto est copiosus ille sudor, quem Paralytim sequi tradidit Cl. Baglivus. Convulsione enim ad extremitates usque capillarum vasculorum, glandularumque cutis propagata, serum, tenuioresque sanguinis partes exprimuntur, hinc universum corpus sudore perfunditur. Malum Paralyticum, quod a vehementibus purgantibus enascitur, an aliunde aptius repetas, quam ex ipso in nerveas fibras inducto? Narrat Hoffmannus de *consens. nervosar. part. &c.* de sæmina quadam, quæ resinam jalappæ ad purgandum assumens paulo post paralyti totius dextri lateris corripiebatur cum aponia, stupore mentis, & maximis intestinorum torminibus. Alias observationes, quarum meminit in *Dis. v. De Purgantibus fortioribus ex praxi medica merito ejiciendis s. 15.* cum eodem fere recidant, brevitatis gratia prætermitto. Quot morbi Cerebri, & Meningum convulsivi in Apoplexiam tandem, & Paralytim desinunt? An humor infarciens, atque obstruens accusandus, vel fortis convulsio, qua spirituum in partes motui, & sensui interservientes derivatio præpediatur?

XI. *Colica in arthritidem, & ischiadem frequentissime desinit &c.*] Baglivi observatio de inexplicabili illo consensu inter morbos cutis, & ventris, & mutatione doloris colici in arthriticum, & arthritici in colicum nova non est. Veteres fere omnes post Hippocratem, qui hujusce metastaseos meminit *lib. 6. Epid. Part. 4. tex. 30.* eandem adnotarunt. Immo Galenus in *com. ad aph. 5. lib. Hippoc.* causam assignat, quam non aliam esse putat, quam quod humorum in articulos influentium motus ad Colon intestinum est conversus, & revocatus. Quam sententiam confirmans Ballonius (*cons. 80.*) subdit: *Si id verum est, cur non post colicos dolores humor in articulos referri potest?* Plures hac de re obser. vid. in Solenandro in *cons. Rayero M. N. C. Dec. 1. an. 6. & 7. obs. 208.* nec non iisdem *M. Dec. 2. An. 4. obs. 42.* in Drauvizio *tract. de Scorbuto, & Stiffiro tr. de podagra.* Quis Baglivi praxim medicam venientem in manus hominum totam perbellis observationibus suffultam admiratus non est? Suspicio postea in plerisque cecidit eorum, quæ se observasse testatus est Baglivus, nihil fere observasse, a Veteribus deprompsisse omnia. Suspicionem commoverunt Commentarii Ac. Bononien. (*de dura meninge*) in quibus plura elegantissime de Baglivo narrantur. Verbo dicam. Et Pachioni systema de dura meninge, & Malpighii methodum ad cursum sanguinis in ranis ostendendum sua fecisse declaratur. Qui probe norunt hominis ingenium, qui se continere possint, quin ad suspicandum vehementer adducantur suas fuisse practicas observationes? Cæterum cum dolor Ischiadicus ab arthritide vaga sede tantum differat, & intentione, colicam vero in arthritidem mutari manifestum sit, cur non in Ichia-

dem

dem tandem desinat? Quæ fere Cl. Tozzi observatio est. (*prax. med.*)

XII. *In colica pituitosa pillula Parac. &c. Mercur. &c.*] Plerique minus docti Medentes vix, ac ne vix quidem ad causas morbi respicientes ad oleosa, & opiata statim confugiunt in eam spem adducti, ut credant, ubi dolorem sedaverint, se curationem rite absolvisse omnem. Quod negant alii, ubi morbum a materia crassa, viscida, ac lenta intestinorum membranarum tenaciter adhærente oriri deprehenderint. Nos ab his sumus. Atque ut ab oleosis exordiamur, minime fallit hæc ratio. Olea quæcumque blanda e feminibus vegetabilium quorundam elicita, cujusmodi sunt semina pistach. amygd. dulc. recenter expressa lubricando, emolliendove operantur: hinc ubi intestinorum membranarum corrugata, crispata, & sicca fuerint, quoniam applicata crispaturam ipsam, corrugationem, & siccitatem tollunt, alvum leniter subducunt, acresque si qui fuerint humores ad inferiora protrudunt. Si vero alvi durities adsit, atque intestinorum dolor a viscidis, lentis, ac difficilibus humoribus tenaciter eorumdem fibrarum adhærentibus exoriatur, ac fibrarum ipsarum tonum labefactantibus, tantum abest, ut oleosa alvum subducant, ut eandem magis, magisque cohibeant. Cum enim olea ramolis, ac viscidis partibus donentur, & visciditatem humorum augment, & solidarum partium motum enervant magis, ac labefactant. Diversam hanc operandi rationem notantes Medici, quid est tandem, cur turpissimum morem oleosa in quocumque dolore præscribendi altiori voce non damnent, & e medio aliquando non tollant? Si de opiatis sermo sit, dolorem quidem sedant, sed materia crassa, tenacique tunicis intestinorum adhærente, cum atonia fibrarum, verendum est, ne eadem magis, magisque figatur, atque coli infarctus, & obstructions augeantur, unde morbus paulo post gravissimis stipatus symptomatibus recrudescat. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt, nihil in hac colicæ specie efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri posse purgantem simul, & opiato medicamento initio statim propinando. Non autem quæcumque purgantia visa sunt convenire, sed ea solum, quorum basis Aloe est balsamicis correctâ, inter quæ pilulæ Paracelsi, ut alias mittam fere innumeras, eminent. Purgantium nempe balsamum unione fit, ut intestinorum tonus, qui ab illis labefactatur, ab his restauretur, unde purgatio commoda, tuta æque atque efficax habeatur. Purgantium enim vis augetur a balsamis, non augetur tamen stimulus, quod mirum fortasse ijs videatur, qui balsamorum naturam nondum sunt assequuti. Minus tamen mirabuntur, si diligenter perpendant tenuissimo, subtilissimoque sulphureo principio scaterere, quæ roborare valent bilis actionem, imo illud ipsum præstare, quod bilis, ut scilicet assumpta facilius solvantur, & intestina ad contentorum expulsionem sollicitentur. Celebres sunt hodie pilulæ illæ Beccherianæ, Stahlianæ, Hoffmannianæ ab inventoribus suis dictæ, quæ quantum conjicere possunt nihil aliud sunt, quam purgantia quædam succis aromaticarum plantarum soluta, & balsamis unita, quæ eorundem vim stomacho, atque intestinis infestam corrigunt, unde blandissima æque, atque efficacissima ad purgandum evadunt. Nos pilulis Paracelsi utimur, & quod in officinis prostant, & quod alvum purgant commodissime; eoque magis si stimulus addatur quo purgatio promptior peragatur. Quid porro Mercurii dulcis operatione esse potest opportunius, qui si minus tritaturus adhibeatur, in intestina solum agit viscidas, mucosasque sordes potentissime incidendo, & leniter abstergendo? Ubi cætera frustra adhibita fuerint remedia, Mercurium dulcem summe commendavit Riverius. Dicit vix potest, quam tutum sit remedium Mercurius, si caute, ac provide adhibetur a Medicis. *Caute*, inquam, ac *provide*: *Mercurius enim dulcis*, inquit Cl. Ramazzini, (*tr. de mor. artific.*) *equo indomito persimilis est, quoties in manus imperitis incidit*: Subdens paulo post: *Ades suspecta sunt be-*

neſcia, qua ab hoſte tam infido, ac verſipelle proveniunt, ut de Medicorum Mercurio apte dici poſſint, qua de ſuo commentus eſt poctarum princeps: animas ille evocat orco pallentes, alias ad triſtita tartara mittit, dat ſomnos, adimitque, & lumina nocte reſignat. Cautionum ſumma in eo ſita eſt, ut juſta quantitate, & in morbis a craſſis, viſcidisque, lentisque humoribus ſubortis citra phlogoſim, & inflammationem exhibeatur, ut de colica haecenus dictum eſt.

Laudan. nepenth.] Purgantes pillulas cum laudano commendarunt maxime illuſtres Medici Riverius, Foreſtus, Poterius, aliique. Medicamentum quoddam eſt laudanum nepenthes ex opio compositum dolorem majorem in modum ſedans. Verbum enim græcum *Ναρώντις* eſt, compositum ex particula privativa *νι* & *πένθη*, luētus, quoniam viſcitatem diſcutit, & hilaritatem inducit; quippe quod Homero teſte, vino Convivarum Menelai, ad hunc producendum effectum, immixtum fuerit ad Helena, quæ hujusmodi pharmacum a Polydamna Ægyptia Thonis Coniuge dono acceperat: hac autem virtute præditum eſſe nepenthes aſſerit loco citato, ut quicumque deglutierit illud, malorum penitus oblivifcatur, neque tota illa die flere poſſit, etiamſi Pater, & Mater ei mortui fuerint, vel coram ipſo filius trucidaretur, aut frater. Vocem porro iſtam tranſuſſe videntur chymici ad compositionem opiatam quæ dicitur Nepenthes Aurea Angeli Salæ ab Auctore deſcriptam in *Opiolog.*, vel etiam ad laudanum opiatum vulgare, ut liquet ex not. ad Boerhaav. (*de virib. medicament. cap. 8. de anodynis.*)

XIII. *Si obſtructa ſit alvus, fœcesque indurata, clyſterem purgationi præmittere &c.*] Recte purgatio tunc ſuccedit, cum humor evacuandus rite præparatus eſt, viæque ad ſui expulſionem ſunt antea expeditæ. Excedentis in eo qualitatis mutatione parari humorem manifeſtum eſt, ita quidem, ut ſi acer nimis, ac tenuis fuerit, diluendus ſit, corrigendusque, ſi craſſus, viſcidusque, attenuandus, incidendus. Quæ nonnunquam præſtari ſolent ab ipſo pharmaco peccantis humoris conditioni accommodato. Ita acida pharmaca, cujuſmodi ſunt cremor tartari, tamarindi, aliaque id genus, bilioſos, atque alchalicos humores compeſcunt, & corrigunt, & ſimul juſta quantitate educunt, ſalina vero, atque acria apprime conveniunt in iis affectibus, qui a viſcidis, lentisque humoribus progignuntur. In hunc finem pilulas aloeticas cum Mercurio ad pituitoſam colicam commendavimus. Vix autem, ac ne vix quidem optato fine potiemur, niſi viæ expediantur, clyſterem puta purgationi præmittendo, ſi obſtructa fuerit alvus, fœcesque in craſſis inteſtiniſ ſint indurata: Imo verendum eſt, ne dolor moleſtior fiat, & violentæ ſtomachi ſubverſiones ex pharmaci licet mitiſſimi aſſumptione ſublequantur.

XIV. *Alvo ſubducta olea ſtillata anisof. ment. cortic. citr. &c. S. Juſtina &c.*] Olea per deſillationem ex plantis ſale volatili oleoſo factis elicita adverſus quamplurimos morbos commendantur. Leucophlegmatia laborantibus, hypochondriacis, hyſtericis, apoplecticis, lethargicis prodeſſe communiter reputantur. Nullo tamen in malo majore laude efferuntur, quam in flatulento ventriculo, ut perbelle ait Cl. Boerhaavius *chym. tom. 2. proceſ. 23.* torminibus iliaticis, colico dolore. Illud tamen diligenter cavendum eſt, ne a bilioſo, acri, tenuique humore, ne a plethora, ac ſimilibus cauſis oriantur. Hiſce enim non ſolum proſtigandis inepta ſunt, ſed eodem augere valent, aut confirmare. Eximiam porro operam præſtant, ſi dolor a mucoſa materia inteſtinorum parietibus adherente, ab atonia fibrarum ortum traducat. Tenuiſſimæ enim, ac ſubtiliſſimæ partes ramoſis partibus involuntur, quæ cum diu in actione perennent, lentis, mucoſisque quiſquiliis attenuandis, digerendis, laxis inteſtinorum fibris roborandis opportuniſſimè exiſtunt. Idem plane dictum velim de compositis mul-

tis.

tis oleis volatiliſſimis, inter quæ eminent celeberrimum illud S. Juſtinæ Patavii, cujuſ accurata deſcriptio extat in lexico pharmaceuticochymico Jo. Bapt. Capello, quodque ad eodem morbos vel externe adhibitum ceu potentiſſimum remedium prædicatur. Quæ indicare volui, ne adoleſcentes minus periti ſpecioſo anticolicorum titulo in fraudem inducerentur.

Ex decoct. theiform. ſl. Chamomil.] Chamomillæ pariter uſus inſignis eſt in quamplurimis ventriculi, & inteſtinorum morbis, ubi diſcutiendum eſt, dolores mitigandi, & nervoſis partibus placida exoptanda tranquillitas concilianda. Quare adverſus cardialgiam, teſtantibus viris Cl. Foreſto, atque Etmullero, adverſus dolores colicos ejus decoctum efficaciffimum, ſi quod aliud medicamen eſt. Oleum elegantiffimum ex hujusce plantæ floribus arte chymica paratur coloris cœrulei, elegantia, atque amenitate ipſi ſapphiro non cedens, quod docente Cl. Simon. Pauli eorum dotibus plane inſtructum eſt, atque illis, qui decoctum faſtidiant, cum tantillo ſacchari in conveniente vehiculo propinari poſteſt ad guttas aliquot. Sed hic pariter prudentia opus eſt, ut ejuſdem uſus calidis, ac bilioſis interdicator. Nempe laudati Pauli poſt Cl. Hoffmannum obſervatio eſt, olea eſſentialia ſtillatitia ventriculo eſſe inſeſta, atque adnotante Cl. Geoffroy (*Mat. Med. p. 2.*) uſu diuturno, atque intempeſtivo ardorem accendere in ventriculo, & in renibus, ſanguinem inflammare, in quibuſdam ſitim perpetuam excitare, in aliis calidum hydropem inducere. Ecquis igitur ejuſcemodi olea nonniſi in frigidis, & a lenta, viſcidaque materia oriundis morbis præſcribat?

XV. *Remittente dolore pulv. Stomachi. Quercet. &c.*] Baſis pulverum Stomachic. Quercetani radix Ari eſt, quæ, ut alibi oſtendimus, tanta pollet acrimonia, ut verno tempore ſilente caule effoſſa, & guſtata vellicationem per diem integrum in lingua relinquat, particularum valde tenuium, ac volatilium indicio manifeſtiſſimo, quæ propterea mucum viſcidum, ac ſpiſſum ventriculi, & inteſtinorum parietibus tenaciter adherentem incidere, attenuare, atque reſolvere habent. Ea de cauſa in colicis doloribus a viſcida, & lenta pituita apprime conducit hæc radix. Ex his liquido conſtare arbitror in quanta obſcuritate verſentur qui ad cauſas iſtiusmodi affectionum vix ac ne vix quidem reſpicientes pulverem Stomachicum Quercet. veluti ſpecificum omnibus, & ſingulis præſcribunt. Quæ enim detrimenta in egros emanatura non ſint, ſi morbus a ſuccorum acridine, a fibrarum ſpaſmo, ac criſpatura exoriantur?

Quolibet quinto, aut ſexto die rhabarb. &c.] Rite tunc purgationem ſuccedere, cum humor evacuandus rite præparatus fuerit, ſupra oſtendimus. Id quod inter initia ſtatim obtineri non poſteſt, maxime urgente dolore, cui totis viribus occurrendum. Remittente igitur dolore, ac viſcidis mucoſisque quiſquiliis attenuatis, ſolutisque, purgantibus locus datur, quibus ſenſim ſenſimque foras eliminentur. Quid autem præſtantius, aut pro egrorum opportunitate valentius rhabarbaro, quod cum peccantes humores educere valet, eodem etiam corrigit, & paullo ſicciores addendo particulas laxatas inteſtinorum fibras in primum ſui elaterii ſtatum reſtituit?

XVI. *Hiſce ſuccedant opportuno tempore in diuturniore affectu ſucci naſturt. aq. uatic. &c.*] Dolores colici, qui a partium, & ſuccorum ad chyli elaborationem concurrentium vitio ortum traducunt, contumaciſſimi morbi ſunt. Depravatus enim chylus ubi in ſanguinem pervenerint, nondum ſubactis, edomitisque vitioſis ſalibus, eundem inſicit, atque inquinat, unde ad glandulas, ac ductus in cavitatem inteſtinorum hiantes reſſui morbi recidivam procreant. Tunc vero vix, ac ne vix quidem optato fine potiemur, niſi ad univerſalia remedia, quæ labefactatas primas concoctiones reſtaurant, glandularum abdominis fermenta corrigunt, ac viſcerum naturalium tonum firmant, confugiamus. In horum cenſu veniunt

niunt præ ceteris succi plantarum, quæ antiscorbuticæ temperatæ dicuntur, quæque salibus foetæ sunt nonnihil acribus, blandis tamen, atque nonnihil subtilis olei, mitis tamen continent, unde sanguinis principia solvere habent, & si quid lentum, ac viscidum est abstergere, & stimulo solida partes ad validiores contractiones excitare, unde secretiones omnes in visceribus naturalibus, excretionisque promoveri contingit, eorundem fermenta corrigi, ac chylificationis opus in pristinum statum restitui.

Ardente Sirio aqua thermales acidulae] Aquas thermales acidulas nescio an ceteris omnibus antepoñam. Remedium enimvero est infinitis propemodum experimentis comprobatum. Ratio autem in hoc potissimum sita est, quod ferri divites sunt, spiritumque continent quemdam volatilem, ac sulphureum, quibus mucosam ventriculi quisquilias atteri contingit, tonum ejusdem confirmari, ac coctiones restitui, in intestinis vero acidum omne naturæ inimicum destrui, & per insignes excretionum vias facile educi.

XVII. *Equo vehatur ager, aut motum quemvis &c.*] Equitatio præ ceteris testante Cl. Sydenhamo ad ejuscemodi morbos profligandos plurimum valet. Viscera enim omnia, præsertim vero imi ventris majorem in modum concutuntur; hinc quod crassum est attenuari contingit, quod hærens, impactumque dimoveri, fluidorum omnium excursum promoveri, coctiones restitui, ac prava, vitiosaque succos per insignes excretionum vias extra corporis confinia eliminari. Motus quivis, & exercitatio moderata in aere aperto, & frigidiusculo, quoniam solidarum partium tonum confirmare habet, & fluidorum excursum promoveri, nunquam non bono emolumento esse potest. Hinc Plinius, ut liquet ex lib. 3. *epist.* 1. mille passus mane ambulabat; movebatur quoque pila vehementer; nam hoc exercitationis genere pugnabat cum senectute; unde illi post septimum, & septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer, inde agile, & vividum corpus.

Vino maturo absynthite calido utatur] In istiusmodi morbis adest plerumque inertia bilis, quo fit, ut feces minus fluidæ reddantur, intestina minus sollicitentur ad earundem expulsionem, hinc alvus dura fiat, crassæ, viscidæque sordes eorundem tunicis adhæreant, hinc dolor. Ea igitur quæ bilis actionem augere valent, hic apprimè convenire manifestum est. Virtute hac præstat vinum, quod tamen ex uvis maturis factum sit, & oleosis partibus constet. Quod si absynthio alteretur, quam plantam stomachi amicitia claram fecit, & calidum in usum vocetur, nobilissimum si quod aliud evadit medicamentum. Spiritu enim volatili oleoso bilis analogo, quo præditum est, vi ignis in motum adacto non solum deficienti bilis actioni occurrit blande stimulo, & lubricando, sed ejusdem activiora principia solvendo efficit, ut crassorum humorum solutio, ac ræcum expulsio facilius habeatur.

XVIII. *In colica biliosa sola vena sectio, nec non ol. amygd. dul. &c.*] Rem sedulo perpendenti non aliæ occurrunt indicationes in colica biliosa, quam fibras spasmo contractas laxandi, emolliendique, humorum acrimoniam, tenuitatem, ac fervorem temperandi, dolorem dire ægros exercentem sedandi. Qui morbi causam ad examen minus diligenter revocet, dici vix potest, quam facile in fraudem inducatur, purgantia, aliaque id genus stimulantia medicamenta, quæ in pituitosa eximiam operam præstant, ægris præscribens. Nihil porro efficacius in colica biliosa venæ sectione, qua & copiam acrium, ac vellicantium humorum imminuimus, & fervorem nimium, atque impetum coercemus, & nervoso generi, spiritibusque animalibus in turbas actis placidam exoptandam tranquillitatem conciliamus. Illud enimvero remedii genus est, quo solo gravissimas istiusmodi colicas affectiones debellatas fuisse & Riverii, & Sydenhami

mi, & Hoffmanni, aliorumque observationibus compertum est.

Si de oleo amygd. dulc. sermo sit, nonne ramosis suis partibus acria humorum spicula invertere habet, imparesque reddere ad mordendum, ac vellicantium, spasmodicas nervearum fibrillarum constrictiones laxare, & simul lubricando alvum blande subducere?

Injectis ter, quater, & ultra in die Clysteribus ex decoct. radic. alth. tussil. &c.] Quoniam vero tanta est nervearum partium siccitas, ac crispatura, atque acrium, & vellicantium humorum parietibus intestinorum adhæsiō, ut impar sit quandoque oleum amygd. dulc. ad easdem ea ratione afficiendas, qua prædictorum humorum per alvum præcipitatio, ut ajunt, haberi queat, unde verendum est, ne oleum diuturna in intestinis mora, & loci calore, & viscerum adjacentium assetur, comburaturque, & acrimoniam empireumaticam acquirens vellendo magis magisque morbum adaugeat, salubre est accuratiorum practitorum consilium Clysteres emollientes, seu ex decoctione plantarum, quæ succum pinguem, tenuem, & blandum continent, cujusmodi sunt rad. alth. tussilag. malv. lil. albor. fl. malvar. verbasco. aliaque id genus, paratos adhibere, quæ decocta speciem emulsionis lubricantis. constituunt (*Boer. de virib. medic.*) qua totus intestinorum canalis a pyloro ad anum usque laxatur, & per mirabilem nervorum ad intestina confluentium cum visceribus fere omnibus humani corporis consensum, quies toto nervoso generi conciliatur, unde & alvum subduci contingit, & spasmos, doloresque remitti.

XIX. *Hisce frustra adhibitis, Man. ʒ i. s. ol. amygd. dul. &c.*] Clarum hoc medicamenti genus experientia fecit. Narrat Riverius *prax. tom. 1. lib. v. cap. 1.* observatum fuisse ægrotum quemdam, cui triginta Clysteres sine fructu injecti fuerunt, hoc remedii genere convaluisset. Est Manna succus pinguis ex arboribus quibusdam, Orno, Laryce, in primis vero e Fraxino exsudans, ut testimonio, & observatione Jo. Raii, cuius meminerunt Sam. Dalè in *pharmacop. p. 2. p. 449.* nec non Charas in *pharmac. Reg. p. 300.* confirmatur, atque in foliis potissimum excrescens, qui saponaceo, atque abstersivo sapore donatur. Si oleo amygd. dulc., & jure pingui solvatur, sua saponacea virtute lubricandi vim intendit, contractas intestinorum fibras mulcet, lenit, & laxat, abstersiva vero nonnihil stimulat: unde aptissimum ad acres nonnihil tunicis intestinorum adhærentes humores educendos evadit medicamen.

XX. *Ad opiata tandem deveniendum.*] Plerique in colica biliosa, etiamsi dolor ferri vix ullo modo præ vehementia possit, ab opiatis cane pejus, & angue abstinent, verentes, ne Paralyfi, quæ solet quandoque morbo supervenire, occasionem præbeant. Ansam dedit suspitioni Baglivus, ubi ait: *Cave ne opiata copiosius exhibeas, solet enim post opiata magnus sudor supervenire, & exinde paralyfis.* Quod sic accipias velim, ut intelligas ab opiatis tandiu abstinendum esse, quandiu eidem utendi urgeat necessitas. Qui mos præcipue fuit Arabibus Medicis, Methodicisque. Qua de re insignis extat locus apud Celsum *lib. 5. cap. 25.* dum ait: *Anodyna vocant, quæ somno dolorem levant. Quibus uti nisi nimia necessitas urget, alienum est; sunt enim ex vehementibus medicamentis, & stomacho alienis.* Cæterum opiata dato tempore, & occasione adhibita non solum quidquam mali afferre non possunt, sed nullum iisdem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius datum est Medentibus invenire remedium. Sententiæ favet Tovoneus, qui adversus opinionem illorum, qui opiata Paralyfim accelerare opinantur, testatur se indubitata experientia doctum largam manu illa non modo innocue, sed semper cum fausto successu adhibuisse. Quid quod diligentissimus ille observator Sydenhamus cæteris omnibus præsidii opiata antepoñat?

XXI. *Aqua hordei calida copiose exhibetur.*] Veteribus Medicis solemne fuit

colicam biliosam & calidiorē usu aquæ frigidæ pertractare. Galeni monitum est, urgente siti, & calore ad aquam frigidam confugiendum esse, *lib. 12. meth. med. cap. 7.* Hippocrates ipse *lib. 3. de morb. n. 6.* aquam frigidam febris ardentis remedium esse tradidit. Quem sequuti Celsus, Riverius, Septalius, aliique se faulso eventu aqua frigida tum copiose per os assumpta, tum ventri applicata usos fuisse testati sunt. Quod etiam confirmat Amatus Lusitanus, qui fatetur se colicam biliosam subito incantamenti ad instar sustulisse. Qui mos apud plebrosque hodie sic invaluit, ut omni alio cibo, potu, medicamento prohibito, ægris & nive perfrigeratam aquam præbeant, & universum corpus nive perfundant. Nisi tamen servetur divini Hippocratis monitum, actu frigida nec confestim admovenda esse, nec multum frigida, vereor ne duræ, rigidæ, atque inextensiles reddantur vasorum tunicæ, ut fluidis libera circulatione trajiciendis impares evadant, hinc & sanguinis, & spirituum motus, in quo vita consistit, intercipiatur, atque æger in vitæ discrimen adducatur. Qua de re vid. *com. in aph. 2. cap. iv.* Dicitur vix potest, quam insensum naturæ sit plurimum atque repente refrigerare, ut Hippocrates *sect. v. aph. 24.* testatus est. Quod si nimiam fluidorum ebullitionem, fermentationem, calorem compescere valeat aquæ tepidæ usus, acres, vellicantesque particulas dispartiendo, dissociando, easque per insignes excretionum vias facile eliminando, cur hac potius, quam frigida aqua non utar? Quem vadem dabimus nullum ab usu aquæ calidæ ægro detrimentum creari posse? Nemo ignorat ebulliendo aquam asperitatem, rigiditatemque amittere, levioresque fieri, ac magis politas ejusdem particulas, seu quod eodem recidit ad fluendum paratiores, ad diluendum aptiores, ut ostendit Cl. Boerhaavius *de vir. medic.* Cum ergo aqua calida magis diluat, fervori quoque nimio, atque effervescentiæ compescendæ opportuniorem existere manifestius quidem est quam ut ullis rationibus possit comprobari. Adeo a veritate alienum est aquæ calidæ usum elevari, humorumque fermentationem, atque ebullitionem Colicæ causam perperam habitam promoveri, qua perterriti plerique a tanto remedio abstinuerunt.

Semicupium instituat emolliens &c.] Semicupium vel ex oleo olivar. vel ex aqua emollientibus plantis alterata paratur. Alterutro horum totius corporis fibras nimium contractas, tubulosque omnes clausos mirum in modum relaxari contingit, acres vellicantesque humores temperari, dimoveri, & qua data porta extra corporis confinia educi. *Nocent*, inquit Bayerus, *balnea impuris omnibus corporibus, hinc præmitti debet purgatio, vel potus.* Quod indicare volui, ut intelligerent Adolescentes in graviore affectu cæteris frustra ad Semicupium deveniendum esse.

XXII. In diuturniore affectu, & sæpe recurrente, ad aquas thermales acidulas &c.] In defectu aquarum thermalium hærent nonnulli dubii, atque ancipites, verentes, ne si ad acidulas deveniant, nimis exagitent, commoveant, unde morbus augeatur, aut confirmetur; si ad inspidas, nulloque activiori principio præditas, congestionibus resolvendis, viscerum vitiiis tollendis impares sint. Qua in re si quid sentio, utraque locum habere, si diversa morbi tempora spectentur, facile judicaverim.

Enimvero quid mali pertimescendum ab usu acidularum, si non in paroxismo, & urgente dolore, ac spasmo, sed extra paroxysimum, & ad præservandum in usum vocentur? Spasmus, & convulsionem plerumque atonia fibrarum sequitur. Ad prava igitur viscerum fermenta corrigenda, acres quocumque naturæ inimicos succos destruendos, ac per insignes excretionum vias eliminandos, coctiones restituendas, ventriculi, & intestinorum tonum confirmandum nescio an cæteris omnibus antepoñam. Acidulas certe Recobarii (cur non aliæ innumeræ?) in

colicis intestinalibus, cum ita æri torquentur, ut sæpe quemadmodum notat Sennertus convulsionem reformidemus, efficacissimas esse, ac plane mirabiles testatus est Cl. Gratianus (dis. de font. acid. Recob.) *Vix enim*, inquit, *ullus dubito, quin hac de causa hujus fontis pretium plurimum augeatur.* Quod si quis uti velit inspidis aquis, nulloque activo principio præditis, cujusmodi sunt Nocerianæ, non est cur multum pugnemus. Præterquam enim quod acribus, vellicantibusque humoribus diluendis, & terra calcaria, qua foetæ sunt, absorbendis, ac præcipitandis, spasms præterea solidarum partium relaxandis copia, & pondere existunt opportunissimæ.

Tandem ad Lac confugiendum.] Pravis, vitiosisque stomachi, & intestinorum succis educis, atque universa sanguinis massa temperata, biliosarum, acriumque particularum in sanguine abundantium copia imminuta, quid uno lacte præstantius, aut pro ægrorum opportunitate valentius? Eodem læves, politaque particulas in sanguinem inveni contingit, acres biliosasque temperari, ineptasque reddi ad vellicandum, ac stimulandum, contractas fibras emolliri, laxari, atque ab ulteriori vellicatione præservari. *In doloribus colicis*, inquit Ballonius *com. in lib. Epid. p. 98. iisque biliosis lactis usum valde contulisse vidi. Et tametsi Hippocrates lactis usum interdicit dum sunt dejectiones biliosæ, tamen nisi insignis aliqua sit febris qua convulsum lac, ab eo abstinendum non videtur.* Si Sydenhamum audimus, tanti facit lactis usum, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab uno lacte sperari jure posse confidat: quod observationibus confirmavit inquit: *Mulieres aliquot cum affectibus hystericis diu consuetate, maximeque ea specie, quam ego colicam hystericam appello, tandem solo lacte aliquandiu vescentes convalescere.*

XXIII. Hystericam colicam solum laudanum liquidum &c.] Nonnulli cum animadvertent in colica biliosa, & hystericā varios humores virides flavos, aut alterius coloris per vomitum excerni, cathartica medicamenta in usum esse vocanda existimant, ut qua data porta extra corporis confinia protrudantur, sicque cessante irritatione, quam in nervas fibrillas inducunt, morbus profligetur. Qui in quanta obscuritate versentur dici vix potest. Vomitus enim a succo, qui a ventriculo, & qui a glandulis intestinorum Peyerianis extillat, a reliquis ciborum, a succo pancreatico, bilioso ob inversum duodeni motum in ventriculum regurgitantibus dependet, quem vomitum patiuntur illi, qui curru vehuntur, qui navim conscendunt, qui cæteroquin in perfectissimo valetudinis statu sunt constituti. Si ullo in casu verendum est, ut purgantia levissimum dolorem efficiant colicum, ut Forestus *lib. 21. obs. 13.* ac Bartholinus *hist. anat. cent. 4. obs. 23.* testantur, id maxime verendum est, ubi spirituum perturbatus, atque inconcinuus motus eidem occasionem dederit. Quod sedulo perpendens Sydenhamus vel ipsis enematis lenissimis prorsus abstinendum esse, ac statim ad suum illud tantopere præstans laudanum confugiendum, & in illius usu persistendum esse haud dubie affirmavit. Et sane quid ad inordinatos, atque effrænes spirituum motus compescendos opio, & ex iis paratis medicamentis efficacius?

Præmissa vena sectione, ubi suppressa sit mensium &c.] Non est silentio prætereundum nonnullos in ea fuisse opinione, ut crederent sanguinem, qui per vasa uteri certo, statoque tempore excerni solet, in iisdem vasibus detentum hystericis affectionibus ansam præbere. Impuras autem, ac foeculentas tantum sanguinis particulas excerni putabant; ideoque verebantur, ne totam sanguinis massam inficerent, spiritus quoque animales conspurcarent, unde in vehementes turbas abirent. Verum cum hodie saniorum Medicorum uno consensu statutum sit Menses a solo superfluo sanguine cæteroquin optime, & naturaliter constituto in uteri vasa propter peculiarem ejusdem structuram delato Mensium fluxum

pendere; imo hystericæ affectiones & virginibus pueris antequam menstruas purgationes patiantur familiares sint, & adultis, & vetulis, & sæcundis mulieribus, & sterilibus, & in quibus Menfes immodice fluunt, illorum sententiam corrumpere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Itaque venæ sectio in hystericis mulieribus, quibus menstruæ purgationes deficiunt, non eo sane consilio instituitur, ut menstruus fluxus revocetur, (quod difficillimum) sed ut vasa a distentione liberando, ac materiem proximam spirituum educendo solidis partibus laxitatem, atque placidam exoptandam tranquillitatem conciliemus, atque hac ratione anodynis, opiatifque viam aperiamus, ut læculenter tradit laudatus Sydenhamus.

XXV. *Vid. Cap. 11. aph. 15.*

Qui tantum causarum varietatem ad examen sedulo revocaverit, nullus dubito, quin specificis medicamentis plus tribuat quam par est. Ut innumera fere mittam, quorum accurata descriptio extat apud Cl. Tozzium, aliosque, nolo silentio prætere stercoreibus quorundam animalium suam laudem non desuisse in Etmuk. *Schrod. Diluc. p. 1. sect. 3. p. 223.* Boerhaavius ipse experimento didicit, Animalium stercorea continere salem quemdam ad nitri naturam accedentem, qui intestinorum spasms sedandis, ac nimio humorum fervori compescendo existit opportunissimus. Apte tamen in hunc locum cadit, quod Cl. Juncherus (*cons. therap. gener. p. 345. & 46.*) de istius generis medicamentis, ac præsertim de stercore equino effatus est. *At ubique non modo remedium est elogiis impar, sed & multis nauseosum; ideoque talibus relinquendum, qui jucunditatem ex ipsius usu percipiunt.*

C A P U T VI.

De lumbricis.

I. **V**ermes nullibi frequentius, quam in cavo intestinorum stabulantur.

II. **H**orum tria sunt genera. Teretes, qui plerunque ileon occupant, lati, qui totum intestinorum canalem, ascarides tandem, qui rectum.

III. Animalcula sunt vermes ex minimis ovis nobis connata tandiu innocua, nec hominibus infensa, quandiu

IV. Alimenta crassa, viscida, ac facile putrescentia, lactis ingurgitatio, inglavies pueris familiaris, habitus serofus, humidusque, bilis inertia, autumnus humidus, & inæqualis insigni eorundem proventui occasionem præbeant, vel dulcia, mellita, saccharina, horæi, acidique fructus ingesti eosdem irritent, vel pituita intestinalis, seu gastrica, in qua nidulantur, corrumpatur, pravumque halitum mittat.

V. Inappetentia, aucta fames, dolores stomachi, tormina graviora vacuo ventre, & eorundem remissio sumpto alimento, sensus globi ad gulam ascendentis, & suffocationis, alvus, & urina modo immodice fluens, modo suppressa, oris fetor peculiaris ad aciditatem vergens, aponia, alternus faciei rubor, & pallor, tussis sicca, narium pruritus, dentium stridor, pavor in somno, delirium, epilepsia, vertigo, convulsiones artuum, cordis palpitationes, extremorum refrigerationes, aliaque id genus vermes

in

in intestinis nidulantes plerunque comitari solent. At nisi vermes per os, aut alvum deiciantur, his parum, aut nihil fidendum.

VI. Ubi corpuscula quædam cucurbitæ feminibus analoga cum fœcibus exeant, latis vermibus laborare ægrum censendum.

VII. Ascarides molesta titillatione ad anum, prurituque insigni, quem Syncope non raro excipit, ac frequenti tenesmo se produnt.

VIII. Convulsio a verminatione cum halitu ab ore fœtidissimo, & mortuorum vermium excretionem lethalis.

IX. Quæ bene cedunt in curatione anthelmintica cū purgantibus propinata! Æthiope Minerali a gr. xii. ad ℞ i. & radic. Mechoac. s. p. a ℞ s. ad ℞ i. ex syrup. cortic. citr. vel confer. flor. persicor. uti soleo.

X. Si convulsiones adsint, prius oleo amygd. dulc. leniendæ.

XI. Quibus bis, terque propinato medicamento purgante purgatio non succedit, iis medicamentum purgans dare amplius non oportet.

XII. Neque Clysteres ex dulcibus, mellitis, & ex lacte tuti sunt.

XIII. Acida, ubi æstus adsit summus, & bilis fervidior peccet, ubi putredo humorum, dejectiones alvinæ enormes, eximiam operam præstant.

XIV. Ubi crassities humorum, & bilis inertia adsit, amara potius visa sunt convenire, inter quæ rhabarbarum præstat.

XV. Aqua pariter Tetutiana efficacissimum, si quod aliud, medicamentum est adversus ejuscemodi morbos.

XVI. In diuturniore affectu ad quas acidulas Recobarii deveniendum, vel similes.

C A P U T VI.

De lumbricis.

I. **V**ermes nullibi frequentius, quam in cavo intestinorum &c.] Nulla fere humani corporis pars est, in qua vermes reperti non fuerint. In corde, ejusque pericardio, in cerebro, pulmone, hepate, renibus, vesica, dentibus cavis observatos fuisse tradunt passim Scriptores magni, & docti. Exempla profert in Act. R. S. A. P. Londin. ephemeridibus Nat. Cur. in Schenkio, Bartholino, Hildano, Foresto, Tulpio, Boneto, aliisque qui observationes permultas, atque historias collegere. Maxime illustris est illa Cl. Ruyschii, qui (*advers. anat. Dec. 3. p. 18.*) in imis ossium cavitatibus chrysalidum, seu nympha-rum exuvias detexisse testatus est. Adeo verum est vel in absconditis quibuscumque, atque intimis recessibus stabulari. Ventriculum tamen, & intestina omnium opportunissima esse vermibus asservandis loca facit blandus eorundem, placidusque vermicularis motus, longissimi canalis anfractus, circumgyrationesque variae, ac miræ circumvolutiones, chyli in iisdem elaboratio, excrementorum separatio, adjacentium viscerum fatus, temperatusque calor. Miti enim calore vivificantur, chyli reliquiis, & excrementis nutriuntur, crescunt, augentur, in flexuris intestinorum sese abscondunt, ita ut a placido illo peristaltico motu e sua sede, nidoque dimoveri, atque deturbari minime possint.

II. *Horum tria sunt genera. Teretes, qui &c.*] Vermes in teretes, latos, & asca-

ascarides diviserunt Veteres fere Medici. Teretes frequentissimi omnium sunt, & satis noti. Nisi enim aliquanto albidiores sint, ad terrestres quam maxime accedunt. Illis autem omnino similes extra humanum corpus intueri adhuc darunt non est hominibus: (qua de re plura inferius.) In tenuibus potissimum intestinis, jejuno nimirum, & illeo latitare id maxime suadere videtur, quod per os frequentissime, quandoque per nares vomitu ejiciuntur; a tenuibus enim facillime in ventriculum ascendunt, nerveas autem ejusdem fibrillas moleste afficiendo in violentas, & non ordinatas contractiones sollicitant, ac vomitum quocumque ejiciuntur excitant. Quamquam vero sæpe ac sæpius per alvum dejiciuntur. Ille membranas, quibus firmiter inhaerent perforasse, & abdominis cavitatem penetrasse ostendit Cl. Hildanus. (*obs. cap. 1. 57.*) Ex umbilico pueri octennis exulcerato lumbricum teretem sex, vel septem digitos longum evulsam, ex tumore vero aperto in inguine Chirurgi manu duos lumbricos intestinalibus omnino similes rosione facta exeuntes videre est apud Jo. Allem. *Syn. univ. Medic. art. 690.*

[Lati] Ad latorum vermium historiam quod spectat, scire interest taniæ græce, id est fascias appellari, unde & fasciati quoque vermes appellantur. Fasciolam autem perbelle referunt, si caput, & caudam excipias, quæ in acutum desinunt, quibus tamen non raro carent. Ad insignem longitudinem extendi solent. Observationibus enim Cl. Plateri, Bagliivi, aliorumque compertum est taniæ longitudine triginta, & quadraginta pedes æquasse. Cæterum duos, octo, & decem pedes mensura excedere, a plerisque observatum est. De hisce vermibus consulendus præsertim est Cl. Dan. Le Clerc. histor. lator. lumbricor. Latum vermem quindecim circiter ulnas longitudine æquantem Bononiæ vidi penes virum præstantissimum, amicissimumque Jo. Montum Instituti S. A. B. Musæi præsidem, atque historiæ naturalis professorem solertissimum. Plures in intestinis non adsunt ejusmodi lati vermes, sed unus ut plurimum, qui propterea solum appellatur, quod Cl. Andrii Med. Parisiensis magni nominis, qui de vermibus in humano corpore genitis egregium tractatum idiomate gallico conscripsit, affirmavit. Ast alii binos quandoque, imo plures hospitari putant. D. Hageunor. (*Memoir de l'Acad. Vol. xviii. p. 484.*) taniam in ventriculo felis, aliamque in duodeno se reperisse testatur est. Quæri tamen potest; an hicce distinctus ab altero vermibus sit, an potius portio ejusdem. Hinc lis orta inter philosophos. Nonnulli in eam opinionem venerunt, ut crederent taniam vermem esse unicum ad eam, quam diximus, longitudinem extensum. Plures vermes latos simul invicem arte excipi, atque uniri, & fasciam veluti quamdam constituere longissimam judicaverunt alii. Fulcit horum opinionem id maxime, quod geniculis transversis per totum divisus conspicitur latus lumbricus, & si forte extremitates duas, quæ propè nodum sunt, disjicias, lumbricum in plures dispartiri lumbricos sine ullius lacerationis indicio haud injucundo spectaculo deprehendes. Quid ipse observaverim paucis habeto. Mulier quædam insignem latorum vermium copiam septem, vel octo circiter digitos transversos longitudine æquantium, & viventium ejecit. Quæ res cum admirationem in adstantibus commoverit, placuit eosdem in apto loco servare, ut intueri illos, ac judicium ferre suum accedens Medicus posset. Mirum dictu paulo post plurimos simul arte unitos fasciam decem circiter pedes longitudine æquantem, & distinctis geniculis divisam, cum prius non esset, constituisse. Cur ergo idem in intestinorum cavitatem plane fieri non dicamus? Quam proni sunt Medici ad hujusmodi conjecturas? Si ita res habeat, jam liquido constare arbitror, qui fieri possit, ut plures, iique satis longi esse possint in intestinis vermes taniæ. Sufficit, ut in longo intestinorum tractu, quæcumque demum causa fuerit, disjungantur. Fasciam, quæ

unica intestinorum canalem occupabat, in plures dispartiri manifestissima res est. Quidni liceat conjectare cucurbitinos, quos a fasciâ distinctos esse vermes suspicati sunt nonnulli, distinctum genus non constituere, sed eorundem minimas portiones esse?

[*Ascarides tandem &c.*] Ascaridibus nomen dedit Galenus. Sunt autem tenues, breves, minuti, ac numerosissimi vermiculi magnitudine, crassitie, & tota fere figura acubus similes in intestino recto, & juxta sphincterem musculum nidulantes. Fibras ejusdem molestissime vellicant, mordent, ac corrodunt, hinc tenebrimo insigni laborantes ægri insignem eorundem numerum cum excrementis ex ano ejiciunt.

III. *Animalcula sunt vermes ex minimis ovis nobis connata &c.*] Quo modo in humano corpore generentur vermes, questio est inter philosophos maxime illustres. Sunt enim, qui volunt vermes in humano corpore ex ovulis insectorum gigni, atque opinionem hanc suam plurimis, ac satis firmis rationum momentis fulciunt. Innumera fere sunt insecta, quæ post factundum inter se coitum ovula sua in herbas, flores, fructus, aliaque esculenta, ac potulenta deponunt. Hæc sive ab hominibus immediate ingerantur, sive a brutis in escam hominum cedentibus devorentur, in humanum corpus transmittuntur, unde blando ventriculi, intestinorum, aliarumque partium metu, ac calore vivificata in reptilia animalia convertuntur. Præterquam quod aerem ipsum, quem inspiramus, & deglutimus, innumeris ovulis refertum esse experimentis nobilium physicorum compertum est. Huc accedit in esculentis quamplurimis, in ipso aere vermiculos vivos existere, ingestos porro, ac deglutitos pro varia minimarum eorundem partium expansione, variam quoque formam, non secus ac in terrenis contingit, induere. Cum vero deprehendant in pueris solo lacte vescentibus nulla adesse vermium indicia, atque eadem non prius apparere, quam si alia edulia verminoso seminio facta assument, non solum ad suspicandum, sed ad vehementer credendum adducuntur humanos vermes ab insectorum ovulis exoriri. Infinitus enim vero sim, si singula percensere numerando velim, aut explicare dicendo, quæ a D. Nicolao Andrii (tract. cit.) aliisque pro hac sententia afferri solent, ut qui aliter sentiat garrere, & somnia narrare videatur. Verum non desuerunt, qui eandem altiori voce damnarunt, & e medio tollere, quantum illis fas fuit, conati sunt. Qui fere sunt, qui lumbricos ingenita nobis esse animalcula cum Cl. Vallisnerio autumarunt, qui cum naturalem omnem historiam luculenter pertractaverit, de vermium in humano corpore generatione egit luculentissime. Dicit vix potest quam apte præclarus Auctor argumentis a Cl. Andry, aliisque allatis satisfaciatur omnibus.

Et primo quidem quod attinet ad vermes, quos oriri ajunt ex ovulis insectorum cum herbis, floribus, ac fructibus, & ipso aere ingestis, ac deglutitis, diversæ omnino speciei sunt, propterea ne humani quidem: hinc si nascuntur, quod credi vix potest, simul ac nati sunt pereunt defectu vel alimenti, vel congrui, atque ipsis opportuni nidi, vel aeris liberi, & aperti, aut a calore nobis insito, & fermentis insignis efficacis, atque activitatis perirent. Præterea humani vermes nunquam in chrysalides, aurælias, & nymphas convertuntur. Deest enim placidus, quietusque locus, atque eorum naturæ accommodatus nidus, ut fiant illæ mutationes, quæ ad novum omnino animalis genus constituendum necessariæ sunt. Itaque similes non esse perspicuum est. Apte cadit in hunc locum animadversio illa Cl. Ruyschii (*adver. anat. Dec. 1. p. 18.*) quod in humano corpore generentur vermes, tam diversa forma discrepantes inter se, ita tamen differentes ab omnibus aliis in natura rerum unquam repertis, ut nusquam iis similem illum homini datum sit intueri extra humanum corpus. Quid quod observa-

tio illa in pueris solo lacte vescentibus nulla adeste vermium indicia, nec prius eadem apparere quam edulia verminosio seminio facta assumant, falsa est? Non solum enim in pueris, sed vel in fœtibus adeste vermes evincit Hippocratis observatio (*lib. 4. de morb.*) Cuinam magis subcenseam? *At nunc*, inquit, de *lumbriticis latis dicendum*. Eos enim in puevo dum adhuc in utero est gigni assero: *Teretes lumbritici isthic eodem modo nascuntur*: atque observationem probat subdens: *Ubi pueri in lucem sunt editi, iis mulieres hæc medicamenta cibo in os indito afferunt, ut sterqus ex intestino exeat, & minime aduratur, simulque ut intestinum dilatetur*. Quo cibo in os indito multi sane pueri tum rotundos, tum laticos lumbricos una cum primo stercore per alvum dimiserunt. Multi sane pueri &c. An deceptum fuisse Hippocratem fas sit suspicari? Nemo dixerit, qui hominis ingenium, mentis perspicuitatem, dexteritatem in observando, & accuratorem noverit. Quamquam ne sciolos quidem, ac tonsores multis, ac frequentibus observationibus decipi censendum est, nedum Hippocratem. At obscurum est, inquires, qua via ovula hæc in intestina deferantur, quam difficultatem effugiunt, qui vermes in humano corpore ex ovulis insectorum nasci existimant, eaque cum herbis, floribus, fructibus, pultibus, jusculis, carnibus, aliisque in escam hominum cedentibus ingeri, ac deglutiri. Rem facillime expediunt, qui fingunt sibi, aut imaginantur ovula hæc copiosissima esse, durissima, solidissima, minutissima, quam maxime tenuia, ideoque in lactearum venarum poros commodissime sese insinuare, sanguini immisceri, & ad fœtus per venam umbilicalem transmitti. Quamquam ubi in sanguinem matris irrepserint, una cum lacte in stomachum, atque intestina deferri rationi consonum est. Quid vetat quominus philosophus id sibi pro necessitate fingat, aut imaginetur? Jam enim vero habet, quo innumera fere phænomena explicet commodissime; primum cur verminatio hæreditarius sit morbus. Cum enim in sanguine minutissima illa ovula contineantur, eodem vero nutriatur fœtus, parem ovulorum numerum recipiendo aptum esse manifesta res est, iisdemque de causis vivificari, augeri, crescere. Patet etiam cur illi, qui duram alvum habent minus obnoxii sint verminationi, magis vero qui solutam. Alvo enim libere fluente ova inter rugas intestinorum recondita, eisdemque firmiter adhærentia difficillime avelluntur, atque una cum fecibus per alvum demittuntur. Contrarium succedit in alvi duritie, fecibusque induratis.

Alimenta crassa, viscida &c. lactis ingurgitatio &c.] Vermes hominibus infestos evadere, cum copiosior habetur eorumdem numerus, quam omnes in intestinis contineri possint manifesta res est. Omnia igitur, quæ aptum vivificandis ovulis nidum, vivificatis nutrimentum, ac pabulum præbent, quo augeantur, crescant, verminationi tribuere luce clarius apparet. Huc spectant alimenta crassa, ac viscida, quæ difficillime a stomacho solvuntur, minus soluta diuturna in ventriculo mora corrumpuntur, ac putrescunt, huc lactis ingurgitatio, quod facillime acorem contrahit, ac corrumpitur, unde aptus vermium nidus, ac nutrimentum.

Ingluvies &c.] Invaluit vulgo puerum fame non laborantem ægrotare. Mirum autem quantum a continuo, & nunquam intermisso alimentorum cujusvis generis usu turbetur illa placida quies tantopere necessaria ad chylosim rite perficiendam. Huc accedit varia, ac diversa alimenta difficillime attenuari, ac subigi, & si quæ prava sint, cæteros bonos, laudabilesque succos corrumpere, unde aptus vermium nidus, ac nutrimentum, hinc eorumdem insignis numerus.

Habitus serosus, humidusque.] Habitum serosum, humidumque conferre ad copiosorem vermium proventum facit potissimum observatio, infantes, qui tali habitu

habitu donantur, vermium maxime obnoxios esse, & Hollandis, qui laxiori fibrarum textura sunt præditi, lumbricorum Epidemicas constitutiones familiares esse. Neque hujusce rei ratio in arduo posita. Siquidem in his organa chylosificationi dicata atonia peccare contingit, succos autem gastricos crassitie, visciditate, & lentore, unde cruditates in stomacho, & intestinis generari contingit, quibus ovula vivificantur, crescunt vermes, multiplicantur.

Bilis inertia &c.] Dum chylus per pylorum in intestina descendit, veluti caesofus, & crassis, viscidis, impurisque particulis onustus bili miscetur. Hunc fale suo volatili oleoso, ac saponacea virtute intus penetrat, scindit, attenuat, aquea oleosis miscet; (oleotum enim corpus sine falis interventu commixtionem aquæ non patitur, hinc saponarius liquor jure optimo dicitur bilis) lævem, mobilior, & fluidior reddit, partium saculentarum separationem promovet, ut purus per lactea in sanguinis massam propellatur. Si bilis inertia adsit, corrumpi eundem contingit, & aptum vermium nidum, ac pabulum præberi, unde copiosus eorumdem proventus. Apte hinc Helmontius: *Ubi deficit bilis, ibi lumbricorum parva*. Liqueat ex his cur juvenes; in quibus bilis vividior adest, verminationi minus obnoxii sint, quam pueri.

Autumnus humidus, & inequalis.] Non alia de causa certa anni tempora, autumnus præsertim humidus copioso vermium proventui ansam præbet, quam quod solidas partes majorem in modum relaxat, ita ut ineptæ evadant ad munia chylosificationis rite obeunda, unde chyli corruptio, quo vermes tantopere delectantur. Epidemicam ab hac causa vermium constitutionem repetendam esse censuit Frid. Hoffmannus (*de verm. sect. 9.*) Quod antea adnotarunt Hippocrates & Galenus in com. Hippocrates *de morb. pop. in principio*: *In Autumno, inquit, ferini sunt stomachi dolores, & vermes Ascarides nuncupati vespere infestant*. Autumnum quoque ferinum appellavit Hippocrates; Galenus autem non aliam hujusce rationem assignavit, quam quod in autumnò gignuntur Ascarides, & Lumbrici. Cum vero Hippocrates (*coac. lib. 6. Epid. p. 7. & lib. 4. de affect.*) genus istud Animalculorum *Σπία* appellaverit, quod latinis audit fera, non desuere, qui ferinos illos stomachi dolores pro doloribus a vermium oriundos habuerunt.

Vel dulcisa, mellita, saccharina &c.] Cum nonnulli vidissent a dulcibus, & mellitis rebus, a fructibus horæis, acidisque ingestis symptomata verminationis propria se prodere, in eam opinionem venerunt, ut crederent ova in istis conditi, quæ in stomachum, & intestina delata vermes progignerent. Verum crediderim cum Cl. Vallisnerio propter experimenta a viro diligentissimo Francisco Redio instituta (*osservazion. degli anim. c. 119.*) a fructuum, aliarumque similibus rerum abusu excitari dolores intestinales propter vermes jam existentes prius, irritatos a succo male digesto, acido, crudoque chylo tenerrimæ eorumdem, atque mollissimæ structuræ infesto, quo fit, ut fugam quærentes in intestinorum parietes quaquaversum impingant, ac stimulo eidem sint, & molestiæ. Succo uæ diu appensæ, quæ saporis amantitate præstat, vermium affuso, paulo post eosdem obrigescere, atque exsiccati vidit laudatus Redius: Succo vero mali perfici, & pyri adhuc viventes mire contorqueri, atque agitari deprehendit. Equis igitur ad credendum adducatur ejusmodi fructus copiosiori vermium proventui occasionem præbere? Nisi forte id ex eo fieri dicamus, quod dulces, atque horæi fructus in stomacho facile corrumpantur, corrupti vero cæteros bonos, ac laudabiles succos inficiant, ac depravent, cruditatesque gignant, in quibus vermes nidulentur, crescant, augeantur. Quare salubre est Celsi monitum (*lib. 1.*) fructus dulces primo cibo comedendos esse, ut scilicet adventu melioris escæ illorum malitia obtundatur, ut de Melonibus (quorum esu quatuor Cæsares periisse tradit Cuspinianus in vita Frider. 3.) aliisque dul-

cibus fructibus ostendit Nonnius *de re cibar. lib. 1. cap. 4.*

Vel pituita intestinalis &c.] Haud infrequens est vel diuturna mora, vel bilis defectu, quæ sale suo volatili oleoso alimenta in ventriculo attenuata condit, aquea oleis immiscet, a corruptione præservat, pituitam intestinale, seu gastricam, in qua vermes nidum habent, corrumpi, unde pravum haliqum mittat, qui vermibus infestus ad fugam excitet, vel eosdem enecet, unde molestiæ sint, ac stimulo nerveis intestinorum fibris, hinc symptomata verminationis se prodant.

V. Inappetentia, aucta fames &c.] Inappetentiam tunc fieri in iis, qui vermibus laborant, cum a pravis humoribus in ventriculo, & intestinis existentibus, qui vermibus pabulo sunt, eorumdem tonus infirmatur, succi gastrici titillationem, & molestam quamdam vellicationem in nerveas fibrillas inducentes obruantur, manifesta res est. Augetur tunc fames cum vermes molesta rosione, & morsu nerveas fibras afficiunt. Mirum autem auctam famem maciem plerunque sequi, quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod chylum continuo fugendo vermes impedimento sunt, quominus idem in sanguinem per lactea ferri possit, quo opus est ad humores deperditos restituendos.

Dolores stomachi, tormina graviora vacuo ventre.] Ab hoc eodem fonte, & stomachi dolores, & tormina graviora vacuo ventre repetenda sunt. Deficiente enim alimento vermes in membranas vehementius adiguntur, fortius mordent, & interdum erodunt; assumpto eodem pabulum habent, quo vescantur, membranæ lacteo succo obliniuntur, ac mulcentur, hinc stimulo, atque irritatione cessante, symptomata quoque verminationis mitescant necesse est. Memorabile est, quod narrat Trallianus *lib. 7. cap. 9.* vermes tunicas stomachi erodentes *cardiacos affectus, & animi affectiones excitare, ut nonnulli statim invereant, unde mors infantum inopinata ab eroso fit ventriculo.* Quod ipse in viro cardialgia a vermibus divexato post mortem deprehendisse bona fide testor.

Sensus globi ad gulam ascendentis, & suffocationis.] In globum præsertim rotundi vermes coacervantur, intestina mire distendunt, ad ventriculum, & œsophagum usque ascendunt, arctant eundem, occludunt, subjectam tracheam comprimunt, aeris in pulmones ingressum prohibent, hinc sensus globi ad gulam ascendentis, hinc suffocationis sensus. Cujus memorabile exemplum extat in Gregorio Horstio *in epist. medicin. sect. 7.* ubi tradit filiam quatuordecim annorum a vermibus tantam colli constrictionem passam fuisse, ut quasi laqueo injecto ejus fauces præcludi, & in imminente suffocationis periculo prope certissimo versari videretur.

Alvus, & urina modo immodice fluens, modo suppressa.] Alvus plus æquo fluit, & urina copiosius emittitur, si in crebriores contractiones a morsu, & erosionem sollicitentur intestinorum, & cum his mire consentientes vesicæ fibræ. Si vero præter modum crispentur, convellanturque, occluduntur ductus, unde feces, & urina excernuntur, hinc alvi constricção, urinæ retentio. Puerum septem annorum magna urinæ incontinentia divexatum, & sæpius veluti fulmine ictum violentis convulsionibus cum ingenti simul fame juncta laborantem, quæ omnia dejectis vermibus binis longis, & teretibus conquieverunt, memorat Pechlinus *lib. 1. obs. 65.*

Oris fætor peculiaris ad aciditatem vergens.] Oris fætor peculiaris ad aciditatem vergens pathognomicum signum passim habetur. Fieri enim minus vix posse credunt, quin feces, quas continuo emittunt vermes, eorumque cadavera, pituitam intestinale gastricam, in qua nidum habent, corrumpant, unde fætor. Quid tamen vetat, adnotante Cl. Harrisio, quominus oris ille fætor a corruptelis humorum, & impuritatibus in primis viis existentibus, etiamsi ver-

mes

mes non adsint, exoriatur? Quo apparet inseparabile, & maxime proprium signum perperam constitui.

Aphonia, alternus faciei rubor, & pallor, tussis sicca &c.] Aphoniam in verminatione adnotarunt Cl. Fullerus, Baglivus, alique. Contingit autem, quod irritatis, & convulsis imi ventris nervosis partibus minoris sectionis evadunt vascula sanguifera easdem perreptantia, ideo minori sanguinis quantitati vehendæ paria; reliquum est igitur, ut ad superiora, laryngem scilicet, pharyngem majori copia feratur, ut ex hydrostaticis legibus constat. Itaque vasa laryngis, pharyngis sic turgere possunt, ut premantur nervi linguæ motores, quo facto aphonia contingit. Ab hoc eodem fonte subita illa mutatio coloris faciei pallidi in elegantem ruborem, & contra repetenda. Constrictis siquidem imi ventris vasis sanguis ad superiora cogitur, vasa distendit, atque ibidem subsistens ruborem faciei conciliat: cessante stimulo, atque irritatione, ac vasculis relaxatis, æquabili circulo sanguis restituitur, & pallor subsequitur. Undenam tussium siccam, narium pruritus, dentium stridorem, pavorem in somno, deliria, epilepsias aptius repetas, quam a molesta vellicatione, irritatione totius nervosi generis, quam vermes excitant, atque abhinc prodeunte nerveorum filamentorum cum cerebri, tum reliquarum partium varia, atque inordinata concussione? Testes locupletissimos habemus Pechlinus *cit. loco*, qui refert puerum vermibus divexatum in Epilepsiam post dolores lumborum, ventris, & penis, ut in suspitionem calculorum ventum fuerit, incidisse, quæ cum coli doloribus cessavit, vermibus alvo emissis. Memorabilis quoque est observatio Cl. Thomassii in *M. C. Dec. 3. an. 2.* de juvencula horrendis epilepticis insultibus pressa cum apparitione simul spectrorum, quæ omnia statim cessarunt vermibus per superiora, & inferiora eductis. Ut mittam observationem 187. *Dec. 1. an. 6.* in *M. N. C.* de filiola octo annorum vermibus laborante, quæ tantis convulsionibus correpta est, ut caput, brachia, & crura perennibus, inordinatisque motibus concuterentur, caput a dextro in sinistrum, brachia, & crura sursum deorsum agitarentur.

At nisi vermes per os, aut alvum dejiciantur &c.] Ne supra recensitis symptomatibus plus tribuendum sit, quam par est, facit potissimum ea ratio, quod eadem fere a pravis, vitiosisque humoribus in primis viis certo, statoque tempore collectis, atque extremitates nervorum proritantibus oriri possint. Minus dubitandum est in pueris. His enim maxime familiares sunt vermes; ideoque in omnibus fere hujusce ætatis morbis si non certo statuere, at ad suspicandum vehementer adduci possunt Medentes, ubi prædicta symptomata apparuerint vermes adeste, etiamsi nondum per os, aut alvum dejecti fuerint.

VI. Ubi corpuscula quedam cucurbitæ seminibus analoga &c.] Cucurbitinos vermes, quos a fasciâ distinctos esse suspicati sunt nonnulli, distinctum genus non constituere, sed eorumdem minimas portiones esse supra ostendimus. Optimum proinde practicoꝝ consilium post Hippocratem fere omnium, corpuscula illa, quæ simul cum alvinis fecibus exeunt, cucurbitæ seminibus analoga pro genuinis latorum vermium indicibus habere. Nihil enim interpretante Spigelio, cujus meminit Hoffmannus, aliud sunt, quam nodus lumbricorum medius, crassus a lateralibus & suis membranaceis appendicibus putredine jam absumtis superstes.

VII. Ascarides molesta titillatione ad anum, prurituque &c.] De Ascaridibus vermibus nihil attinet dicere. Cum enim intestinum rectum occupent, manifestum est eorumdem motu, ac rosione nerveas ejusdem fibras molestia insigni affici, varie inordinateque concuti, unde molesta ad anum titillatio, pruritus, atque frequens alvi dejectio. Morsus irritatio tanta quandoque est, ut convulsio

per mirabilem nervorum consensum ad cor usque propagetur, unde sanguinis motum intercipi contingit, atque animi deliquia supervenire.

VIII. *Convulsio a verminatione cum halitu ab ore foetidissimo &c.*] Duplici modo convulsio illis accidere potest, qui vermibus premuntur; morfu scilicet, & erosione in nervearum fibrillarum extremitates induc̄ta, & halitibus, qui a vermibus mortuis, & cadaveribus factis exhalant, qui chylum primo, deinde sanguinem inficiant, tandem spiritus animales, qui propterea sese in nerveas cerebri fibras hisque appensos nervos irruentes cæco impetu, atque eisdem varie, inordinateque concutientes, viscerum fere omnium, ac totius corporis convulsiones excitent. Hujusce porro convulsions indicio est halitus foetidissimus, ac cadaver olens, & mortuorum vermium excretio. Putredine illa in intestinis existente, facile spirituum, & liquidi arteriosi influxu eadem destituuntur, hinc sphacelatio, quæ plerunque ad lethum ducit, ut ex Actis Hafniensibus tom. 2. p. 88. & Lentilio *Miscel. Medic. p. 365.* apparet.

IX. *Quam bene cedunt in curatione anthelmintica &c. Æthiops minerali &c.*] Quæ cum ita sint, suppetit jam quid in curatione præstandum sit: non solum enim enecandi sunt vermes, sed expellendi etiam, ne in iisdem detenti corrumpantur, putrescant, & lethali convulsioni, aut sphacelationi intestinorum occasionem præbeant. Hinc anthelmintica cum purgantibus exhibenda. Anthelmintica enim medicamenta, quæ enecandi vermes vim habent, intelligimus *Ἐλμίντες*, siquidem verbum græcum est, quod latinis audit vermis. Anthelmintica igitur medicamenta, quæ vermibus sunt infestissima, eosque enecandi vim habent. Inter anthelmintica Mercurius principem obtinet locum. Veriti sunt nonnulli, ne ex mechanicis Mercurii affectionibus ejusdem operandi ratio satis concinne peti possit. Itaque occultam quamdam qualitatem in scenam nunc denuo invenerunt. Quid enim tandem sibi vult peculiaris proprietas, facultas, qua voce ipse Hoffmannus (*de vermibus sect. 7.*) usus est, quam occultam qualitatem? Hac occulta qualitate cum venena agere potissimum viderentur, Mercurium ipsum inter venena vermibus dicata recensere minime dubitarunt. Quamquam verò si per occultam qualitatem eam operandi rationem intelligant, quæ explicari nullo modo potest, verendum est, ne minus placeant mechanicis quibusdam, qui tantam industriam pollicentur, ut se commode explicare eamdem valere haud dubie affirmant. Quid enim quod Mercurius infestus sit hisce animalculis, quod constet partibus solidissimis, minutissimis, ad fluendum paratissimis, ideo vermium corpuscula penetrare, & teneram eorumdem structuram destruere valeat? Non unus autem est modus exhibendi Mercurium. Alii Mercurio crudo vel ex ovo sorbili, vel ex conserva aliqua, vel saccharo cantho in mortario vitreo exacte mixto, duce Cl. Hoffmanno, qui mira se eodem præstitisse testatus est, uti solent; alii cum Cl. Harrisio Æthiops Minerali, qui scilicet ex mixtione sulphuris, & Mercurii elicitor, alii cum Helmontio, & Meibono seniori Mercurio aqua, vel vino decocto. Si quæras quam Mercurii preparatione uti magis expediat ad enecandos vermes, anceps animo hæere cogor, & liberum cuique suum, ut mihi meum iudicium relinquere. Sunt omnibus æquales vires, æqualesque facultates, si famosam illam aquam cum Helmontio, ac Meibono, tum Hoffmanno, Baglivo, aliisque commendatissimam excipias, quæ ne probari, atque accepta mihi esse possit facit experimentum, nullam nec coctione, nec quassatione, nec alia quavis arte Mercurii particulam aquæ particulis uniri, atque sociari posse. At vero an nobilissimum remedium, longoque usu probatum rejiciendum? Profecto cum nulla ratio suppetat, propter quam vermibus infesta sit, de eodem saltem dubitandum. Ratio desumi videretur ex Mercurii particulis, quæ solæ vermibus enecandis

aptæ

aptæ natæ sunt. Cum vero eisdem nihil omnino scateat, quem tandem habere potest usum? Quidni liceat affirmare cum Cl. Monto (de quo Franciscus Maria Zanottus eleganter in com. A. B. p. 91.) suas esse, ut in cæteris disciplinis, sic etiam in medicina anticipationes communes, & falsas, quæ Medicis vel *κλινικαῖταις*; aliquando nonnihil imponant? Cæterum aliis Mercurii præparationibus suas esse æque validas vires facit potissimum ea ratio, quod Mercurius quocumque tandem modo præparetur, varie quidem aliis corporibus unitur, & sub diversa forma se prodit, ita tamen ut si addatur corpus, quod majorem habeat cognationem, ac congruentiam, huic libentissime, priore dimisso, uniatur, nullo sui ponderis, ac fluiditatis detrimento. Celebre est experimentum, & physicorum consideratione haud indignum, quod sumitur ex sublimato Mercurio corrosivo super lamina ferrea, vel cuprea extenso. Liquefunt enim salinæ partes, acida vitriolicæ intimam ferri, & cupri substantiam penetrant, ac corrodunt, & Mercurius sub forma globulorum, qui vel nudis oculis conspicui fiunt, currentium adhuc, & fluidissimorum se prodit. Si Cinnaberi factitiæ, quæ habetur ex Æthiops Mineralis sublimatione, affundatur limatura ferri, Mercurius liber dimittitur nullo sui ponderis, ac fluiditatis detrimento. Alia prope innumerabilia experimenta passim sumunt Chymici. Ea nimirum est cognatio, & congruentia salinarum particularum, & acidi vitriolici, sulphuris cum ferro, cupro, & aliis metallis, ut libentissime simul arte uniantur, Mercurius vero, qui nullam habet, dimittatur. Hæc attigisse neque inutile prorsus, neque injucundum duxerim. Habet enim physicus, quo infinita fere phænomena cognatione hac, & congruentia explicet commodissime. Habent Medentes, quo jure meritoque affirmare possint, nullum fere interesse discrimen inter Mercurium dulcem, Æthiops Minerali, & Hydrargyrum ad enecandos vermes. Si Mercurius dulcis minus tritus exhibeatur, præterquamquod vermes enecare valet, in intestina etiam agit, & salivales glandulas stimulando diarrhæam benignam excitat, ac pituitam, in qua vermes nidulantur, blande detergit, expellitque. Si Æthiops Mineralis, præterquamquod Cl. Harrisii, aliorumque observationibus compertum est enecandis vermibus opportunissimum existere, illud præterea commodi ex illius usu percipitur, ut nunquam sanguinem ingrediatur, sicque salivatio, aliaque symptomata præcaveantur; quibus ductus rationibus cæteris ipse antepono, ac valde miror de ejusdem inefficacia a nonnullis cum Boerhaavio blaterari. Si ad hydrargyrum ubi res & occasio tulerit confugas, non solum insignem chymicis laborem detraxeris, sed etiam illud periculi effugeris, ne minus recte præparatum sit, vel ejusdem alteratione varia, atque unione aliis corporibus humano corpori infestum evadat, ut plerique jure optimo affirmarunt. Solum illud curæ esse debet, ut nunquam Mercurius in forma liquida, vel pulvere exhibeatur, ut præ cæteris sapienter monuit Cl. Lemeryus (*curf. chym.*) quod & de aliis metallicis, & drasticis intelligendum est. Dum enim descendunt in ventriculum ex ejus plicis ob gravitatem non facile detergantur, sed firmius adherent, & corrosiva fiunt, unde insignes spasmi, & inflammationes subsequuntur. Quod affirmari nullo modo potest, si forma solida exhibeantur. Sensim enim sensimque in stomacho solvuntur, unde activitatem remedii dividi contingit, dispergi, ac mihiorem fieri.

Radic. Mechoac. &c.] Quamplurima sunt purgantia, quæ passim adhiberi solent cum anthelminticis in verminatione, scamonium fumo sulphuris correctum, ideoque sulphuratum dictum, vel cydonys, quod diagrydium appellatur. Utrumque enim purgandis pueris, educendisque vermibus opportunum reputatur. Expurgandis tamen iis, qui vermibus laborant, & quorum ventriculus, atque intestina mucosis quibuslibet, in quibus nidulantur, sunt maxime obducta, Mecho-

can.

ean. radix ceteris anteponenda est, utpote quæ tenellæ puerorum structuræ est maxime accommodata. Adeo mitis est, ut vel infantibus innoxie detur, ac ferrosa, quibus eorum corpora abundant, sine molestia educat. Salinis, & resinosis principis scaterere experimentis Cl. Boulducii, Geoffroy, aliorumque compertum est. Atque hi quidem extractum parant salinum, & resinofum, iisque qua data occasione utuntur. Verum cum ejusdem substantia utroque simul principio operetur, ac salina pars resinofam corrigat, fit ut mitissimum æque, atque efficacissimum evadat medicamentum, ideoque extractis anteponendum.

X. *Si convulsiones adsint, prius oleo amygd. dul. &c.*] Considerandum est diligenter quocum res sit, & quæ potissimum symptomata cum verminatione conjungantur. Frequentissime motus convulsivi superveniunt, quibus ut plurimum vermium morsus, & vellicatio in extremitates nervorum inducta ansam præbet. Tunc vero oleosa sunt in usum vocanda, quæ præterquamquod lumbricis applicata omnes eorum tracheas obstruendo enecare valent, ut experimentis Francisci Redi, & Baglivi (epist. de lumbric. lat. ad Nicol. Andrii) compertum est, accedit præterea convulsas intestinorum fibras, & membranas spasmo contractas laxare, mulcere, easque a morsu vermium, & erosione tueri; demum efficere, ne ab acribus purgantium particulis postea labefactentur intestinorum fibræ, unde vermes sine noxa, & molestia expellantur. Quæ fere methodus est. Cl. Hoffmanni, quæ cum tutissima omnium visa semper mihi sit, eandem ceteris omnibus anteponendam censui.

XI. *Quibus bis, terque propinato medicamento purgante purgatio non succedit &c.*] Animadvertendum est quandoque nullam sequi purgationem, ac vermium excretionem, etiam si ter, & ultra propinatum fuerit purgans remedium. Tunc vel fasciati sunt vermes, qui cum totum intestinorum canalem occupent, difficillime propter mitos intestinorum anfractus, ac circumgyrationes, circumvolutionesque ejiciuntur, vel rotundi, & teretes sunt in globum coerciti, & canalem obstruendo purgantis actioni resistunt, vel in cæco intestino, appendice vermiformi repositi purgantis vim eludunt, ideoque si purgatio continuo adhibeatur, periculum est, ne sensim sensimque auctis eorumdem viribus adeo irriterentur nervæ intestinorum fibræ, ut in insignes spasmos, & convulsiones agantur magno egrotantium damno.

XII. *Neque Clysteres ex dulcibus, mellitis &c.*] Plerique in eam opinionem adducti, ut crederent dulcibus, ac mellitis vermes delectari, Clysteres ex iisdem rebus paratos injiciendos curant, rati futurum ut iltorum jucunditate illecti ad inferiora, intestina scilicet crassa invitentur, & per alvum commode dejectantur. Verum cum experimentis Cl. Redi compertum sit, dulcibus, ac mellitis irritari magis, magisque vermes, verendum est ne ejuscemodi Clysterum usu in vehementiores turbas agantur, sicque morbus augeatur potius, aut confirmetur.

XIII. *Acida, ubi æstus adsit summus, & bilis fervidior peccet &c.*] Sennerti monitum est presente febre, & alvi fluxu, ab acribus medicamentis, a purgantibus in verminatione esse abstinendum. Nihil porro ad æstum compescendum, ad bilis fervorem temperandum, humorum putredinem corrigendam, alvi fluxus sistendos acidis efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius. In constitutione quadam Epidemica febrium malignarum insignem vermium proventum observare mihi contigit. Sitis autem urgebat, calor intensissimus erat, copiosus sudor, diarrhœe, vomitus immoderati, foetidissimus ab ore halitus, aliaque hujusmodi. Mirum plerosque subacidis remediis, præsertim vero succo limonum, insigni facta vermium dejectione, siti, immoderatis evacuationibus cessantibus, perfectissime convaluisse. Ecquis ad credendum vehementer non adducatur cum

Bal-

Ballonio, gastricas fuisse febres istiusmodi malignas ab insigni succorum gastricorum corruptela, bilis præsertim, tenuiorum, volatiliorumque humorum fusione, exsolutione? Acida porro acre fluidorum invertendo, sales volatiles corrosivos figendo, ac dissolutionem prohibendo eximiam præstiterunt operam. Ea ratio est, cur acida refrigerandi vi polleant, & catharticoorum vim infringant; eorum enim sulphur exaltatum cogunt, & figunt. Vires acidorum egregie innotuere Veteribus fere Hippocrati, Galeno, Dioscoridi, aliisque, iisque potissimum in plerisque morbis malignis, contagiosis summa cum felicitate usi sunt. Quid quod Medici in India plus præsidii in limonibus ponunt, quam in famoso illo lapide bezoartico, aut theriaca ad malignos morbos, & pestilenciales præcavendos? Conf. com. in aph. 12. cap. 9.

XIV. *Ubi crassities humorum, & bilis inertia adsit, amara &c.*] Non defuere, qui inter specifica ad enecandos vermes amara quoque recensenda esse contendunt. Wepfferi enim observationibus compertum est, plurima insecta ab amaribus devoratis spasmodis affici, & convulsa plerumque mori. Celebre est Semen Santonici, Tanacetii, Absinthium, Chamomilla, ex gummosis assa foetida, sagapenum, myrrha, & hujusmodi alia odore sulphureo graveolente prædita. Quamquam vero non solum amaritudo sua, atque odore vermibus infesto operantur, sed etiam salibus volatilibus, oleosis, & ficcioribus particulis, quæ solidas partes laxatas jam corroborare habent, ac mucilagineas sordes, in quibus eorum ovula retinentur, foveanturque, resolvere. Rhabarbarum hisce præstare facit potissimum, quod purgante simul facultate donatur, & bilis actionem adeo juvat, ut in biliosis adhibitum iterum quandoque progignat.

XV. *Aqua pariter Tetutiana &c.*] Aqua Tetutiana vermibus infesta est, tum quod salinis spiculis, ac mordacitate sua peristalticum intestinorum motum sollicitat, sordesque omnes, & mucosas quiescencias, in quibus vermes nidulantur, abstergit, atque suo pondere ad alvum præcipitat, tum quod tenerissimam eorumdem structuram lædit. Asclepiades ipse ad enecandos vermes salitam aquam commendabat; atque illi, qui prope mare degunt, marinam aquam summo cum emolumento adversus vermes assumunt. Hoffmannus pariter mentionem facit quorundam fontium mineralium medicorum, qui examine instituto salis communis divites erant, atque aliud salum instar arcani duplicati continebant, qui præ cæteris habebant peculiarem virtutem anthelminticam, dum epoti omnis generis lumbricos, inque primis ascarides magna in copia cum foecibus ejiciebant. (Vid. Hoffman. op. med. pract. dissert. Dec. 2. Diss. 1. de salium medicorum eccellente in medendo virtute sect. 21.)

De usu aquæ Tetutianæ Vid. Cap. 3. lib. 3. aph. 13.

XVI. *In diuturniore affectu ad aquas acidulas Recobarii &c.*] Non alia ratione metalla quadam anthelmintica vi donari reputantur, quam quod spiculis suis pungunt, lacerant tenellam vermium structuram, eosque occidunt. Huc spectant, præter Mercurium, Mars, ejusque vitriolum, & ex his composita medicamenta. Cæteris omnibus præstant aquæ acidulæ hodie maxime celebres in agro Vicentino Recobarii. Vitriolum enim martis continere certis experimentis Cl. Jo. Gratiani compertum est. Anthelminticam eisdem inesse facultatem si quis sentiat, quod vitrioli martis divites sunt tenerissimæ vermium structuræ infesti, garrire omnino, & falsa sentire non videatur; at ad veritatem propius accedere, qui ex eo repetat anthelminticam earumdem virtutem, quod crassas, ac mucilagineas sordes in primis viis hærentes abstergere, infarctus referare, coctiones restituere, viscerum naturalium fermenta corrigere, tonum confirmare habent, vermium nidum destruere, ac minutissima ovula per insignes excretionum vias eliminare, atque hac ratione verminationis fundamenta ab imo convellere. Re-

li-

ligiosum quemdam Ascaridibus laborantem, clysteribus, fotubus, suppositoriis, atque aliis internis medicamentis prope innumeris frustra tentatis, non solum usu aquarum Recobarii ea ratione liberatum fuisse, ut molestiam ex illorum morfu, ac rosione postea nunquam perceperit, sed decursu temporis nunquam iisdem obnoxius fuerit, bona fide testor. Quid plura? An de ejus remedii efficacia dubitandum est, quam cum ratio eximiam esse evincit, observationes eandem confirmant?

C A P U T VII.

De immodico hæmorrhoidum fluxu.

I. **S**anguis in hæmorrhoidalibus vasis internis stagnans, tumoremque elevans hæmorrhoides cæcas internas dictas progignit, in externis externas.

II. Quotiescumque disrumpantur, aut corrodantur, ita ut sanguis extra modum ex ipsis effundatur summa cum virium jactura, corporis pallore insigni, inappetentia, aliisque gravissimis symptomatibus, immodicus hæmorrhoidum fluxus exoritur.

III. Sanguis etiam in statu naturali per vasa imi ventris tarde movetur; multo magis si copia peccet, vel non rite fermentatus, ac volatilizatus fuerit. Hæ nimirum conjunctæ morbi causæ sunt.

IV. Qui lauto utuntur cibo, qui otiosam, & sedentariam agunt vitam, qui alimentis crassis, viscidisque utuntur, animi pathematibus, mærore præferim, ac tristitia tenentur, qui temperamento donantur melancholico, qui hypochondriaci, ad hujusmodi morbos proni sunt.

V. His accedunt laboriosi partus, irrita fecum expulsio, purgantia validiora, aloetica in primis iis exhibita, qui istiusmodi affectionibus obnoxii sunt.

VI. Immodicum hæmorrhoidum fluxum sanguinis ad instar loturæ carniū excretio sequitur, hunc pedum œdema, tandem hydrops.

VII. Cave a sanguinem supprimentibus in ejusmodi morbis, nisi forte propter enormem hæmorrhagiam periculum sit, ne in syncopem æger labatur gravissimam.

VIII. Si plethora adsit, venæ sectio in brachio celebranda: in virium collapsu insigni cucurbitulæ siccæ mammis, aut hypochondriis applicandæ.

IV. Interea Spongiæ succo hypocistidis aqua plantaginis soluto, decocto Myrt. balauustior. cortic. granatorum imbutæ apertis venis, si externæ fuerint, admovendæ, si internæ, ope parvæ syringæ eadem injicienda.

X. Ad vitriolata tamquam ad sacram anchoram confugiendum. Colcothar vitrioli, aquæ multæ stipticæ, Lemerii, Robelii & h. m. huc spectant.

XI. Pro usu interno solo fungo melitensi contentus sum, vel simili.

XII. Si vero lentus sit sanguinis fluxus, res autem cum ægris boni, ac laudabilis habitus, præmissio fero lactis tamarindato, vel cassia cum pulpa ta-

ma-

marindorum, succi optime depurati urtic. heder. terrestr. plantagin. ad $\frac{3}{4}$ iii. quotidie exhibendi.

XIII. Æstivo tempore Aquæ Brandulenses per XV. dies, quæ libræ quatuor non excedant cum tinctura Mart. suc. cydon., aut acido vitrioli, aut sulphuris extracta ad gut. xx. vel xxx. eximiam operam præstant.

XIV. Autumno tandem lac primum asininum, tum vaccinum aqua plantaginis coctum cum corallorum preparatorum $\frac{3}{4}$ s. ceteris palmam præripiunt.

XV. Juscula extremitatum pedum vituli, gelatinæ ejusdem, gum. arabic. ac tragacant. a $\frac{3}{4}$ s. cum alimentis assumpta apprime visa sunt convenire.

XVI. Si obstructionibus imi ventris laboret eger, cachecticus sit, pedum œdemate laboret, rhabarbaro a gr. xv. ad xx. quolibet tertio, vel quarto die uti expedit.

XXII. Horum dierum intervallo tartarus vitriolatus in parca dosi locum habet.

XVIII. Succu plantaginis, urticæ, hederæ terrestris hic quoque visi sunt convenire.

XIX. Quid mali verendum ex usu aquarum acidularum, si in parca dosi exhibeantur?

XX. Referatis obstructionibus ad Lac ut supra deveniendum.

C A P U T VII.

De immodico hæmorrhoidum fluxu.

I. **S**anguis in hæmorrhoidalibus vasis internis stagnans &c.] Nemo ignorat hæmorrhoidales venas non alias assè Anatomicis, quam quæ ultimæ intestini recti cæcæ consistunt. Alias porro internas esse, externas alias manifesta res est. Hæ nimirum inferiores sunt, & in ramum hypogastricum venæ cavæ influunt, illæ superiores, & in ramum mesentericum, & inde in venam portæ abeunt.

Quotiescumque autem in his subsistit sanguis, aut ejus motus maxime retardatur, necesse est, ut a novo continuo affluente sanguine in ea quantitate in prædictis vasis cumuletur, quæ eorumdem diametro minime respondeat. Ea igitur distendat necesse est, eo usque dum tumor insignis fiat, qui & nerveas fibrillas, quibus contexta sunt, & membranas, ac partes, quibus interjectæ, moleste afficiens in vehementiores, & non ordinatas contractiones agens dolorem insignem excitet. Tumorem, doloremque vasorum hæmorrhoidalium, hæmorrhoidum cæcarum titulo insigniverunt Veteres fere Medici. Ex divisione venarum hæmorrhoidalium in internas, & externas liquet, cur in internas pariter, & externas hæmorrhoides cæcæ jure optimo divisæ sint. Cæteras divisiones desumptas ex magnitudine, ex figura, unde ob similitudinem aliqualem ficus, crysta galli, condylomata dicuntur, tamquam inutiles medicinam facientibus prætermisimus.

II. *Quotiescumque disrumpantur, aut corrodantur, ita ut sanguis &c.*] Non potest sanguis in vasis hæmorrhoidalibus diutius subsistere, atque eadem præternaturaliter distendere, quin vel disrumpantur tunicæ, vel acrimonia corrodantur, unde sanguis in intestinum rectum effundatur. Quod ubi contigerit, fluxus

TOR. III.

L

hæ-

venis hæmorrhoidalibus ferri non possit ea celeritate, qua per arterias advehitur, necesse est ut subsistens, atque hærens congestiones, tumoresque excitet, quos fluxus interdum sanguinis excipere solet. Idem fere nisus, ac conatus ad induratas expellendas fæces necessarius est. Imo ab induratis, vique expulsiis fæcibus valide premi, & angustari sedales venas contingit, earumdem tonum labefactari, aut alia ratione affici, qua opus est ad congestiones humorum, & abhinc prodeuntes hæmorrhoidum tumores, doloresque procreandos.

Purgantia validiora, aloetica in primis iis exhibita, qui &c.] Aloe quoniam constat sulphure quodam tenuissimo, & insignis efficaciz, & sale pariter quodam summe subtili, atque acri, ea præ cæteris acrimonia pollet, qua intus assumpta, prædicto hæmorrhoidum fluxui producendo opportunissima existit. Infestam hujusce medicamenti vim noverunt Veteres fere Medici, ac propterea nisi correcta prius fuerit, eadem utendum esse existimabant. Hinc Aloeem vel succis plantarum amarificantium uniebant, aut succo rosarum dissolvebant. Utroque autem modo principium illud summe activum infringi, ac mite fieri curabant. Quos sequuti Recentiores medicamenta ex Aloe mitissima confecerunt. Celebre est illud Pechlini, quod ex Aloe succis plantarum amarificantium mixta, ac soluta per repetitas vices, atque inspissata conficitur, quod mitissimum æque, atque efficacissimum ad purgandum existere testatus est. Quocumque tamen modo præparetur Aloe, prouidentis esse facile judicaverim in iis, qui istiusmodi affectionibus obnoxii, prorsus abstinere, docente Fonseca tom. 1. conf. 57. Caveat quisque omnino a pilulis de Aloe; aloë enim aperit ora venarum, & hæmorrhoides adeo inducit, ut ex centenariis his pilulis utentibus nonaginta hæmorrhoidibus laborent.

VI. *Immodicum hæmorrhoidum fluxum sanguinis ad instar loturæ carniæ &c.*] In immodicis sanguinis evacuationibus summum fieri spirituum dispensium periculum est: hinc languescere cordis, & arteriarum motum necesse est, ventriculi, pancreatis, hepatis, mesenterii, aliarumque partium, quæ chylo aut elaborando, aut perficiendo dicatæ sunt, tonum imminui, chylum crudum aqueum generari, qui sanguinis massam ingressus, cum eidem intime misceri nequeat, dilutum nimis, atque aqueum reddit, unde ex apertis hæmorrhoidalibus vasis effusus loturam carniæ æmulatur. Veteres Medici fluxum hunc hepaticum dixerunt, putantes a frigida, & humida hepatis intemperie non rite sanguificantis produci. Verum post inventam sanguinis circulationem, cum organa sanguificationi dicata longe diversa sint ab hepate, corruiere illorum sententiam luce clarius apparet. Imo dubitant plerique an revera detur fluxus hepaticus, qualis a Veteribus cum Galeno describitur. Quidquid tamen hac super re sentiant Medici, illud citra erroris suspicionem affirmari posse videtur diurnos hæmorrhoidum fluxus loturæ carniæ similes fluxus sequi, quos an aliunde, quam ab recensitis causis aptius repetas?

Hunc pedum œdema, tandem hydrope] Sanguis spirituosis, volatilibus, ac balsamicis partibus destitutus, aqueis, crudisque plurimum refertus fieri minus potest, quin iners ad motum, lentus, ac segnis reddatur; quapropter per minima capillaria vasa, præsertim illa, quæ longe a corde sunt distita, in quibus minima est vis, atque impulsus, facile subsistens tumorem pedum œdematosum progignat. Quid quod, si diuturna sit nimia sanguinis evacuatio, optima sanguinis mixtura perverti debet, atque ejus compages ita solvi, ut serosa pars a reliquarum nexu secedens facile e glandularum poris elabatur, atque inde vel in cavitates transudet, vel intra partium laxam structuram subsistat, ut hydrope?

VII. *Cave a sanguinem supprimentibus in ejusmodi morbis, nisi &c.*] Quamvis omnes evacuationes præternaturales morbosæ censendæ sint, nihilominus tamen illæ præ temporis diuturnitate necessariæ quasi sunt. Hinc est eos, quibus sup-

primuntur, in gravissimos morbos incidere. Ita Hippocrates 6. aph. 12. *Diurnas curanti hæmorrhoides, nisi una quæpiam servetur aperta, periculum aquæ inter cutem, aut tabis impendat;* atque Celsus lib. 6. cap. 18. *In quibusdam hæmorrhoidum fluxus parum tuto supprimitur, qui sanguinis profusio imbecilliores non sunt, habent enim purgationem hanc non morbum, ideoque curati quidem, cum sanguis exitum non haberet, inclinata in præcordia materia subitis, & gravissimis morbis correpti sunt.* Plures histor. vid. in Galeno l. 6. can. 29. & lib. 3. de humorib. com. 26. Hildano cent. 2. obs. 11. Heurnio com. in aph. 46. Quid quod natura in primis suppressis mensibus per hæmorrhoidalia loca abundantem sanguinem sæpissime emittat? Quod jam observavit Hippocrates in Coac. & lib. 4. Epid. cap. 20. exemplo confirmat, dum ait: *Filia Edilis mensibus non prodeuntibus per duos annos hieme habuit hæmorrhoides.* Et Heurnius com. in aph. 10. lib. 6. inquit: *Novi mulieres, quæ mensuum vice hæmorrhoides fundebant.* Cum vero ex suppressis mensibus quamplurimi gravissimique morbi ortum traducant, ut observationibus ipsiusmet Hippocratis lib. de virgin. morb. s. 120. nec non lib. 1. de morb. mulier. s. 5. Hildani cent. 5. obs. 41. M. N. C. Dec. 1. an. 1. ob. 85. Aët. Hafniens. Vol. 2. obs. 78. compertum est, equis temeritatis notam effugere poterit, qui ejuscemodi evacuationes usu adstringentium cohibeat? De adstringentium noxa memorabilis est locus in Aetio lib. 1. cap. 16. *Communis error & muliercularum, & barbitonorum est, qui & Medicis fugiendus, exhibentium adstringentia, qua nullo tempore, nullaque occasione unquam in usum venire possunt. Adstrictis enim locis aut nobiliora membra invadent molesta illa excrementa, aut retenta in malum habitum, aut hydropem laborantes ducent.* Vid. Septal. in animadver. lib. 7.

VIII. *Si plethora adsit, venæ sectio &c.*] Ubi plethora morbo occasionem præbet, quam tuto venæ sectio celebratur! Imminuta sanguinis copia vasa hæmorrhoidalia nimis distenta, ac relaxata in pristinum sui elaterii, ac toni statum restitui contingit, quæ propterea sese validius, & fortius contrahentia sanguinem dimovere habent, ac circulo reddere, unde immodica evacuatio cohibetur. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui vires ab evacuatione sanguinis debilitatas per venæ sectionem magis magisque infirmari, ac fere collabi putant magno ægotantium damno. Qui dici vix potest in quanta obscuritate versentur. Ex corporibus enim pleni habitus sæpissime incredibilis sanguinis copia sine noxa effunditur. Apte in rem cadit elegans locus apud Jo. Heurnium in com. lib. 1. aph. 3. dum ait: *Illustrissimus Aurantiæ Princeps Vuilhelmus Nassovius Antwerpen a latrone lesus sclopeto in collo, ita ut jugularis magna illa vena maximam sanguinis funderet copiam per plurimos dies, cum quotidie plures sanguinis libras emitteret, fluxione tandem colcothare cohibita, salvo viribus evasit.*

In virium collapsu insigni cucurbitula sicca mammis &c.] Quamquam revera si tanta sit sanguinis evacuatio, ut vires majorem in modum languescant, haud inficias ire ausim imminuendi sanguinis copiam indicationem nullam adesse, solum revellendi. Salubrè propterea practicoꝝ consilium cucurbitulas siccas mammis applicandas, Hippocratis præeunte exemplo, qui sect. 5. aph. 5. mulieri ad cohibendum menstruum fluxum cucurbitam mammis apponit. Rarefacto nimirum insigniter intra cucurbitulæ ventrem aere per ignem ibi accensum, vis ejus elastica imminuitur. Eadem imminuta fit, ut tota atmosphæra aeris externi, cum ferme nullam resistentiam habeat, vehementer cucurbitulam premat adversus cutem, sic ut interni aeris cum externo communicatio auferatur. Quare partes cucurbitulæ subjectas minorem pressionem ab aere intra cucurbitulam contento pati, necesse est. Particulæ autem, quæ intra sanguinem, intra musculorum interstitia, & alias subjectas partes continentur, sese vi sua elastica expandunt, tumoremque elevat. Ad tumentem locum sanguis quoque cogitur. Motu autem

ad mammas excitato fit, ut ab hæmorrhoidalibus vasis revellatur, hinc fluxus facilius cohibeatur.

IX. *Interea spongia succo hypocistidis aq. plantag. soluto, decocto mirti &c.*] Succus hypocistidis ex plantæ ejusdem nominis recenti fructu contuso exprimitur, & ad solis radios ad extracti solidi consistentiam densatus ad necessarios usus asservatur. Potens adstringens est, ut sapore ejusdem evincitur; nulla siquidem meliori ratione cognosci potest adstringens vis plantæ cujusdam, quam ex sapore austero, & adstrictionis sensum relinquente. Summitates myrti ore exceptæ linguæ fibras adeo potenter adstringunt, ut moveri eadem vix amplius posse videatur. Eodem sapore cortex mali granati, & flores mali Punic. balauſtia dicti donantur. Hisce propterea qua data occasione uti possumus ad nimias sanguinis evacuationes sistendas apertis vasis applicando, ut viribus suis integris operentur.

X. *Ad vitriolata tamquam ad sacram ancoram confugiendum. Colcothar vitrioli.*] Quamvis hæcenus recensita medicamenta potenter adstringant, nulla tamen ratione æquiparanda sunt vitriolo, & ex hoc desumptis medicamentis. Calcinatio vitrioli, quæ colcothar dicitur, ceteris prestat vitrioli præparationibus. Celebre hac super re experimentum instituit Cl. Lemeryus, quod philosophorum etiam consideratione haud indignum videtur. Sumit nimirum æqualem portionem limaturæ ferri, & sulphuris, & cum aqua simplici massam quandam in congruo vase satis mollem conficit. Observat non plures elabi horas, quin effervescentia suscitetur, quæ calorem vasi insignem conciliat: fumi densissimi exhalant, qui non raro inflammantur: cessante fermentatione remanet materia quedam, quæ vitriolum martis dicitur. Hæc si vehementissimo igne tractetur, calcinatur, privaturque omnibus partibus phlogisticis, & in calcem quandam mutatur acidissimis, & terreis partibus prægnatam, quæ colcothar appellatur. Ratione acidarum partium, & terræ potentissime adstringit, & in usum tantum externum excipitur. Effervescentiæ ratio non aliunde petenda est, quam ab admixtione sulphuris, quod cum vitriolis constat partibus, & pinguedinis inflammabilibus, fit ut vitriolica particule secedentes ab inflammabilibus ferro, quocum majorem habent cognationem, intime uniantur, ejusque poros subeant. Dum hæc fiunt effervescentia excitatur tanta, ut vasa ipsa non raro dirumpat; avolantibus interim subtilioribus particulis, vitriolum ferro unitur, & vitriolum martis habetur, ex hoc colcothar dictum. Experimentum hoc effecit, ut Lemeryus plura corollaria efficeret, quibus se quam plurima phenomena physicis clara explicare posse existimavit. Cum enim sulphur, & ferrum in terraqueo globo ubique inveniantur, si forte contingat, ut sulphur ferro occurrat, fermentatione hac suscitata intelligi facile potest, qui terræ motus, quassationes, rupturæ contingant, qui meteora quedam fiant, præcipue vero fulmina, flammarum dispersio per aerem, aliæque id genus.

Aque multa stiptica Lemerii &c. huc spectant.] Colcothar Vitrioli basis est illius aquæ stipticæ Lemerii dictæ. Oleum vitrioli famosæ illius. Robelii. Aqua lapidis medicamentosi Crollii vim adstringendi a vitriolo maximam partem agnoscit. Hæc quidem omnia in usum vocari possunt, ubi colcothare vitrioli uti minus placeat. Cavendum tamen quam diligentissime, ne vel gutta quidem adstringentium ejusmodi aquarum per os ingeratur. Si quam enim mutationem, & alterationem in sanguine e vena recens extracto vitriolara efficiunt, similem in sanguine per venas excurrente, si intus sumantur, faciunt, cum experimentis Cl. Stancarii (in com. A. B. p. 159.) compertum sit concreſcere sanguinem, colorem obscurum induere, atque in grumos cogi, verendum est, ne in viscus aliquod coactus sanguis inflammationi, aut aliis morbis ansam præbeat.

XI.

XI. *Pro usu interno solo fungo melitenſi &c.*] Missis igitur vitriolatis ad ea confugiendum esse ratio suadet, quæ præterquamquod nullam, aut ferme nullam in extracto sanguine alterationem efficiunt, tutissima porro, atque efficacissima esse ad sanguinem supprimendum observationes cum certæ, ac constantes, tum multæ, ac frequentes evincunt. Hujusmodi sunt fungus melitenſis, atque alia capite 2. lib. 2. aph. II. recensita.

XII. *Si vero lentus sit sanguinis fluxus, res autem cum agro boni, ac laudabilis habitus, præmissis sero lactis tamarindato*] Jam ad chronicam, & lentam hæmorrhagiam sanguinis ventum est, quam levissimis, ac mitissimis medicamentis pertractandam esse ex superius allatis perspicuum est. Potest eadem ortum traducere a sanguine non rite fermentato, ac volatilizado citra ullum in visceribus imi ventris, hepate præsertim, vitium, quod impedimento sit, ne Sanguis libera, atque æquabili circulatione trajiciatur, atque congestionibus in sedalibus venis occasione præbeat, vel vero cum eisdem coniungi. Si primum contigerit, id quod bonus, ac laudabilis ægri habitus, obstructions nullæ in visceribus imi ventris conspicuæ manifestum reddent, nihil aliud præstandum esse videtur, quam ut sanguis in pristinum suæ fluiditatis statum restituatur, atque labefactatis partibus debitus tonus concilietur. Priusquam vero ad ullum remedii genus consurgas animadvertas velim, alvum lubricam facere in hoc morbo valde proficuum esse. Indurata enim fæces non nisi conatu summo expelli queunt, quo fit ut sanguis e disruptis vasis copiosius effundatur. Id autem præstare per purgantia stricte dicta periculosum duxerim. Cum enim stimulando operentur, morbum augere posse manifestum est. Lenientia igitur tantum locum habere videntur, ac lubricantia, quorum tamen delectus habendus est. Ea enim solum in usum vocanda, quæ cum alvum blande solvere, tum vasis hæmorrhoidalibus apertis levem adstrictionem conciliare valent. Inter hæc eminent Serum lactis tamarindatum, pulpa tamarindorum, quorum eximius est usus in quibuscumque sanguinis evacuationibus, speciatim vero in hæmorrhoidibus, ut præ cæteris Cl. Mercurialis testatus est.

Succi optime depurati urtic. heder. terrestr. plantag. &c.] Urticam sale nitroso, aut saltem sale quodam armoniacali, quod nitrum inchoatum dici potest, fetam esse alibi ostendimus. Ratione hujusce salis virtus eidem jure optimo tribuitur blandissime attenuandi, & simul fervorem nimium, motumque compescendi, atque hac ratione sanguinem supprimendi. Si eadem planta ore detineatur, dentibusque trituretur, levis cujusdam adstrictionis sensum linguæ conciliat, blandæ cujusdam adstringentis facultatis indicio manifestissimo. Idem plane dictum velim de hederæ terrestri, utcumque nonnulli affirmant cum Cl. Tournefortio, præter salinas partes sulphureas eidem arte commixtas inesse. Mitissima enim planta est, ac balsamica vi, eaque blandissima, & non admodum caletaciene pollet. Quapropter ad sanguinis crasim corrigendam, ad debitum vasis tonum conciliandum, atque hac ratione sanguinem supprimendum plurimum valet.

XIII. *Æstivo tempore Aqua Brandulenses &c.*] Nihil ad immodicum hæmorrhoidum fluxum cohibendum aquis Brandulensibus efficacius, aut pro ægrius opporunitate valentius. Sale enim quodam nitroso abundare creduntur, non modo ab incongruis succis, & superfluis, & vitiosis salibus inquinati sanguinis crasim emendandam aptissimo, quo fit ut remisso sanguinis motu, qui prius in sedales venas impetum dederat, cruentæ excretionis occasio deficiat; verum etiam laxatis præter morem vasculis intestina, conterminasque partes percurrentibus prompte subveniendum. Solent in parca dosi exhiberi, ne præ copia, & pondere prædicta vascula nimis distendendo, ac relaxando morbum augeant, aut confirment.

Cum

Cum tinctura Mart. suc. cydon. aut acido vitrioli &c.] Sunt qui crocum Martis adstringentem dictum adhibent in ejusmodi morbis. Verum cum nihil sit aliud quam ferri limatura violentissimo igne pertractata, ita ut avolantibus sulphureis, subtilioribusque particulis remaneat terrea pars acidis particulis feta, si quid sentio, ab eodem abstinendum traderem. Verendum enim est, ne plus æquo adstringendo hæmorrhoidalem fluxum intempestive cohibeat, quod periculosum est, ut ex supra allatis apparet. Satius porro duxerim uti tincturis aliquo succo acido elicitis, quæ cum blande adstringendi, seu corroborandi virtute donentur, dici vix potest, quam tuto, feliciterque morbum depellere habeant.

XIV. *Autumno tandem lac primum asininum, tum vaccinum, aqua plantag. &c.*] Lac asininum, utpote tenuius, & ad diluendum, fælesque acres, atque erodentes dispartiendo, ineptisque actioni suæ constituendos aptius, quo fit ut cruentæ excretionis occasio deficiat, solet primum adhiberi in hæmorrhagiis, mox vaccinum, utpote crassius, & ad debitam sanguini consistentiam conciliandam, ad vasa disrupta, aut alio quovis modo aperta conglutinanda opportunum. Quod eo magis evenire censendum est, si aqua plantaginis coctum exhibeatur, quæ planta vulnerariam habet virtutem, cujus propterea eximius usus est, ubi immodicæ sanguinis evacuationes sistendæ sunt, vel si contusa affectis, apertisque vasis applicetur. Quid quod illud etiam commodi sequitur ex lactis usu aqua plantaginis cocti, ut difficilius in stomacho acefcatur, & corrumpatur, ideoque exhiberi possit ad menses citra ullius noxæ periculum?

Cum corallorum preparat. &c.] Sed nihil efficacius ad lactis corruptionem in stomacho præcavendam terrestribus corporibus, quæque absorbentium titulo passim insigniuntur. Ejusmodi sunt oculi cancrorum, testæ calcinatæ, margaritæ omnes, matres perlarum, coralla. Coralla, ut cæteris omnibus anteponomat facit potissimum ea ratio, quod præter terram copiosam oleo bituminoso, & balsamico cum eadem arte conjuncto feta sunt, ut testatus est Cl. Geoffroy tom. 1. *mat. med. &c.* Hinc corpus ingressa qua occasio fert non modo restituere tonum viscerum valent, sed & acres succos, unde crebro sanguinis crasim vitari contingit, ebibere, ac fluxum sanguinis cohibere.

Plures autem corallorum preparationes recensentur ab Auctoribus: magisterium, syrupus, sal, tinctura. Quibus tamen preparationibus corallum adeo mutatur, ut novam omnino, ac diversam a naturali indolem acquirat. Quam non mutationem subjerit corallum, si acidis liquoribus solvatur, & alchalinis precipitetur, quæ præparatio magisterium corallorum appellatur? Si de sale corallorum sermo sit, nihil est aliud, quam crystalli oriunde ex acido sale cum corallo per dissolutionem, & evaporationem conjuncto: tantum abest, ut vere sit sal ex corallis extractus. Quenam corallorum tinctura, si & tartarus, & vitriolum album, aliaque ejusmodi ad eandem extrahendam adhibeantur? Imo spiritus vini commune menstruum in usum vocatur. Qui experimenta hæc sumunt, colore corallorum eleganter purpurefcente delectantur, eumque a corallo repetendum esse existimant. Verum quid quod non tam a corallo colorem, & vim obtinet, quam a menstruo, aut aliis rebus, quæ corallo consociantur? Sed video jam quam varius futurus sit sermo illorum, qui tincturam anodyne corallorum Helvetii titulo insignitam adhibent, quæ sit additione sal. volatit. tartar. flor. benz. camphor. croc. præsertim vero Opium ea ratione, qua basis ejusdem dici possit, unde ad fluidorum, solidorumque motum nimium compefcendum, ac sanguinis immodicas evacuationes cohibendas valere plurimum reputatur. Licet haud inficias ire ausim præstari id posse a tanto medicamento, præstari tamen propter opium facile judicaverim. Quod si ita res habeat, auctor essem, ut vel vini spiritu tinctura ex opio eliceretur, vel per simplicissimam aquam (quo pariter men-

menstruo extrahi patitur) sicque labor omnium in tincturis corallorum obtinendis chymicis subtraheretur. Quid non præstitit Laudano illo suo liquido in hisce morbis Sydenhamus? Quid non præstat opium crudum, torrefactum, aut alio quovis modo preparatum?

Ne autem medicamentis ex opio desumptis ad sanguinem supprimendum utamur facit experimentum Cl. Stancarii loc. cit., quo compertum est magnam cum ex vitriolo, tum ex opiatis sanguini e vena extracto affusis mutationem sequi, quam si afferant ubi per os assumantur, periculum est, ne gravissima detrimenta in ægrum emanatura sint. Sola porro coralla tenuissime trita, & super porphyritem in alcohol redacta, quæ coralla præparata dicuntur, tutissima sunt, æque atque efficacissima, ut Cl. Geoffroy loc. cit. luculenter ostendit.

XX. *Juscula extremitatum pedum vituli, gelatina ejusdem, gum. arab. &c.*] Quid non fecere sola victus ratione Hippocrates, Celsus, Mercurialis, aliique in curatione morborum? Ecquis est qui non videat gelatinosa debitam sanguini consistentiam tribuere, tenues humores incrassare, atque edulcurare, vasa aperta conglutinare, atque hac ratione immodicos hæmorrhoidum fluxus certo, feliciterque debellare? Gum. Arabicum, Tragacant. & similia præterquamquod stomacho, qui plerunque in hisce morbis labefactatur, amica sunt, eundem majorem in modum corroborando, ac confirmando, præterea partibus suis mucaginosis acres nimis, mordacesque humores demulcere valent, tenuiores inspissare, vehementiorem motum compescere, vasa disrupta, atque exesa eadem ipsa mucagine obducere, & humorum acrimonia rodente præservare.

XVI. *Si obstructionibus imi ventris laboret ager &c. rhabarbaro &c.*] Tres indicationes potissimum occurrunt Medentibus hoc casu, sanguinem supprimendi, obstructions in imo ventre referandi, serum superfluum in lymphaticis vasis subsistens, vel ex iisdem in cavitate effusum extra corporis confinia educendi. Quæ sanguinem supprimunt contraria iis sunt, quæ obstructions referant, ac serum educunt. Quid ergo agendum in hac rerum angustia? Nempe sedulo perpendendum, quæ causæ morbi fuerint, qui effectus. Ab immodico e.g. hæmorrhoidum fluxu hydrops ortum traduxit, immodicus hæmorrhoidum fluxus ab obstructionibus viscerum imi ventris. Si obstructions tollantur, quæ impedimento sunt, quominus sanguis libera circulatione per vasa mesaraica, ac venam portæ trajici possit, unde ad sedales venas ferri necessum est, easdem distendere plus æquo, disrumpere, aut alio quovis modo aperire, nonne sperandum est immodicum hæmorrhoidum fluxum atque abhinc prodeuntem hydropem profigatum iri? Ad obstructions porro referandas cathartica, & emetica medicamenta passim commendantur. Hippocratis observatio est cathartica turbationem, & dolorem circa hypochondria excitare. Quare eorum loco 4. *de victus ratione* vomitum singulis septimanis consulit, ut humores in primis viis hærentes per superiora expurgentur. Ex hoc corpus peroptime habere subdit. Verum quidquid aliis hac super re videatur, solo rhabarbaro, si quid sentio, utendum traderem. Cum enim agatur de morbo, in quo non solum primæ viæ, hisque adjacentes partes, & viscera a viscidis, lentis, mucosisque quibusvis expurgandæ sunt, sed etiam urinæ promovendæ, & solidæ partes roborandæ, & leniter adstringendæ, nihil eodem efficacius, aut pro agrorum opportunitate valentius. Nam præter purgantem, diureticam quoque, & leniter adstringentem virtutem eidem inesse accuratiorum practitorum observationibus compertum est, utcumque affirmet egregius chymicus, & Academicus Parisiensis Boulducius, ne in rhabarbaro quidem tosto, atque in materia a tincturæ per communem aquam extractione remanente certum ullum virtutis hujusce adstringentis indicium per sæpe repetita experimenta habere potuisse.

XVII. *Horum dierum intervallo tartarus vitriolatus &c.*] Tartarus vitriolatus sal quidam falsus est ex sale tartari, & spiritus vitrioli portione emergens, qui leniter incidendo, & aperiendo operatur: propterea eximius illius usus est, ubi humores crassi, viscidique sic alterandi sunt, ut per vasa libere moveri queant, ac circulo restitui, & superfluum serum per urinæ vias educendum. At, iniquies, aperiencia medicamenta quantumvis mitissima immodicas quascumque evacuationes augere valent: ergo ab aperiencia abstinendum est. Recte quidem, nisi emolumenta, quæ ex usu aperiencia medicamentorum percipiuntur, majora sint damnis, quæ ab iisdem afferri queunt. Si majora sint, quid sit tandem, cur abstineas omnino non video. Dum mucosâs fordes abstergis, obstructions referas, nonne morbi causam removes? Remota morbi causa, morbus tandem corrumpat necesse est.

XVIII. *Succi plantaginis, urtica &c.* Plantago, hedera terrestris, & similes plantæ præter vulnerariam, ac balsamicam, eamque mitem, ac blandissimam, virtutem diureticam etiam sortitæ sunt: hinc in immodico hæmorrhoidum fluxu, cui pedum edematosi tumores supervenerunt, nobilissima si quæ alia medicamina existunt. Non solum enim sanguinem suppressere valent, sed blandissime attenuando, serosâsque partes per urinæ vias educendo obstructionibus, si quæ sunt in imo ventre, atque hydropi opitulari. Diureticam præ ceteris plantis plantaginis facultatem novere Cl. Majierne, & Willisii, propterea ejusdem succum concretum, & inspissatum in hydropo summis laudibus extulerunt. Quid opus est pluribus? Cum sale quodam ad nitrum accedente experimentis Cl. Boerhaavii (*chym. t. 2. p. 22.*) fetam esse comperit sit, satis habes, quo statuere possis prædictis muneribus obeundis opportunissimam existere.

XIX. *Quid mali verendum ex usu aquarum acidularum &c.*] Fortasse vix alio ordine fluxum hæmorrhoidum nimium ab obstructionibus imi ventris pendentem cohiberi melius deprehendat. Acidulæ enim dum sanguineam massam lentis, viscidisque humoribus inquinatam, atque impeditam attenuant, atque expediunt vasa ad hepar, & mesenterium pertinentia, vasorum præterea eorundem, atque sanguinis texturam eo redigunt, ut illa ad numerum pateant, hic vero per destinatos a natura meatus, ac ductus ubique, & equabiliter fluat, ex quo tandem fit, ut remisso sanguinis motu, qui prius in sedales venas impetum dederat, cruentæ excretionis occasio deficiat. Adde ipsas venas laxatas jam vi mineralium partium corroborare, & fibris qua fieri potest tonum restituere; hinc sanguinem in iisdem hærentem validius, & fortius se se contrahentibus dimoveri contingit, circulo restitui, atque hac ratione morbi recidivam præcaveri.

XX. *Referatis obstructionibus ad lac &c.*] Lac ubi cachecticus sit eger, obstructionibus laboret, ac sanguis nimis aquosus peccet, solutaque sit ejusdem compages, ferri minus solet. A stomacho enim vel congrue, ac rite solvi nequit, ac digeri, vel libere in sanguinis massam invehit, unde diuturna in ventriculo, atque intestinis mora facile acescit, ac corrumpitur, vel ubi in massam sanguinis pervenerit, solidas partes magis magisque relaxat, sanguinem humoresque inertes ad motum reddit, quo fit ut morbus augeatur, aut confirmetur. Quare salubre practicum consilium obstructiones prius remove, ut optato fine potiri valeamus. Conf. com. in aphor. 16. cap. 8.

CAPUT VIII.

De affectione Hypochondriaca.

I. **A**ffectionis Hypochondriacæ duo sunt gradus: alter convulsionem in extremitates nervorum, qui viscera in Hypochondriis sita perreptant, alter vero circa principia eorundem inductam pro causa agnoscit.

II. Illi ansam præbet chyli aciditas, viscido-acres irritantes fordes in primis viis, inque proximis visceribus hærentes propter salivæ, succi pancreatici, biliosi, & qui a ventriculi, & intestinorum glandulis extillat, solidarumque partium ad chyli elaborationem concurrentium vitia; huic vero sanguinis, ac spirituum vitiosa diathesis, ac valde sensilis nervosi generis constitutio propter vitia primarum concoctionum sanguini communicata.

III. Vitiosa sanguinis, ac spirituum diathesim succorum, & partium ad chyli elaborationem concurrentium vitium perpetuo sequitur, hinc morbus intenditur.

IV. Causæ antecedentes, & externæ sunt prava victus ratio, ciborum scilicet crudorum, acidorum, fumo induratorum, leguminum, lacticiniorum abusus, vel etiam bonorum, ac laudabilium, præsertim si dentibus non triturentur, diuturnæ quævis animi, mentisque curæ, studia intensa, hæmorrhoidum suppressio, aliaque hujusmodi.

V. Prodit se primum malum hypochondriacum ciborum fastidio, inappetentia, aucta quandoque fame, rerum insuetarum, & incongruarum appetitu, ructibus copiosis acidis, austeris, amaricantibus, flatibus, borborygmis, stomachi, & intestinorum inflationibus, tensionibus, doloribus, cardialgiis, colicis, tumoribus sub costis spuris, in sinistri hypochondrii regione conspicuis, vomendi conatibus, quos vomitus ipse viscidarum sordium non raro excipit gravioribus jejuno stomacho, & a partu, alvi duritie, interdum alvi fluxu, copiosa salivæ excretionem.

VI. Accedunt mox capitis dolores, tremores, anxia deliria, animi angore, cogitandi, reminiscendique impotentia, somni perturbati, tetra insomnia, vertigines, membrorum tremores, ac subsultus, cordis palpitationes, deliquia, dolor regionem renum quandoque occupans, ac calculum mentiens, urinæ tenuis limpidæ copiosa excretio, improvisa ejusdem suppressio, tussis sicca, pectoris angustia, spirandi difficultas, quam globi ad fauces ascendentes, & strangulationis sensus quandoque excipit, quibusdam suffumigiis mitescens, animi vero commotionibus gravioribus recrudescens.

VII. An spirituum ataxia a debiliore eorundem crasi hypochondriacæ affectionis unica, & constans causa?

VIII. Si res mihi sit cum agro laxioris habitus, temperamenti, ut ajunt, frigidi, inappetentia insigni laborante sine febre, atque hypochondriorum æstu, contentus sum salibus lixiviosis absynthii, centaur. minor. agrimon., vel tartar. folub. terra fol. tartar. tart. vitriol. a ʒ ii. ad ʒ i. ex jusculo junioris pulli propinandis ad multos dies.

IX. Si præpollentis acidi indicia se prodant (sunt autem aucta fames, ventriculi morfus, rerum infuetarum, & incongruarum appetitus, ructūs acidum spirantes) pulvere Wedellii absorbentæ, dempto eidem vitriolo, ad ʒ .s. uti expedit.

X. Alterutrum horum adhibeam, levem infusionem rhabarbari quolibet tertio, vel quarto die exhibeo in hunc fere modum paratam. ℞. Rhabarb. elect. in taleol. incis. ʒ ii. tartar. vitriolat. vel solubil. ʒ i. M. infund. per xxiv. horas super cineres calid. in aq. font. ʒ vi. Coletur postea, & leniter exprimatur liquor. Colaturæ addatur syrup. flor. persifcor. ʒ i. pro una, & sic pro aliis.

XI. Primo Vere succis optime depuratis Fumar. Sonch. Agrim. Taraxaci ad ʒ iii. ex jusculo junioris pulli uti præstat quam maxime.

XII. Hisce martialia succedant. Si acidum mucosis quiescentibus prævaleat, limatura mart. s. super lapide porphyrit. lævig. a gr. x. ad xv. ex succo concreto absynth., aut ejusdem conserva per viginti circiter dies adhibenda.

XIII. Si mucus iners prædominetur, tinctura martis aceto, aut succo alio acido extracta a ʒ .s. ad ʒ i. ex decoct. theiformi absynth. uti expedit.

XIV. Uti salium digestivorum, sic succorum, & martialium usui rhabarbari usus intermiscendus.

XV. Prævalente muco inertis, pillulæ tartaræ Bontii a ʒ i. ad ʒ .s. ante cænam visæ sunt convenire, dummodo ad immodicum hæmorrhoidum fluxum proclives non sint ægri.

XVI. Opportuno tempore ad aquas acidulas, tandem ad Lac primum asininum, mox vaccinum deveniendum.

XVII. Cibi simplices sint, ab acidis, a vino æger abstineat. A pastu tincturam absynthii ex decoct. Caffè, aut ejusdem conservam ante cibum assumat.

XVIII. Si æger ficcioris, & calidioris sit habitus cum hypochondriorum æstu, tensione, pulsus duritie, febre, solo oleo amygdalar. dulcium, & clysteribus ex aqua hordei cum saccharo contentus sum.

XIX. Primo Vere succi optime depurati Portulac. Cichor. Endiv. Fumar. vel serum lactis cum iisdem plantis destillatum visa sunt convenire.

XX. Æstuosâ tempestate ad balnea aquæ dulcis, aquas Villenses, No-cerianas, vel Acidulas deveniendum, tandem ad Lac.

XXI. In quacumque mali hypochondriaci specie motus corporis moderatus, equitatio præsertim, peregrinationes, venationes instituantur. A quibuscumque mentis laboribus a pastu præsertim abstineat æger, hilaris vivat, & si fieri potest, sola victus ratione gubernetur.

I. **A**ffectionis Hypochondriacæ duo sunt gradus: alter convulsionem in extremitates nervorum &c.] Mali hypochondriaci, aut huic persimilis meminisse videtur Hippocrates sub nomine morbi siccatorii, & ructuosi (2. de morb.) Idem postea a Diocle Carystio apud Galenum (3. de loc. affect. 7.) paulo accuratius descriptus invenitur. Viscera autem, quæ in hypochondriis sita sunt nomen eidem dederunt, quod ab hisce potissimum læsis, ac labefactatis oriri reputaretur. In proximis vero læsionis causis assignandis orta litigia. Mitto Veterum quorundam opinionem, qui eandem a jecoris intemperie calida, ventriculi vero frigida commentis sunt, atque illorum, qui Lienem tartareos, atros, melancholicos, atque atrabilarios succos generantem accusabant, ceu quæ Recentiorum Medicorum studio jamdudum explosæ, atque e scholis ejectæ fuerunt. Recentiores nonnulli Graasium, & Sylvium sequuti, progressi longius acidum pancreatis nimis austerum vitiose in intestinis cum bile effervescentem causam voluerunt. Fieri enim id minus posse, quin status, & vapores eleventur, qui cum sint valde acres, abdominis, & hypochondriorum dolores excitent. A vitio primarum viarum decursu temporis sanguini communicato ipsius sanguinis crasim vitari, hinc alia, atque alia deinceps symptomata gravissima exoriri. Cui quidem opinioni quantum ad stipulandum sit, liquet ex supra allatis de intestinorum dolore (com. in aphor. 5.) ubi succum pancreaticum cum bile effervescente nullo modo posse ostendimus. Longe maxime dissentire ab omnibus visus est Willisus affectum huncce ad motus convulsivos revocans, atque asseverans ejus causam esse inordinatum, ac confusum spirituum animalium motum circa nervorum principia existentem, propter admixtionem particularum heterogenearum, quæ particulæ heterogeneæ spiritus una secum in canales nerveos deducunt, & in viscera imi ventris, atque in universum corpus cæco impetu irruentes symptomata, quæ affectionem hypochondriacam constituunt, procreare valent. Firmis adeo, validisque rationum momentis sententiam hanc confirmavit, illustravitque, ut plerisque medicorum ad eandem cæteris omnibus anteposendam excitaverit. (V. cap. xi. de morb. convulsivis.) Et sane quin proxima, & immediata causa affectionis hypochondriacæ a convulsione repetenda sit, nemini dubitandum est. Convulsionem tamen excitari perpetuo propter vitia sanguinis, ac spirituum tantum abest, ut credam, ut in contrariam sententiam facile inclinem. Cum enim saltem inter morbi initia symptomata se prodant, quæ viscerum tantum in hypochondriis contentorum, præsertim illorum, quæ ad chylosim sunt comparata, offensas manifestant, ad credendum vehementer adducor affectionem hypochondriacam quandoque a convulsione in extremitates nervorum viscera in hypochondriis sita perrepantium inducta pendere, eamque primum affectionis hypochondriacæ gradum constituere; decursu vero a convulsione circa principia nervorum excitata, quæ alterum quasi gradum constituit. Hac de re plura infra dicemus.

II. *Illi ansam præbet chyli aciditas &c. propter salivæ, succi pancreatici &c.*] Quo modo in extremitates nervorum viscera in hypochondriis sita perrepantium convulsio excitetur facilius innotescet, si modum quo naturalis chylicatio peragitur prius exposuero. Duo autem conspirare videntur, salivæ, succi eidem analogi a glandulis ventriculi extillantibus, biliosi, pancreatici, aliorumque in intestina confluentium debita copia, vis, energia, nec non ventriculi, & ad-

iacentium partium maxime respirationi inservientium motus, elasticitas, robur. Ut appareat totum concoctionis ciborum negotium hisce duobus potissimum peragi, silentio prætereundum non est singulari providentia factum fuisse, ut alimenta (supponimus jam apta esse ad mutationem illam subeundam, quæ chylosis dicitur) quæ nutritioni Animantium inservire debent, artis primo adminiculo varie præpararentur, hinc diversa attritione, coctura, mixtura cum aliis fluidis aptiora redderentur ad eandem mutationem, quæ in humano corpore fieri debet, subeundam. Cibi vero sic mutati alias in ore mutationes subeunt, masticatione primum, qua conscinduntur, deinde morsu atteruntur, & adjuvante præcipue motu linguæ musculi in omnia volubilis, atque ad omne punctum oris applicabilis sic triturati cibi salivæ, liquidis aliis, humoribusque illuc confluentibus permiscetur, a quibus majorem attritionem, & solutionem nacti versus fauces protruduntur, oclusaque laryngis rimula, & pharynge dilatata deorsum pelluntur in œsophagum juvante motu peristaltico fibrarum miro quodam modo œsophagi tunicas investientium. A glandulis ventriculi, sive, ut aliis placet, ab arteriis, a nervis secernitur humor quidam, quem non acidum, sed leniter salum cum Boerhaavio plerique faciunt. Huic humori denuo affusi cibi, aquea ejusdem parte lævigantur, in fluorem solvuntur, salina vero penetrantur, scinduntur, usque dum reliquis ciborum, & calore loci conspirantibus nova semper saliva ex ore, œsophago, atque ex ventriculi tunica affluente perpetuo agitentur, macerentur, attenuentur, diluantur. Jam membranam ventriculi carnosam, seu musculosam fibrarum vario ordine, & quasi intricabili donari, ut quedam quasi circulares a parte superiori ad inferiora descendant, aliæ in superiori ventriculi parte inter utrumque orificium, aliæ a sinistro latere ad dexterum oblique excurrant, quedam orificia ambiant, perspicuum est. Huic vim, & robur inesse summum ad alimenta intus contenta valide premenda, terenda magis, magisque attenuanda nemo unus dubitaverit, qui certis observationibus edoctus compertum habuerit, quedam animalia masticatione carentia ventriculos habere, qui musculis firmis adeo, densisque donantur, ut aliquibus in locis plures uncias crassitudine sua exequant, ut propterea eosdem in Gallo Indico Cl. Borellus de *mot. Animal.* 2. *propof.* 191. cum potentia librarum 1350. comparaverit. Huc accedit compressio assidua, & alterni diaphragmatis musculi firmi, ac robusti, nec non musculorum omnium abdominalium ictus. Huc vibrationes violentæ Aortæ suppositæ, huc pressiones innumere tot arteriarum ventriculi, omenti, pancreatis, lienis, & aliorum viscerum. Hisce enimvero Archibaldus Pitcairius, & Dominicus Hecquetus ejusdem discipulus tantam solvendi cibos inesse efficaciam existimarunt, ut fluida humoresque in ventriculum confluentes vix in laboris partem vocaverint, qua in re tamen multis minus placere. Quid de aere dicam? Aerem in ventriculo rarefactum solvendis alimentis quammaxime tribuere liquet ex consideratione machine D. Boylei pro digestionem a Papino descripte, qua sola vi aeris rarefacti parvi liquidi. interventu ossa ipsa durissima pastæ ad instar mollescunt. Quibus omnibus materia semper evadit mollior, lævigatur, in fluorem solvitur, cinericium colorem induit, & per pylorum in intestina protruditur, donec tenaciora a priore opera residua continuatis diu, agentibusque iisdem causis, tenuiorem semper sui partem dimittant, & durissima tandem exsucca omnino reddita forma adhuc fere pristina coherente fere integra expellantur. Accurrens bilis, & succus pancreaticus in duodenum chylosæ massæ admiscetur, & aquea oleosis immiscendo, penetrando, scindendo, ulterius diluendo, fluidiorem, mobiliorem, lævem reddendo partium facultatarum separationem promovent, ut purus chylus per lactea in massam sanguinis propellatur. Quæ fere Boerhaavii,

Cy-

Cyrilli, aliorumque sententia fuit, quam saniores Medici, Chymicorum opinione relicta, utcumque Vieuffenius, Astrucius, Andryus, Mangetus, Vallisnerius, aliique strenue illam defendant, sunt amplexati. Et sane qui sibi libentissime blandiri velit, vix in eandem ire poterit, si illud vel leviter tantum mente volutaverit, succum illum acidum, quem fecerni putant in corporibus animalium analogum liquoribus acidis, a quibus corpora durissima facillime dissolvuntur, qui succus aculeis ciborum meatus, ac poros penetrando, scindendoque ciborum coctionem perficiat, multis quidem corporibus dissolvendis parem esse, non omnibus, & singulis. Videmus enim acida sanguinem, lac, aliosque cibos coagulare. Deinceps si succus ille acidus alimenta intus contenta penetrando, scindendo dissolvit, quid est cur ventriculi fibræ exquisito sensu præditæ nullam offensam patiantur, & in omni chylosi stomachi subversiones, doloresque non subsequantur? Rationem experientia confirmat. Ventriculi enim Animalium ab aliis Animalibus ingesti egregie concoquuntur, & digeruntur. Quænam autem ratio, propter quam liquores illi acidi in membranofas partes extrinsecus advenientes agere debeant nullam ventriculi fibræ noxam inferentes? Argumentum, quod nescio an cæteris omnibus anteponam paucis habeto. Volunt Chymici in ventriculo adesse succum acidum volatilem, alchalicum vero ab alimentis assumptis intus ferri; cum vero acida volatilia cum volatilibus alchalicis permixta fermentationem ineant, ut ex chymicis observationibus constat, colligunt acidum ventriculi in alchalicum agere. Verum si quid sentio, difficultatem offendunt, quam declinare si velint, non facile possint.

Videmus enim alimenta, in quibus acidum abundat, egregie concoqui, optime dissolvi. Ab acido ne dissolvuntur? Nemo illorum id facile concesserit. Acidum enim, si eosdem audimus, in alchalicum, non in acidum agit. Quæ sane omnia effecerunt, ut chymicorum de ciborum coctione doctrina tamquam commentitia a plerisque damnata sit, atque omnino rejecta. Archibaldi Pitcairii, & Dominici Hecqueti de ciborum tritu sententiam mancam esse ex supra allatis etiam me tacente facile intelligunt. Cum igitur & salivæ, & succi pancreatici, & biliosi, & qui a glandulis ventriculi, & intestinorum exillat debita copia, vis, energia, solidarumque partium debitus tonus ad chyli elaborationem, perfectionemque necessario concurrant, fit ut quotiescumque illorum defectus adsit, vel inertia, istarum vero atoniâ peccet, alimenta quantum opus est non terantur, eorum sulphur ramosum soluto sale non dissolvatur, & chylus acidus, & crudus conficiatur, qui nervearum fibrillarum, quibus totus ventriculi, & intestinorum canalis contextus est, convulsioni, spasmo, atque malo hypochondriaco ansam præbet. Præcipuam causam, & efficientem acidi esse salem, qui terrestribus, sulphureisque partibus magna ex parte secretus valde acutus est, & sal primigenius a chymicis vocatur, experientia demonstratum est. Liquor enim acidus ex vegetabilibus non fermentatis per distillationem educitur non ob aliam causam, nisi quod sal eorum primigenius magna ex parte a terrestribus partibus, & a sulphure per distillationem secernitur; terrestres enim partes cum gravissimæ sint, nunquam attolluntur in alembico, sulphur vero cum ramosum, & valde implexum sit corpus, difficile a mixtorum vinculo expeditur. Quo patet alimenta male trita soluto sale, non sulphure, chylum acidum præbere.

Huic vero sanguinis, ac spirituum vitiosa diathesis &c. propter vitia primarum concoctionum &c. Jam vero ubi chylus male elaboratus, crudus, viscidusque, atque abhinc prodeuntes viscido-acres irritantes fordes per venas lacteas in sanguinem propellantur, eundem pariter vitari debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Nimirum acidum non generant qui-

quidem vasa (quo loco quæstio occurrit inter chymicos, & mechanicos longe gravissima) sed a stomacho generatum, aut ab acido factas concreciones conservant, præsertim si & ipsa atonia laborent, quo fit ut sanguis segniter moveatur, concrecionesque ab acido factæ difficulter solvantur; hinc dissolutio illius nexus, ac vinculi, quo pro optima valetudine constituenda alligari mutuo, & firmiter conjungi debent varia illa genera partium, quibus cum fluida nostri corporis, tum solida componuntur; hinc oleosarum, ac balsamicarum depressio, acidarum exaltatio, solidarum vero ea constitutio, qua liquidorum per easdem excurrentium impressiones vel levissimas quasque recipere valeant; hinc totius nervosi generis convulsivæ contractiones, hinc malum hypochondriacum ex totius corporis intemperie. Quo magis patet unam esse affectionem hypochondriacæ causam, locum tamen primario affectum differentiam facere. Quod & de plerisque aliis morbis dicendum, ut Hippocrates *lib. de flatib.* testatus est, inquit: *Morborum omnium unus, & idem modus est; locus vero ipse eorum differentiam facit; quare videntur quidem morbi inter se nihil simile habere, propter diversitatem scilicet locorum, cum sit tamen una morborum omnium & species, & causa quoque eadem.*

III. *Vitiatam sanguinis, ac spirituum diathesim, succorum, & partium &c.* Quoniam sanguis proxima est liquorum omnium materia, spiritus vero per nervos ad organa eorundem secretionibus dicata transmittuntur, cum a naturali crassi, & temperie recefferint, succos pariter ad chyli elaborationem concurrentes, salivam scilicet, succum pancreaticum, biliosum, & qui a glandulis extillat, a naturali constitutione aberrare debere, pravos, vitiososque separari, solidas vero partes prædicto muneri obeundo dicatas debito, æquabili, & ordinato spirituum influxu destitutas atonia corripere, inæqualiter tendi, aut alia ratione affici, qua optima alimentorum solutio, maceratio, perfecta chyli elaboratio pervertatur, unde chyli ipsius, & sanguinis, & spirituum vitia augeri, & morbus intendi debet, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

IV. *Causa antecedentes, & externa sunt prava victus ratio, ciborum scilicet crudorum &c.* Quæcumque vel solidarum partium tonum, vel succorum ad chyli elaborationem concurrentium crassim vitare valent, atque hinc insigne chylicationis opus evertere, ea affectioni hypochondriacæ producendæ opportunissima existunt. Huc spectat ciborum crudorum, acidorum, fumo induratum, & similia abusus, qui solutioni majorem in modum resistentes, membranarum ventriculi tonum labefactare valent, succorum vero vim infringere, atque ineptos suis muneribus humores constituere, unde chylosim facile depravari contingit, viscido-acres irritantes fordes generari, quæ extremitates nervorum viscerum in hypochondriis contentorum irritando innumeras fere læsiones pariunt. Quo loco minus mirari subit Blanchardum *p. 2. prax. cap. 6.* affectionem hypochondriacam morbum Frisii familiarem pronuntiasse, quod pisces, lacticiis, & acetariis abutuntur. Quidni liceat conjectare longe graviolem, frequentiolemque esse morbum, quam antea unquam fuerit, ut liquet ex Veterum Scriptorum monumentis, præsertim Dioclis Carystii *loc. cit.*, ac vix illos hodie reperiri homines, qui eodem se immunes esse gloriari possint ob id potissimum, quod voluptatem in vitium gulæ vertunt? Quem pessimum morem altiori voce damnavit, & e medio quantum illi fas fuit tollere conatus est Cl. Tozzi in praxi, quo loco: *Idque fortasse, inquit, ab intemperantia in victus ratione a tot, tantisque gula libidinis, itemque ex acidis, gelidissimisque potionibus iteratis, atque præpostere, importuneque sumptis jejuno stomacho, a pastu, astate, hyeme, etiam si nulla sitis urgeat, aliaque necessitas cogat citra quascunque corporis exercitationes.*

Vel

Vel etiam bonorum, ac laudabilium, præsertim si dentibus non triturentur &c. Cibi quicumque sint, si nimia quantitate ingerantur, stomachum nimis gravant, atque molestiæ eidem sunt, unde nausæ, irriti vomendi conatus, aliaque ejusmodi subsecuntur. Quod quidem duplici ratione contingit, vel quod corrumpuntur, & stimuli vim acquirunt, vel quod inconcocta remanent, & moleste pariter ventriculum afficiunt. Utrumque, aut alterutrum contingat, manifestum est cum solidas partes, tum fluidas ad chyli elaborationem concurrentes facile vitari, chylicationis opus everti, fordes acres, vellicantesque generari, quæ extremitates nervorum vellicando hypochondriaca pathemata progignere valent. Quid si dentibus non triturentur alimenta? Primam digestionem fieri in ore vel lippis, ac tonsoribus notum est. Hinc peti potest ratio, propter quam senes edentuli, quibus alimenta non satis ore triturantur, difficiliorem habeant concoctionem, atque affectioni hypochondriacæ sint plurimum obnoxii.

Diuturna quævis animi, mentisque cura. Nihil frequentius medentibus occurrit, quam graviore stomachi, & intestinorum subversiones a diuturnis assiduisque animi curis. Spiritus animales in cerebro detenti minore vi, ac copia per nervos ad partes transmittuntur, unde solidarum partium, fluidarumque ad chyli elaborationem concurrentium texturam eo redigi contingit, ut impar omnino sit ad optimam ciborum concoctionem, ac laudabilem chylosim perficiendam, illarum quidem propter defectum pristini elaterii, istarum vero ob visciditatem, inertiam. Cum enim viscera fere omnia in imo ventre sita, vel insigni glandularum aggregatu componantur, cujusmodi sunt Hepar, Pancreas, ac Mesenterium, vel tunica, in quibus pariter glandulæ copiosissimæ inseruntur, uti sunt ventriculus, intestina, quæ glandulæ juxta diversam structuram, situm, magnitudinem, motum tum naturalem, tum extrinsecus advenientem, a pressione scilicet externarum partium, musculorum, & adjacentium viscerum diversos succos, humoresque ad chyli elaborationem concurrentes separant, fit ut debilius sese contrahentibus fibris, quibus eadem viscera contexta sunt, liquorum, seu fermentorum eorundem secretiones non solum imminuantur, sed ejusdem activitatis non sint, unde chylum male elaborari contingit, nec ab excrementitiis fordibus optime depurari, acres, vellicantesque fordes in primis vis colligi, atque hinc prodeuntes nervorum fibrarum spasmos, atque hypochondriaca pathemata excitari. Apte cadit in hunc locum, quod tradidit Baglivus, dum ait: *Qui laborant animi pathemate, potissimum corripuntur morbis ventriculi, ut inter ceteros observavi in maribus, qui conquerruntur primo de languore ventriculi, mox inappetentia, oris amaritie, siti circa horas matutinas, cruditate, flatibus, & tensionibus hypochondriorum.* Cæteras affectiones, quæ ex assiduis animi, mentisque curis exoriuntur, descriptas videtis in Fernelio, Salomon. *proverb. 17. & c. 15.*

Studia intensa. Ea est inter viscera imi ventris, ventriculum præsertim, intestinorumque canalem, & Cerebrum connexio, ut una parte affecta altera quoque afficiatur, atque omnes simul, & perpetuo malorum, bonorumque participes sint, ut docet Hippocrates: *Stomachi subversio cerebri consumptio.* Quæ res Helmontium ad credendum vehementer adduxit sentientem animam non in cerebro, sed in ventriculo, præcipue superiore ejusdem officio, quod innumeris nervorum propaginibus donatur, collocandam esse. Id quod contingit non tantum ob mirabilem nervorum consensum, sed etiam propter insigne digestionis ciborum negotium, cui sane cerebrum ipsum spiritus per nervos ad ventriculum, & huic inhærentes partes, ac viscera transmittens inservire certo certius habendum. Hinc sapienter admodum, prudenterque Cornelius Celsus loquens de iis, quibus caput debile, atque infirmum est, parum alimenti, idque facilis conco-

Tom. III.

N

ctio.

Etionis exhibendum esse præcepit, atque omnem quemcumque vel levissimum etiam imaginandi mentis laborem prohibendum. Tenuissima enim nervea filamenta, quibus cerebrum contextum est, tensa esse non possunt, quin uberiori spirituum influxu vigorentur, quod sine aliarum partium nervosarum, maxime chylicationi inservientium laxitate insigni fieri non posse adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere putem. Quid quod anxia, ac morosa studia spiritus ipsos consumant? Vid. Vossius *idololatria Gentilium*, & Wewelius *tract. de studiorum intemperie*. Quo loco minus mirari subit Ciceronem summa fuisse corporis gracilitate, & infirmitate ob assiduas meditationes, & lucubrationes, quas in vita tantopere amavit, ut liquet ex ipsius operibus, in quibus eorumdem sæpissime mentionem facit; & Baronium, ut refert Janus Nicius Erythræus *Pinacoth.* ob assiduum studiorum laborem tabe pressum obiisse, qua cibos omnes utcumque nitidos, delicatos, & suavesque ita fastidiebat, ut quotiescumque ad prandium, vel cœnam vocaretur, tamquam ad supplicium se rapi diceret. Si addas litteratos homines curvo, inflexoque corpore cartis quasi incumbentes abdominis contenta multum sibi comprimere, ut egregie notat Ramazzinus *de morb. artific. cap. de litteratorum morbis*, ac desidem, & sedentariam vitam agere, quo nihil potentius ad virium robur infirmandum, habes, quo ad credendum vehementer adduci possis, a studiis intensis ventriculi, & viscerum chylicationi inservientium tonum labefactari, atque hinc malum hypochondriacum exoriri.

Hæmorrhoidum suppressio.] Inter multos gravesque morbos, qui ex suppressis hæmorrhoidibus ortum traducunt, frequentissime occurrunt affectiones hypochondriacæ, quæ res ansam plerisque dedit ad credendum insignem illum vasorum numerum a natura ita esse comparatum, ut materiæ unius alicujus, quæ sanguinem, ac cæteros humores inficere, atque inquinare posset, excretio haberetur. Et sane tot arteriolæ, ac venulæ mirum in modum circumvolutæ, in varios flexus actæ glandulam quasi alteram constituere videntur, cujus ope una cum sanguine sæculentæ materiæ secretio peragatur. Hinc nil mirum videri debet Cl. Fernelium affirmasse in aliquibus non raro e vasis hæmorrhoidalibus exerni materiem quandam aqueam, viscidam, ab imperitis purulentam falso habitam, cum nihil sit aliud, quam sæculenta, atque impura materia, cujus excretionem tota sanguinis massa depuratur, unde innumeri fere morbi præcaventur. Si forte contingant, ut in sanguine eadem retineatur, ejusdem crasim, ac naturalem temperiem everti eo prorfus modo existimant, quo vinum perfectissimum quorundam corporum admixtione in acetum mutatur. Hinc acribus, vellicantibusque sordibus in cerebro congestis, atque in tenuissima nervea filamenta se se insinuantibus, altiusque penetrantibus convulsiones, affectionem hypochondriacam excitari. Quæ fere illorum sententia est, qui affectionem hypochondriacam a convulsione in principia nervorum inducta ex totius corporis intemperie repetendam esse pugnacissime sustinent. Quæ tamen minus probatur, commendaturque iis, qui hæmorrhoidalem fluxum aliunde, quam ab hoc fonte altius, ac ubtilius commenti sunt. Non enim sanguinem sæculentum, aut materiem aliquam corruptam per hæmorrhoidaliam vasa ejici existimant, sed bonum, ac laudabilem, cum videlicet copia peccans, vel crassum, vel viscidum, ac lentum non ea celeritate, qua per arterias advehitur, ab hæmorrhoidalibus revehitur; (quod quidem facile contingit ob meseraicarum venarum compressionem, debilitatem, tortuosum incessum, peculiarem venarum hæmorrhoidalium constitutionem, aliasque id genus alibi recensitas causas) unde in iisdem subsistens eadem majorem in modum distendit, dirumpit, vel acrimoniam nactus diuturna mora exedit, corroditque. Non alia porro meliori ratione affectiones hypochondriacæ expli-

explicari posse videntur a suppressis hæmorrhoidibus, quam quod sanguinis circulatio cum per hæmorrhoidaliam vasa, tum meseraica, venam portæ, & reliqua viscerum imi ventris perturbatur, stagnationes, infarctus, obstructionesque subsequuntur, unde succi biliiosi in hepate, pancreatici in pancreate, salivalis in glandulis ventriculi, & intestinorum secretio inhibetur, vel plurimum saltem languescit, chylosis propterea pervertitur, acres vellicantisque sordes in primis vis colliguntur, quæ hypochondriaca pathemata excitare valent. Quamquam vero non hisce finibus tantum coerceri affectionem hypochondriacam facile concesserim, sed ex visceribus in hypochondriis sitis vitium postea sanguini communicari, ejusdem, & spirituum crasim vitari, atque alterari ea ratione, qua opus est ad universtium nervorum genus mire percellendum. Quem statum alterum affectionis hypochondriacæ gradum appellare cur dubitemus?

V. *Prodit se primum malum hypochondriacum per ciborum fastidium.*] Rem ita se habere clarius apparebit, si singula symptomata, quæ inter initia primum, & in primo affectionis hypochondriacæ gradu, mox illa, quæ decursu temporis, & in altero gradu observari solent, juxta allatam hypothesim explicemus commodissime. Manifestum est omnium Medicorum consensu, præcipuam famis sedem, & fundamentum stomachum esse: Imminuta igitur eadem erit, id vel vitio membranarum ventriculi contingat, quæ propter atoniam impares sunt ad tristem illam sensationem, quæ ad famem naturalem facit, percipiendam, vel succorum gastrorum, qui propter defectum, vel inertiam ad eandem vellicantibus inepti existunt.

Aucta quandoque fame.] Depravata chylosi fieri minus potest, quin cruditates generentur, quæ diuturna in ventriculo mora facta eam acrimoniam nanciscantur, qua membranæ ventriculi irritentur, vellicanturque, unde ad appetendum cibum Animal excitetur. Auctæ hujusce vellicationis causam ab acerrimo acido plerique repetendam esse contendunt. Verum ad levem succorum gastrorum alterationem, mutationemve augeri posse famem facit potissimum exquisitus ventriculi sensus, unde levem quamcumque impressionem recipiendo opportunus existit.

Rerum insuetarum, & incongruarum appetitum.] Viri nisi hypochondriaci sint, nunquam depravato illo appetitu, quo absurdas res, & a natura alienas, cujusmodi sunt gyptium, vitrum, calx, stercus, & alia id genus avidissime, & cum voluptate ingerunt, corripuntur. Pica audit morbus iste. Tanta autem est rerum, quas appetunt, aviditas, ut nisi illis frui possint, languescant, & animo interdum delinquant. Mirum autem ingesta, licet omnino absurda, ne vel minimum quidem incommodi afferre. Quæ res ansam dedit nonnullis ad credendum, a cerebro potissimum causam depravati hujusce appetitus repetendam esse. Cum enim viderint quantus esset in cibos vel absurdos assumendos impetus, phantasiam corruptam, & depravatam esse putarunt, seu certas quasdam motiones in cerebrum, & appensos nervos induci, quæ certas rerum imaginationes in animum inducant, unde animal ad easdem assumendas determinetur. Recte hi quidem. Pro varietate enim harum motionum varius, ac diversus oritur rerum appetitus. Verum adversus hos pugnant alii, ac depravatum ventriculi fermentum depravati appetitus causam statuendum esse pugnacissime sustinent, citra quod mira illa phænomena, quæ passim in Pica laborantibus observantur, explicari nulla ratione posse. Celebris est historia apud Sennertum de muliere quadam cretam, & molares lapides contritos ad librarum pondus deglutiente, ne vel minimæ quidem læsionis notis apparentibus. Qui autem fieri potest, ut membranæ ventriculi cretas, & lapides diu sine noxa ferre possint, nisi depravatum sit ventriculi fermentum ea ratione, qua opus est ad res adeo pravas

edemandas, ut qualitatibus suis non noceant? Nomine fermenti jam salivæ, succi a glandulis œsophagi, & ventriculi extillantantis affluxum illi intelligunt, quod figuram immutare, vel texturam dissolvere, vimque eorum corporum infringere valeat, quæ cæteroquin exquisitissimas ventriculi fibras scinderent, dilacerarent, aut simili modo molestissime afficerent. His ducti rationibus depravatum ventriculi fermentum depravati appetitus causam constituunt. Quid ipse in re ardua, ac perdifficili sentiam paucis habeto. Non solum ventriculi fermentum, sed & phantasia, & organa gustui, & odoratui dicata male affecta depravati appetitus causa proxima sunt, ita tamen ut stomachus primum, deinde medullares cerebri fibræ, postremo narium, & linguæ papillæ afficiantur. Ad hujusce rei statum melius intelligendum sciendum est, ab externis objectis sensibilibus aliquam in nervorum extremitates sensorium constituentium mutationem induci, quæ mutatio nihil aliud esse videtur, quam motio quædam, quæ ad cerebrum usque, & medullares ipsius fibras per continuatos nervos delata, peculiarem illis tremorem communicat respondentem objecto, & modo, quo exteriori organo applicatur; pro varia autem motione varias ideas, & perceptiones in animum suscitari. Quibus sic constitutis licet colligere a depravato ventriculi fermento motiones quasdam in ipsius membranas, & nervos excitari; quæ cum ad cerebrum usque perveniant, certas ciborum imaginationes in animum inducant, unde animal ad appetendum excitetur. Quoniam vero cibi absurdi sunt, & a natura alieni, necesse est, ut eæ motiones in ventriculum primum, mox in medullares cerebri fibræ inductæ organis gustus, & odoratus communicentur, & cum papillæ linguæ, tum membranæ pituitariæ talem tonum, & tensionem habeant, ut motus qui inducitur a rebus absurdis sit illis consentaneus, ideoque jucundus, & suavis; e contra qui a rebus suavisibus sit, dissentaneus sit, asper, & a sensibus alienus. Hinc nil mirum videri debet, si tam avide cibos appetant quosdam, quosdam vero fastidiant, ab illis voluptate afficiantur, ab aliis lædantur.

Ructibus copiosis, acidis, austeris &c.] Ructus duplici modo fieri plerique opinati sunt, cum videlicet alimenta putrescunt, & nidorem contrahunt, & odorem fetidum, qualis ovorum corruptorum, vel sapore amaro inficiuntur, qualis est axungie rancidæ, olei amygdalar. dulcium, & nucum, deinde cum tota ciborum massa acidum saporem contrahit, nec rite fermentata volatilizatur. Hanc acidam, nidorosam illam appellant. Nidorosam quidem a nimia sulphurearum, & oleosarum particularum, quibus scatent alimenta, solutione, & exaltatione repetunt, hanc autem exsolutionem a bile acriori, ac nimis volatili ad ventriculum delata fieri arbitrantur. Acidæ cruditatis causam acidum digestivum totam chyli massam inficiens accusant. Verum cum coctio ciborum, ut supra ostendimus, non ab acido, vel quocumque alio humore tantum dependeat, corrumpere hanc opinionem perpicuum est. Satis porro superque esse duxerim, ut naturali eversa chylosi, diutius quam par est in ventriculo detineantur cibi, ac corrumpantur; corrupti enim, & putrescentes ructus acidos, acoem, vel quid simile spirantes progignere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Flatibus, borborygmis, stomachi, & intestinorum inflationibus, tensionibus &c.] Corrupti sic, ac putrescentes cibi succos reliquos in ventriculo, inque proximis visceribus inhaerentes inquinant, qui propterea nerveas fibrillas mordent, irritant, in spasmos agunt, canalem intestinorum præsertim in flexuris coarctant, ita ut ne aer quidem libere fluere possit, imo coercitus idem quaquaversum sese expandens, atque exitum quærens strepitus, ac sonitus adeo insignes in abdomine excitet, ut Æolus in Neptunum sævire videatur. Cum vero exire, & flue-

fluere libere nequeat aer calore loci, & adiacentium viscerum sic rarefit, expanditur, ut membranas majorem in modum distendat, in tumorem elevet, ac nerveas fibras molestissime afficiat, unde abdominis tensiones, inflationes, dolores, aliaque ejusmodi gravissima symptomata subsequuntur.

Colicis tumoribus sub costis spuriis in sinistro hypochondrii regione &c.] Colon ob insignes flexuras, quas in utroque hypochondrio sub costis spuriis format, aere exitum nitente, vel mucilagibus viscido-acribus infarcitur, distenditur, in tumorem elevatur. En tumores sub costis spuriis in sinistro hypochondrio conspicuos, doloresque ægros dire exercentes, quos multi minus docti affecto lieni tribuere non dubitarunt.

Vomendi conatibus, quos vomitus ipse viscidarum sordium.] Si acres, vellicantesque sordes in primis viis stabulantes nerveam ventriculi, & intestinorum tunicam proritent, atque in spasmos agant, inverti facile eorundem motum contingit, hinc vomendi conatus, ac vomitum ipsum supervenire. Quod adnotavit Arabum Medicorum facile princeps Avicennas, quilib. 3. sen. 3. tract. 2. c. 1. hujusce morbi effectus describens, quosdam esse, ait, quibus accedit dolor in fine spatii comprehensionis cibi in stomacho, & horum quibusdam dolorem non sedari donec evomuerint.

Graviores jejuno stomacho, & a pastu.] Dum stomachus cibus vacuus est, acres, vellicanteseque sordes in ipsius membranas tantum, ac parietes vim exerunt, hinc aucto solidarum partium spasio augeri morbum necesse est. Ingestis cibis, digestionem eorundem incipiente, turbas facile excitari perpicuum est, laxatas membranas moleste affici, atque omnia symptomata a pastu exacerbari. Quod præ cæteris indicasse videtur Hippocrates, quo loco hypochondriam (venit eidem morbi nigri nomine) describens de morb. lib. 2. sect. 5. in fine: *Fauces, inquit, & os ex vomitu incenduntur, dentes obstupefcunt, & quod vomitione rejectum est terram attollit, cumque vomuerit, paulo melius habere videtur, neque sine cibo esse, neque copiosorem cibum ingestum ferre.*

Alvi duritie, interdum alvi fluxu, copiosa salivæ excretionem.] Nullum fere symptoma, quod affectioni hypochondriacæ magis commune sit, quam alvi durities. Quæ quidem duplici modo contingere potest. Vel enim pendet a viscidis, crassis, lentisque humoribus, ac mucilagineis sordibus intestinorum tonum enervantibus, atque eorundem canalem obstructantibus, vel a tali spasmodica contractione, ut inepta sint ad fæces motu suo blando vermulari expellendas. Si nerveæ fibræ vellicentur, proritentur, aut alia simili ratione afficiantur, quæ est opus ad copiosorem bilis, succi pancreatici, & qui a glandulis pejeranis extillat effusionem, alvi fluxum supervenire debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla: sordes porro istæ in primis viis, inque proximis visceribus inhaerentes Mesenterii, Hepatis, Lienis, Pancreatis obstructionem gignunt, qua lymphæ secretio in iis locis impeditur, quapropter per vasa in os derivatur, os, & fauces inundantur, unde copiosa salivæ excretio.

VI. *Accedunt mox capitis dolores, tremores &c.*] Ubi morbus altas in hypochondriis radices egerit, ac vitia in iisdem genita sanguini communicentur, spiritusque animales incongruarum particularum admixtione coinquantur, manifestum est nervea filamenta cerebrum, ejusque membranas, & appensos nervos constituenta in vehementiores, & non ordinatas contractiones agi, varie inordinateque cuti, unde dolores capitis, tremores, aliaque fere innumeræ phantasie, motuum, & sensuum læsiones.

Dolor regionem renum quandoque occupans &c. vini tenuis &c.] Nonnisi ab inordinato, perturbatoque spirituum animalium motu, ac vehementi nervosi generis convulsione oritur dolor ille renum regionem occupans, ac nephritidem men-

mentiens, cujus quidem spasmi indicio est urinæ tenuis, ac limpidæ copiosa excretio. *Inter omnia vero*, inquit Sydenhamus, *quæ in hoc morbo comparent phaenomena illud maxime proprium, atque adeo fere inseparabile, quod scilicet agræ (nempe hysterice mulieres) urinam subinde reddant plane limpidam, & instar aquæ e rupibus scaturientis, idque satis copiose.* Dum enim universon fere nervorum genus diris convulsionibus premitur, tubulorum renalium diameter ita angustatur, ut seroso tantum, & aqueo latici aditus præbeatur. En tenuitatem. Comprimuntur porro cum a cæteris adjacentibus partibus convulsis jam, tum a suis membranæ Renes; hinc totum in ipsis contentum serum exprimitur; præterea sic angustantur vasa omnia, ut quæ rubicundæ sanguinis parti vehendæ apta erant, lymphaticæ solum ferendæ paria evadant, hinc & secundi generis vascula fiant, & tertii, & sic porro, ita ut mire multiplicentur vasa serum urinarium deferentia. Hisce multiplicatis, atque angustioribus redditus fit, ut major sit celeritas fluidi permeantis, ideoque major ejusdem copia separetur, unde copia urinarum emergit. Si tanta sit convulsio, ut tubuli renales, ureteres, & orificia vesicæ occludantur, supprimi urinam debere adeo manifestum est, ut nihil sit manifestius.

Tussis sicca, pectoris angustia, spirandi difficultas, quam globi ad fauces ascendentes &c.] Spiritibus animalibus cæco impetu hac illac in diaphragma, pulmones, tracheam, cæterasque partes respirationi intervenientibus, & tussis sicca, & pectoris angustia, spirandique difficultas, quam globi ad fauces ascendentes, & strangulationis sensus excipit, exoriuntur. Sensum globi ascendentes nonnulli repetunt ab aere coercito inter tunicas aliqua in parte spasmo contractas, qui cum vim elateris majorem exercent, quo magis angusto spatio coercetur, sensum illum globi ascendentes efficiat. Verum gratis id assumi videtur, cum sola partium convulsarum contorsio, & inversus veluti quidam motus a partibus inferioribus ad superiores eidem producendo opportunissimus existat.

Suffumigiis mitescens.] Qua ratione suffumigia in convulsivis morbis operentur quæstio est. Qui actiones fere omnes nostri corporis a fluidis partibus repetunt, existimant a corporibus, quæ comburuntur, exhalari tenuissimas quasdam, & subtilissimas particulas, quæ naribus exceptæ, in nervos membranam pituitariam constituentes se insinuando spiritibus animalibus immiscentur, eosdem alterant, & in ordinem redigunt; unde partes, quæ a perturbato, & irregulari spiritu motu convulsæ sunt, relaxari contingit, & a nimia nervorum filamentorum distractione, atque dolore liberari. Alii e contra in ea sunt opinione, ut credant suffumigia, quæ fiunt ex combustis graveolentibus corporibus, tenuissimas, ac subtilissimas emittere particulas ad membranam pituitariam, nerveas ejusdem fibras irritare, vellicare, unde spiritus ad eam partem avocantur priorem illam relinquentes, in quam inconcinno, atque irregulari motu irruerant: ex quo fit ut affecta pars relaxetur, ac convulsio sedetur. Rem exemplo vulgatissimo illustrant. Dolor enim vehemens aliquam nervosam partem afficiens, ligatura valida in opposita facta, qua spiritus ad eandem avocantur, priorem viam relinquentes, egregie sedatur. Cum nihil in hac affirmetur, quod extra omnem dubitationis aleam positum non sit, in illa e contra suppositionibus opus sit non paucis, nimia scilicet illa corpuscula in nervos per minutissimos poros se insinuare, deinde spiritibus immisceri, tandem ipsos in sua crassi alterari, quæ omnia momento fere temporis peragi haud posse videntur, illam, si quid sentio, huic anteponendam traderem. Quanta sit vis odororum ad fibras nostri corporis percurrendas liquet ex Ammano in Paranesi critica casu 59. qui a sola candelæ sebaceæ extinctione, abortum, uteri suffocationem, epilepsiam

&

& mortem ipsam annotavit; ex Foresto, *qui lib. 28. obs. 30.* ex factore lucernæ extinctæ hysterica pathemata, ac factum extinctum observavit; Olao Borrichio in *Act. Hafnien. Vol. 5. hist. 86.* qui memorat mulierem quamdam in formandis candelis occupatam respiratione difficili, gravi cephalalgia vertigine, & oculorum rubore correptam fuisse; Amato Lusitano *prax. adm. lib. 3. obs. 99.* qui Pistorem quemdam suffimentis, quæ ad excipiendum Portugalliæ Regem fiebant, in terram quasi Apoplecticum concidisse tradit; ut mittam insigne exemplum violentissimæ purgationis per superiora, & inferiora, quod extat in *Hist. Ac. Par.* solo odore rosarum pallidarum, quod & a Peclino confirmatum legimus *exercit. de purgant. cap. 1. & 5.* & a Bartholino *histor. Anatom. & Med. cent. 5. obs. 64.*, atque ea quæ de mirandis odororum viribus legi possunt in Roberto Boyle *de mira efflu. subtilit. cap. 4. de insigni eorumdem efficac. c. 6.*

Animi vero commotionibus &c.] Nihil est, quod spirituum motum magis perturbare valeat, atque in vehementes, ac non ordinatas contractiones agere nervorum genus, quam animi commotiones, multo magis si spiritus, & nervi ad easdem suscipiendas jam sint dispositi, quemadmodum in hypochondriacis, & hysteris contingit. Quid non præstat improvisum gaudium, præsertim languidis, & imbecillibus? Polycratam feminam a Naxo insula ex repentino gaudio animam expirasse testatus est Aristoteles. Chilonem Lacedæmon. philosophum eximium, dum victorem in Olympia filium conspexit, repente mortuum fuisse refert Plinius *lib. 8. c. 53. histor. natur.* Plura exempla vid. apud Gellium *Noct. Artic. l. 3. c. 15. P. Lotich. l. 3. c. 4.* De iræ, terroris efficacia vid. *com. in aph. 3. cap. 8. lib. 1. & com. in aph. 6. cap. 1. lib. 3.*

VII. *An spirituum ataxia a debiliore eorumdem crassi &c.*] Thomas Sydenhamus (*dis. epist. de malo hypochondr. &c.*) morbum huncce, quem ad convulsivos morbos refert, a spiritu *ἀταξία*, quæ græca vox latinis audit confusio, ordinis desertio, ab *α*, & *τάξις*, quod a *τάττω* ordine, tanquam a proxima causa repetendum esse putat: in motus autem inordinatos, & perturbatos adigi spiritus propter debiliorem eorumdem crassim, ita ut facile dissipentur, & a levi etiam causa commoveantur. Firmis validisque rationum momentis opinionem hanc suam confirmat. Et primo observatione, Mulieres scilicet præ maribus hoc affectu laborare; Mulieres siquidem præ viris debiliorem, & rariorem spirituum texturam, sive crassim, atque universon nervorum genus maxime sensibile obtinent, & molliorem totius corporis habitum; litteratos homines, & acri ingenio præditos facilius præ aliis eodem corripit, quia rariori, tenuiori, & facile dissipabili donantur textura. Quid quod causæ eadem externæ inopiam hancce, ac debilem spirituum texturam evincunt? Horum in sensu numerantur ira, terror, timor, mæstitia, aliaque animi pathemata, odores nimis fortes, & acuti, quibus spiritus animales nimis rari, ac debiles in turbas aguntur, ac varia symptomata, quæ in hypochondriacis, & hysteris observantur, progignunt. Animadversionem præ cæteris meretur vomitus materiæ flavæ, viridis (a corruptione insigni succorum in primis viis stabulantium ortum dices) qui non aliunde quam a perturbato spirituum animalium, atque inverso peristaltico ventriculi, & intestinorum motu, quo & succus pancreaticus, & biliosus, & qui a glandulosis folliculis ventriculi, & intestinorum extillat, & reliquæ ciborum ejiciuntur. Rem ita esse evincit luculentissime observatio. Plerique enim cæteroquin optime valentes, qui itinera per mare instituant, vix ac navim conscenderunt, toto corpore perturbantur; virium languore, vertigine, nausea, stomachi dolore corripuntur, evomunt, animo delinquant. Vomitus autem (mirum dictu!) insignem quantitatem humorum flavescensium, viridium, quique corruptæ bilis speciem præferunt, ejiciunt. Et tamen inordi-

na-

nata, insolita quædam undulatio spiritibus per irregulares navis motus communicata, quo univèrsam fere nervorum genus convellitur, accusanda. Qua de re legi meretur Cl. Giminiani Montanari epistola, in qua problema resolvit: *Perchè li forastieri, che capitano in Venezia, si stanchino nell' andare in Gondola*. Veruntamen licet justis laudibus æquare non valeam, quæ singulari plane perspicuitate tradit Sydenhamus de spirituum animalium ataxia propter debiliorem eorumdem texturam, parcat tamen si in suam non eo sententiam cum docet unicam hanc, constantemque esse proximam morbi causam. Possunt quidem spiritus in feminis, & litteratis hominibus, eo quod pauci, debilioris, ac rarioris texturæ sunt, in inordinatos, irregulares motus, minime tamen in effrænes, violentasque abire turbas, quæ ad atrocissimos dolores, ad immanes convulsiones, membrorum contractiones, rigiditates excitandas valeant. Spirituum animalium soliditate potius, firmitudine, acrimonia insigni, solidarumque partium, ac tenuissimorum filamentorum nerveorum nimis sensili constitutione opus esse crediderim. Quamquam haud inficias ire ausim debiliorem spirituum crasim vitia primarum concoctionum facile sequi, acidus generari succos, qui extremitates nervorum vellicando primo affectionis hypochondriacæ gradui anam præbeant.

VIII. *Si res mihi sit cum ægro laxioris habitus &c. contentus sum salibus lixiviosis &c.*] His ita constitutis licet colligere eo nervos industriæ omnes in curatione hujusce morbi intendendos esse, ut vitia viscerum in hypochondriis contentorum emendentur, a sordium, pravorumque excrementorum sarcina liberentur, irritationes omnes, & convulsivæ nerveorum filamentorum contractiones sedentur. Illud vero curæ cordique maxime esse debet, ut sordium natura internoscatur. Quod nulla meliori ratione obtineri posse perspicuum est, quam ad ægrotantis habitum, & symptomata quæ morbum comitantur, respiciendo. Ubi res sit cum ægro laxioris habitus, temperamenti ut ajunt, frigidi, qui inappetentia insigni laboret, qui febre careat, atque hypochondriorum æstu, crassas, ac mucilagineas sordes, mucosasque quiescencias, primas vias, hisque inhærentes partes infarcire rationi consonum videtur. Ea igitur quæ incidendo, abstergendo, & leniter vellicando operantur, hic locum habere perspicuum est. In horum censu veniunt primum sales lixiviales, qui videlicet ex cineribus quarumdam plantarum combustarum per lixivium extrahuntur, cujusmodi sunt absynth. centaur. minor. agrimon., qui quidem viscidis, crassisque sordibus attenuandis, incidendis, laxatis stomachi, & intestinorum fibris roborandis adeo opportuni existunt, ut istorum repetito usu inappetentiam, ut alibi vidimus, in famem caninam desisse Riverius testetur in observ. a Pechequo derivatis. Simili fere virtute donantur medii sales, qui videlicet ex acidorum cum alchalicis mixtione parantur. Ex sale tartari aciditate cremoris tartari saturato sal medius resultat, qui tartari solubilis nomine venit. Si sal ejusdem tartari fixus aceto saturatur, sal quidam salsus emergit, qui terra foliata tartari dicitur. Ex sale tartari & spiritus vitrioli portione emergit alius quidam sal salsus tartarus vitriolatus dictus, aliaque hujusmodi, quæ omnia leniter incidendo, ac digerendo humores ad evacuationem disponunt, ut mitissimo quovis pharmaco educi commode possint.

IX. *Si præpollentis acidi indicia se prodant &c. pulvere Wedely absorbente.*] Vis acidum edulcandi alchalicis tantum, terrestribus, insipidis tribuitur. Ejusmodi sunt oculi cancrorum, chelæ cancror. coral. terræ multæ sigillatæ, quæ omnia poros ad acidum inbibendum idoneos habent. Constat enim acetum, & spiritum vitrioli acoem fere omnem amittere, si eisdem oculi cancrorum, conchæ, aliaque id genus affundantur. Terreæ hujusmodi porosa corpuscula cum acido ventriculi coeuntia salem neutrum componunt, qui leniter nerveas inte-

stinorum fibras irritans sordes, humoresque excrementitios ad alvum præcipitat. Ad cujus rei statum melius intelligendum sciendum est absorbentia terreæ nunquam per venas lacteas in sanguinem invehi; cum autem acidi humores terreis hisce corporibus arcte uniantur, hæc autem in ventriculo, seu intestinis diu manere non possunt, reliquum est, ut ad alvum præcipitentur. Prostat in officinis pulvis quidam absorbens Wedelii dictus, qui ex terreis hujusmodi corpusculis componitur, si cinnaberim, & opii extractum excipias, quibus facultas inest spasmodicas stricturas mulcendi, ac sedandi. Vitriolum martis demi ex eodem solet, ne stomachi subversiones excitentur.

X. *Alterutrum horum adhibeam levem infusionem rhabarbari &c.*] Rhabarbarum ad crassas, viscidæque sordes attenuandas, simulque tonum fibrarum restituendum, ubi hypochondriacus purgandus est, cæteris palmam præripit. Quoniam vero in hypochondriacis solventia pharmaca in forma, ut ajunt, humida visa sunt magis convenire, quam solida, salubre est practicoorum consilium infusionem leni calore ex eodem parare addendo salem aliquem neutrum, cujusmodi sunt tartar. vitriolat. arcan. duplicat. tartar. solubil. &c. qui sales dici vix potest quantum purgantium vim corrigant, & simul intendant. Resinosa enim eorumdem substantia primum penetratur, solvitur, extenditur, impediturque, ne intestinorum tunicis diutius, quam par est adhærendo molestias procreent; præterea incidendo, & leniter vellicando purgantium vim intendere perspicuum est. Leni, inquam, calore. Tincturas enim rhabarbari, ac similium medicamentorum forti coctione parare absurdum est: bulliendo enim maximam partem eorumdem virtus dissipatur, ut præ cæteris ostendit Cl. Boulducius Acad. Parisiensis. Ad purgantia non aciora pertinet Senna, ideoque cum rhabarbarum paullo siccioris sit texturæ, unde alvus quandoque vix aperitur, nisi cum miti alio solvente consocietur, nonnulli infusionem ex senna, & rhabarbaro prescribunt. Verum si quid sentio, a Senna in hypochondriacis abstinendum tradere. Flatus enim copiosos ingenerat, qui malum augent, aut confirmant.

XI. *Primo Vere succis optime depuratis Fumariæ, Sonchi, Agrimon. &c.*] Practicoorum illorum consilium, qui succis herbarum, quæ salibus lixiviosis, aut similibus refertæ sunt, quæque ob eximias facultates, quibus donantur, obstructions hepatis, ac reliquorum viscerum imi ventris solvendi, tartareas, ac mucilagineas sordes incidendi, abstergendi aut hypochondriacæ dicuntur, satius esse uti existimant, quam aut salibus ex iisdem elicitis, aut decoctionibus, aut alia quavis præparatione, fateor me justis laudibus æquare cum Sennerto non valere; præsertim si ex jusculo tenerioris pulli exhibeantur, quo facilius tenuior pars in sanguinem ingrediatur, reliquæ terræ ad alvum præcipitentur, simulque irritationes nimix, & convulsivæ contractiones sedentur. Enimvero si quod D. Boulducius tradidit, satius plerunque esse medicamenta ut a natura producuntur exhibere, locum habet, locum habet maxime ubi agatur de iis vegetabilibus, ex quibus, si exsiccentur, decoquantur, aut alio quovis modo, præsertim vero igne tractentur, volatilior, & tenuior eorum pars avolat, a qua fortasse maxima pars virium eorumdem dependet.

XII. *Hisce martialia succedant.*] Sed nihil potentius ad hypochondriacum malum depellendum Marte, & ex eodem paratis medicamentis, dummodo tamen adsit fibrarum laxitas, & succorum acidorum, mucosorumque in primis viis apparatus. Absorbet enim Mars, & potentissime corrigit aciditatem omnem infestam, mucosasque quiescencias atterit, fibras ventriculi, & intestinorum membranas constituentes confirmat, ad assueta munia aptas reddit, coctiones restaurat, sanguinis, ac spirituum crasim firmat, quod ab aliis sciendentibus, penetrantibus, absorbentibus medicamentis sperare inane prosum est. Eorum enim actio

actio a stomachi fermento infirmatur, obtunditur, atque in minimas moleculas divisa, cum fibrarum laxitatem, acidorum, mucolorumque, atque inertium succorum resistantiam multo majorem offendant, quam sit cuneorum, ac vectium salinarum potentia, eisdem penetrandis, attenuandis, ac fibris corroborandis inepta sunt, hinc parum, aut nihil quandoque levaminis afferunt. Diximus tunc solum convenire Martialia cum adsit fibrarum laxitas. Si enim exhibeantur in nimia fibrarum tensione, ac rigiditate, vi, atque impetu in membranas agendo, easque plus æquo adstringendo ineptas assuetis muniis partes constituunt, atque dolores, tormina, aliasque molestias procreant. Adeo verum est fibrarum rigiditatem, ac tensionem augere martialia, ut post illorum usum, vel in iis qui cachexia laborant, pallidus faciei, & totius corporis color in rutilum, & pulsus valde debilis, & languidus in fortem, ac febrilem mutetur.

Si acidum mucosus quisquiliis prævaleat, limatura martis &c.] Infinitæ fere sunt martis præparaciones, quo passim speciosis titulis a chymicis insigniri solent, unde summam sibi famam, atque celebritatem compararunt. Illud tamen animadvertendum est certis, ac constantibus, multis ac frequentibus accuratio- rum practico- rum observationibus compertum esse, illis quorum stomachus acido- viscidis, ac difficilibus humoribus involutis abundat, iisque fere omnibus, qui laxiori habitu donantur, ferrum crudum, & in substantia longe magis prodesse, quam officiosissima quæque arte chymica eodem parata medicamenta. Ubi acidum mucosus quisquiliis prævaleat, limaturam martis eximiam opem præstare facit potissimum, quod ferri particulæ acido facile uniuntur, dissolvuntur, ac citra ullius noxæ periculum vires suas exerunt.

XIII. Si mucus iners prædominetur, tinctura martis aceto &c.] Limatura ferri angores, vomitus, diarrhoeas, tormina, aliaque molestissima symptomata excitare valet, si mucus iners prædominetur, quippe acutis cuneis non dissolutis vectis ad instar, ut perbelle exprimentur mechanici, scindendo, penetrando, ac stimulando agunt, unde nervæ ventriculi, & intestinorum fibræ in spasmodicas contractiones vehementer adiguntur, atque ab hinc insignes molestiæ facile excitantur. Quare salubre est practico- rum consilium tincturas ope succi vel liquoris cujusdam acidi ex ferro elicatas exhibere, ut optato sine potiri valeamus. Celebris est syrupus Willisi Kalybeatus dictus, qui etiam a Cl. Sydenhamo, Boerhaavio, Pitcarnio summis laudibus extollitur, cæterisque martis præparatio- nibus facile anteponitur.

Fit nimirum Kalybis contriti (alii & rheum, & corticem Peruvianum, aliaque id genus addunt) vino rhenano infusione frigida per plures dies semper agitando vas. Dum nigrescit edulcoratur saccharo, & cinnamomo, & ægrotantibus ad ℥ i. s. præscribitur. Vinum enim rhenanum plurimum acidi tartari, salinique continet, unde acerbum, atque asperum est, ideo ad martis particulas dissolvendas menstruum opportunissimum, si quod aliud. Si vinum rhenanum defæcatissimum recens in cadum immittatur mundissimum, plurimum optimi tartari, quod aciditate insigni pollet, generari ostendit Cl. Boerhaavius *Op. chym. p. 1. proc. 50.* Quo apparet pleraque vina, quæ plurimum olei, ac sulphuris continent, quæ lenia, & mollia sunt, quæque difficulter in acetum mutantur huic muneris inepta prorsus esse. Integram horum historiam vid. in Cl. Hoffmanno (*Diss. phys. med. chym. 9. de Vini Rhenani præstantia*). Acetum porro, ac reliqui succi acidi eadem virtute præstant, qua Vinum Rhenanum. Quapropter istorum ope tincturæ eliciuntur ex marte, quæ prædictis muneribus obeundis opportunissimæ existunt.

XIV. Ubi salium digestivorum, sic succorum, & martialium usui rhabarbari usus &c.] Quid emolumentum ex repetita pharmaci purgantis exhibitione ægris ad-

adferri possit se ignorare prorsus testatus est Cl. Sydenhamus, quin vero plurimam damna in eisdem emanare, præsertim si in corporibus imbecillibus, & in atati- bus tenellis exhibeantur, cum ex hac præpositæ ingens humorum colluvies in viscera eliciatur, atque iis in partibus deposita fermentationes præternaturales invitet, ex quibus deinceps tumores in infimo ventre oriuntur, tanto magis in dies mole au- gescentes, quanto sæpius æger purgetur. Recte quidem si de præpostera purgandi methodo, validioribusque purgantibus sermo sit. At si de commodissima illa purgandi ratione sermo sit, quam Epicrasim vocant, & de rhabarbaro, bona pace tanti viri dici vix potest in quanta obscuritate versetur. Ad primum quod spectat nemo ignorat quæcumque pravos, vitiososque succos, ac fordes in pri- mis viis, inque proximis visceribus inhærentes alterare valent, ad expulsionem quoque aptos eos reddere. Quemadmodum vero non unus est alterandi modus, nec nisi repetito, ac diuturno alterantium diversorum usu (cujusmodi sunt sa- les digestivi, plantæ ant-hypochondriacæ dictæ, martialia, aliaque hujusmodi) prædictæ fordes ad evacuationem disponuntur, ita non una tantum pharmaci purgantis exhibitione educi commode possunt. Ad Rhabarbarum quod attinet, si viscerum glandulæ nimis arctæ sint, ut necessariis fluidis excipiendis non suf- ficient, præsto est, quod propriis salibus, ac oleosis, sulphureisque particulis il- los laxiores reddit, & materiem impediendam evacuat, sanguinis crassim, solida- rumque partium, atque affectorum viscerum structuram emendat, unde nullum eodem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius medicamen. Cl. Rhodius *cent. 2. obs. 2.* mali hypochondriaci curationem repetito rhabarbari tan- tum usu absolvisse omnem felicissimo cum successu testatus est.

XV. Prævalente mucosus inerti pilula tartareæ Bontii &c.] Prostant in officinis pillulæ quedam, quarum basis Aloes est, & ad blandissime purgandum oppor- tunissimæ. In horum censu veniunt tartareæ Schroderi, Quercetani, & aliæ, quas si perconsere numerando velim, nullum fere dicendi finem faciam. Celebres sunt apud Hollandos pillulæ illæ tartareæ Bontii, quarum hæc fere descriptio est.

℥ Alo. succotrin. ℥ iii.

gum. ammoniac. ℥ i. s.

tartar. vitriol. ℥ s.

M. f. s. a. massa pillul.

Hiscæ summa cum felicitate non semel usus sum in hypochondriacis affectio- nibus cum vehementi alvi adstrictione, & doloribus conjunctis. Hæmorrhoidum fluxum, qui prius cessaverat magno ægrorum damno, denuo rediisse deprehen- di. Cum operandi rationem sedulo pro ingenii modulo ad examen revocarem, animadverti Aloem valde acutis, penetrantibus, scindentibus setam esse particu- lis, ammoniacum multis sulphureis particulis cum salinis arctè conjunctis constare, tartarum vitriolatum sale salum esse ex sale tartari, & spiritus vitrioli portione emergentem, idcirco ad crassas, viscidasque fordes detergendas, muco- sas quisquilias atterendas, atque evacuandas, simulque officia vasorum hæmor- rhoidalium aperienda, atque hinc hæmorrhoidalem fluxum promovendum aptissimas exiltere. Quibus sane omnibus ad credendum vehementer adductus sum in ea tantum mali hypochondriaci specie, in quo mucus iners prædomina- tur, eximiam præstare opem, atque iis tantum convenire, qui ad immodicum fluxum proclives non sunt. Quamvis enim haud inficias ire ausim hæmorrhoidali fluxu superveniente ægros in pristinum valetudinis statum restitui posse, ut Dolæi, aliorumque observationibus compertum est, cavendum tamen, ne im- modicus earumdem fluxus subsequatur magno ægrorum discrimine.

XVI. Opportuno tempore ad aquas acidulas &c.] Aquæ acidulæ ab omnibus fere medicis cum Veteribus tum Recentioribus, modernisque adeo probantur,

commendanturque adversus hypochondriacum malum, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab aquis acidulis sperari jure posse confidant. Mitto quæ de insigni earumdem efficacia commenti sunt Sennertus, Claudinus, Montanus, Riverius, Willsius, Ermullerus, Baccius, Hoffmannus, Cyrillus, alique fere innumeri, cum pro hisce omnibus faciat elegans locus Jo. Gratiani (*dissert. de acid. font. Recob.*) qui incomparabiles acidulis inesse facultates contra nonnullorum, præsertim vero Salvatici, opinionem ad hypochondriacum malum debellandum adeo præclare ostendit, ut nullus superfit dubitandi locus. *Cum enim*, inquit, *pars hujus aque spirituosæ mucilagineas sordes primis viis, hisque proximis visceribus inherentes dissolvat, Martis vero vena acerbos, atque acidos sapes corrigat, ac simul sylvestres sales, tartarumque, ut placet Helmontio, hostem resolutum destruat, continuo & dyscrasiam viscerum tolli, & coctiones omnes, secretionisque humorum corrigi, ac propterea potissima Hypochondriacæ affectionis fundamenta ab imo convelli necessum est.* Quod de acidulis Recobarii in agro Vicentino effatus est egregie laudatus Auctor, idem plane verum est de acidulis in Helvetia ditone S. Mauriti, in agro Tridentino Vallis Solis, ut mittam quæ a Cl. Hoffmanno describuntur in nobili opere de aquis medicatis, a Dom. du Clas, du Hamel, Lemeryo, Boulducio, Geoffroy, Burlet, Henrico ab Heer, aliisque præclaris Auctoribus, quæ propterea in diversis regionibus exhiberi possunt.

Tandem ad Lac] Paratis hac ratione primis, secundisque viis, fluidarum partium, solidarumque textura eo redacta, ut hæ ad numerum pateant, illæ vero ubique, & æquabiliter fluere possint, quid ad irritationes omnes, & abhinc prodeuntis nervæarum fibrarum convulsivas contractiones sedandas, ad læves, politasque particulas, quibus nutritio, viresque restituantur, in sanguinem introducendas lacte præstantius? *Paratis inquam primis, secundisque viis.* Cum enim ventriculus atque huic in hærentia viscera corruptis, viscidis, acidisque humoribus scatent, si Lac exhibeatur, facillime in coagulum abit, ac corrumpitur, unde hypochondriacis nunquam non damno, & detrimento esse potest: Illud enim vero jure meritoque affirmari potest de ventriculo, huicque proximis visceribus rite nondum expurgatis, quod de corporibus impuris, quæ quo magis nutritivis, eo magis læseris. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quæ in hanc rem tradidit Hippocrates: *Hunc (nempe hypochondriacum) medicamentis per superiora, & inferiora purgato, posteaque Lac Asinum bibendum exhibeto.* Eximias lactis vires opportuno tempore exhibitæ novit ipse Etmullerus iniquens S. 9. *Lac, & omnia lacticia præmissis universalibus sunt optima, nam omne acidum vitiosum temperant, salsedinem acrem emendant, partes solidas nutritio rore humectant.*

XVII. *Cibi simplices sint, ab acidis, a vino ager abstinat.*] Cibi quo simpliciores sunt, & facillioris coctionis, minus vereri fas est, ut in stomacho corumpantur. Vinum saltem eo tempore, quo Lac exhibetur, cane pejus, & angue fugiendum est. Eiusdem enim aciditate fit, ut simul ac ingestum est Lac corumpatur, & acefcat. Ultraquamquod quodeumque vinum etsi minime acidum, sed lene, & molle sit, præternaturale acidum generare valet, præsertim in iis, quorum ventriculus lentissimo mucosæ ob præcedentes indigestiones obstructus est. Hinc est hypochondriacos plerunque ledere, etiamsi Lac non assumatur. Statim enim ac ingestum est acefcit, & cum tormina ventriculi molestissima procreat, tum una cum chylo in sanguinem injectum eundem inquinat. Tunc vero, ut notat Walefius in *aph. Hippoc.* & Prosper Martianus *lib. de aere, aq. & loc. n. 10.* *Morbos sola vini abstinentia certe curari sentiendum est.*

A pastu tincturam absynthii &c.] Inter ea, quæ stomachi amicitia clara fer-

cit,

cit, eminet Absynthium, de quo Hippocrates in *lib. de insania*: *Sape*, inquit, *& deinceps exhibitum flatum, & ventum in ventriculis fieri non sinit.* Digestionem egregie promovet absynthium, atque ad appetendos cibos excitat; idque potissimum oleo suo essentiali, & aromatico, quod ventriculi fibris laxioribus constringendis ac firmandis, tum etiam mucilagineis sordibus ejusdem parietibus renaciter adhærentibus dissolvendis opportunissimum existit, ut præ cæteris Cl. Geoffroy *Mat. Med. p. 2.* restatús est.

Tinctura Absynthii, quæ ope ardentis spiritus ex Absynthio fermentato extracti paratur, longe præstantior, & efficacior dicitur illa, quæ per vini spiritum elicitur. Spiritus vero non nisi multo studio atque sedulitate obtinetur. Difficillime enim fermentationem subeunt plantæ, nisi certa quadam encheiresi ad eandem disponantur. Secus fetorem concipit massa, ac corrumpitur, nulliusque plane usus est ad spiritum, quem volunt chymici, extrahendum.

XVIII. *Si ager siccioris, & calidioris sit habitus cum hypochondriorum astu &c. solo ol. amygd. dulc. &c.*] Diversam omnino a priore methodum instituentiam esse ad hypochondriacum malum a nervearum partium sensili nimis constitutione, atque earumdem proclivitate insigni in spasmodicas contracturas, ab humoribus tenuibus, acribus in turbas facile abeuntibus, & orgasmos oriundam profligandum adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere putem. Illud potissimum eos invadit, qui siccioris, & rigidioris sunt constitutionis, in quibus sulphureæ partes mirum in modum atteruntur, exsolvanturque, fluida concitato motu moventur, hinc calor per universum corpus, hinc febris, hypochondriorum estus, alique ejusmodi excitantur. Salibus alchalicis lixiviosis, purgantibus, martialibus corpus magis exsiccat, & fibroso generi stimuli adduntur, quibus vehementiores, & non ordinatas ejusdem contractiones cieri contingit, & morbum augeri, aut confirmari. Solum igitur illa, quæ convulsivas contractiones laxant, ac mulcent, quæ universum corpus refrigerant, humorum orgasum compescunt, temperant, ac nutritio rore humectant, maximi sunt emolumenti, atque salutis. In hac hypochondriaci mali specie alvi durities insignis adest, eaque potissimum pendet a tali intestinorum strictura, ut inepta sint ad feces motu suo blando vermiculari expellendas. Oleum autem amygdalarum dulcium præsto est non solum stricturas emolliendo, sed ramosis suis partibus acres, vellicantefque humores involvendo, irretiendo, obtundendo, atque ad alvum precipitando.

Clysteribus ex aqua hordei &c.] Si clysteres frequenter injiciantur, non solum totum intestinorum canalem, ac viscera imi ventris balnei ad instar refrigerari contingit, emolliri, sed feculentarum sordium in iisdem stabulantium expulsionem promoveri, humores continuo ad intestina invitari, hinc nervosum genus recreari, ac fluidorum massam temperari. Remedium enim vero summa clinicorum omnium consensione, longoque usu probatum, de quo verba faciens Riverius, *Novimus*, inquit, *quemdam Nobilem, qui ex frequentibus clysteribus ita servatus fuit ab inveterata affectione, ut omnino curatus videretur, cum multa alia remedia frustra usupata fuissent.*

XIX. *Primo Vere suc. optim. depurat. portulac. cich. endiv. &c.*] Nimiua fervorem, motumque compescendo, & blandissime attenuando, simulque acrium, atque vellicantem humorum excretionem per insignes urinæ vias eliminando operantur plantæ quædam, quæ nitroso sale, aut sale ammoniacali, qui nitrum quoddam inchoatum dici potest, sætæ sunt, quæque inter refrigerantia recensentur. Hujusmodi sunt Portulac. Cichor. Endiv. & Boerhaavio testante Fumaria. Istarum igitur succi ex jusculo tenerioris pulli, quo diluantur, atque facillior iisdem aditus in sanguinem præbeatur, vel eadem cum fero lactis destil-

latæ,

lata, dici vix potest, quantæ in calidioribus, siccioribusque constitutionibus efficacitæ sint ad convulsivas nervearum fibrarum contractiones mulcendas, atque malum hypochondriacum calidum, ut ajunt, profligandum.

XX. *Æstuosa tempestate ad balnea aqua dulcis*,] Balneorum efficaciam qui non cognoscit ad hanc hypochondriaci mali speciem debellandam, medicinam cognoscit plane nullam. Non solum enim universi corporis exsuccas nimis, aridasque fibras relaxari contingit, atque emolliri, sed acres, vellicantefque humorum particulas ad corporis peripheriam alluci, atque apertis poris extra ejusdem confinia educi. Hujusce rei celebre extat exemplum in M. N. C. Dec. 2. an. 6. ubi hypochondriacus quidam vir, cum aliquoties in balneum aquæ dulcis deductus esset, tandem aqua balnei fætere cæpit innatante ei faburra nigricante crassa cum acredine in dies singulis augefcente, ut insignis in aqua putredo, odor graveolens, atque acerbitas manus assistentis vellicans oborta fuerit. Mirum novis quotidie adhibitis herbis, ac balneo sæpius repetito in perfectissimum valetudinis statum ægrum restitutum fuisse.

Aguas Villenses, Nocerianas, vel Acidulas] In aquarum delectu non omnes conveniunt. Sunt qui aquas Villenses, Nocerianas, aliasque nulla manifesta qualitate, ut docet eruditissimus Fernellius, insignes, neque alio sapore ullo, quam nostræ potabiles, sensum feriente ebibendas jubeat. Ab acidulis abstinent, verentes, ne principiis quibus scatent activis nervorum genus nimis percillant, atque in spasmos agant, humiditatem omnem expriment, corpus exsiccent. Quia in re si quid sentio, licet inficias ire non ausim inspidas aquas eo quod diluant, atque humectent in hypochondriaci mali specie, de qua agimus, locum habere (quod facile de limpidi cujuscumque vulgaris fontis usu facile concesserim) cum tamen Acidulæ iis principiis scateant, quorum ope viam sibi ad exitum parant, illud sequitur, ut copiose primum hauriri possint, nulla hinc repletionem subsequente, quæ viscerum languores, aut cachexias progignere valeat. Copia autem epotæ suo ipso pondere juvante solidas partes laxare, tubulos omnes, meatus, ac ductus secretionibus, atque excretionibus dicatos nimis adstrictos, atque abhinc prodeuntes obstructions referare habent, unde salia in corpore oberrantia acida, austera, aut alio quovis modo nociva segregari contingit, nutritium humorem eque diffundi, ac nervosi generis convulsivas contractiones sedari. Huc accedit aquas acidulas terra calcarea donari, quæ absorbendi summa vi pollet, unde acria excrementa absorpta facile præcipitantur, & per insignes excretionum vias foras eliminantur. Quod nonnulli notant ab acidularum usu corpora exsiccati, & humiditatem omnem absumi, unde in strigosis, & exsuccis corporibus minus convenire videantur, egregie explicat Cl. Henricus ab Heer dum illud intelligendum esse ostendit de superfluo aquoso lactice, qui in corporibus cachexia, vel hydrope affectis abundat: hæc enim corpora absumto, quo præter naturam madefiebant humore, exsiccantur, & macra redduntur. Hac de re vid. com. in *aph. 15. cap. V. lib. 2.*

XXI. *In quacumque mali hypochondriaci specie motus corporis moderati, equitatio &c.*] Si quod tradit Seneca de tranquillitate animi: *Indulgendum est animo, dandumque subinde otium, quod alimenti, ac virium loco sit, & in ambulationibus apertis vagandum, ut celo libero, & multo spiritu augeat, attollatque se animus; aliquando vestatio, itemque & mutata regio vigorem dabunt &c.* ullo in morbo locum habet, maxime habet in malo hypochondriaco. Quocumque nempe motu corporis, præsertim sub aere sereno, & aprico matutinis, vel vespertinis horis usque ad lænem corporis incalescentiam, perspiratio augetur majorem in modum, hinc sanguinem a recrementis repurgari contingit, secretiones omnes, excretionefque promoveri, ac corpus alacrius fieri: Equitatione vero viscera

iscera imi ventris præsertim succutiuntur, qua succussione sordes iisdem tenaciter adhærentes dimoveri, sanguinis circulationem per mesenterium, & viscera imi ventris promoveri, solidarum partium, ac præsertim stomachi tonum firmari, ad assueta munia aptum reddi, atque hac ratione hypochondriacæ affectionis fundamenta convelli adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Socrates dum solebat quotidie fere usque ad vesperam contentius ambulare, a quodam interrogatus cur hoc faceret? respondit: *quo melius canem.* Quibus ostendit vir sapientissimus ambulationis usum tum ad ciborum appetitum, tum ad cruditates omnes absumendas plurimum facere. (Vid. Cic. lib. 3. *Tuscul. quæst.*) De commodis ex equitatione oriundis egregie loquutus est Orribasius lib. 4. c. 24. ubi habet: *Equitatio magis, quam omnes reliquæ exercitationes, corpus præservat, stomachum, & sensuum organa confirmat.* Capite vero de equitatione: *Si vehementer impellatur equus, quamvis totum corpus laboriose concutiat, tamen aliquid utilitatis affert; siquidem magis, quam omnes aliæ exercitationes, corpus, & præsertim stomachum firmat.* Si Sydenhamum audimus, tanti facit equitationem in malo hypochondriaco, ut eandem ceteris omnibus auxiliis ad hunc morbum profligandum opportunissimis facile anteponat. Imo Sacerdotis cujusdam meminit, quem malum hypochondriacum dire exercebat, sola equitatione, nullo alio pharmaco sanati.

A quibuscumque mentis laboribus a pastu præsertim abstineat æger &c.] A quibuscumque mentis laboribus maxime a pastu abstinendum esse facit potissimum ea ratio, quod avocatis a ventriculo, ceterisque visceribus chylosi dicatis spiritibus ad cerebrum, ciborum coctio labefactatur, ac flatus, cruditatesque in ventriculo generantur, quibus morbus intenditur, aut confirmatur. In hunc locum egregie cadit, quod tradit Valerius Maximus lib. 3. c. 6. *Danda est remissio animis: Meliores, acrioresque requieti surgent. Ut fertilitas agris non est imperanda, cito enim exhauriet illos nunquam intermissa fecunditas; ita animorum impetus assiduus labor frangit.*

Si fieri potest, sola victus ratione gubernetur] Si ullus morbus diligentia victus gubernandus est (ut perbelle ait Plato in Timæo) ille est præ ceteris malum hypochondriacum. Quod scite admodum, prudenterque præstitit Asclepiades, ut refert Celsus lib. 5. in præfat. *Cum enim putaret omnia fere medicamenta stomachum ledere, malique succi esse, ad ipsius victus rationem omnem suam curam transtulit.*

Victus utilitatem, ac præstantiam in curandis morbis novit inter Arabes Medicinæ Magister nemini secundus Jo. Rhazes, qui scriptum reliquit 6. *aph. lib. Bonum est doctori, quod diatis ægritudinem removeat, vel curet, si potest, & non cum medicinis.* Et vero plebejos, rusticos, eosque omnes, qui Medicis non utuntur, truculentius adeo morbis, ut nulla arte profligari posse juratus crederes, liberari quotidie videmus, dum alii, iique maxime, quos ambitio ducit ad peregrinas, rarioresque merces adhibendas, in pejus continuo labuntur, ac sepiissime periclitantur. Egregie inquit Sanctorius sect. 1. *aph. 139. Nobilium fere nemo cum remediis sanatur, qui peste laborat, plebei vero sine plures sanantur.*

CAPUT IX.

De Scorbuto.

I. **A**ffectiois hypochondriacæ summus gradus scorbutus est, morbus Veteribus satis notus, non adeo frequens apud nos, ut vulgo creditur.

II. Causa proxima est sanguinis, cæterorumque fluidorum acor insignis, qui pro varia partium sulphurearum, salinarumque exsolutione, commixtione, atque mutuo nexu in dyscrasiam acrem, falsam, muriaticam solidas exedentem partes degenerat.

III. Septentrionalibus Populis, iisque maxime, qui vicini sunt Mari, itinera per Mare instituunt, nautis, qui carnibus fumo induratis, pane biscocto, aqua putrida, verminosa utuntur; qui salitis piscibus, carnibus suillis, aut bubulis sale, aceto conditis, caseo pariter salito frequentius vescuntur, familiaris morbus est.

IV. An atrabilarius humor, an solum lien accusandus in hoc morbo?

V. Acidum Scorbutum præ cæteris comitatur difficilis, anhelosa ad levem quemcumque motum respiratio, ad somnum proclivitas, crurum tumor, genuum titubatio, maculæ rubræ, lividæ, nigricantes, crura eadem occupantes, gingivæ tumentes, oris fætor incipiens, dolores dentes, caput, crura, surasque, abdomen, artus gravantes, paralysis.

VI. Gingivarum putredo, erosio, dentium caries, scabies, impetigines, crustæ, ulcera cutem deturpantia, arenulæ rubræ, & friabiles in ima urina subsidentes, quæ oleosa sit, varioque eleganti colore in ima superficie notata, vomitus, diarrhœæ, dysentericæ, hæmorrhagiæ, corporis siccitas, tabes falsedinem humorum muriaticam arguunt.

VII. Graviora hæc, & diutius ægrum exercentia cum siti inextinguibili, calore, æstuque corporis intolerabili, rubore intenso, acridinem designant.

VIII. In Scorbuto acido paullo acriora, quam in affectione hypochondriaca visa sunt convenire. Ea tamen acidis temperata, sero lactis diluta sint. Sequenti sero destillato summa cum felicitate usus sum. ℞. Cochlear. recent. florid. Nassurt. aquar. Beccabung. Acetos. a Lib. IV. In mortario lapideo omnia simul conterantur, & in vase æneo stanno obducto indantur, dein superinfundantur Ser. Caprin. Lib. XX. Vas operiatur capitello vitreo & f. s. a. destil. usque ad claritatem, quæ ad usum servetur incipiendo ab ℞ vi. usque ad x. mane quotidie jejuno stomacho propinandis.

IX. Sero lactis succedat sequens decoctum. ℞. Sarf. peril. elect. incis. radic. Chin. Santalor. rubror. a ℞ ii. rasur. Cor. Cer. Ebor. a ℞ i. fol. cochlea. acetos. a M. s. aq. font. Lib. iv. ranar. excortic. cancror. fluiat. n. iv. in vase destillator. in B. M. ebul. usque ad consumpt. tertiæ partis, colatura detur ad ℞ x. mane ægro lecto cubanti per XXX. circiter dies.

X. Mer-

X. Mercurialia salivationem moventia, atque purgantia acriora minus tuta.

XI. Aquæ acidulæ, ac tandem lactis asinini usus cum antiscorbuticis medicamentis cæteris palmam præripiuntur. Quare Lac cum spiritu acri cochlear. a gut. XX. ad XXX. vel ex decoct. baccar. Juniper. exhibeatur.

XII. In Scorbuto ab acredine oriundo contentus sum succo Acetos. Acetofel. ad ℞ iii. quotidie ex decoct. earumdem plantarum propinando. Hujusce loco sint succi Limon. Citr. Berber., nec non spiritus vitriol. nitr. sal. dulc. & h. m. ad gut. aliquot ex aq. stil. Acetos. &c.

XIII. Ad thermopotationem opportuno tempore, ad lactis usum deveniendum tandem.

XIV. In Scorbuto falso Fumariæ succus optim. depurat. ad ℞ iii. quotidie exhibitus ex jusculo junior. pulli mira præstat. Jusculum, vel Serum lactis fumaria alteratum bihorio post exhibendum, & repetendum vespere.

XV. Si eger laxioris, atque humidioris sit habitus, decocta ex lignis sudorificis, addendo Viperam, hic quoque locum habent.

XVI. ad aquas B. M. V., ad balnea, tandem ad Lac ex decoct. Sarf. peril. confugiendum.

XVII. Gingivæ erosæ, ac putridæ tinctura Laccæ Amynsicht sæpius in die abluantur, vel sequenti collutor. ℞. Suc. sarment. vit. alb. ℞ vi. Acet. opt. Mel. a ℞ ii. M. pro usu dicto. Deglutitum quoque hoc remediæ genus per triduum mira præstat.

XVIII. Ulcera oris profunda aq. virid. Hartman. per plures dies, mox sal. satur. Cerus. a ℞ i. balsam. Copaib. subactis, & super alutam extens. pertractanda.

CAPUT IX.

De Scorbuto.

I. **A**ffectiois hypochondriacæ summus gradus Scorbutus est, morbus Veteribus satis notus &c.] Illorum opinionem, qui scorbutum Veteribus incognitum fuisse voluerunt, præstantissimi Medici, quos inter Sennertus, Langius, Willisus, Charletonus, alique plures egregie refutarunt, atque ex Veterum eorumdem monumentis, præsertim vero Hippocratis lib. de inter. affection. tex. 34. & 39. lib. 2. præd. s. 2. & Plin. in histor. natur. lib. 25. cap. 3. Aretæi, aliorumque, neque recentem morbum esse, neque Veteribus ipsis prætervisum, licet minus accurate descriptum, aliisque nominibus insignitum, perbelle deduxerunt. Cachexiæ autem nomine ipsis innotuisse Cælius Aurelianus lib. 3. & Sylvius p. 704. ostenderunt.

Non adeo frequens apud nos &c.] Adeo familiaris nobis creditur Scorbutus, ut morborum plerorumque genuinam, ac veram naturam ignorantes minus docti Medici eosdem ad Scorbuticam acrimoniam referant. Quam fraudem præclare agnoscens Sydenhamus se continere non potuit, quin hos altiori voce damnaret, atque multos ex iis affectibus, qui Scorbutici audiunt, vel effecta morborum

sentium, vel reliquias nondum perfecte victorum esse contenderet. *V. Op. Med. de rheumatis.*

II. *Causa proxima est sanguinis, cæterorumque fluidorum acor &c.*] Inesse in homine & amarum, & salsum & dulce, & acidum, & acerbum, & fluidum, & alia infinita &c. atque hæc quidem justa, ac inter se temperata, neque conspicua fieri, neque hominem ledere docuit Hippocrates lib. de Veteri Medic. Quæ si sano modo interpretemur, liquet nihil aliud significare voluisse, quam multis, ac variis principiis humani corporis alligatis mutuo, & firmiter connexis optimum, ac perfectum valetudinis statum constitui. Quo autem loco subdit: *Ubi vero horum quidpiam secretum fuerit, atque ipsum in se ipso steterit, tunc & conspicuum est, & hominem ledit:* nihil aliud inferre voluisse, quam dissolutionem illius nexus, ac vinculi, quo pro optima valetudine constituenda alligari mutuo, & firmiter conjungi debent varia illa genera partium, quibus cum fluida nostri corporis, tum solida componuntur. Dissolvi autem potest nexus ille plurimis modis. Primum si salinæ partes a sulphureis, & terrestribus partibus secernantur, unde acor emergit. Nemo ignorat acorem peracutum esse sensum punctionis (sapores jam omnes levitate quadam, & asperitate fieri docuit Plato in Timæo.) Acorem igitur ab acutis, rigidisque mixtorum partibus gigni manifesta res est. Cum vero salinæ partes asperitate, acutie, rigiditate cæteris antecellant, consequens est, ut cum salinæ partes a sulphureis, & terrestribus secernantur, acor in sanguine emergat, qui cum affectionis hypochondriacæ causa sit, ut ex allatis manifestum est, eundem & Scorbuti esse facile judicaverim, si depressis omnino sulphureis, spirituosisque partibus præter modum exaltetur, unde sanguis ad instar vini rancidi, ac mucilaginosi fiat. *V. Sennertus tract. de Scorb. cap. 2.*

In dyscrasiam acrem.] Quoniam exaltati acidi est mordere solidas partes, pungere, atque corrodere, ut notant Plato in Tim. Galenus de S. M. F. cap. 35. Willisius 35. de anim. brutor. cap. 12. consequens est, ut in vehementiores, validioresque contractiones agantur vasorum tunicæ, atque hinc aucto fluidorum motu sulphur licet ramosum, atque implexum a mixtorum vinculo expediatur, dissolvaturque, & cum sale, qui primigenius a chymici appellatur, insignis acutiei intime misceatur; quæ duo unita, & volatilia facta, superante tamen sulphure insignem acredinem sanguini, & reliquis fluidis conciliant: non secus ac ex vegetabilibus fermentatis ardens spiritus habetur, non alia de causa, nisi quia fermentatione eorum sulphur dissolvitur, & cum sale primigenio intime miscetur. Contingit acredo hæc potissimum in temperamenti calidioribus, & adultis, in quibus sulphuræ partes facile attenuantur, & cum salinis miscentur.

Salsam Muriaticam] Nisi sulphur aucto solidorum motu tanta in copia dissolvatur, ut unitum cum sale acredinem in sanguinem inducat, illud saltem sequitur, ut tenuibus, & aquosis partibus sanguinis resolutis, ac dissipatis, fixiores, terrea, oleosa quasi usque remaneant, vel sulphuræ minori quantitate exsolvantur, ideoque unitæ cum salinis salsam muriaticam solidas partes exedentem progignant. A falso Scorbutum, aliosque humanum corpus infestantes morbos frequentius oriri, quam ab acido, aut acri liquet ex Cl. Roberti Boylei, aliorumque observationibus, quibus compertum est, nullam frequentius salsam in humano corpore reperiri, quam salsam, acidum nunquam sensibilibiter apparere, acrem raro se prodere. Quibus quemadmodum alcali, & acidi propugnatores, qui in ea sunt opinione, ut credant salsam in humano corpore vel in acidum, vel in alchalescentem acrem converti, acquieturi sint, viderint alii. Sed hæc de re plura alibi dicemus. Quam mira res videtur, ut a sale, cujus necessitas tan-

ta est, ut sine eodem vix, ac ne vix quidem consistere hominum vita possit, a quo fames excitatur, saporibus gratia conciliatur, fluiditas, ac tenuitas sanguini, cæterisque humoribus debita tribuitur (teste Plutarcho in *quæst. nat.*) alvus, urina, (juxta Hippocratem lib. de affect.) cæterarum excretiones omnes, secretioneseque promoventur, nimia obesitas, qua pleraque animalia, pecudes ægrotant, unanimi Medicorum consensu, Plutarchi præsertim, & Hippoc. de *sal. diæt. n. 6.* testimonio tollitur, corporum putredo præcavetur (ut propterea Veterum olim mos fuerit liberos recens natos muria ablundi existimantium hac ratione corpus firmari, & indurari, si fides habenda sit Cælio Rhodigino in *S. lectionibus*, qui etiam memorat Ægyptios mumiarum præparationes, & cadaverum balsamationes salis ope adornasse, & perfecisse,) Venus excitatur (ut propterea solemne fuerit Sacerdotibus Ægyptiis, ut præclare ostendit laud. Plutarchus *S. 3. quæst. 10.* salem in cibis non adhibere, ut continentiam, ac castitatem servarent) aliæque innumeræ utilitates, & commoda proficiscuntur, quam mira, inquam, res videtur, ut si modum excedat, innumeræ fere molestiæ, eæque gravissimæ hominibus inferantur, Scorbutus, aliique sædissimi morbi enascantur.

III. *Septentrionalibus populis, iisque maxime, qui vicini sunt Mari &c.*] Hollandis, Anglis, Suecis, Danis, Norvegis, Germanis Septentrionalibus, seu interioribus familiarem esse morbum tradunt rerum Scriptores. Observationes autem dignum est, eos maxime infectos esse, qui vicini sunt Mari, atque itinera per Mare instituunt. Quæ res ansam dedit plerisque ad vehementer credendum eos falso, ac muriatico Scorbuto frequentissime torqueri. Ventos a Mari fluentes salem deferre communiter reputatur. Illos porro, qui inter brumalem Solis exortum, & occasum perfluunt, austrum in primis, salsum inducere docuit Hippocrates lib. de aere, aquis, & locis. *Qua enim Civitas, inquit, ad hos ventos sita est, ejus aquæ multæ, & salsæ sunt.* Opinionem porro hanc multæ confirmare videntur. Et primo quidem, quod ejusmodi populi familiares sint maxime cibi sale, & aceto conditi, & fumo indurati. De falsis quidem, & fumo induratis manifestior res est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Sal enim, quo abundant, eorum sulphuri ventriculi attritione, & calore dissoluto permiscetur, atque in acrem, aut salsum succum abit, quod experimento confirmant chymici, qui bubulum sanguinem cum sale marino coquentes salem alchalicum urinosum faciunt. Acidorum autem intemperatus usus salsum non in omnibus gignit, sed tantum in corporibus siccioribus, ac fervidioribus. Cum enim salem salsum ex acido, & acri conitare manifestum sit, consequens est, ut ubi acida misceantur, & coeant cum acris, sulphureisque partibus, quibus eadem corpora referta sunt, in salsum convertantur. Quod si laxiora sint corpora, mollia, atque imbecillia, quæ sanguinem habent crassum, viscidum, ac lentum, deficientibus acris, sulphureisque partibus, cum quibus acida coeant, acor præternaturalis generatur, atque abhinc scorbutus exoritur.

IV. *An atrabilarius humor, an solum lien &c.*] Opinio fuit maxime celebris Scorbutum ab atrabilario humore repetendum esse, eumque potissimum a liene progigni, qui sæculentum a sanguine humorem melancholicum dictum resurgare nequeat, imo in suis ductibus retentum depraverit, commutatque in atrabilarium. Quæ sententia licet rejecto jam quaternario humorum numero per se corruat, eandem etiam tamquam figmentum quoddam rejiciendam esse evincunt observationes præstantissimorum virorum, Sennerti lib. 3. *med. præct. sect. 2. cap. 2.* Hortii *trac. de Scorb. sect. 2.* Foresti, Willisii, aliorumque, quibus contempum est omentum, hepar, aliæque imi ventris viscera mirum in modum labefactari. Quid opus est pluribus? Scorbutum gradu tantum a malo hypochon-

driaco differre ex superius allatis manifestum est. Cum vero in malo hypochondriaco non unum vitium sit accusandum, nec unicum læsionis genus, unicum in Scorbuto accusare velle ridiculum est.

V. *Acidum Scorbutum præ cæteris comitatur difficilis, anhelosa ad levem quemcumque motum respiratio, ad somnum &c.*] Scorbuto acido laborantes difficulter respirare, anhelos, torpidos, & enerves fieri cum lassitudinibus corporis, præsertim artuum, accuratioribus practici cum Cl. Willisio tradiderunt. *Acido*, inquam, a quo vix, ac ne vix quidem differre videtur Scorbutus a dyscrasia sanguinis sulphureo salina, a qua prædicta symptomata exoriri præclarus Auctor affirmavit. Quod quidem non aliunde repetendum esse facile judicaverim, quam ex eo quod acidum crassitiam, lentoremque sanguinis excitat, tenuiores, fluidioresque partes cogit, ac figit, unde egre per vasa minima nostri corporis movetur, spiritus etiam ab eodem vel pauci admodum, vel torpentes separantur, ac per nervos in partes motui cum voluntario, tum naturali inservientes transmittuntur, hinc languere sanguinis, ac solidarum partium motum necesse est. Si subsistat sanguis in pulmonibus, oriatur difficilis respiratio, anhelusque reddetur eger, si in cerebro, proclivitas ad somnum.

Crurum tumor, genuum titubatio &c. Languet vero motus sanguinis eo magis, quo longius, & remotius a corde recedet, unde minimum est vis impellentis momentum, ac fluidorum permeantium celeritas, hinc crurum tumor, ac genuum titubatio. Eadem de causa rubræ, ac fibrosæ sanguinis partes in minimis capillaribus cutis vasculis longissime a corde distitis subsistentes maculas violaceas, purpureas, lividas, prout sanguinis conditio dabit, excitabunt. Subsistentes circa gingivas tumorem earumdem efficiunt. Non potest autem diu subsistere sanguis, quin fermentationem subeat, seu mavis cum Pitcarnio putrescat, unde oris fætor incipiens. Ex salinarum particularum exaltatione insigni, maximoque sanguinis, ac liquoris nervi acore, ac mordacitate peculiaris nervos, qui per longum maxillæ in fasciculos dispositi singulis dentibus propiciunt, violenter convellunt, aut membranarum folliculum, qui intra dentium lamellas, & radices continetur, vasis, & glandulis refertum divellentis, immanis dentium dolor proficiscitur. Ex eadem convulsione, divulsione nervearum fibrillarum meninges, & cerebrum constituentium orientur acerbissimi capitis dolores. Causa eadem circa articulos arthritidem vagam scorbuticam, circa spinalem medullam agens ea ratione, qua denegetur spirituum animalium in partes motui voluntario, & sensibus externis inservientes paralytici excitabit, malum scorbuto laborantibus frequentissimum si quod aliud.

VI. *Gingivarum putredo, erosio, dentium caries, scabies, impetigines &c.*] Jam ad alteram Scorbuti speciem ventum est, in qua præter salinas partes sulphurearum particularum exaltatio, falsedinem progignunt, a quibus & gingivarum erosio insignis, & dentium caries, & scabies, aliaque cutim deturpantia mala exoriuntur. Si enim loco mitis illius blandique succi, qui per salivales, aut cutis glandulas excerni debet, separetur humor, acrium, falsorumque salium copia saturatus continuum solvit, pustulas, ulcuscula excitat, quæ scabiem, aliaque id genus mala constituunt.

Arenula rubra, & friabiles in ima urina subsidentes, quæ oleosa &c.] Ab acris, sulphureisque particulis præpollentibus universa sanguinis massa funditur, colliquaturque, ineptaque fit non solum ad alendum corpus, sed ad abripiendum quidquid nutritii roris, & pinguedinis in eo est; hinc oleosæ urinæ apparent, varioque colore caudæ pavonis ad instar, aut Iridis eleganter notatæ, quas vomitus, diarrhææ, dysenteriæ, hæmorrhagiæ, e propriis vasibus affluentibus hu-

moribus, excipiunt. Quamquam vero non tantum pinguedo abrafa, & colliquata, sed quasi cuticula salinarum molecularum, quæ in superficie sustentantur, apparet: Cujus quidem rei certissimum argumentum illud est, quod urinæ intente rubescant, & rutilent, & postmodum arenulas deponant friabiles, quod phenomenon Scorbuticis præsertim macie consumptis adeo familiare est, ut nullum magis.

VII. *Graviora hæc, & divius agrum exercentia cum siti inextinguibili &c. acredinem designant.*] Acre anceps nomen est apud Veteres philosophos, & medicos. Acre enim audit ipsi quidquid nerveas fibras moleste afficit, sive acidum, sive austerum, sive salum sit. Acre tamen proprie dictum significare saporem ab aliis omnibus diversum, apparet vel ex eo, quod acria cum caloris sensu mordere soleant nerveas fibras, ut notat Plato in *Tim.* & Galenus de *S. M. F. lib. 1. cap. 37.* Hinc non mirum, si Scorbutus a sanguinis acedine oriundus graviora excitet symptomata, & situm inextinguibilem, estum corporis, aliaque id genus. Memorabilis est observatio, quæ extat in *M. N. C. Dec. 2. an. 2.* de sanguine tanta acedine prædito, ut unica ejus guttula secta vena ad denudatum brachium cadens non solum cuticulam, excitata in ea vesicula, sed etiam subjactam cutim cum eschara, lanceolam autem in cuspe livido tinctam colore, atque adeo friabilem reddiderit, ut levi attritu in particulas abire potuerit. Minus mirari subit vulneratum non tantum sanguinem, sed etiam carunculas membranulis, & venulis conspicuas per alvum, urinam, vomitum, rursim egressisse. Similis sanguinis constitutionis meminit etiam Bonetus *Medic. Septentrional. par. 2. l. 2. sect. 22. obs. 2.* Urinam Scorbuticorum lintea corrodentem vidisse, & Sennertus tr. *de consen. & dissens. chymicorum lib. 1. c. 16.* & Dorningius tr. *de Scorb. & Salmuthius cent. 2. obs. 4.* testati sunt. Similis quoque urinæ exemplum vid. in *M. N. C. Dec. 2. an. 8.* Tanta est vis acrium, ac causticorum salium, qui in sanguine, reliquisque succis exaltantur.

VIII. *In Scorbuto acido paulo acriora, quam in affectione hypochondriaca &c.*] Ubi hætenus de triplici acrimonia Scorbutica allata ad examen revocaveris, vix, ac ne vix quidem in fraudem induci poteris in Scorbuti curatione instituenda. Ubi enim acorem in sanguine, & reliquis fluidis exaltatum esse probe noveris depressis sulphureis, spirituosisque particulis, ea in usum esse vocanda facile intelliges, quæ sale volatili acri abundant, quæ extimulando vasa, & viscera eadem in validiores contractiones agunt, quæque sanguinis moleculas penetrando, sciendone ejusdem principia solvunt, & si quid lentum, viscidumque est abstergant. Ejusmodi sunt vegetabilia quædam, quæ antiscorbutica dicuntur Cochlear. Trifol. fibrin. persicar. raphan. rustican. & alia. Raphanus rusticanus præ cæteris cujusdam olei adeo subtilis dives est, ut pistillo contusus odorem emittat membranarum narium sic ferientem, ut violentas sternutationes, lacrymationes insignes excitet. Acrium ejusmodi vegetabilium succos sanguinem intra vasa dissolvere supra ostendimus. Mirum autem extra vasa eumdem cogere, ut experimentis Cl. Pitcarni in *elem. ph. Marb.* compertum est. Quo magis patet vires suas potissimum exercere in solidas partes eisdem extimulando, & in crebriores, vehementioresque contractiones adigendo, quod dici vix potest quantum ad dissolvendum sanguinem faciat.

Ea tamen acidis temperata, sero lactis diluta sint.] Caute autem iisdem utendum, ne dum sanguinem solvere, aciditatemque corrigere volumus, ineptas numeribus suis solidas partes constituamus, vel sulphureas partes nimis terendo, fundendoque acedinem humorum, atque abhinc prodeuntem Scorbutum excitemus. Quapropter salubre practicum consilium Sydenhami præunte exemplo plantarum antiscorbuticarum acrium succos acido aurantiorum, vel citrinorum malo-

malorum succo, vel similibus temperatos præscribere. Illi enim sale volatili oleoso, acri, hi vero acido turgescunt, ex quorum mixtura media qualitas exurgit, quæ ad aërem in sanguine, & reliquis fluidis exaltatum corrigendum, atque abhinc prodeuntis Scorbuti profligationem existit opportunissima.

Miti sale acido constat Acetosæ. Frequens propterea ejus usus est, & valde proficiuus. Refert Thomas Bartholinus (act. *Haf.* 1671. *obs.* 9.) Groenlandos populos Scorbuto misere vexari solitos sanari miscendo cochleariam, & acetosam simul in suis jusculis avenaceis, vel hordeaceis. Has duas plantas copiosè simul crescere in hac regione, quasi seorsim sumi non debeant, ne separatè noceant. Quid si fero lactis diluantur? Præterquamquod ad solidarum partium spasmos relaxandos, atque emolliendos, easque ab ulteriori vellicatione, morfu, atque erosione muniendas plurimum facit, accedit præterea ad abstergendum, aperiendum, & pravos vitiososque succos per insignes urinæ vias extra corporis confinia educendos opportunissimum exiit. Idque omnes facile concedunt, qui de Scorbuto ex instituto egerunt, quos infra videbimus. Egregius præ cæteris est Cl. Jo. Wieri, locus (tract. de Scorbuto) de feri lactis efficacia: *Si in lacte*, inquit, *plantas antiscorbuticas coquant, expressumque liquorem felici successu hauriant ægroti, id feri magis, quam lactis ratione evenire censendum; In cribro butyri, & casei coagulum remanet; Serum autem, quod transfluit, & tenuium partium est, abstergit, aperit, urinas movet, atque ad Scorbuticæ luis profligationem cum primis utile ex præcorum etiam Aetii, Galeni testimoniis est.*

IX. *Sars. peril. elect. radic. Chin. Santalor. rubor. &c.*] Ad viscidiores sanguinis partes, & quæ facile in solidarum partium interstitiis hærent resolvendas, acorem omnem præsertim fixiorem corrigendum, & universam fluidorum massam referendam plurimum valere communiter reputantur ligna quædam, quæ sudorificorum titulo insigniuntur. De Sars. peril. de radic. Chin. omnes fere conveniunt. De Santalorum virtutibus lis orta. Alii enim inter refrigerantia, seu fervorem sanguinis contemperantia, alii vero inter calefacientia recensent. Analyti tamen eorundem instituta, particulis valde tenuibus, & activis donari compertum est. Quamobrem Caspar Hoffmannus jure meritoque illos Medicos redarguit, qui refrigerandi sine Santala, eorumque decocta, præscribunt. Salubre porro est practico consilium in ejuscemodi decocta carnes recipere, ut principia illa nimis activa, ac volatilia, quæ commovendo nimis, fundendoque opportuna existunt, recundantur. Hac ratione decocta Septaliana fere methodo parantur, quorum eximiam virtutem ad diuturnos morbos debellandos qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam.

X. *Mercurialia salivationem moventia, purgantia acriora &c.*] Sunt qui præter sudorifica hætenus recensita scialagoga in hoc morbo commendant, præsertim ex Mercurio deprompta, in eam spem adducti, ut credant fluiditate, soliditate, ac pondere componentium arctam nimis, ac tenacem sanguinis, humorumque texturam penetrare, dividere, congeries dissolvere, fixiorem acorem tollere, atque hac ratione scorbutum acidum certo, feliciterque profligare. Verum cum Mercurialia turbas insignes excitent, speciatim vero ulcera oris, dentiumque casum promoveant, quæ fere symptomata in scorbuto solent ægrum dire exercere, nemo non videt horum medicamentorum pretium in hoc morbo plurimum imminui. Si quis Mercurialibus uti velit, saltem penes illum sit Dolai monitum, ut videlicet singulari, & peculiari modo sublimentur, ut duntaxat sudorem, & nullam efficiant salivationem.

Ne cathartica aciora tuta sint facit potissimum ea ratio, quod solidas partes nimis extimulare habeant, sanguinem, reliquosque succos exagitare, sales eorundem.

rundem acere, tenuiores partes educere, crassioribus, fixioribusque remanentibus, unde justus subrepat timor, ne gravissima incommoda ex eorum usu percipiantur.

Hic ferme de causis pilulæ illæ adeo famosæ de fumaris, quas nonnulli cum Mercurio dulci exhibent, eaque omnes, quatum basis Aloes est, Antiscorbuticæ Timæi, Amstelodamenses, aliæque innumeræ accuratioribus practicis minus probantur.

XI. *Aqua acidula, ac tandem lactis asinini usus, cum antiscorbuticis &c.*] De acidulis Vid. com. in *aph.* 16. præceden. cap. de affect. hypochond.

Solo lacte vesci in eo morbo, in quo fibræ ad validiores oscillationes concitandæ sunt, crassities, lentorque humorum dissolvendus, minus expedit. Eximiam porro præstabit operam, si cum antiscorbuticis medicamentis in usum vocetur, quo fit, ut acres istorum particule, quæ sanguinis massam nimis exagitare valent, sulphureas ejusdem partes in motum agere, acidum omne sanguinis massam inspissans, ac cogens destruere, solidas partes acriter pungere, tenuis, mitis, ac benigni corporis admixtione temperentur, & ex amborum consociatione exurgat medium quoddam medicamenti genus, quod cum leniter scindendo, penetrando, ac referando, nec non acidis, austeris, aut alios quosvis peccantes sales diluendo, irretiendo, demum mites, læves, politasque particulas in sanguinem introducendo, quibus solidæ partes ab acrium, atque erodentium humorum actione muniuntur, operetur, illud est remedii genus, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, ab hoc uno sperari jure posse confidendum sit.

Quare Lac cum spiritu acri cochlear.] Spiritus acres plantarum cum dicimus eos fere intelligimus, qui ex foliis earundem certa quadam encheiresi fermentatis eliciuntur; fermentatione enim fit, ut ramosum, ac implexum eorum sulphur dissolvatur, & cum sale primigenio a chymicis dicto intime miscetur, quæ duo unita, ac volatilia facta superante tamen sulphure acrem spiritum efficiunt. Quod evenire nullo modo potest, si plantæ non fermententur. Earum enim sulphur ramosum, & valde implexum cum sit, difficillime a mixtorum vinculo expeditur, terrestres partes gravissimæ cum sint nunquam in alembico attolluntur, reliquum est igitur, ut primigenio earum sale per distillationem ab utrisque secreto, acidus liquor habeatur. Acres porro ejuscemodi liquores arctam nimis, ac tenacem sanguinis compagem penetrando, dividendo, solidas partes extimulando, morbis a crasso, viscido, ac lento oriundis egregie opitulatur. Eisdem augent, aut confirmant acidi. Ex quo colligi potest, quid efficere valeant spiritus illi, qui a plerisque minus cautis per vini spiritum, quod potentissimum acidum est, si Boerhaavio credimus, elici solent. Quamvis nempe ardentes spiritus stimulando, atque in crebriores, vehementioresque contractiones agendo solidas partes, nec non sulphure suo in fluorem redacto, & volatili, quo abundant, simul ac ingesta sunt, a calore exaltato fluidas solvere, ac fundere habeant, eodem tamen exhalante, & remanente sale acido, easdem cogunt majorem in modum, ac condensant. Hinc est in scorbuto ab acido pendente cane pejus, & angue ab istius generis medicamenti abstinentum esse.

Inter spiritus ex plantis antiscorbuticis fermentatis elicitos eminent spiritus Cochleariæ, qui Flandriæ provinciæ Belgii maximæ, ac cultissimæ paratur. Cochlearia enim ibi ad insignem magnitudinem excrescit, & longe efficacior est illa, quam in hortis ipsi studio, ac labore colimus. Tantæ activitatis est spiritus cochleariæ adnotante Cl. Junchero, ut sanguinem facile concitet, ac nimis commoveat, atque æstuosam cephalalgiam, aliaque hujusmodi mala procreat.

creet. Quapropter eundem cum acidis liquoribus semper miscendum esse putavit Etmullerus, quibus nempe subtiles, ac volatiles ejus sales irretirentur, atque ipsius efficacia parumper infringeretur. Quid porro mali pertimescendum, si ex lacte exhibeatur?

Vel ex decoct. baccar. Junip.] Nisi certo scias ejuscemodi spiritus ex plantis per fermentationem elicitos esse, auctor sum, ut Lac ex decoctione baccarum Juniperi exhibeas, quæ cum oleo subtili, ac penetranti fetæ sint, dici vix potest quam apte iis omnibus morbis, qui ex solidarum partium atonia, atque a viscido, & lento proficiuntur, medeantur. Nervosæ enim partes mirum in modum corroborant, urinam cient, & obstructions viscerum tollunt. Solo lacte ex decoctione baccarum Juniperi scorbutum non semel feliciter debellatum vidisse bona fide testor, cum alia minus commode responderint. Saltem pulcherrima hujusce remedii laus est nocere non posse, ut de spiritibus ope vini spiritus, vel ex plantis non fermentatis dictum est.

XII. *In scorbuto ab acredine oriundo contentus sum succo Acetos. &c.*] Acida acribus contraria esse, eademque figere, & in blandum, innocuumque saporem salum convertere manifestum est. Ob id potissimum scorbuto ab acredine sanguinis oriundo profigando opportunissima existunt. Acida porro vel vegetabilia sunt, vel mineralia. Ad illa spectant Acetosa, Acetofella, sive Oxalis, fucci limon. Citr. Berber. &c. Inter Mineralia vitriolum, nitrum eminent, aliaque hujusmodi. Refert D. Geoffroi *Mac. Med. p. 2.* virum clarissimum, & in praxi medica exercitatissimum D. Marinum, dum viveret, Nosocomii Parisiensis Medicum ordinarium, scorbuticos quamplurimos sanasse eorum alimenta foliis acetosæ coctis immiscendo. Quamvis non constet acidus ne scorbutus fuerit, an ab acredine oriundus, ab hac tamen causa oriri dubitandum non est, nisi forte velimus acidum acido destrui, quod rationi valde repugnat.

Suc. Limon. &c.] Insignem acidorum vegetabilium efficaciam ad quamplurimos morbos debellandos qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam. Martinus Listerus *exercit. med. exer. 4.* memorat Pisonem in rebus exoticis exercitatissimum, qui refert peritissimos Indiæ Medicos plus præsidii in Limonibus ponere, quam in lapide Bezoartico, aut Theriaca contra malignos morbos, & pestilenciales febres, atque ipsa venena: se autem ex nullo alio aliquo remedio simplici tot felices effectus in tota sua praxi observasse, quam ex Limonibus. Forestus ipse se mali citrei putamine succulento dentibus attrito contra pestem munire solitum fuisse testatus est. Hujusce pomi præstantiam cecinit Virgilius Georg. l. 2. v. 126.

Media fert tristes succos, tardumque saporem

Felicis mali, quo non præstantius ullum,

Pocula si quando sæva infecere noverca,

Auxilium venit, & membris agit atra venena.

Flos adprime tenax: animas, & olentia Medi

Ora forent illo, ac senibus medicantur anhelis.

Nempe in humorum acredine massulæ fluidorum a sale volatili, ac corrosivo solvantur, acida vero figendo acre fluidorum eorumdem dissolutionem prohibent. Hinc liquet cur acida refrigerandi vi polleant, & vim cathartorum infringant. Eorum enim sulphur exaltatum cogunt, ac figunt.

Spirit. vitriol. &c.] Acidis vegetabilibus fortiora sunt mineralia, vitriol. nitr. &c. quibus Sylvius, P. Barbette, alique se felicissime usos fuisse testati sunt. Spiritum nitri dulcis conficiendi modum tradit Boerhaavius (*op. Chym. p. 3. proc. 134.*) ac scorbuto sanando singulari virtute prodesse confirmat. Si acidi hujusmodi liquores sero sanguinis affundantur, adeo idem cogunt, ac condensant,

sant, ut ad ignem quasi coctum videatur. Si cum salibus alchalicis volatilibus urinæ, corn. Cerv. armoniac., & similibus misceantur, frigidam fermentationem spissitudine liquorum facta excitant. Harum fermentationum exempla quamplurima extant in A. R. S. P. an. 1700. quæ legi ex fonte malumus, quam hic referri.

XIII. *Ad thermopotationem opportuno tempore, ad lactis usum &c.*] Inter ea, quæ acredinem humorum temperant eminent aquea, utpote quæ dissociare, disjungere, ac dispartire habent acres, erodentesque humorum particulas, ineptaque reddere ad solidas partes afficiendas, & terra calcaria, qua facta sunt, absorbentissima eadem imbibere, atque per insignes excretionum vias extra corporis confinia educere. (*Vid. com. in aph. 20. cap. præced. de affect. hypoch.*) Quæ diluunt mirabiles habere vires ad eorum vim infringendam, quæ solidas nostri corporis partes rodere, & absumere valent (ut alibi innuimus) liquet ex Cl. Sydenhami epistola ad Robertum Bradii asseverantis quemdam a sublimato corrosivo venenatum sola aqua adhibita felicissime curatum fuisse. Temperatur demum ab iis, quæ irretiunt, inviscant, obtundunt acre, & solidas partes ab ejus morfu muniunt, atque tuentur. Inter quæ Lac eminent, non solum ob caseosas, ac butyrosas, quas continet particulas, quæ prædictis muneribus obediendis pares existunt, sed serosas etiam, quæ diluendo, abstergendo, & ad urinæ vias ducendo operantur. *Vid. cum. in aph. 8.* De admiranda vi oleosorum in perdomandis viribus acrium, atque erodentium corporum insigne præ cæteris exemplum præbet illi, qui æs ad papyrum prælo imprimendum aqua forti cælant. Æneam enim tabulam, ut alibi ostendimus, cera oblinunt, in eaque imagines, & simulacra imprimunt. Tunc aquam fortem affundunt, quæ exaratos sulcos permeando acrimonia sua æneam tabulam corrodit, parte intacta remanente, quæ cera obducta est.

XIV. *In scorbuto falso Fumaria succus optim. depur. &c.*] Salsum in humano corpore modum excedens sanguinem minus colliquat ac fundit, minusque solidas partes mordet, & ad sanguinem celerius movendum extimulat, quam acre. Hinc morbi a falso oriundi mitiores plerunque illis, qui a nimia acredine ortum traducunt. Igitur temperata remedia præscribenda esse luce clarius apparet. Non acria sale volatili oleoso prædita, quia plus æquo humores exagitant, fundunt, ac solidas partes in vehementiores contractiones sollicitant: Non acida, quia nimis cogunt, ac figunt. Temperata porro ea dicuntur, quæ blande attenuando, solvendo, stimuloque operantur. Inter quæ eminent Fumaria; *cujus succum viscera reserare, reserata roborare, sanguinem a biliosis, adustis, & crudis recrementis purgare &c. & usum præcipue esse in scorbuto, scabie, & similibus,* docuit Cl. Etmullerus, quem accuratioris præctici in hac parte sequuti sunt. In hac nempe scorbuti specie cutaneæ affectiones, scabies, impetigines, aliaque similes frequentissimæ sunt. Vix autem ullus dubito, quin hac de causa hujusce plantæ pretium plurimum augeatur. Quod Simon Pauli confirmat asseverans, se hoc simplici remedii genere scabiosissimos felicissime in pristinum valetudinis statum restituisse.

Jusculum fumaria alteratum bihorio post exhibendum &c.] Solet succus ex jusculo junioris pulli exhiberi, idemque bihorio post, & vespere fumaria alteratum repeti, ut & diluendo, & quoad fieri potest sales salos irretiendo, demulcendoque optato sine facilius potiri valeamus. Jusculum enim uti aqueum est, sales imbibit, intersusque ejus spicula disperiens ejus vim maxime infringit, ac fluiditate ad renes facile permeans perniciosos, atque exitiales sales e corpore educit. Uti oleosas continet particulas, ramosis harum partibus sales eosdem involvit, hebetat, & retundit, & leniendo partes ab eorum spiculis munit, &

tuetur. Virtus hæc maxime elucet in sero lactis, ut propterea minus mirandum sit ab Hippocrate, Celso, Aretæo, maxime vero Dioscoride *lib. 2. cap. 75.* tantopere commendari adversus *lepram elephantiasim, & efflorescentias per totum corporis habitum erumpentes.* Mirum sales muriaticos præ cæteris omnibus aquosis, & insulsis potionibus elui, & viscidiusculis, oleosisque particulis irreti se pati.

XV. *Si æger laxioris, atque humidioris sit habitus, decocta ex lignis sudorificis addendo Viperam.*] De usu, ac viribus decoct. ex lign. sudorificis *vid. apb. 9. & com. in eundem.* De Viperæ facultatibus in usum medicum receptæ quæstio est inter Medicos. Sunt qui existimant carnem Viperarum subtiles, volatilesque addendo particulas salium nimis fixorum in milliariibus cutis glandulis, vel in sebaceis articularum, aut spinali medulla, unde scabies, dolores arthritici, paralytes, aliaque symptomata proficiuntur, congestionem prohibere, materiem in iisdem hærentem attenuare, massam sanguinis refermentare, atque ægros in pristinum valetudinis statum restituere.

Summam inesse Viperæ vim ad elephantiasim curandam liquet ex Galeno, qui duas elegantes historias refert de vino viperato eo sine, ut qui illud hausissent inter necionem darentur, cum (mirum dictu!) elephantiasim laborantes hausto eodem egregie convaluerint. Id quod Zacutus Lusitanus *lib. 1. prax. admir. ob. 2.* confirmavit memorans juvenem aulicum nullis remediis a cutaneis morbis sanari potuisse, viperarum vero decocto omnino convaluisse. Quæ sane effecerunt, ut ad cutaneos morbos speciatim curandos magno in pretio, & honore haberi cæperit, qui eo usque increvit florentibus inter Arabes Rhaze, & Avicenna, ut mirabilis totius corporis renovatio inde promitteretur. Cæterum ad malignos expellendos morbos, ad venena profiganda nobilissimum si quod aliud medicamen censebatur. Hinc Andromachus trochiscos e Viperâ parabat pro præcipuo theriacæ suæ ingrediente. Et sane cur eximias hæc vires inesse Viperæ non dicamus, si plurimo sale volatili factam esse, eumque extrahi commodissime posse certis chymicorum experimentis compertum sit? Pulverem Viperinum febrem excitasse videre mihi contigit: quandoque sitim inextinguibilem progignere deprehensum est. Hinc salubre prætorum consilium cavendum esse a Viperatis medicamentis in temperamentis fervidis, sanguineis, & exquisito sensu pollentibus, cavendum pariter in febribus ardentibus, in quibus fervor, & orgasmus summus sanguinis adest, nec non jusculis viperatis addendas esse carnes animalium gelatinosas, quæ irretire habeant nonnihil, & retundere principia illa nimis activa, ac volatilia, quæ commovendo nimis, fundendoque opportunissima existunt. Non defuere tamen, qui cum Fernelio Viperam non solum ad chronicos, contumacesque morbos debellandos minime commendarunt; sed inutile prorsus, atque inane medicamentum esse contenderunt (V. Julius Palmarius *lib. de morb. contag. cap. 9.*) Opinionem hanc confirmare visus est Cl. Redius, qui certis observationibus, atque experimentis edoctus statuit, non eas inesse Viperæ facultates ad profigandos morbos, ut vulgo creditur. Ut ut res est, neque enim licet istas subtilitates persequi, illud certum est, mirabiles quandoque effectus ex usu Viperinorum deprehendi. Quod non dicerem, nisi id ipsum propria experientia compertum habuissem. Quod si interdum res secundum vota minime contingit, cur id potius ex eo pendere non credamus, quod pro vario morbi statu, ac vehementia, pro varia ipsarum Viperarum qualitate, plus minusque possit humanum corpus ea ratione alterari, qua opus est ad salutem? Illarum saltem pulcherrima laus erit efficere, quod cæteræ animantium carnes gelatinoso quodam blande sulphureo, & vaporoso succo præditæ, ut Hoffmannus testatus est. Quo loco minus mirari subit Ægyptios viperis vesci soli-

tos

tos fuisse, tamquam utilissimo corporis alimento.

XVI. *Ad aquas B. M. V.*] Aquas Virginis in agro Patavino sale, & sulphure factas esse per experimenta Jo. Gratiani alibi ostendimus. Hinc miramur efficaciam in muriatico Scorbuto, quem scabies, aliaque id genus mala sequeuntur. Aqueus enim humor salis, sulphurique corpusculis instructus poros circa subit, atque interstitia quæque fibrarum penetrat, quidquid ibi collectum est emolliatur, incidatur necesse est: hinc humores in cutaneis glandulis stagnantes fluxiles fiunt, stagnatio prohibetur, patens transpirationi via sternitur, ac simul superflua ferositates dissipantur, atque hinc cum corpus rite paratum fuerit sanitatem recuperat. Hæc fere laudatus Gratianus, cujus quidem sententia nihil adhuc verosimilius dictum. Quæri tamen posset, quo modo si salinis præter sulphureas partes factæ sunt aquæ Virginis, morbos qui a falso oriuntur curare possint. Salsum enim scabiei, pruriginis, atque ulcerum causam tum Veteres, tum Recentiores fere omnes statuerunt. Quod si ita res habeat, mirum salsum & causam morbi, & remedium esse. Verum præterquamquod salinæ partes per aquam dispersæ sunt, nec solæ, sed aliis principis implicitæ agunt in humanum corpus, quidni liceat conjectare a salinis particulis salsas particulas, quæ scabiem, pruriginem, ulcera, atque id genus alia constituunt non secus edulcari, ac pisces, aut carnes sale indurate infusa salita, aut marina aqua magis, quam insipida mitescunt? Hæc uti Peripatetici, qui qualitates, sic Neuvthoniani, qui vires attractivas in manu habent citius expediunt. Salinæ enim per aquam dispersæ particulæ salinas humorum particulas ad se trahunt magna vi, hinc in crystallos majores coeunt, qua data porta per insignes excretionum vias eliminantur. Quo loco minus mirari subit aquam marinam pruriginosam (ut inquit Hippocrates) & qui ab acerbis humoribus mordentur tum lotionem, tum fotu calidam prodesse, ulceribus etiam, & ambustioni, & abrasioni, & reliquis hujusmodi adversari. Sal enim mordaces humores, a quibus ulcera enascuntur edulcando, abstergendo, irritando, efficit, ut mundificentur, vivificentur, carne impleantur, quod opus solius naturæ est, demum ad cicatricem facile perducantur.

XVII. *Ad balnea, tandem ad Lac ex decoct. sar. peril. &c.*] Si æstivo tempore balneationes aquæ dulcis instigantur ex admonitione Fernelii (*obs. 44.*) continuatæ, & moderate calidæ, quibus particulae salsæ, ac muriaticæ, quæ cum in glandulis cutaneis congestæ sunt, tum liquoribus corporis commixtæ per eorundem substantiam diluantur, temperenturque; si Lac universale remedii genus, quo humores omnes cujuscumque saporis fuerint corriguntur; ex decoctione Sarfæ, qua fixorum salium in iisdem cutis glandulis, si quæ superstites sint congregationes prohibeantur, dissolvanturque, dici vix potest, quam apte eorum incolunitati contulas.

XVIII. *Gingiva erosa, ac putrida tinctura Lacæ Amynsicht.*] Lacca nihil est aliud (referente Cl. Boerhaavio *op. chym. p. 2. p. 56. n. 1.*) quam gummi ex Asia ad nos delatum resinæ genus de arboribus abrafum a formicis, quæ inde nidus suos construendo magna illud copia aggerunt in primis in insula Ceylon, unde optimum habetur. Tinctura ex eodem elicita, & nunquam fallax, & nobilissimum remedium esse ad gingivas erosas, & putridas persanandas observationibus tum certis, ac constantibus, tum multis, ac frequentibus compertum est. Tinctura, inquit præclarus Auctor, ex nobili Lacca amabilis est virtutis in curandis vitis gingivarum, oris, & dentium in Scorbuto &c.

Summa opus esse diligentia passim tradunt Chymici in tincturis cum ex Lacca, tum ex reliquis gummosis corporibus eliciendis ob id potissimum, quod gummosa sint, & solutioni valde resistent, etiam communi menstruo, nempe

spiritu vini licet defæcatissimo, & tartarizato, qui potentissime operatur, adhibito: ita ut tincturæ elicite levissimæ sint, & parum substantiæ gummatum contineant. Salubre porro consilium est Laccam puta, succinum, & similia in subtilissimum pollinem redigere, & cum sale alchamico fixo miscere. Quod ubi præstitierint in loco humido reponunt, donec attracta aeris humiditate, vel ex humiditate intus latente liquefiant: liquefacta exsiccant, & denuo in loco humido reponunt, ita ut repetitis liquefactionibus, & exsiccationibus tandem illud sequatur, ut in loco humido reposita tota liquefiant pastæ ad instar cujusdam mollis, quæ digitis pertractari commode possit. Spiritum tum demum vini affundunt, quo tincturas substantiæ gummatæ plurimum instructas eliciunt, ut Cl. Boerhaavius loc. cit. alique testati sunt.

Symphlicissima methodus tincturam ex Lacca extrahendi illorum est, qui cum Amynsicht gum. Lac. circiter unciam dimid. infundunt aqu. salv. rosar. a lib. i., servantque liquorem in cinerario calido, donec aqua rubicundissimo colore tingitur, & amarore haud ingrato cum austeritate, & adstrictionis sensu (qui certum roborantis virtutis argumentum præbet) imbuitur. Longe efficacior, ac præstantior fit addendo Alumin. ust. ʒ ii. Cum enim alumen ex acido vitriolico, & terra quadam ab acido soluta componatur, quæ terra acidi vis infringitur, ac temperatur, mediocriter adstringendi, & acrimoniam humorum retundendi virtute donatur eximii usus adhibitum solerter. Virtutem hanc Aluminis noverunt Veteres ipsi Medici, licet aliis verbis expresserunt. Vim enim frigidam, & siccam ei tribuebant: frigidam, quatenus partes rubore, caloreque affectas refrigerat, siccam vero, quatenus easdem laxatas, & atonia laborantes corroborat, & adstringit.

Suc. Sarmenior. vit. alb. &c.] Sarmenta vitis adstringendi vim habere tradidit ipse Plinius lib. 23. cap. 1. Vis hæc ab acido potissimum, quo scatet, pendere videtur, si Boerhaavio credendum, qui sarmenta Vitis recentia putata Martii initio per retortam destillata acidum copiosum præbuisse testatus est. *Op. Chym. p. 1. prr. 52.* Quid quod ob aciditatem hanc suam acres, quibus gingivæ cruentantur in Scorbuto, exeduntur, ac corrumpuntur, humores figere, & in blandum, innocuumque saporem convertere valeat succus ex Vitis sarmentis expressus?

Acet. opt. mel. &c.] Virtus hæc acrium, atque erodentium particularum vim infringendi, atque abhinc prodeuntem corruptionem tollendi maxime elucet in Aceto. Hinc non mirum Cl. Sylvium tempore pestis, in qua plerunque maffulæ fluidorum a sale volatili, ac corrosivo solvuntur, omnibus diebus priusquam ægros visitasset duo cochlearia acetii assumentem ab eodem immunem servatum fuisse.

Si cum succo sarmentorum vitis, & aceto misceatur mel, succus videlicet ille salinus, & oleosus vi Solis e floribus plantarum extractus, atque Apium studio, ac labore collectus, qui blande incidendi, detergendique sordes in quibuscumque erosionibus, atque ulcusculis existentes virtute donatur, illud emergit remedii genus, ut nullum eodem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius excogitari possit ad gingivarum, oris, & dentium vitia curanda in Scorbuto. Quod non dicerem, nisi propria experientia compertum habuissem eodem plerisque felicissime convaluisse.

XIX. *Ulcera oris profunda aqu. virid. Hartman. &c.*] Ulcera non possunt ad sanitatem perducī, nisi prius abstergantur, mundificentur, vivificentur, acres erodentesque humores edulcentur, eadem demum exsiccantur. Aquam ab elegantiori colore viridi, & ab Auctore suo Viridem Hartmanni dictam hisce muneribus obeundis aptissimam exilire patet ex consideratione eorum, quæ eandem

componunt. Hujusmodi sunt mel rosatum, sulphur, alumen, sabinæ extremitates, hypericon, aliaque plura, quorum alia quidem abstergendo mundificare, irritando vivificare, absorbendo edulcare, atque exsiccare, si quis singulorum activitatem ad examen sedulo revocaverit, etiam me tacente facile intelliger.

Mox sal. Saturn. Cerus. &c.] Saturnina medicamenta, cerussa &c. virtute qua donantur absorbentissima, acerrimis quibuscumque, ac corrosivis sanguinis, humorumque particulis, quæ fibras divellent, ac continuum solventes ulcera progignunt, imbibendis, atque ex iisdem educendis opportunissima existunt. Quam mira res videtur, quod calces Saturninæ, Cerussa, & id genus alia, si intus sumantur adeo noxia sint, ac perniciofa, ut venenis accenseantur (*Vid. Boellus cent. 4. obs. 32., Celsus lib. 5. cap. 27. Cæsalpinus lib. 3. cap. 24.*) extrinsecus vero adhibita nobilissima sint, si quæ alia. Si cum balsamo illo naturali resinoso de Copai. dicto in usum vocentur, illud tandem sequitur, ut acrium, atque erodentium humorum spiculis involutis, ac fibris miti humore oblitatis, & leniter irritatis, eadem elongentur, quod opus solius naturæ est, ulcera carne impleantur, demum claudantur.

Qui plura cupit adeat Auctores, qui de Scorbuto ex instituto egerunt, quos inter eminent Wierus *tract. de Scorbut.*, Martinus *lib. de Scorbut.*, Ronfæus *tract. de Scorbut.*, Mallenbroccius *lib. de arthritide vaga, & scorbutica*, ut mittam Langium, Barbette cap. de Scorbut. Fridericum De Kers in not. ad prax., Eugalenum, Willisium, Timæum, aliosque, qui hoc argumentum sedulo pertractarunt. Pauca certe remedia, at proficua valde, atque utilia propria experientia inventa proposui Adolescentibus. Quid aliud ab eo expectes, cui cordi sit quod tradit Wedélius de *Medic. facult. cognos. & applic. Res se habet hæc instar amicorum: Magis estimamus unum, aut alterum amicum, quam centum notos, multi etiam amicitiam offerunt, pauci merentur. Ita etiam curiose selectum, & expertum medicamentum reliquis omnibus præferendum est: qui omnes habet amicos, neutrum habet.*

CAPUT X.

De Ictero.

I. **F**lavus, plumbeus, viridis, & ex his mixtus color universam corporis peripheriam deturpans Icteri nomine venit.

II. Dum bilis in hepate separari nequit, vel separata per destinatos a natura ductus in intestina deferri, quæ scernenda erat in sanguine retinetur, eundemque vario, pro varia ipsius qualitate, colore inficit.

III. Glandularum, vasorum sanguiferorum, biliariorum obstructio orta a bile amurcosa, a calculis ibidem genitis magnitudine, consistentia, colore diversis, substantiæ hepatis, vel membranarum, & ligamentorum inflammatio, convulsio eorundem a bilis tenuitate nimia, atque acredine, a vehemēti ira, spasmo hysterico, laborioso partu causæ sunt remotæ.

IV. Rerum acidarum, & difficilis coctionis abusus, aer palustris, graviores animi curæ cum mœrore, & tristitia, Chi. Chi. cui excretio aliqua sensibilis non succedit, diuturnus usus, obstructionibus plurimum tribuunt.

V. An ab exaltatis in sanguine biliosis particulis, an a lymphæ, & feri sanguinis, ob salium præsertim acidorum mixturam, exsolutione Icterus est repetendus? Enimvero qui ita sentiunt falsa prorsus sentire non facile dixerim.

VI. Viperæ morfui, febribus etiam supervenit Icterus; atque hic quidem si ante septimum diem, symptomaticus, si vero septimo die, aut decimoquarto, criticus jure appellatur.

VII. Infantibus quoque ob mæconii retentionem tertio, aut quarto die non raro contingit.

VIII. Prodit se Icterus flavedine præsertim in tunica oculi albuginea conspicua (qua fit, ut objecta colorata interdum appareant) mox universa cuti, urinis intense croceis linteamina ad instar croci tingentibus, saliva, ac sputo, interdum sæcum albedine, alvi adstrictione, atque hypochondriorum pathematibus pro varietate causarum variantibus.

IX. Hepatis obstructionem ab amurcosa bile obtusam in dextro hypochondrio dolor, durities, ac tumor plus minus insignis, febris vel nulla, vel parva comitantur.

X. Dolor modo obtusus, & gravis, modo acutus, & lancinans cum præcordiorum anxietate, difficili respiratione, inquietudine, vigiliis, vomitu, singultu, fæces modo flavescens, modo pallidæ, frequens, & improvise Icteri recursus, calculorum una cum fæcibus excretio calculos hepatis designant.

XI. Inflammatio dolore in dextro hypochondrio tactu manifeste sensibili, vel dum ab uno in alterum latus sese convertit æger, modo gravatissimo, modo acuto, & tensivo, febris plus minus acuta cum siti intensissima, spirandi difficultate, præcordiorum anxietate, vomitu, singultu pleuræque conjuncta se manifestat.

XII. Quibus vulnere capitis detentis supervenit icterus, eos abscessu hepatis laborare suspicandum est.

XIII. Si nulla, aut fere nulla sit febris, mitis calor, atque obstructio a lenta, ac difficili materia exoriatur, rhabarb. s. p. ʒ s. tart. solub. ʒ ii. sacchar. rub. parum ex jusculo calido non salito pulli campestris exhibeto primo die.

XIV. Dein vero pulver. ex tartar. solub. aut vitriol., aut arcan. duplic. a ʒ i. ad ʒ s. cui superbibat æger larga copia jusculum radic. Asparagi, Apii, Petroselini, fol. marrub. albi, rub. tinctor. alteratum.

XV. Quolibet 5. vel 6. Rhabarbarum cum tartaro solubili &c. repetendum.

XVI. Hisce frustra adhibitis ad aquam Tetutianam deveniendum. Libræ tres quotidie per intervalla propinentur, solvendo in primo cyath. mel. rosat. solut. ʒ iii. pro una, & sic pro aliis per quatuor dies, si per alvum dejectantur.

XVII. Si obstructio altas radices egerit, sequentes boli visi sunt convenire.

2. Gum. ammoniac. therebint. Cypr. a ʒ i. M. f. b. Horum loco sint.

2. Sapon. venet. ras. ʒ s. milleped. p. p. gr. xv. croc. optim. gr. viii. cum syrup. de cichor. cum rhabarb. q. s. f. b. superbibendo decoct. theifor. nasturt. aquat., beccabung. ʒ vi. quotidie per xx. circiter dies.

XVIII. Paratis hac ratione primis, secundisque viis, ad Martialia deveniendum. In corporibus quidem exsuccis, aridisque tinctura Mart. succ. pomor. aut aurant. extrac. a ʒ s. ad ʒ i. ex jusculo pul. campestris. Ubi vero æger humidus sit, & laxioris habitus, limatura ipsius Martis, Crocus Martis aperiens, tartarus Martiatus a gr. xv. ad xx. cum succo concreto nasturt. aquat. cæteris præparationibus palmam præripiunt.

XIX. Tandem ad aquas acidulas tamquam ad sacram anchoram deveniendum.

XX. Extrinsecus, si Embroche excipias, vix ullo remedii genere utendum traderem. Stillicidium primis diebus in affectam partem sit ex lacte vaccino tepido, mox ex aqua fabror. kalybeat. fol. malvar. pariet. violar. flor. verbas. melilot. chamomil. alterata, quibus postea addantur radic. asparag. fænicul. petrosel. apii, rusc. & h. m.

XXI. Motus localis, equitatio præsertim instituitur, radicibus apii, asparagis cum cibus utatur æger, cibi sale absynthii condiantur.

XXII. Ubi res sit cum ægro calidioris temperamenti, febris adsit, calor, sitis, aliaque hujusmodi, contentus sum solo Fumariæ succo ad ʒ iii. aut iv. ex jusculo pulli campestris. Jusculum, aut serum lactis radicib. fragariæ, & graminis alteratum bihorio post ad libræ pondus, & vespere exhibetur ad multos dies.

XXIII. Hisce frustra adhibitis, ad aquam ex albo albi dictam deveniendum, quæ in hunc fere modum paratur.

Album ovi tandiu conquassetur, quandiu in spumam abjerit. Uniatur dein cum uncis quinque aq. gramin. ad. sacchar. canth. s. p. ʒ i. M. Mane jejuno stomacho, & vespere frigida propinetur ad multos dies.

XXIV. Ubi alvus solvenda sit, sero lactis tamarindato uti expedit.

XXV. In pertinaci morbo aquæ Nocerianæ, vel similes in usum vocandæ.

XXVI. Ab aromaticis calidisque æger abstineat, aqua radic. fragar. alterata pro potu ordinario utatur.

XXVII. Ubi adsint calculi, doloresque ægrum dire exercent, ol. Amygd. dulc. emulsionem semin. melon. 4. frigid. in aqu. malvar. lactuc. clysteres emollientes, fomenta regioni hepatis ex flor. verbas. sambuc. violar. melilot. malvar. lacte decoctis, femicupium emolliens visa sunt convenire.

XXVIII. Extra paroxysmum calculi hepatis vix alia methodo pertractandi, quæ obstructio a bile amurcosa. Acidulæ cæteris palmam præripiunt.

XXIX. Ubi Icterus ab inflammatione hepatis exoritur, venæ sectio, & alia adversus ventriculi, & intestinorum inflammationem adhibenda.

XXX. Ubi a vehemēti ira nascatur, quies animo imperanda primum, mox emulsionēs semin. quatuor frigidorum, melon. papaver. alb. in aquis nymph. portulac. cum nitro purissim. syrup. violar. exhibendæ, aqua noceriana, vel similes fragaria alteratę copiosę, & tepidę epotandę.

XXXI. Icterus febribus tertianis, quartanisque diuturnis, & vagis superveniens sequenti electuario felicissime curatur.

℞. Chi. chi. s. pul. ʒ i.

Sal. absynth.

Sal. armoniac.

Arcan. duplicat.

Extract. rhabarb. a ʒ ii.

M. cum syrup. de cichor. cum rhabarbar. q. s. f. electuarium, quod propinetur mane ad ʒ ii. superbibendo decoct. theiform. summitat. absynth. fol. verben. chamæd. agrimon.

C A P U T X.

De Ictero.

I. **F**lavus, plumbeus, viridis, & ex his mixtus color &c.] Plerique Veterum duplicem faciebant Icteri speciem, flavum scilicet, & nigrum. Hunc a liene, illum ab hepate repetendum esse contendebant. Sanguis nimirum ex quatuor humoribus juxta ipsos coalescit, sanguine proprie dicto, bile, melancholia, pituita. Bilem, ut a melancholia distinguerent, bilem flavam nominarunt, tenuiorem scilicet sanguinis portionem temperamento calidam, & siccam; melancholiam vero, quæ crassior, nigricantior, terrestrior est pars sanguinis, temperamento frigida, & sicca, atram bilem dixerunt. Quoniam vero ipsis persuasum erat, bilem flavam in hepate tamquam in cloaca depositam, melancholiam in liene, in eam opinionem venerunt, ut crederent Icterus flavum a bilis flavæ intra cutim affusione ob vitium hepatis, nigrum vero ab atra bile ob vitium lienis repetendum esse. Quæ sententia inventa sanguinis circulatione jamdudum obsolevit, affirmantibus Recentioribus Medicis, fatentibusque frequentius quidem flavo colore infici cutim, non raro etiam nigro, qui tamen ad plumbeum magis accedit, ac flavo Ictero diuturniori supervenit, unde essentialiter non differre colligit Etmullerus, sed & virescere, & alios ex his mixtos colores induere. Alterutro autem ex his coloribus deturpetur cutis, præterquamquod Icterus (qui & arquatius morbus, & regius, & auriginosus dicitur) oriri putant, ab una præterea causa eundem repetendum esse pugnacissime sustinent.

II. **Dum bilis in hepate separari nequit, vel separata &c.**] Existimant nimirum bilem secretam jam in hepate, cum nequeat in vesicam fellis traduci, aut per peculiarem ductus, ac meatus ad intestina transmitti, in vasa lymphatica, atque sanguinem regurgitare, eundemque ea ratione corrumpere, atque afficere, qua opus est ad varios cutis colores excitandos (V. Hoffman. M. S. T. 4. P. 4. p. 190.) Tametsi justis laudibus æquare non valeam, quæ adversus Veterum opinionem tradidere viri præstantissimi, parcant tamen si in diversam eo sen-

sententiam, cum docent a bile secreta jam in sanguinem regurgitante Icterus exoriri. Ire autem faciunt potissimum longum nimis, ac laboriosum opus, ut bilis, quæ secreta jam est, sanguinis circulationi rursus restitatur, atque biliosarum particularum, antequam bilis formaliter, ut ajunt Scholæ, separaretur, in sanguine præsentia, quæ tanta copia, quacumque de causa ejusdem secretio prohibeatur, cumulari possunt, ut sanguinem ipsum, & reliquos succos inficiant, inquinantque ea ratione, qua cutis angustis intercepti variis, sedisque coloribus eandem deturpent.

III. **Glandularum, vasorum sanguiferorum, biliorum obstructio orta a bile amurcosa &c.**] Glandularum, vasorum copia, eorumque complicatio, & sanguinis circumfusio, quæ in hepatis substantia invenitur, Veteribus ansam præbuit ejus substantiam parenchyma dicendi, quo nomine non nisi vasa concreto sanguine, veluti omento quodam interspersa, videntur voluisse significare. Quæ sententia jamdudum obsolevit, affirmantibus plerisque Medicorum post celeberrimum Malpighium glandulosam esse hepatis substantiam. Quamquam vero nuperimis temporibus permutata eorum provincia est: Sunt enim qui cum Cl. Ruyfchio vasculosam ex congerie vasculorum minimorum prætendant: unde quæstio inter Anatomicos maxime illustris. Ne singulis subtilitatibus immoremur, illud citra erroris suspicionem affirmari posse videtur, sive Malpighium, quem florentissimi hoc sæculo Anatomici sequuntur, audiamus, sive Ruyfchium, glandulosam esse hepatis substantiam. Glandulæ enim sunt, & Ruyfchianæ, hoc tamen discrimine, quod Malpighianæ ex variis implicitis, & aggregatis canaliculis sub membranis serpentibus componuntur, Ruyfchianæ vero ex contortis majoribus, minoribus, & minimis vasculis constatæ, eaque potissimum bilis secretioni dicatæ. Quod monere volui, ne verbis postea Adolescentibus hærendum esset. Vel glandulæ, vel vasa sanguifera, quæ proximam bilis materiam ad hepar deducunt, vel biliaria, cujusmodi sunt ductus choledochus communis oblique in Duodenum hians, cysticus ex vesicula fellis ad choledochum, & hepaticus ex hepate ad choledochum obstruantur, bilis secretionem, vel ejusdem derivationem in intestina præpediri, & consequenter biliosas particulas in sanguine ea copia cumulari, ut universæ ejusdem massæ inficiendæ pares sint, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Contingit autem frequentissime obstructio a bile amurcosa. Cum enim sanguis per hepatis substantiam tarde admodum, & segniter moveatur etiam in statu naturali (per ramos enim venæ portæ arteriæ vices gerentis ad venularum orificia defertur, quæ non ea tunicarum soliditate, quæ arteriis propria est, donatur, sanguinemque valido impetu a corde projectum immediate non recipit, & ab extraneis minime comprimitur) amurcosa bile peccante, nemo est, qui non videat aut glandulas, in quibus eadem secernitur, aut vasa sanguifera, quæ materiam ejus proximam asferunt, aut poros biliarios, qui in unum truncum prodeuntes excretorium hepatis ductum constituunt, aut cysticum, & choledochum facillime obstrui, atque ejusdem secretionem, vel derivationem in Duodenum præpediri, unde Icterus.

A calculis ibidem genitis magnitudine &c. diversis.] Non raro in ductu choledochi, aut vesicula fellis reperiuntur calculi, quos non alia de causa Ictero occasionem præbere, quam bilis ad intestina derivationem præpediendo, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Parvi plerumque sunt calculi, qui in vesicula fellis reperiuntur, quandoque tamen insigniter crescunt, id quod maxime liquet ex D. Georgio Franco M. N. C. Dec. 2. an. 6. obs. 194., qui ex alterius medici observatione narrat, in milite quodam calculum unciam dimidiam, & drachmam semis pendentem qui cystidem felleam occupabat, repertum fuisse.

Consistentia.] Non unius consistentiæ iidem esse consueverunt. Alii enim friabiliore, & molliore sunt, alii solidi, compacti, densioresque. Hos aquæ injectos fundum petere non semel observasse testatus est Cl. Hoffmannus (M. S. T. 4. p. 2.) cum reliquos plurimos supernatare vulgari experientia comperit sit. Istorum tamen fragmenta, & minores portiones in fundum secedere id præclarus auctor experimentis didicit; id quod in pumice manifestum est, qui grandioris molis supernatat, in pulverem vero redactus descendit. Quæ in iis, qui experimentalem philosophiam scrutati non sunt, haud exiguam admirationem commoverunt. Minus tamen mirantur, qui huic studio addicti, & metallicas subtilissimas laminas aquæ impositas supernatare, in frustula vero divisas descendere, similiter metallicas acus subtilissimas super aquam jacentes innatare, rectas vero fundum petere deprehenderunt. Cujus quidem phænomeni ratio non aliunde petenda est, quam ex resistantia, quam hisce corporibus medium facit, nempe aqua. Supernatat calculus, ac pumex grandioris molis, ac metallica subtilissima lamina, supernatant acus metallicæ subtilissimæ sub aquam jacentes, quod incurrentia in particulas mediæ sibi mutuo adherentes innumerabiles, innumerabiles quoque opus habent disjungere, hinc resistantia tanta est, ut vinci a gravitate illa non possit. Cum vero calculus, pumex, lamina in frustula divisa, nec non acus erectæ aquæ imponuntur, aqua ipsa minus resistit, hinc fundum petunt.

Colore.] Calculi uti magnitudine, & consistentia, sic colore differunt inter se. Albi scilicet, & cineritii, & plumbei, & ex flavo rubescentes, aut nigricantes, viridescentes, variegati, pluribus maculis eleganter notati deprehenduntur, ut præ cæteris liquet ex M. N. C. an. 1. obs. 44. Flavi, vel nigri frequentissime omnium reperiuntur. Illos ad flammam candelæ ignem concipere, & ad instar ceræ obignatoris liquefcere, hos vero in carbonem mutari, nec flagrare experimentis sæpius, & a multis factis comperitum est. Quæ quo modo fiant manifesto apparebit, si eorundem generationem prius assequemur. Quod nulla meliori ratione præstari posse perspicuum est, quam a principiis bilem componentibus exordiendo. Bilis igitur constat ex oleo, seu sulphure copioso, sale mediocri, spiritibus, & phlegmate, partibusque aliquibus terrestribus. Idque Analysis in ejus partes evincit. Prodat præterea se partes sulphuræ per inflammabilitatem, & deflagrationem, salinæ per facillimam cum aqua communi miscelam (oleosum enim corpus sine salis interventu commixtionem aquæ non patitur) per vim penetrandi spiritus, per fluiditatem diu permeantem aqueæ partes, per consistentiam terreæ. His ita constitutis licet colligere tunc calculos generari, cum salinæ bilis particulæ in pauca quantitate, sulphuræ e contra magna copia, terrestrium particularum, aut glutinosæ cujusdam materiæ vi caloris inspissatæ interventu coguntur. Fit enim exinde, ut secedentibus aqueis in durum quoddam corpus concrecant, quod calculi nomine venit. Calculum porro sic enatum, quoniam sulphureis particulis maximam partem constat, flammam concipere perspicuum est. E contra si terrestrium, mucosarumque insignis sit copia, atque hæc quidem nullo, aut valde exiguo sulphurearum partium interventu congerantur, coganturque in lapideam concretionem, calculus flammam non concipit, ac diversam a priore naturam inducit. Quæ cum dicimus tam ab illis dissentimus, qui existimant salia alchalyca, acida, tartarea, aliaque hujusmodi ad calculorum generationem facere, quam illi dissentiant a veritate. Sed plura, ubi de calculo Renum, ac Vesicæ.

Substantia hepatis, vel membranarum, & ligamentorum inflammatio.] Aliquando solam membranam hepar vestientem inflammari, aliquando vero ipsam hepatis substantiam Hippocrates, & Galenus docuisse olim visi sunt. Quorum

hepar, inquit Hippocrates (47. aph. sect. 7.) *suppuratum adurit, si pus purum fluxerit, & album, evadunt: in tunica enim his pus continetur: Si vero qualis amurca fluat, pereunt.* Qua de re loquens Galenus in com. *Quibus*, inquit, *in tunica est pus, nihil patiente substantia hepatis solvuntur omnes; quibus vero usque ad carnem hepatis corruptio pertingit, non absque ratione moriuntur.* Quæ si ad examen sedulo revocatur, protenus quasi digito commonstrant tam externas hepatis partes, membranas scilicet, ligamentaque, quam ipsius substantiam concipiendæ inflammationi parem esse. Non desuere tamen florentissimi hac ætate Medici, qui ab Hippocrate, Galeno dissentientes rem dubiis plenam reliquerunt. Si enim Fridericum Hoffmannum consulimus, hepatis substantiam paullo diligentius, ac subtilius contemplanus eandem inflammationi concipiendæ impari deprehendit. Cum enim hepar maximam partem venis portæ, & hepaticæ propaginibus coagmentetur, quæ ob nervorum, membranarumque nervearum defectum obtuso sensu præditæ sunt, mirum in modum distendi posse putat, quin dolor, febris, aliaque symptomata inflammationibus maxime propria excitentur. Inflammationes eas invadunt partes, quæ sensu exquisitissimo præditæ sunt, membranas scilicet nerveis filamentis copiosissimis contextas, quo fit ut in minimis vasculis primo subsistens sanguis, tum in lateralia effusus tumorem, febrem, doloremque procreet, ut alia mittam quamplurima, quibus sententiam suam confirmat, quæ quoniam clare exponuntur, legi ex fonte malumus. quam hic referri. *Vid. M. S. T. 4. P. 1. de feb. hepat., & dissert. de hepat. inflammat. vera rarissima, spuria frequentissima.* Verum bona pace tanti viri, vereor ne falsa opinione adductus id sibi in animum induxerit. Cur enim sanguis, si purus, ac sincerus, atque acredine peccans in finibus arteriæ hepaticæ, & venæ portæ singulari plane munere arteriæ vices gerentis subsistens, ac stagnans non ea ratione afficere valeat tunicas, ac membranas, qua opus est ad inflammationem excitandam, omnino non video. Nonne Cerebrum, Pulmo, aliaque viscera obtusissimo sensu donantur? Et tamen eorundem inflammationes frequentissime occurrunt. Quamquam illud libenter concesserim internæ hepatis substantiæ inflammationem externæ sequi inflammationem, ut de Peripneumonia succedente Pleuritidi superius ostendimus. Quæ enim tanta loci distantia, ut impedito motu sanguinis per vasa internam hepatis substantiam percurrentia, propter insignem nervorum consensum per externas partes minime perurbetur, unde spasmo excitato dolor, febris, aliaque hepatidem comitantia symptomata suscitentur? externæ autem partes tantum, vel internæ hepatis inflammatione corripiantur; certum est sanguinis motum per hepatis vascula præpediri, tumorem elevari, glandulas, porosque biliosos comprimere, hinc bilis secretionem, excretionemque impediri, unde Icterus.

Convulsio eorundem a bilis tenuitate nimia, atque acredine.] Quotiescumque vasa sanguifera, aut biliaria spasmodica constrictione afficiuntur, eorum diametrum ita angustari, ut fluidis libera circulatione trajiciendis inepta reddantur, perspicuum est. Quod ubi contigerit, neque necessariam sanguinis partem glandulas appellere ad bilis secretionem efficiendam, neque ubi appellat, secretionem ejusdem fieri posse, ac per peculiare ductus in intestina deferri, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Convulsioni porro aniam præbere valent, quæ tenuitate nimia, atque acredine peccant, ideoque pungendi, vellicandique vim habent. Si hisce qualitibus bilis ipsa peccaverit, cur convulsioni producendæ non opportunissima existet? Quam apte cadit in hunc locum Icteri divisio a Veteribus tradita in calidum, & frigidum! Quam nihil esse video cur ejiciant Recentissimi. Quid est enim cur bilem crassam, viscidam, amurcosam, ac difficilem, glandulas, ductus, atque emissaria, a qui-

bus fecernitur, vel per quos in intestina derivatur, obstruentem frigidam, acrem vero, tenuem, fusam, ac solutam calidam jure optimo non dicamus?

A vehementi ira.] Sed omnium frequentissime contingit a spirituum animalium perturbato motu, cæcoque impetu in organa bilis secretioni, ac derivationi dicata prædictam constrictionem excitari citra bilis ipsius, aut alterius tenuis nimis, acrisque humoris interventum. Hujusce porro perturbati spirituum motus plures esse possunt causæ. Inter has principem obtinet locum vehemens ira. Ira, ut omnibus notum est, nihil est aliud, quam vehemens animi commotio excitata ab objectu aliquo externo, quod homini aliquo pacto injuriosum est.

Fit hinc, ut propter mirabilem nexum, & unionem animæ cum corpore tales in Cerebri fibras inducantur motiones, quibus spiritus majori copia ad omnes fere corporis partes ferantur, unde cor in validiores, crebrioresque contractiones agi contingit, sanguinem celerius, ac vehementius per vasa propelli, hinc pulsum validum, durum, celerem, ac frequentem exoriri. Quamquam vero non solum majori copia, sed cæco impetu cum in omnes partes (id quod concussio totius corporis, tremor, dentium stridor, aliaque hujusmodi evincunt) tum ad eas quæ ad bilis effusionem sunt opportunæ (quod dolor in dextro hypochondrio, vomitus, diarrhœa, dysenteria, cholera manifestant.) In tanta spirituum perturbatione, si organa bilis secretioni, ac derivationi dicata sic constringantur, convellantur, aut alia simili ratione afficiantur, qua ad assueta munia inepta reddantur, Icterus supervenire, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. (Conf. com. in aph. 4. cap. 3.)

Spasmo hysterico, laborioso partu.] Spirituum ataxia maxime familiaris est feminis, quæ hysterica affectione consistantur, quæ propterea diris convulsionibus premi solent. Colica his succedit frequentissime hysterica dicta, non aliunde, quam a spiritibus animalibus cæco impetu in coli fibras irruentibus repetenda, unde propter immediatum consensum intestinorum cum ductu choledochi, spasmodica ejusdem constrictione supervenit, qua bilis derivatio in duodenum præpeditur, unde Icterus. Jam de laborioso partu dicamus. Fetus debitam magnitudinem adeptus carceris impatiens capitis vertice ad uteri os internum, & facie ad matris os cocygis obverso nititur versus inferiora descendere. Musculi abdominis convellantur violenter, fetumque vi expellunt in pelvim. Si matris, & fetus nisibus os uteri molli, & lubrico linimento laxatum jam dilatatur, disrumpuntur membranæ, quibus continetur, effluunt aquæ, caput infantis agitur in capacitate oris dilatati, infans commode exit. Si aliter res habeat, convulsiones musculorum abdominis violentæ, ac internorum viscerum fere omnium, præsertim imi ventris superveniunt, quibus facile ductus, atque emissaria bilis secretioni, atque excretioni dicata occludi contingit, hinc Icterus exoriri.

IV. *Rerum acidarum, & difficilis coctionis abusus.*] Nulla re magis figuntur, condensanturque humores, quam rerum acidarum abusu. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui contrarias acidorum corporum proprietates deprehenderunt. Notum enim est lapides, & metalla, & cætera alchalyca terrea rodi, & dissolvi magno calore, & crepitu, quandoque etiam igne excitato ab hisce corporibus. Ita Plinius l. 23. cap. 1. *Acetum*, inquit, *saxa rumpit, quæ non rumpit ignis*. Quæ igitur cogendi, densandique facultas? Recte quidem, si de solidis corporibus præsertim macris, ut sunt lapides, & metalla, & cætera alchalyca terrea, sermo sit; si vero de fluidis, quæ ex pinguis, oleosis, & ramosis partibus constant, contrarium omnino succedit. Id quod experimentis comprobatur.

Si enim oleum vitrioli, spiritus salis marini, spiritus nitri, ac cætera acida

fero

fero sanguinis affundantur, in gelatinam quamdam concresecere culti anatomici aciem effugientem deprehendimus. Has duas acidorum proprietates notavit Dioscorides lib. 2. cap. 85. Cum igitur rerum acidarum abusu fluida cogantur, ac condensentur, ubi ad hepar pervenerint, in quo minor est arteriarum, atque adjacentium partium impulsus, in minimis glandularum folliculis subsistere, atque aggeri coguntur, unde obstructions, tumoresque bilis secretionem, vel derivationem in duodenum impedituri, & hinc Icterus. Idem plane dictum velim de alimentis difficilis coctionis, quæ viscido, lentoque chylo conficiendo plurimum tribuunt, atque hinc sanguinem ad fluendum minus aptum reddunt.

Aer palustris.] Præter recensitas causas, quæ fluidorum crasim alterando obstructionibus ansam præbent, aliæ occurrunt, quæ in fluidas, & solidas partes operantur. Spectat huc aer palustris. Nemo ignorat aerem, quo magis elasticus, gravis, frigidus, aut siccus est, eo magis fibras nostri corporis intendere, ac roborare, unde & robustius, & ad actiones omnes vegetius fieri experimur. E contra minus elastico, & minus gravi, atque humido existente aere, fibras ejusdem laxari, & debiliores fieri, atque hinc corpus infirmius reddi, actionesque omnes ejusdem languescere manifesta res est. Dicitur autem vix potest quantum fibræ nostri corporis tensæ, ac roboratæ excursui sanguinis, humorumque per universas fere corporis partes, secretionibus, excretionibusque promovendis, attenuandis iisdem, atque exsolvendis tribuant. Laxatis e contra, atque flaccescentibus fibris, fluidorum excursum, secretiones omnes, excretionisque retardari, ad fluendum eadem inepta reddi, densiora fieri, atque hinc congestiones, viscerum imi ventris obstructions exoriri adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere posse putem.

Graviores animi cura cum morore, & tristitia.] Gravioribus animi curis cum morore, ac tristitia solidas partes maxime chylicationi dicatas relaxari contingit, succorum eidem muneri inservientium, salivalium scilicet, qui a glandulis ventriculi, & intestinorum extillant, pancreatici, biliosi secretiones imminui, ac retardari, saltem illorum vim, atque activitatem infringi, hinc chylum crudum, acidumque generari, qui ubi in massam sanguinis pervenerit, cum a vi cordis, pulmonum, arteriarum, musculorumque flaccescentium jam solvi nequeat, crassitiem, visciditatem, lentoremque eidem conciliat, atque ad fluendum minus aptum reddit, qui propterea per angustissimos, atque exilissimos hepatis poros, ductus, atque emissaria trajectus herere facile, ac subsistere cogitur, unde obstructions viscerum imi ventris, atque hinc Icterus. *Mærentes*, inquit Sanctorius sect. 7. aph. 3. *facile obstructions, partis durtiem patiuntur*. Cl. quoque Hoffmannus in eadem sententiam tulit: *Longior tristitia dum sanguini crasso gignendo, & abhinc prodeunti tardiori ejusdem circuitu apprimè inservit, ad Icterus chronicum, & contumacem aut producendum, aut revocandum existit aptissima*.

Chin. Chin., cui excretio aliqua sensibilis non succedit, diuturnus usus.] Nonnullos febribus intermittentibus usu Chi. Ch. curatos insigni anorexia, ac virium languore affici, non semel deprehendi, cum alii e contra perfectissime convalescerent, ne vel minimi quidem in primis viis, hisque proximis visceribus vitii existentis indicio apparente. Cum rem diligentius perpenderem (aderat enim constitutio febrium intermittentium ob aquarum stagnantium copiam, quæ Pollicinium fere omne devastaverant) deprehendi eos felicissime curari usu Quinquina, cui excretio aliqua per sudorem, aut urinam, aut alvum succedebat, ex adverso iis evenire, qui Quinquina pertractabantur, nulla autem crisis apparebat, imo easdem sæpius recrudescere, atque in alterius generis febres lentas, & vagas converti, plerasque in cachexiam, obstructions viscerum

imi

imi ventris, atque Icterus definire. Hisce porro ad credendum vehementer adductus sum, mordacitati, ac corruptioni succorum gastricorum, bilis præsertim, unde febres intermittentes ortum traducunt, crassitiem, ac visciditatem succedere, præterea organa eorumdem secretioni dicata diuturno corticis peruviani usu plus æquo adstringi, & inepta suis munitis consitui, unde obstructions fieri contingit, atque hinc cachexiam, aliaque incommoda exoriri. Quamvis enim nondum inter Medicos constitutum sit, qua vi cortex peruvianus ejusmodi febres extinguat, affirmantibus aliis cum Bado id efficere specifica, & occulta proprietate; aliis cum Gaudentio Brunaccio, & Paravicino per manifestas qualitates, calorem scilicet, & siccitatem, quibus frigidum, & humidum, unde febres intermittentes exoriuntur, destruitur; aliis cum Mortono, quod pestiferum, ac deleterium miasma spiritibus infestum ab eodem profligatur; aliis cum alcali, & acidi propugnatoribus, quod acidum, aut falso acidum febrile fermentum invertit, & obrundit; aliis cum Tellino, Solario, quod bilem, unde febres intermittentes ortum habent, vi sua adstrictoria figit, & sistit; aliis cum Sturmio, Munginoto, quod lentos, ac difficiles humores, unde eandem proficiuntur, solvit, & incidit; illud tamen negari non potest amaras, leviter aromaticas, austerasque particulas continere corticem peruvianum, quibus non solum crassamenta sanguinis dissolvi contingit, si experimentis Cl. Freind. (*in sua emenologia cap. 14. p. 226.*) credendum sit, qui tincturam corticis peruviani sanguini, ejusque sero admixtam fluiditatem utrique conciliare testatus est; sed solidas partes ventriculi, intestinorum, pancreatis, hepatis, ac mesenterii, quæ istarum febrium sedes, ac foci sunt, (a) leniter adstringi, seu magis roborari, firmarique. A ratione igitur prorsus aberrare is minime videatur, qui diuturno Quinquinae usu, cui excretio aliqua sensibilis non succedit, ubi præsertim primæ viæ multis cruditatibus, ac fordibus sint obfesse, prædictas partes, ac viscera plus æquo adstringi affirmet, atque affici ea ratione, qua opus est ad eorumdem obstructions, atque abhinc prodeuntes gravissimos morbos excitandos, ut unus instar omnium Cl. Fridericus Hoffmannus (*de usu, & abusu Chin.*) luculenter ostendit, atque olim Jacobus Chiffletius testatus est. Quam sententiam licet multis observationibus, firmis validisque rationibus refellere conatus sit Cl. Mortonus (*exercit. 1. cap. 7. de cortice peruvian. atque virtute ejus*) quis idem concedat de omnibus, deque illis, quibus excretio aliqua non succedit, quæque præpostera methodo a Medicis pertractantur? Quibus sic constitutis licet colligere in summa obscuritate illos versari, qui in ea sunt opinione, ut credant a cortice peruviano fugari febres intermittentes nulla secretionem, & crisi subsequente. Quam opinionem præterquamquod multorum præeunte exemplo Albertinus (*in com. Acad. Bonon. apusc. p. 145.*) falsissimam esse cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus deprehendit, illud quoque accessit, ut firmis adeo, validisque rationum momentis eandem confutaverit, ut qui aliter sentiat, falsa prorsus sentire videatur. Quæ enim febres, inquit ipse, quæ sine excretionem aliqua solvantur? Adeo verum est febres omnes cum excretionem aliqua solvi, ut ne vel febres quidem, quæ a veneno nascuntur, aut a miasmate, & halitu pestifero, & maligno, & serpentum morfu (neque desunt, qui succi corruptionem, unde febres oriuntur, cum veneno conferant) excipiantur, nedum illæ, quæ per coctionem discuti dicuntur, aut quæ magno, & subito pavore solvantur. Radicem gentianæ, centauream minorem, flores chamomillæ romanæ, chamædym, cortices aurantium febrifuga olim Medicis clara, & remedium genus omne febrem pellere per evacuationem ostendit. Mitto alia-

(a) Vid. lib. 1. cap. 9. com. in aph. 5.

quamplurima, quæ in hanc rem egregie cadunt, utpote illa, quæ elegantissime exposita loc. cit. (& vero nihil in com. Acad. Bonon. non elegantissimum) legi malumus, quam referri. Sed plura de febribus.

V. *An ab exaltatis in sanguine biliosis particulis.*] Cum nonnulli animadvertent feces continuo albicantes non egeri, imo interdum plus æquo flavescere, indicio manifestissimo bilis secretionem, atque ejusdem derivationem haberi, præterea non semper inventas fuisse obstructions in hepate, aut ejus ductibus, atque emissariis, aut quidquam, quod impedimento esse posset, quominus commode eadem secerneretur, atque in duodenum derivaretur, in eam opinionem venerunt, ut crederent icterum a bile acriori, tenuiorique reddita, atque ad immodice effervescendum apta repetendum esse. Quam quidem opinionem tuerentur, qui Graasium, & Sylvium sequuti sunt. Cui sententiæ quantum ad stipulandum sit colligi potest ex iis, quæ supra attulimus de colica agentes, ubi bilem effervescere nunquam posse demonstravimus. (V. Cap. 5. com. in aph. 5.) Quare verosimilior videtur illorum opinio, qui existimant ab exaltatis, & aggestis in sanguine biliosis particulis citra hepatis vitium, & acrioris bilis interventum oriri posse icterum. Quo loco animadvertendum est non accipiendas esse biliosas particulas, ut plerique Veterum opinati sunt, sed tenuiores, agiliores, rigidioresque sanguinis partes, quæ a reliquarum nexu secedentes humorem illum biliosum dictum constituunt. Quamquam vero lis potius de nomine est, quam de re. Quid enim vetat, cur particulas istas summe agiles, ac subtiles biliosas non dicamus? Cur ratione caloris, quem excitant, calidas, ratione vero rigiditatis, qua donantur, siccas, quæ de bile prædicantur, jure merito non vocemus, omnino non video.

An a lymphæ, & sero sanguinis, ob salium præsertim acidorum mixturam, exsolutione.] Serum, ac lympham sanguinis salium præsertim acidorum mixtura exsolutam rufum, & croceum colorem induere tradidit Cl. Tozzi in prax. *Experimur*, inquit præclarus Auctor, *lixivium e cineribus plantarum in aqua elixis paratum flavescere, vergereque in croceum colorem, si acidum justa mensura superaffundatur; quin & lixivium ipsum, si multo, & acri cinere aspersum plusquam deceat efferverit, non leviter rubescere, & rufum colorem induere.*

Lympham porro, & serum sanguinis plerumque vitari perbellis observationibus Sylvii De le Boe, Graasii, Zachæ, aliorumque demonstrat, quas operæ pretium non est percensere numerando, cum nihili, floccique eandem faciant Mechanici nonnulli, qui, postquam Robertus Boyle, Archibaldus Pitcairnius, aliique hypotheses de acido, & alcali demonstrarunt, adeo ab acido abhorruerunt, ut nullum in humano corpore non modo reperiri, sed ne esse quidem posse pugnantissime sustineant. Quod si verum est, illorum sententiam, qui ob salium acidorum mixturam serum sanguinis exsolvi ea ratione posse putant, qua opus est ad rufum, croceumque colorem induendum, per se corruere, vel lippis, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque unguis. Et sane horum opinio firmis, validisque rationum momentis innititur, quas potissimum a Roberto Boyleo desumpserunt. Primum enim nullum in humano corpore acidum per chymicam artem elici unquam potuisse affirmant. Raymundum Vieussenium (*lib. de nat. sanguin.*) qui ex libris quinquaginta sanguinis semiunciam elicuisse spiritus acidi testatur, experimento deceptum fuisse (*V. Pitcairn. in dissert. brevi, quam præstant corpora acida, aut alchalia.*) Cum enim bolum, seu terram ad experimentum adhibuisset, spiritum illum acidum a bolo provenire affirmare non dubitarunt. Quid quod plantæ per os assumptæ, quantumvis acido factæ, actione tamen ventriculi, & pulmonis, & cordis, & arteriarum circuitu sanguinis interservientium mutantur cito in corpora alchalia? Tantum igitur ab-

est, ut acidum in sanguine reperiat, quantum sal acidus ab alchamico differt, quem solum exigua mole sanguini inesse ostendere conati sunt. Quibus tamen, ut ingenue fatear, nescio quantum adstipulandum sit, cum satis firma, ac valida, ne validiora dicam, suppetant argumenta, quibus evinci potest acidum in sanguine reperiri, etiamsi in eodem vel naturaliter constituto, vel morbofo sensibile non appareat, atque extrahi ab eo nullo modo possit. Si de experimento Vieussenii sermo sit, cur eodem deceptum fuisse affirmes, omnino non video, cum præsertim a D. Hombergio chymico præstantissimo confirmatum sit, qui in stercore humano, & multorum animalium, & in phosphoro, qui ex urina humana componitur, acidum se reperisse testatus est. Quæ adversus Vieussenium afferuntur dicuntur quidem subtilius, sed quid est, quod & Hombergio idem successerit commodissime? Utrumque id est, acidum in sanguinem migrare vel ipsi fiantur, cum vegetabilia per os assumpta manifesto acido facta in sanguinem accepta humorem alchamico progignere affirmant. Acidum in sanguinem migrare manifestissime evincunt lac, quod facile acefcit, ac jura animalium, quæ sponte acidum contrahunt. Quod si sensibile non apparet, id vel ex eo maxime venire potest, quod alimenta ventriculi, intestinorum, pulmonum, cordis, arteriarumque actione ita teruntur, priusquam veram sanguinis naturam induant, ut eorum sulphur majorem in modum solvatur, & avolet, atque reliqua ejus pars cum sale primigenio intime misceatur, quæ duo unita urinosum, aut communem, aut huic persimilem salem præbent, sale interim acido minime apparente. Acidum in sanguine, quem ipsum infecit, inquinavitque, sensibilem non apparere, ut extrahi nulla arte queat, facit potissimum ejus tenuitas, quæ quidem tanta est, ut percipi nullo modo possit. Cujusce tenuitatis exemplo esse possunt miasmata maligna, ac deleteria, seu corpora quæcumque, quæ vel per aerem, vel cum cibus, vel per extremos poros cutis in sanguinem ingressa ejusdem massam varie corrupendo malignos, contagiosos, ac pestilenciales morbos creant, quæ tamen, quantumvis connitaris, deprehendi nullo modo queunt.

Potest etiam acidum cum reliquis partibus ita misceri, ac cohærere, ut separari rursus non valeat. Notum est vitrum ex sale, & arenis componi (qua de re vid. Kunkelius in arte vitraria.) Sal autem diligentia nulla a chymicis extrahi unquam potuit. Quæ cum ita sint, statuere certo possumus acidum in sanguine existere, ac saltem suspitioni locus non deest. Quapropter apparet illorum sententiam, qui putant ob salium acidorum mixturam serum, ac lympham ea ratione affici posse, qua opus est ad Icterus producendum, non esse prorsus rejiciendam.

VI. *Vipera morsui.*] Inter venena, quæ venenosa animalia homini communicant cujusvis generum serpentum, sive anguim, seu viperarum venenum eminet. Hoc nempe insignis languor, pulsus debilitas, intermissio, cordis palpitatio, vomitus biliosus, sensuum hebetudo, difficultas respirationis, sudores gelidi, tremores, convulsionones, Icterus, aliaque hujusmodi consequuntur. Quamquam fateri licet ictum sive viperarum, sive anguim, quæ in nostris regionibus degunt, minus virulentum esse. *Italia*, inquit Cellus lib. 5. c. 27. *frigidioresque regiones hac parte salubritatem habent, quod minus terribiles angues edunt. Minus terribiles* inquam; ex quo Celsi effato constat perperam sibi demonstrandum sumpsisse Hoffmannum (*De venen. eorumque natura*) viperarum, atque anguim ictum minime virulentum esse. Præclaræ extant obervationes apud Cl. Mead de viperæ veneno. Compertum est cultri Anatomici ope liquorem quemdam subflavum a viperarum sanguine secerni, glandulis diversæ naturæ parte anteriori sincipitis locatis, quarum singulæ communi membrana tectæ vas excretorium exhibent, quæ vasa sese uniendo ductum formant ad radices dentium in-

incisorum perforatorum decurrentem, ibique in vesiculam eundem liquorem deponunt, qui particulis salinis egregie minutis quasi spiculatorum instar scaturiens morsus tempore in vulnus infunditur, unde vellicatis majorem in modum nervosis partibus, ac corrupta totius sanguinis crasi, prædicta symptomata excitantur. Morsus, inquam, tempore. Nisi enim venenum Viperæ per vulnus infictum sanguini immediate affundatur, innoxium est. Ita gallinæ demorsæ a vipera inde. Omnes comeduntur, & quartanam febrem feliciter debellare creduntur. Si irritata vipera virus in chartam jaculetur, non solum innoxie manibus contrectatur, sed a quibusdam devoratur. Canes ipsi resecta earum capita, in quibus potissimum venenum recondi reputatur, devorant nulla mortis mulcta. Observatione dignum est læsis partibus relinqui spicula, ac dentis infesti acumen ob ictum deesse in dentium Viperinorum Anatome, ut cum Cl. Severino animadvertit Thomas Bartolinus (*De Angina Epidemica exercit. 6.*)

Febribus etiam supervenit Icterus, atque hic quidem, si ante septimum diem symptomaticus &c.] Excretio aliqua symptomatica nihil est aliud, quam error naturæ immature materiæ morbificæ expulsionem conantis. Crisis vero naturæ motus conantis expulsionem materiæ morbificæ mature, & peracta jam coctione. Flavedo, quæ in cute Ictericorum apparet, nec symptomatica excretio dici potest, nec critica. Pendet enim a biliosis particulis in sanguine retentis, & ad omnes corporis partes, & viscera æque delatis, non cutim tantum. Hinc est ligamenta uteri, pulmones, ventriculum, omentum præ cæteris, & omnes membranosas partes flavescere; quin imo ossa eadem, & cartilagineas flavo colore tingi præclaris observationibus Cl. Kerkringi (*Spicileg. anat.*) Dolaï (*Encyclop. Med.*) deprehensum est. Non alio porro sensu symptomaticus dici potest Icterus, vel criticus, quam respectu habito ad febrium tempora. Si enim ante septimum diem superveniat nondum materiæ morbificæ coctione peracta, symptomaticus, si vero 7. aut 14. die, quo tempore coctionis indicia haberi solent, nihil sane est, cur criticus jure non appelletur. Nihil porro est symptomaticus Icterus, quam materiæ cujusdam morbificæ congestio, criticus vero ejusdem a reliqua massa præcipitatio, ac secretio. Vid. Hippocrates sect. 4. aph. 64.

VII. *Infantibus quoque ob mæconii retentionem.*] Quæ sit causa naturalis, ac legitimi partus quæstio est. Obsoleta jam Hippocratis, & Galeni sententia Cl. Steno in eam venit opinio, ut crederet intestinorum fætus excrementa per alvum dejecta cum Amnii liquore commixta denuo ab ore fætus exsugere, eo usque dum repetitis dejectionibus, suctionibusque Amnii liquor ingratus odore, fætidusque factus molestiam ori fætus inferat, illumque ad exitum stimulet. Hanc firmis adeo, validisque rationum momentis confutavit Cl. Cyrillus, ut qui Stenoni assentiri vellet garrere, & somnia narrare videatur. Derelinctur sententia judicantis naturalis partus causam esse stimulum in intestinis potissimum excitatum a copiosioribus fæcibus collectis, ac nerveas eorumdem fibrillas pungentibus adeo plausibilis fuit, ut nonnulli (quos inter Verheyenius) non alio sensu færum maturum indigere aere existimaverint, ad fæces per validam inspirationem expellendas. Quæ licet laudato Cyrillo, aliisque minus arriserit affirmantibus necessitate tantum respirationis, vel majoris per pulmones circulationis urgeri færum, ei tamen plurimum favet observatio, fætus vix natos excrementa ex alvo nigra, tenacia, & splendentia Mæconium dicta dejicere. Vidit natura quid fætui recens nato opus esset ad istas intestinorum sordes eliminandas, effecitque, ut haberetur e mammis secretio lactis aquosi primum, ac diluti, quo facile totus intestinorum canalis elueretur, & ne quid superesset, quod

acrimonia sua nerveas fibras in vehementiores, & non ordinatas contractiones ageret. Quod si vel fecum ipsarum vitio, vel lactis sordes, atque excrementa retineantur, intestinorum fibras facile convelli, ac spasmo affici contingit, qui ductibus secretioni, vel derivationi bilis dicatis communicatus Icterus producit.

VIII. *Prodit se Icterus flavedine præsertim in tunica oculi albuginea &c.*] Tunica oculi albuginea, ut omnibus notum est, tenuissimis vasculis tenuissimum lymphaticum humorem vehentibus donatur. Hinc est cumlatis in sanguine biliosis particulis, ac serum, lympham, & succum nutritium flavo colore inficientibus, flavedinem in tunica oculi albuginea magis, quam in reliquis partibus conspici.

Qua fit, ut objecta colorata interdum appareant.] Juvenem Ictero laborantem, qui objecta colorata intueri se affirmabat, novisse testor; id quod etiam bis se observasse testatus est Hoffmannus. Cum phænomeni rationem inquirerem, anceps ac dubius animo diutius extiti. Cum tamen animadverterim eos, quorum oculi flavo, aut viridi vitro armati sunt, flavescencia, aut viridescencia objecta videre, hæere mihi diutius non licuit. Cum enim vitrum crystallini humoris munere fungatur, in eam opinionem veni, ut crederem, tunc objecta colorata Ictero laborantibus apparere, cum ipse crystallinus humor infectus est, qui propterea lucis radios lentis ad instar cujusdam colligens flavescentes ad retinam demittit, unde objecta flavescere videntur.

Interdum fecum albedine, alvi adstrictione, atque hypochondriorum pathematibus &c.] Si bilis secretio, ac derivatio in intestinum Duodenum præpediatur, non solum feces albescunt, sed deficiente naturali fluiditate, difficillime egeruntur. Deficiente bilis conditura alimenta in stomacho soluta, ac in Duodenum delata non bene attenuantur, sciunduntur, penetrantur, atque eâ ratione afficiuntur, qua opus est ad veram, ac perfectam chyli naturam induendam, sed in succum quemdam mutantur crudum, acidumque, qui facile corrumptur, ac stimulo, & molestiæ est nerveis intestinorum fibris, unde varia hypochondriorum pathemata exoriuntur. Possunt eadem ab ipsis causis ortum traducere, a quibus bilis secretio, aut ejusdem in Duodenum derivatio præpediatur. Quæ quoniam plures, ac diversæ sunt, variari ipsa quoque pathemata debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

IX. *Hepatis obstructionem ab amurciosa bile obtusus in dextro hypochondrio dolor.*] Fæculentis, mucosisque peccantibus particulis, volatiliorum bilis, tenuiorumque particularum activitatem, ac vim imminui contingit, minoremque eidem ineffe ad stimulandum facultatem, lentam propterea obstructionem subsequi (frigidam perbelle ajebant Veteres) absque insigni stimulo in nerveas fibrillas inducto. Hinc obtusus in dextro hypochondrio dolor, ac gravativus percipiatur necesse est.

Durities, ac tumor.] Non possunt autem hæere crassi, lentique humores, quin vasa, quibus in hærent, distendant, tumoremque elevent; hinc est infarcta viscera obdurefcere, atque in majorem molem expandi. Durities porro, ac tumor major, minorque est, prout hærens materia plus, mirusque solida, ac compacta est. Si materia peccans cystide collecta avolantibus serosis, tenuioribusque particulis solida evadat, tumorem, ac duritiem insignem supervenire debere luce clarius apparet.

Febris vel nulla, vel parva.] A lenta, ac frigida obstructione neque solidæ partes in crebriores, vehementioresque contractiones aguntur, neque componentes sanguinis partes ea ratione a se mutuo solvuntur, atque secedunt, ut acres, volatiles, sulphuræ particulæ exaltentur, atque in universam sanguinis massam diffu-

diffusæ agitationem, ejusque furorem augeant, unde febris, aliaque ejusmodi symptomata subsequantur.

X. *Dolor modo obtusus, & gravis, modo acutus &c.*] Dissectam fuisse mulierem testatur Etmullerus in *prax.* ex cujus vesicula fellea calculi diversæ magnitudinis collecti sunt, quæ tamen Ictero nunquam obnoxia fuit. Quo spectat etiam observatio altera Cl. Petarmani (referente Hoffm. M. S. T. 4. p. 4. f. 10.) de vetula quadam, in cujus vesica fellea nihil præter 17. lapides deprehensum est, cum tamen Ictero nunquam laboraverit. Quo apparet Icterus tunc solum excitari, cum obstruuntur ductus, per quos bilis in intestina derivatur. Obstruuntur vero cum calculi momentum exercent exeundi per intestina, quo fit ut nerveæ fibrillæ violenter irritentur, & in vehementes, & non ordinatas contractiones agantur, unde acutus dolor, præcordiorum anxietas, aliaque gravissima symptomata excitantur; cum prius calculis vesiculam fellis occupantibus, minime vero in meatus deductis, qui bilis derivationi in Duodenum dicati sunt, obtusus tantum dolor perciperetur, ut præ cæteris D. Steinius (*librograph. p. 45.*) testatus est. Memorabilis cadit in hunc locum observatio in M. N. C. An. 6. Dec. 1. obs. 20. ubi Mulier immani dolore, & lancinatione ventris per triginta fere dies divexata memoratur, ejus origine, & causa solertissimos etiam medicos penitus latente, cum tandem calculus insignis magnitudinis totam felleæ vesicæ cavitatem implens inventus sit. Exemplum fere simile vid. in Sculteti armamentario obs. 61.

XI. *Inflammatiō dolore in dextro hypochondrio tactu manifeste sensibili &c.*] Quotiescumque sanguis in vasis sanguiferis ad hepatis substantiam, ejusque membranas pertinentibus hæreat, ac subsistat, nemo ignorat statum illum inflammationis exoriri, qui phlogosis appellatur, si e propriis vasis in lymphatica effundatur, veram inflammationem excitari manifesta res est. Non potest autem sanguis ibi subsistere, quin tumorem elevet, fibrillas vascula illa constituentes distendat, acris interim, tenuioribus, ac volatilioribus sensim avolantibus particulis, & in universam sanguinis massam diffusis, unde dolor, sitis, aliaque propter mirabilem nervorum consensum gravissima symptomata subsequantur necesse est. Quod febris, dolor, aliaque symptomata non eadem semper intensione se prodant, non aliunde repetendum esse facile judicaverim, quam a diversa morbi sede, atque materie inflammantis qualitate. Si enim externæ membranosæ partes hepar investientes, quæ exquisitissimo sensu donantur, inflammantur, quis non videat multo gravioribus stipari debere symptomatibus, quam si interna hepatis substantia ab eadem materie inflammetur? Quid si a sanguine summe tenui, acris, adusta, ac fere caustica bile, vel contra a sanguine crasso, viscido, & lento, & ad fluendum minus apto inflammatio exoritur? Acutum in illa, lancinantem dolorem, febrem ardentem, in hac obtusum potius dolorem, febrem minus vehementem excitari debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

XII. *Quibus vulnere capitis detentis supervenit Icterus, eos abscessu hepatis &c.*] Singularis plane observatio est gravioribus capitis vulneribus abscessu hepatis, atque Icterus supervenire. Quæ sane diligentissime tenenda est, cum rei mortis sententia everti queat, si in judicium vocati Medici non a vulnere capitis, sed hepatis abscessu hominem vulneratum interemptum fuisse testentur.

Dum nempe mortis quæstio in caput alterius ponitur, hominem qui plures fortasse medicamentis per imprudentiam adhibitis interæctioni dederit, dum verbis, aut litteris possit ei parti patrocinari, quæ clementiæ, pietatisque officii unius alicujus calamitatem lenire, non quæ criminationum, penarumque acerbitate conatur evertere, æquissimum esse facile judicaverim. Cl. Bianchi (*hystor. hepat.*)

hepat.) in hoc potissimum sitam præterdit abscessus causam, quod purulenta illa materia sub calvaria post vulnus effusa absorpta in vasa sanguifera, & sanguinis circulationi reddita ad hepar deferatur, in quo cum tardior sit sanguinis, humorumque cursus, viscidarumque sordium secretio, fieri minus vix potest, quin pus simul per secretorium organum alliciat, deficiente autem solidarum partium momento ad ejusdem expulsionem necessario in eodem remoretur, hæreat, ac sensim visceris substantiam corrumpens, exedens abscessum procreet.

XIII. *Si nulla, aut fere nulla sit febris, mitis calor &c. rhabarbar. s. p. &c.*] Ubi adsit hepatis, ac viscerum imi ventris obstructio, fieri minus posse perspicuum est, quin excrementitii humores in primis viis hæreant, cruditates, viscidæque sordes, quæ materiem iisdem præbeant convenientissimam. Cautum hinc accuratiorum practitorum consilium Icteri curationem ab obstructionibus imi ventris oriundi a leviter purgante, atque abstergente medicamento exordiri. Quo sane non sordes in intestinis tantum hærentes educuntur, viaque sternitur aliis medicamentis, sed lenti quoque, viscidique humores hepar, aut alia viscera infarciens per intestina, cum quibus insignem habent communicationem, commodissime expurgantur. Cum Veteres Medici ab assumpto Rhabarbaro fæces flavo tingi colore viderint, peculiarem ei virtutem tribuerunt bilem educendi. Non ii fumus, qui cum veteribus Medicis dari medicamenta elective purgantia statuamus. (In hoc enim falsi fuerunt, quod flavedinem expurgatæ bili e. gr. a rhabarbaro tribuebant, cum ab ipsius rhabarbari colore sit repetenda, quo sane non solum fæces, sed & urinæ, & reliqui humores inficiuntur.) Nihilominus tamen etsi distinctio illa in cholagoga (quam in classem rhabarbarum recipiebant) phlegmagoga &c. juxta eorum sententiam minus probanda sit, nihil est tamen cur omnino negetur. Certos enim humores peculiaribus pharmacis facilius, & commodius educi, & certos etiam morbos melius per certa quædam purgantia, quam per alia curari observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus compertum est. Ita rhabarbarum nimis laxas hepatis glandulas, ac ductus ea sui parte, quæ roborandi, adstringendique vim habet, ad suum tonum restituit; tartarus, & omnia ex eodem parata pharmaca propter eam, quam purgandi, & digerendi facultatem habent, in hepatis obstructionibus a viscidis, lentisque humoribus apprime conveniunt. Hac via delentur præjudicia illa, quæ bilis in sanguine retenta, atque eundem inficiens minatur, quæ non tantum Ictero, sed & aliis gravioribus affectibus viam parat.

XIV. *Dein vero pulver. ex tartar. solubil. aut vitriol. &c.*] Absteris hac ratione primis viis, dici vix potest quam bene cedant illa, quæ prædictas sordes sensim sensimque digerere valent, atque biliosas particulas, quibus universa sanguinis massa conspurcatur, per insignes urinæ vias extra corporis confinia educere. Cui scopo satisfaciunt illa, quæ acutis plus minus spiculis prædita aqueo copioso diluta, qua sanguinem attenuando, qua crassiores ejusdem partes incidendo seri copiam augent, serum ipsum sibi uniunt, atque a reliquis partibus separant, ac demum renalibus porulis aptant, perque ureteres, ac vesicam expellunt. Cum urina salibus maximam partem constituitur, nemo non videt salina medicamenta huic obeundo muneri omnium opportunissima existere. In horum censu veniunt præ cæteris sales tartarei, præsertim vero illi, qui falsam nasci sunt naturam. Ejusmodi sunt sal ille falsus, qui ex sale tartari aciditate cremoris tartari saturato resultat, tartarus solubilis dictus, tartarus vitriolatus, qui & ipse sal falsus est ex sale tartari, & spiritus vitrioli portione emergens, arcanum duplicatum, seu sal quidam ex capite mortuo aquæ fortis ex nitro, & vitriolo paratæ extractus, terra solviata tartari, alique similes, qui quod humores

res.

res digerant, atque ad evacuationem disponant, digestivorum nomine veniunt.

Cui superbibat ager larga copia jusculum radic. asparagi, apii &c.] Si prædictis salibus copiosa juscula plantis simili virtute pollentibus alterata copiose superbibantur, dici vix potest, quam prompte & biliosarum particularum acrimonia temperetur, tartaræ, viscidæ, mucosæque congectiones tenuioribus, ac fluidioribus partibus in arctam nimis, compactamque sanguinis massam inventis dissolvantur, ac pravæ, vitiosæque sordes per urinæ vias eliminantur. Neque vero alia inesse debet facultas recensitis plantis, si nihil præter salis cujusdam fixioris genus terreis, aut activis principiis plus minus implicitum contineant. Notissimæ sunt quinque illæ radices, aperientes dictæ, Asparagi, Apii, Feniculi, Petroselini, & Ruscii, a quibus parum differre videntur Marrub. alb. Rub. tinctorum, Agrimon. Chelidoni., & aliæ quamplurimæ, quæ diureticarum nomine veniunt.

XV. *Quolibet 5. vel 6. die Rhabarbar. &c.*] Non potest in chronicis morbis totus peccans humor una purgantis pharmaci exhibitione educi, præsertim si prius rite præparatus non fuerit ejus dilutione si tenuis, & acer, incisione si viscidus, ac difficilis. Quod postremum præterit præ cæteris sales digestivi. Hinc est istorum usui purgantem usum intermiscendum esse, ut sensim sensimque præparati humores avocentur, expellanturque. Quæ purgandi ratio in longioribus morbis commodissima, æque ac tutissima, cæteris anteponenda est.

XVI. *Hicce frustra adhibitis, ad aquam Tetutianam deveniendum.*] Aquam Tetutianam incidendi virtute præditam esse nemo inficiabitur, qui illius falsedinem noverit. Sales enim tum fixos, tum falsos incidendo operari extra omnem dubitationis aleam positum est. Quo loco minus mirandum aquæ Tetutianæ singularem inesse facultatem Icteri profigandi, atque illud esse remedii genus, quod summa omnium clinicorum consensione, longoque usu probatum est. Remedium vetustissimum esse liquet ex Cornelio Celso, qui *lib. 3. cap. 24.* in morbo regio ex sententia Aesclepiadis solutiones al. per aquam falsam commendat.

Solvendo in primo cyath. mel. rosat. solut.] Præmitti solet eidem pharmacum, seu, ut ajunt, vehiculum, ut facilius aqua Tetutiana ubertim epota per alvum secedat. Uberrim, inquam: Secus enim alvum adstringit potius, quam solvat. Nam dum aquæ falsæ in pauca quantitate assumuntur, lacteas venas propter tenuitatem facile subeantes cito permeant ad urinas, humiditatesque in intestinis hærentes secum trahunt, unde alvus siccatur, & adstringitur. Cum vero largius, & liberaliter bibuntur, ventriculorum, & intestina non solum fluiditate laxant, sed gravant pondere, & mordacitate irritant, ac propterea priusquam vasa lactea in satis magna quantitate subeant, per alvum sibi viam aperiunt. Hæc fere Cl. Prosperi Martiani doctrina est, qui Hippocratis locum de aere, *aq. & loc. vers. 173.* exponens, ubi habet: *At vero mentiuntur homines de aquis falsis propter imperitiam, in eo quod per alvum secedere, eamque solvere putantur:* ostendit contra Zuvingeri, & Septalii opinionem sensum Hippocratis non esse, quod falsa alvum sistant in forma sicca, bene vero in forma humida, nisi in ea copia assumantur ut statim descendant, nec tandiu in corpore retineantur, quousque exsiccatoriam, & adstrictoriam facultatem exercere valeant.

XVII. *Si obstructio altas radices egerit &c. gum. ammoniac., terebinth. cypr. &c.*] Plures sunt resolutivorum medicamentorum classes, suisque agendi modis distinctæ. Fluidiores partes in humorum massam arctam nimis, & compactam invadendo resolvunt diluentia; resolvunt deinde salina omnia tum fixa, tum media, spissos humores acutis suis particulis incidendo. Atque hæc quidem omnia locum habent, ubi spissitudo humorum, infarctusque viscerum levis sit, & inter

ini-

initia. Salubre enim accuratiorum practitorum consilium, ubi resolvendi sunt humores, a mitioribus semper initium sumere. Secus humores plus æquo commoventes, infarctus, ac congestiones augebimus potius, aut confirmabimus. Ubi vero spissitudo humorum tanta sit, ut mitioribus tolli non possit, ad validiora confugiendum est. Quorum in censu veniunt ea omnia, quæ acria sunt, & spiritu volatili oleoso abundant, quæ propterea non solum acutis suis particulis spissos humores incidunt, sed etiam in fibras agunt, easque stimulo humorum circuitum agent, eosque hæc etiam ratione fluxiliores reddunt. Huc spectant primo antiscorbutica, huc gummata resinosa, ut sagapenum, ammoniacum, succinum, quæque his affinia sunt terebinthina, balsam. de Copaib., aliaque id genus. Quibus apparet, quid præstare valeant boli ex gum. ammoniac. cum therebint. (cujus etiam mentionem facit Galenus reclusus in hanc rem a præstantissimo Redio, iniquens *quod omnia viscera elegantissime repurgat*) adversus Icterus ab hepatis obstructione oriundum chronicum, & pertinacissimum. Ammoniaci nempe, & terebinthinæ virtutem ad visciditates abstergendas, & resolvas, simulque crassiores impuritates, quæ a resolutis humoribus deponuntur, per insignes excretionum vias eliminandas, qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam.

Sapon. Venet. ras. &c.] Ad validiorum resolventium classem pertinent quoque saponacea. Cum enim duplici principio consent, salino videlicet fixiore, & oleo, intime unitis, in arctam nimis, ac compactam humorum texturam facile sese insinuant, facile etiam cum aquosis, salinis, oleosisque eorum partibus commiscuntur, inter quas dum fluunt, universæ quoque sanguinis massæ fluorem conciliant. Saponacea porro vel naturalia sunt, vel artificiosa. Naturali saponem constant simplicia quædam amaricantia, ut Absynth. Card. Bened. & similia. Artificiales saponem fiunt ex oleo presso, & alcali fixo, quorum in censu venit Sapo vulgaris ex oleo presso olivarum, & cineribus plantarum, quæ lixiviosæ dicuntur, paratus; a quo differunt famosus illæ sapo Starkeyanus dictus, & ossa Helmontiana in hoc solum, quod ille ex oleo stillatitio, nempe therebinth. & alcali fixo, seu sale fixo tartari paratur, (V. Starkeji Pyrotechn.) hæc vero ex oleo volatiliore, quale est spiritus vini rectificatissimus, & alcali pariter volatili, cujusmodi est spiritus salis amoniaci, simul commixtis, & in coagulum abeuntibus (*Helmont. tract. de lithias. cap. 3. sect. 1.*) Nos saponem Veneto uti solemus, quo nihil inventu facilius, pro certo habentes parem eidem inesse facultatem saponibus illis tanta chymicorum diligentia, ac labore paratis.

Milleped. &c.] Cum impuritatibus, quæ a resolventibus humoribus deponuntur summa sit habenda eliminandarum cura, salubre est practitorum consilium validioribus resolventibus, iis præsertim, quæ diuretica, aut simili virtute minime pollent, ea quoque addere, quæ cum penetrandis crassis, ac difficilibus sordibus, tum eisdem qua data porta extra corporis confinia educendis sunt opportuna. Hinc liquido constare arbitror, cur boli ex saponem Veneto, & milleped. locum habeant in hisce casibus. Cum enim sale volatili nitroso consent, præterquamquod efficacissime penetrant, & saponaceorum operationem juvant, præterea ad urinas potenter ducunt, quæ nunquam non bono, & emolumento esse possunt.

Croc. optim.] Crocus spiritu summe tenui, ac volatili quo constat, tot, tamque eximias virtutes sortitus est, ut neque satis explicari dicendo, nec percenseri numerando possint. Cerebro spiritibus excitandis, & in ordinem redigendis, pulmonibus a pituita spissa, lenta, ac difficili eos liberando, cordi ejus motum concitando, & viribus recreandis, ventriculo eum roborando, & difficilem ciborum coctionem restaurando, utero ejus actionem juvando ad menses promovendos,

dos, ad pellendum fatum, hepatis ejus obstructions, atque infarctus referendo, atque icterum sanando opitulatur. Quo loco minus mirandum Regem Vegetabilium, Panaceam Vegetabilem a nonnullis dictum fuisse.

XVIII. *Paratis hæc ratione primis, secundisque viis, ad Martialia*] Martialia duo potissimum præstant in humano corpore, parte videlicet crassiore, & terrestri absorbent, & potentissime corrigunt aciditatem omnem coagulantem, simulque fibrarum tonum corroborando ad assueta munia aptas reddunt; sulphure autem suo subtili humores agitant, commovent, & fluidiores reddunt. Sulphur in ferro adesse experimentis comprobatum est. Si enim in tenuissimum Scobem redigatur, & in ardentem elychnii flammam conjiciatur, igneas scintillas haud injucundo spectaculo exhibet. Primum autem in istorum usu animadvertendum est, ut primis, secundisque viis paratis adhibeantur, maxime vero præmissis, quæ crassos, viscidosque humores incidendo eisdem ad fluendum paratiores reddunt. Dicit enim vix potest quanto melius Martialia, cæteraque hujusmodi deobstruentia munere suo fungantur, si materia movenda mobilis prius facta fuerit. Apte cadit in hunc locum, quod tradidit Mercatus in meth. medend. *Horum* (nempe martialium) *usui præmittenda est humorum preparatio, ne obstructionibus nondum referatis, & humorum copia adhuc præsentente gravissima eveniant mala.*

In corporibus quidem exsuccis, aridisque tinctura Martis suc. pomor. &c.] Cavendum est etiam, ne fibras plus æquo adstringamus Martialibus, & ad assueta munia ineptas constituamus. Quamobrem salubre est practitorum consilium in corporibus exsuccis, aridisque a Martialibus in substantia, ut ajunt, abstinere quæ viribus suis integris operantur. Eliciuntur porro tincturæ ope succi cujusdam blande acidi, quæ fibras laxas blande adstringunt, secretiones, excretionisque promovent, atque Ictero in prædictis subjectis profligando opportunissima existunt.

Ubi vero æger humidus sit, & laxioris habitus, limatura Martis &c.] Ad Martialia quod spectat in substantia, ut ajunt, solida præter ferri limaturam, quæ non alio modo paratur, quam eandem super lapide porphyrit. subtilissime conterendo, levigandoque audietis sæpissime practicis commendatissimas preparationes duas Martis, Croci videlicet aperientis, & adstringentis titulo insignitas, quæ ad contrarias indicationes absolvendas, aperiendi nimirum, & adstringendi in usum vocari solent. Uterque Crocus ope ignis paratur. Vim tamen adstringentem conciliari ei putant chymici, quia igne vehementissimo tractatur, a quo ubi majorem in modum exagitatæ fuerint ejusdem partes, sulphur quod habet, vel omnino exsolvitur, exhalaturque, vel magis figitur remanente calce quadam terrestri, in qua acidas partes recondi putant. Cum vero acida omnia adstringendi vi polleant, sequitur, ut ferrum sic præparatum eo fine a Medicis præscribatur. Ferrum autem, quod leviori igne tentatum fuit, & cujus sulphureæ particula vel non avolarunt, vel plus æquo densæ, coactæque non sunt, referandi facultate donatur, quatenus sulphure isto suo crassamenta humorum attenuantur, dissolvuntur, fluor eisdem conciliatur, unde per insignes excretionum vias eliminari commode possunt. Melius diceres ferrum leviori igne tractatum laxatas viscerum fibras blande adstringendo, ac corroborando ad sese contrahendum validius & fortius aptiores reddere, ideoque ad contentos humores velocius movendos, exagitandos, dissolvendos.

Est alia quædam preparatio, quam ferrum magnam partem ingreditur, tartarique martiati nomine venit. Fit nimirum ex tartaro crudo, & limatura ferri aqua communi tandiu ebullitis, quandiu tartari solutio perfecta habeatur. Hæc si diligenter filtratur, crystallos dat, ex quibus, si vi ignis, ut de salibus fieri solet, quod reliquum est liquoris avolet, nobilissimum habetur medicamen, atque ad referandas obstructions efficacissimum.

Quid

Quid est cur ad alias Martis præparationes dulcedinis, seu sacchari, magisterii, spumæ, nivis, aliisque speciosis titulis insignitas, ubi simpliciores hæ præsto sint, confugas?

XIX. *Tandem ad aquas acidulas &c.*] Si fluidorum omnium, solidarumque partium, ductuum præsertim, ac meatuum, qui secretionibus, atque excretionibus dicati sunt, textura eo redigatur, ut hi ad numerum pateant, illa ubique, & æquabiliter fluant, nemo est, qui non videat obstructions viscerum penitus tolli, biliosas particulas, aut alias crassiores, viscidioresque fordes sanguinem inquinantes per insignes excretionum vias eliminari, & morbos abhinc prodeuntes certo, feliciterque debellari. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt de aquis acidulis sermonem esse, quæ prædictis muneribus obeundis opportunissimæ existunt. Acidulæ enim præter terream venam, quæ aciditatem omnem coagulantem potentissime corrigit, & tonum fibræ conciliat, nec non præter salinas quasdam minerales partes, quæ viscidis mucosisque quiescentibus incidendis aptæ sunt, volatilibus etiam cuiusdam, ac spirituosius principii divites sunt, quod sese in angustissimos quosque, ac intimos recessus, minimosque poros insinuans, altiusque penetrans tubulos eorumdem patentes, ac pervios reddit, quod dici vix potest quantum faciat ad secretiones humorum excretionisque restaurandas, ac promovendas.

XX. *Extrinfecus, si Embroche excipias &c.*] Mirum quot sint olea aut infusione, aut maceratione, aut aliis modis parata, quæ extrinfecus admota viscerum infarctum, atque obstructionem tollere reputantur. Mirum quot emplastra, unguenta, cerata adhiberi soleant unctionibus superimponenda, ut citior, ac promptior habeatur eorum operatio. Fateor arridere mihi nunquam ea potuisse. Ramosis enim oleorum partibus ductus omnes, ac meatus feri perspirabilis obstrui facile in animum induxi, fibras musculorum abdominis majorem in modum relaxari, hinc aucta humorum massa, deficiente externa illa musculorum actione in subjecta viscera, qua sanguinis cursus per eorumdem vasa promoveatur, infarctus, atque obstructions augeri, aut saltem confirmari. Embroche poro illud esse remedii genus, quod solidarum partium texturam immutando, & calcar veluti hærentibus humoribus addendo, ad viscerum tumores, atque abhinc prodeuntes obstructions resolvendas opportunissimum existit, facile constitui.

Stillicidium primis diebus in affectam partem sit ex lacte vaccino tepido &c.] Quemadmodum interna emollientia plurimum faciunt ad arctam sanguinis, humorumque compagem dissolvendam, fluoremque iisdem conciliandum, priusquam ad validiora aperientia, ac resolventia transitus fiat, idem plane dictum velim de externorum usu. Si enim affectæ partis fibræ exsuccæ, aridæque laxentur primum, emollianturque, ita quidem ut tenaciter eisdem adhærentes humores fluere possint, mox vero tendantur, rigidioresque fiant, & ad validius, & fortius sese contrahendum aptiores, contentos humores impellere usque adeo perspicuum est, ut fluere libere, ductusque omnes, ac meatus pervadere valeant. Id potissimum efficere Embroche, dum inter initia Lac tepidum stillatim, seu guttatim in affectam partem funditur, mox vero Kalybeata aqua, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Animadversione dignum est in Galeni, Celsi, & Avicennæ libris Martiale remedium præter aquam fabrorum, in qua candens ferrum subinde extinctum fuit, extare nullum. Eam poro Veteres Medici ad referendas splenis obstructions mirifice commendarunt. Hæc enim, ut ait Celsus cap. 9. lib. 4. *vel præcipue Lienem coercet, quod animadversum est in his Animalibus, quæ apud hos fabros educata exiguos Lienes habent.*

XXI. *Motus localis, equitatio præsertim instituat*] Quocumque modo exercentur corpus, majorem in modum alteratur. Exercitatio omnium levissima deambula-

bulatio est per loca plana, quæ iis potissimum apprime convenit, qui otiosam, & curis implicitam vitam agunt, quibus propterea animus recreandus est, cruditateque, atque alvi obstructions tollendæ. Præclare inquit Plato in Th. : *Corporum habitus otio, & torpore corrumpitur, exercitiis autem, & motu plurimum conservatur. Sessio nimia disponit maxime ad affectum hypochondriacum. Optimum remedium est ambulatio*; unde illud apud Plautum: *Ambula, hoc lienosis prodest.* Solidæ enim partes, ac viscera omnia, præsertim imi ventris, agitantur, concutiunturque, unde secretiones, excretionisque promoveri contingit, fluida attenuari, & æque diffundi. Quæ agitatio, concussio viscerum imi ventris cum maxima sit in equitatione, hinc est illis, quibus crassis, viscidis, lentisque humoribus infarctæ sunt viscera, præ cæteris convenire. Ea enim glandularum obstructions referari contingit, humoresque in minutioribus tubulis stagnantes discuti, ut Cl. Sydenhamus, aliique testati sunt.

XXII. *Ubi res sit cum ægro calidioris temperamenti, febris adsit &c. solo Fumariæ succo &c.*] In morbis, ut ajunt, calidis purgandum non esse omnes fere accuratius præctici tradiderunt. Id quod sapienter admodum indicasse visus est Hippocrates (*lib. de rat. vict. in morb. acut.*) ubi in eorum censu Ictericis recensuit quos purgare non oportet: *nam periculo*, inquit, *expones, & nihil juvabis.* Quod verum est maxime in eo casu, in quo febris adest, calor, sitis, aliaque ejusmodi, quæ summe tenues, volatiles, ac sulphureas particulas exaltatas, & in universam sanguinis massam diffusas, ejusque agitationem, ac furorem inducentes arguunt. Verendum est enim, ne addito fibræ stimulo commotisque nimium humoribus, biliosis præsertim, qui ad motum paratioris sunt, calor, sitis, febris augeatur, ac morbus exasperetur. Id quod & de diureticis validioribus dicendum. Cum enim salinis, sulphureisque particulis arte commixtis operentur, corpus eorum usu magis exsiccari contingit, fibroso generi stimulos addi, quibus dein in spasmodicas contractiones adigatur.

Ea poro eximiam præstabit operam, quæ cum blandissime attenuando, tum sanguinis motum compescendo, fervoremque temperando agunt. Dicit enim vix potest quantum hac motus blanda retardatione urinarii feri a reliquis partibus secessus, ejusdemque ad organa ductus, atque emissaria ejusdem secretioni dicata justa applicatio, atque inde consequens excretio promoveatur. Virtute hac præ cæteris donatur nitrum, atque ea quæ nitroso, aut huic persimili sale feta sunt. Cum igitur Fumariam nitroso, aut nitro persimili sale constare, experimentis Cl. Boerhaavii compertum sit; (*op. Chym. T. 2.*) hinc non mirum si ejusdem succus, ut docet Riverius (*obs. 73. cent. 3.*) ad icterum ex calida hepatis intemperie cum pori choledochi obstructione conjunctum plurimum valet. De eodem succo verba faciens Cl. Etmullerus, quem accuratius præctici, ut alibi innuimus, in hac parte sequuti sunt: *Viscera*, inquit, *referat, reserata roborat, sanguinem a biliosis, adustis, & crudis recrementis purgat &c. & usus præcipue est in Scorbuto, Ictero, Scabie, & similibus.*

Jusculum, aut Serum lactis radicib. fragariæ & graminis alteratum.] Ubi Icterus a causa, ut ajunt, calida exoriatur, dici vix potest quantæ præstantiæ sit Serum lactis, & huic affinia medicamenta. Oleosis enim partibus demulcent, aquosis diluunt, terreis absorbent, & feri copiam augendo biliosos, adustosque humores per urinæ vias extra corporis confinia educunt. Quod tum maxime contingit, cum eadem radicibus graminis, fragariæ, aut similibus alterentur, quibus salis cuiusdam cum terreis particulis uniti, ac blandi genus inest, qui quidem multo, ut ajunt, vehiculo dilutus blande attenuando, & simul fervorem sanguinis temperando diuresim egregie promovere valet.

XXIII. *Hisce frustra adhibitis ad aquam ex albo albi dictam &c.*] Aquam

ex albo albi dictam inter plurima alia remediorum genera tamquam præcipuum sibi arcanum servabat ad hunc morbum admirandum Thomas Cornelius præstantissimus ille vir, quem insigni rei litterariæ damno tristi fato ereptum Medentibus dolet Cl. Tozzi in prax. Eximiam hujusce simplicissimi medicamenti virtutem expertus præ cæteris est Cl. Cyrillus, atque eandem miris laudibus extollit (in com. ad Etmuller.) inquit: *Hæc aqua nive perfrigerata ad uncias quatuor mane, & quandoque etiam vespere jejuno stomacho ad multos dies exhibita, etiam desperatum Icterus certo, feliciterque debellat.* Nihil in suis consultationibus probatum magis, commendatumque ad icterum profigandum occurrit, quam hæc aqua nive perfrigerata. Illud enimvero remedii genus est, quod cum in quacumque fere icteri specie, tum in ea maxime, quæ a bile acriori, tenuiorique ortum traducit, tanquam facio, ut si in summa rerum angustia sperari possit, ab hoc uno sperari jure posse confidam. Nimium enim fervorem, motumque humorum compescendo, blandissime attenuando, atque hac ratione urinæ copiose ciendis potissimum operatur. Solent enim urinæ post paucos dies, quæ intense tinctæ apparebant, ita clarescere, ut sanitatis jam brevi futuræ certum capi possit argumentum.

XXIV. *Ubi alvus solvenda sit sero lactis tamarindato &c.*] Quamvis purgantia nulla in hoc Ictero locum habere ex superius dictis manifestum sit, non ea tamen omittenda sunt, quæ alvum lubricam servant, ut biliosa inquinamenta in intestinorum cavitatem depluant, & facilius extra corporis confinia educantur. Quid autem Sero lactis tamarindato efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius? Tamarindi blando suo, suavique acore biliosis, adultisque humoribus evacuanis, & ex massa sanguinea præcipitandis, ejusque nimis effervescentiæ compescendæ opportunissimi existunt, ut propterea non desint, qui in feri lactis tamarindati usu tandiu persistant, quoad urinæ clarescant, quæ sanitatis jam brevi futuræ indicio manifestissimo esse consueverunt.

XXV. *In pertinaci morbo aqua Noceriana, vel similes &c.*] Copia, qua ingeruntur aquæ Nocerianæ, vel similes, primum illud commodi sequitur, ut tubuli omnes, ductus, atque emissaria humorum secretioni, atque excretioni dicata majorem in modum relaxentur, atque aperiantur, unde biliosæ particule facile segregentur, atque ex massa sanguinea præcipitentur: Dein vero dissociari easdem, ac disjungi, ineptasque reddi ad vellicandum, ac mordendum, unde febris, sitis, aliaque ejusmodi incommoda subsequuntur: Tandem terra, qua factæ sunt calcaria imbibi, & ipsarum pondere adjuvante qua data porta extra corporis confinia educi.

XXVI. *Ab aromaticis, calidisque æger absteineat, aqua radic. fragar. &c.*] Quemadmodum in ictero ab amurcosa bile aromatica, ac calida eximiam operam præstant, ita e contra in eo, qui a bile acriori, tenuiorique ortum traducit, exagitando, commovendo, exsolvendoque massam sanguinis, febrem, sitim, caloremque intendere valent, ac confirmare. Urinæ copiam, docente Hippocrate (lib. de morb.) nunquam non bono, & emolumento esse posse in Ictero fatemur, ideoque cunctis viribus etiam in diætæ regimine curandum, ut ejusdem secretio promoveatur. Id autem facere calidis diureticis, quemadmodum in ictero a bile amurcosa, ab obstructione lenta, ac difficili hepatis dictum est, minus tutum.

Virtute porro diuretica, eaque mitissima, & non admodum calefaciente pollet Fragariæ radix, cujus decoctum pro consueto potu præscribere consuevit Rulandus, & hoc solum sufficere in curatione icteri infantum testatus est Etmullerus.

XXVII. Vid. com. in aph. 8. 9. cap. xi. de calcul. Renum, & Vesicæ.

XXVIII.

XXVIII. Vid. com. in aph. 13. usque 20.

XXIX. *Ubi Icterus ab inflammatione hepatis exoriatur, venæ sectio &c.*] Utrum in Ictero conveniat sanguinis missio controversum est inter Medicos. Vulgo invaluit sanguinem esse frænum bilis, ideoque verendum esse, ne si detrahatur sanguis, sulphureæ, aliæque subtiliores particule sanguinis justa copia non coercite facile exaltentur, ac morbus augeatur, aut confirmetur. Qui hæc sibi in animum inducunt, in quanta obscuritate versentur dici vix potest; cum infiniti fere sint casus, in quibus venæ sectio utiliter in ictero administrari potest. Ecquis medicum redarguat, si in ictero, quæcumque demum fuerit illius causa, cum plenitudine sanguinis insigni, aut orgasmo viscerum inflammationes minitante venæ sectionem instituat? Nonne per phlebotomiam icterus partium sanguinis rariore, & debiliores fieri contingit, minus alidi inter se biliosas particulas; (corpora enim minus densa minorem patiuntur partium allisionem) quo fit; ut tota sanguinis massa refrigeretur, orgasmus ille, qui viscerum inflammationes minatur, sedetur? Ubi vero substantiæ hepatis, aut membranarum ejusdem adfit inflammatio, quis Medicum accuset, si eidem venæ sectione occurrat?

XXX. *Ubi a vehementi ira nascatur, quies animo imperanda*] Cum a vehementi ira perciti spiritus animales hac illac cæco impetu irruentes vehementes, & non ordinatas contractiones in organa bilis secretioni, & derivationi dicata inducant, nemo est, qui non videat eo nervos industria omnes intendendos esse, ut placida tranquillitas spiritibus concilietur, atque abhinc prodeuntes spasmi sedentur. Quod nulla meliori ratione præstari posse manifestum est, quam quietem animo imperando. Huc spectat, quod præcipit Horatius lib. 1. epist. ad Lol.

Ira furor brevis est, animum rege, qui, nisi pareat,

Imperat, hunc frenis, hunc tu compesce catena.

Curandum est etiam, ut motiones ab objecto injurioso in nerveas cerebri fibras inductæ aliarum rerum recordatione deleantur. Huc spectat Epicuri remedium, cujus mentionem facit Marcus Tullius (Tuscul. disput.) *Avocatio scilicet a cogitanda molestia, & revocatio ad contemplandas voluptates.*

Mox emulsiones sem. quat. frigid. melon. &c.] Nihil ad inordinatum spirituum motum compescendum, & abhinc prodeuntes spasmos sedandos efficacius narcoticis. Verum si quid sentio cautissime in horum usu procedendum tradere, ac diligenter tenendum accuratiorum practitorum consilium, qui hisce posthabitis ad anodyna confugiunt, atque ea, quæ demulcendis, laxandisque solidis partibus, atque nimio humorum fervori compescendo sunt opportuna. In horum censu veniunt emulsiones sem. quat. frigid. & papaveris in aquis nitroso sale fræris, ac refrigerantibus cum ipso nitro, quorum etiam pulcherrima laus est urinas ciere, atque biliosas sordes, recrementa que extra corporis confinia educere.

XXXI. *Icterus febribus tertianis, quartanisque &c. chin. chin. &c. Sal absynt. &c.*] Varias, atque inter se discrepantes Auctorum sententias circa vim, qua cortex peruvianus febres intermittentes exinguit, supra attigimus (Vid. com. in aphor. 4.) Quid quod neutra illarum ad veritatem propius accedat, quam illa illorum, qui ab occulta, & specifica proprietate eandem commenti sunt?

A calore certe, & siccitate non pendet, neque ex eo quod invertat, & abundant acidum, ob alchalicam ejusdem virtutem, neque ex eo quod miasma malignum, ac deleterium spiritibus animalibus infestum enecet, neque ex eo tandem quod bilem vi sua adstrictoria figat, & sistat: siquidem dantur quamplurima æque calida, & sicca, immo calidiora, & sicciora, quamplurima virtute alchalia manifestius facta, eaque validiora, quamplurima alexipharmaca, ac

demum quæ adstringendi vi insigni donantur, quæ tamen non solum febres intermittentes extinguere nesciunt, sed pleraque illorum easdem augere, aut confirmare valent. Placet summopere illorum opinio, qui, ut supra innuimus, existimantur a cortice peruviano extingui febres, quod particulis amaris, leviter aromaticis, austerisque, quibus fæsus est, viscidis, lentique humores inciduntur (juxta allatum Freindii experimentum) solidæque partes, seu viscera imi ventris leniter adstringuntur, seu mavis roborantur, firmanturque. Verum enimvero quid est, quod commodissime successerit Freindio, tinctura corticis peruviani sanguini, ejusque sero admixta fluiditatem in utroque excitatam deprehendere, quod aliis evenire nunquam potuit, qui propterea experimento eundem deceptum esse cum Francisco Torti affirmare non dubitarunt? Quid est deinceps, quod amara leviter aromatica, & aultera reperiantur quamplurima, quæ id nequeunt præstare, vel adeo infirma est eorum operatio, vix ut ulla ratione cum corticis peruviani virtute comparari queant? Si quid in re ardua, ac perdifficili sentio, quidni liceat asserere vim corticis peruviani febrifugam pendere potissimum a certa magnitudine, figura, contextu, & proportione elementorum ejus essentiam, & substantiam constituentium, a quibus variæ, ac diversæ qualitates, quæ ejus tantum propriæ sunt, & per quas ab omnibus aliis differt rebus, proficiunt? Quoniam vero, ut alibi ostendimus, (Vid. lib. 1. cap. 5. com. in aphor. 3.) primæ compositiones, sicut ipsarum figura, ac magnitudo, & figura, & magnitudo primorum componentium, seu insensibilium corpusculorum, ac molecularum effecta magis est a philosophis, quam demonstrata, propterea ad veritatem proxime accessisse illos perspicuum est, qui cum Sebaliano Bado vim corticis febrifugam a specifica, & occulta ejus proprietate, & substantia pendere sunt arbitrati. Quibus sic constitutis licet colligere prudentissime se gerere Medentes illos, qui nullius corporis admixtione quinquannam præbere solent. Cum enim tota ejus virtus pendeat potissimum ab ejus substantia, aliorum corporum admixtione eandem plurimum infirmari manifestissima res est, quemadmodum viri præstantissimi Badus, Mortonus, Torti, Sydenhamus, alique testati sunt. Quoniam vero sæpe sæpius contingit viscera imi ventris pravis, & incongruis sordibus esse referta, atque interdum obstructa (quod familiare plerumque est iis, qui diuturnis febribus tertianis, quartanisque premuntur) propterea salubre practicum consilium ea tunc cum chin. chin. miscere, quæ iisdem corrigendis, educendisque extra corporis confinia sunt opportuna. Eiusmodi sunt sal. absynt., sal. armoniac. arcan duplicatum, alique lixiviosi, vel medii sales, quorum perbella laus est prædictas sordes leniter incidere, abstergere, atque per insignes urinæ vias earumdem excretionem promovere. Hisce autem omnibus præstat rhabarbarum, cujus purgantem, camque mitissimam, simulque diureticam virtutem, ac singularem plane amicitiam cum cortice peruviano qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam. Quamvis igitur infirmari plurimum videatur chinæ chin. operatio ob aliorum corporum admixtionem, ob alias tamen rationes & digestivi sales, & rhabarbarum sic apte cum eadem miscentur, ut Medicina, quæ ex hac unione resultat, nihil ad febres tertianas, quartanasque nimis longas, & diuturnas, atque abhinc prodeuntes gravissimas affectiones debellandas efficacius reperire datum mihi sit, aut pro egrorum opportunitate valentius. Sed etiam plura de febribus.

CAPUT XI.

De Renum ac Vesicae calculis.

I. **N**uspium alibi, majores, frequentioresque, quam in vesica fellea, renibusque observantur calculi.

II. Nimirum tartareæ, terrestresque urinæ particulæ laxata Renum compage facile in iisdem subsistunt, vel urinæ crasi soluta nimium facile a reliquis secedunt, hinc arenulæ primum, aliæ deinceps, atque aliæ adherentes particulæ calculum formant. Si Arenulæ, vel calculus in vesicam per ureteres illabatur, apposita eidem in dies singulos fabulosa materie, in calculum insignis magnitudinis degenerat.

III. Idem plane contingit, si extraneum quodcumque corpus etiam in hominibus sanissimis illabatur.

IV. Caulæ antecedentes, & externæ sunt prægressus miætus cruentus a Renibus, alimentorum crassorum, vini præsertim acidi, & aquarum, quæ copioso tartaro fætæ sunt, cerevisiæ immodicus usus, vita sedentaria, intempestivus acriorum diureticorum usus, ortus a parentibus calculis, aut podagræ obnoxiiis.

V. Signa calculi in Renibus subsistentis sunt lumborum dolor in uno, aut altero, vel in utroque latere obrusus, gravans in acutum, tendentem, lancinantem degenerans, testiculi retractio, cruris stupor e regione lateris affecti, nausea, vomitus, tormina intestinorum colicam æmulantia, urinæ, dolore ægrum dire exercente, tenuis, aquosa, subcruenta, quandoque ejusdem suppressio, remittente autem multa, turbida, arenam, & sabulum deponens, tutissimum vero omnium arenularum ad levem quamcumque digitorum pressionem non facile friabilem, vel lapillorum excretio.

VI. Dum in vesicam delapsus est calculus, pondus in peringo, tenebrum frequentem, dolorem, pruritus in penis glande molestiorem in fine miætionis procreat, ejusdem erectionem continuam, & tensionem, continuum ad mingendum stimulum, atque inter mingendum subitanam urinæ suppressionem, aut stillicidium. Urinæ copioso muco, & arena saturata apparet, a motu per acclivia, atque a curru, ab equitatione omnia symptomata exacerbantur, & miætio cruenta supervenit, a decubitu horizontali, vel sublatis in altum pedibus eadem remittunt. Certissimum omnium est exploratio digito, aut cathetere manu periti Chirurgi instituenda. Quamquam non raro hæc eadem imponat.

VII. In calculi renalis curatione urgente dolore, aliisque gravissimis symptomatibus Clysteres emollientes bis, terque in die injiciendi, foci calidi pariter emollientes lumbis applicandi, si metus sit inflammationis, venæ sectio in pede instituenda.

VIII. Interim ol. Amygd. dul. s. i. r. e. ad ℥ iv. vel v. cum suc. limon. ad ℥ i. s. propinandum, nec non decoctiones malvarum, parietariæ cum mucilagin. femin. malv. alch. psyl. ter. & ultra in die exhibendæ.

IX. Hisce frustra adhibitis ad semicupium, aut balneum emolliens per horæ dimidium circiter deveniendum.

X. Ad nimium dolorem sedandum contentus sum sola emulsione ex sem. pepon. ℥ i. s. papaver. alb. ℥ ii. in aq. malvar. violar. ℥ x. cum nitr. purif. ℥ i. syr. violar. ℥ i.

XI. Remittente dolore sola decoctione Malvar. Violar. Parietat. radic. Alch. cum lapid. percar. ℥ s. bis quotidie exhibenda, calculi expulsio procuranda est.

XII. Hisce frustra adhibitis totum opus naturæ committendum traderem.

XIII. Lithontripticis nulla habenda fides.

XIV. Aquæ acidulæ, nisi calculi majores fuerint, quam ut per ureteres transire queant, ceteris palmam præripiunt.

XV. Ulcera renum, quæ post calculum supersunt, assiduo usu decoct. theiform. herb. Veronic. Heder. terrestr. fl. Hipper. rad. Pareyr. brav. cum therebint. julepiz. ℥ i. pertractanda. Therebint. aq. Malvar. lot. ad ℥ i. substitui potest, superbibendo eandem decoctionem.

XVI. Hisce succedant opportuno tempore aquæ acidulæ cum syrupo therebint. pro vehiculo.

XVII. Tandem ad usum lactis primum asinini, mox vaccini aq. plantag. cocti deveniendum. In lacte dissolvantur Trochiscor. Gordon. ℥ ii.

XVIII. Ceterum alvus continuo aperta servanda. Pillulis mastichin. tartar. Bontii, rhabarbaro uti expedit.

XIX. Oleosa, & pinguis, c. m. sunt butyrum recens mane jejuno stomacho assumptum cum saccharo, semina frigida majora emulsione forma, amygdalæ, aqua calida quotidie ante cibum assumpta mira præstant.

XX. Calculo in vesica existente urgentioribus symptomatibus est occurrendum.

XXI. Ichuriæ consulimus ægrum elevatis in altum pedibus collocando, eumque concutiendo. Catheter solum in summa rerum angustia manu periti Chirurgi in urethram injiciendus.

XXII. Ex Semin. lin. contus. sænu græc. a. ℥ iii. radic. alch. lilior. albor. a ℥ i. s. in aq. malvar. q. s. f. s. a. mucilago. Adde ol. Scorpion. Matth. lilior. albor. a ℥ i. & vesicæ regioni applicetur.

XXIII. Ardorem urinæ, doloremque, vel remoto calculo lenit emulsio seq. Gum. Arabic. ℥ s. coq. in aq. hord. vel malvar. & flor. violar. lib. i. usque ad solutionem. Adde tum semin. cucurbit. mund. melon. a ℥ i. papaver. alb. ℥ ii. julep. viol. ℥ i. m. f. s. a. emulsio pro duabus vicibus.

XXIV. Hisce frustra adhibitis laudanum hocce urinarium adhibeatur. ℥ Suc. liquerit. in aq. alkekeng. solut. ℥ i. s. camphor. ℥ i. Croc. optim. ℥ iv. Alkekeng. therebint. venet. in aq. petroselin. solut. gum. traga-

canth.

canth. Mastic. a ℥ s. laudan. opiat. ℥ ii. M. f. s. a massa, & detur ad ℥ i. circiter.

CAPUT XI.

De Renum, ac Vesicæ calculis.

I. **N**uspium alibi majores, frequentioresque, quam in vesica fellea &c.] Nul-
la fere pars est humani corporis, in qua calculi non generentur. In ductibus pituitariis, in cerebro, pulmone, vesiculis seminalibus, utero, ventriculo, intestinis, articulis tum manuum, tum pedum inventos fuisse passim tradunt Scriptores. In ipso corde, vasis arteriosis, & venosis insignes reperti sunt. In corde quidem vidit J. Hollerius. Ex corde Urbani VIII. Pontificis Maximi extractum calculum pyramidalem tradit Bartholinus cent. 2. obs. 45. Alterum plane admirabilem genitum in altera valvularum in sinistro cordis thalamo pulmonari venæ adstantium memorat Laurentius Bellinus. Ad valvulas semilunares C. Cheseldenus, in vena portæ, & in venis in anum spectantibus R. Columbus (V. epist. an. in 49. & 66.) Quamquam vero id erroris intervenisse non sine causa suspicatus est præstantissimus Morgagnius (V. Pet. Ant. Michelloti epist. C. A. B. p. 418.) In interiori arteriarum tunica se perspexisse refert citatus Bellinus. Nuspium tamen alibi majores, frequentioresque, quam in vesica fellea, ac renibus inveniri omnes fere uno ore consentiunt.

II. *Nimirum tartarea, terrestresque urinae particula, laxata Renum compage &c.*] De calculorum eorundem generatione lis orta. Mitto illorum opinionem, qui calculorum generationem calori pituitosos, crassosque humores induranti tribuerunt; hanc enim ex Galeno a vetustioribus Medicis excogitatam (V. Hipp. 4. de morb. & lib. de nat. hum.) explorerunt melioris notæ Medici, præ cæteris Fernelius, & Sennertus, alique spiritui cuidam lapidifico ejusmodi vim attribuentes. Quamquam nescio, quanti hæc eadem faciendæ sit, cum nondum adhuc innotescat, unde spiritui huic suo tanta vis adveniat, ut succos, humoresque nostri corporis in lapideam naturam commutare valeat. Quæ narratur ex Aventino (lib. 7. Annal. Bavaric. &c.) ex Ortelio (in descriptione Russia) de spiritu quodam e terræ visceribus exhalante homines, bruta, aliaque in lapides, & saxa convertente, atque ex Camerario de aura meridionali certis anni temporibus flante in locis montanis Provinciæ Chilensis in Armenia, cujus afflatu integræ equitum turmæ in statuas lapideas conversæ sunt, dicuntur quidem subtilius, sed quærendum restat, unde fiat, ut in renibus tantum separaretur spiritus hic lapidificus, & urinosum serum, non totam Renum substantiam in lapideam naturam valeat commutare. Celebris fuit illorum opinio, qui contrariorum salium, acidi videlicet viscosi, vel natura, vel diæta, vel stomachi vitio prognati, & alchali ex ipsa urina soluti commixtionem, qui coagulantur, in medium adduxerunt. Rem enim experimentis confirmarunt, præ cæteris vero illo Helmontii, qui primus spiritum vini cum spiritu urinæ commixtum in offam quamdam albam concresecere deprehendit. Elegans sane, & physicorum consideratione dignum phenomenon. Perperam tamen bona pace collegisse videntur, calculos in Renibus generari a spiritu urinæ, qui separatur, dum urina putredinem, & fermentationem inchoat. Adducere enim debuissent alium quemdam spiritum, urinosum scilicet, aut huic persimilem. Huic difficultati satisfacisse visi iidem sunt omnes vini potatores in medium afferentes, qui ad calculum præ cæteris proclives sunt maxime. Sed si animadvertissent a facie quadam quæ

re-

remanet a nitri separatione, quæ concrefcibilis amplius non est, additione alcali fixi concrefcere, & in durum quoddam corpus converti, credo equidem fore, ut non ad alcali volatile, uti fecerunt, sed ad alcali fixum, quod cum tartareis urinæ partibus concrefceret, confugissent. Sed infinitæ pæne sunt coagulationes, quæ diverfitatem inducunt, quas brevitaris gratia prætermittimus. Adde nonnullos ad credendum vehementer adductos fuisse coagulationem illam nil afferre præter salem armoniacum, non vero calculum humanum longissime diversum ab illo sale. Huc etiam accedit, quod si calculus formaretur a coagulatione inducta a peregrino acido, & plusquam saturante urinosum volatile, major obrineri deberet a calculo humano portio acidi fixi, vel coagulantis, quam ab urina ipsa, cum eadem reperiri chymico experimento manifestum sit, ut Pitcarnius (*elem. phys. mathem. lib. 2. cap. 24.*) demonstravit. Quare manifestum est nihil hætenus a Scriptoribus esse pronuntiatum de calculorum generatione, quod certum sit, atque exploratum. Quid quod consideratis elementis, quæ urinam componunt; calculorum generatio clare innoscat? Inter Modernos de urinis perbelle scripsit L. Bellinus. Urinam tamen per examen tantum avolantis fluidi, seu aquosi principii, & illius quod restat, seu solidæ, & melli simillimæ materiæ consideravit, per chemiam non consideravit, quod apprime necessarium est ad propositæ rei statum melius intelligendum: id quod Cl. Boyleus, Willisius, atque Helmontius ipse egregie præstiterunt. Accurata enim investigatione in materia hac solida sales diversi generis, particulas pingues, & sulphureas, mucosas item, & terrestres, limosâque deprehenderunt. Salinæ hæ particulæ quandoque coeunt, & in crystallos majores coalescunt, atque in urinis vario modo coagulatis se produunt. Urinæ in salem lixiviosum coagulata mentio fit in Act. N. C. Dec. 1. an. 2. p. 162., 141.; crystallatæ Dec. 1. an. 6. & 7. p. 91. Terrestris vero, ac limosæ product se maxime, dum urina aliquandiu immota in vase servatur; paulatim enim ad latera, ac fundum ejusdem tartarum deponit, ac subtiliorem quamdam arenam eoque facilius, & copiosius, quo magis sunt urinæ ipsæ ad putrescendum dispositæ, ac quo asperior fuerit superficies vasis, præsertim si prius illi similis tartarea materies adhæserit. Quid quod arenosæ, ac sabulosæ urinæ exempla non desunt? Arenosam perhibent M. N. C. Dec. 1. an. 2. p. 35.; Sabulosam vero Dec. 2. an. 10. p. 35. Ex his liquido constare arbitror, quomodo calculosæ concretiones in renibus frequentissime generentur. Nemo ignorat vasa sanguinem ad renales glandulas deferentia in minimos, & rursus minimos ramos esse divisa, unde retardari majorem in modum sanguinis cursum necessum est. Quod si naturalis renalium glandularum tonus deficiat, aut plurimum saltem languescat, seri urinarii in iisdem secreti motum ita languescere debere, ut tartareæ, terrestresque particulæ cum aliis probe commixtæ servari non possint, manifesta res est. Quod ubi contigerit, hæere facile coguntur, unde arenularum generatio. Quod plane in immoto vase contingit. Quod si serum idem urinarium in sua crassi nimium solutum sit, ejus partium mutuam commixtionem tolli contingit, tartareas, terrestresque particulas utpote gravissimas separari, ad latera deponi, hinc arenulas procreari. Quod in urinis ad putrescendum dispositis evenire manifesta res est. Tartarearum particularum collectione facta in renibus alias, atque alias ex urina ad eandem appellentes continenter adhærere ei, & in lapidis naturam converti posse, sic ut lapis aliarum, novarumque accessione increfcatur, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Si arenula, vel calculus in vesicam per ureteres illabatur, apposta eidem &c.] Cardanus in se ipso, aliique plures observarunt arenulas perpetuo, & necessario calculorum generationem sequi. Si tamen cito per ureteres in vesicam illaban-

tur, vel partes easdem constituentes ea lavitate superficierum non donentur, ut mutuo sibi cohærere possint, & solidum, durum, minimisque particulis nullum fere spatium inter se relinquentibus integratum corpus efficere, vel plures arenulæ formabuntur, vel terrestres, ac tartareæ particulæ, quæ continuo in Renes admittuntur una cum sero urinario, & arenulis arenæ, & sabuli specie in vesicam descendunt, ac per urethram facile extra corporis confinia educuntur. Arenulæ porro, vel calculi per ureteres in vesicam illabentes, nisi prompte e vesica excernantur, illud tandem fieri, ut pluribus quasi crustis superinductis in calculos insignis magnitudinis degenerent, ex dictis adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere putem.

III. *Idem plane contingit, si extraneum quoddamque corpus &c.]* Puella quædam vaginæ orificium dira libidine accensa acu Kalybea ex altero ipsius extremo capitata, quinque circiter transversos digitos longa scalpebat, cum inter veneream voluptatem, nescio quo fato, in vesicam illapsa est. Atrocissimus vesicæ dolor supervenit, quem ad spasmus hystericum, ad inflammationem alii referebant. Tegebat adhuc verecundia morbi causam, cum acus extremitate valde acuta vesicæ membranas perforans extra Abdomen propendere cæpit. Orta vehemens inflammatio, qua brevi puella in Nosocomio S. Francisci Patavii interempta. Secto cadavere in vesica insignis magnitudinis calculus ex tartarea materie capitata parti adhærente haud injucundo spectaculo inventus est. Lapideas istiusmodi concretiones ob extranei corporis in vesicam illapsam vidi plures a præstantissimo Morgagnio collectas, qui easdem variis curiosis inspicendas exhibet. Admirabilis plane est quædam in viro oborta ob acum chilibeam, rigidam, ac minime flexilem in vesicam illapsam. De qua virum sapientissimum ingenue pro more fatentem audivi, quod animo dubius extitisset, nisi suis ipsis oculis eandem vidisset. Qui enim acus non parva, non flexilis per canalem, cujus progressus non rectus, sed singulari modo flexus (hunc perbelle adeo descripsit in suis adversariis, ut nullus supra) duodecim, & ultra pollices longum, in vesicam intrudi potuerit, arduum, atque insolens explicatu cuiquam minime videatur?

IV. *Causa antecedentes, & externa sunt progressus mictus eruentus.]* Quemadmodum contingit, ut quo asperior est vasis superficies, in quo urina immota servatur, eo facilius crusta lapidea intus obducatur, ita Renum corrosionibus, mictui sanguineo calculi frequentissime superveniunt. Tartareæ enim, limosæque seri urinarii particulæ in ulcuscula, & parvos eorundem abscessus facile colliguntur, ac ibidem subsistunt, hisce autem aliæ, atque aliæ ex urina ad eandem continenter appellentes in veram lapidis naturam convertuntur, ut præ cæteris luculenter ostendit Cl. Hoffmannus: (*De acuto dolore, & spasmo ex calculo renali Cap. 6. sect. 10.*)

Alimentorum crassorum, vini præsertim acidi, & aquarum, que &c.] Quodcumque vinum quantumvis lene, ac molle sit, tartareas continet particulas, licet in pauca quantitate respectu habito ad vinum acidum. Hoc enim ipso, quod plurimo tartaro setum sit, acidum est, atque acerbum. Ob insignem aciditatem vinum rhenanum cæteris præstat. Plurimum autem tartari præ cæteris continere experimentis Cl. Boerhaavii (op. chy. p. 1. pr. 50.) compertum est. Huc spectant vina, quæ in sabulosis, & gypseis nascuntur locis, quorum propterea abusu sit, ut massa sanguinea tartareis, terrestribusque partibus ita oneretur, ut in renum cavitate, accedente solidarum partium vitio, facile subsistant, unde concretiones, atque hinc calculi subsequantur. Ab immoderata vinorum, quæ multum acidi continent potione & arthritidem, & renalem calculum, præsertim accedente quadam hæreditaria dispositione, vidisse restatus est Fr. Hoffmannus

nus M. S. T. 2. de alimentis intemperatis, ingentisque acidorum noxa. Concludit propterea non alia de causa Helvetios, & Batavos vesicali calculo maxime obnoxios esse, quam ex crebro lactiniorum, & acidorum usu. Plurimo tartaro facta communiter reputantur aque multae, quae e terrae visceribus plurimum arenae, ac gypsi continentibus scaturiunt, unde maxima pars incolarum, qui iisdem utuntur, calculis premi solet, ut de Ciconibus apud Ovidium videre est his versibus;

Flumen habent Cicones, quod potum saeva reddit

Viscera, quod totis inducit marmoribus rebus.

Cerevisiae immodicus usus.] Populis praesertim Septentrionalibus familiaris est usus Cerevisiae, liquor scilicet ex seminibus Cerealiibus certa quadam ratione fermentatis paratus, qui nisi rite defaecatus fuerit, dici vix potest, quantum sanguini crasso, viscido, ac lento terrestres, limosaeque particulas in eundem invehendo tribuat, unde qui eadem immodice utantur calculis obnoxii fiunt. Si Cerevisiae ex crassis, limosisque aquis paratae sint, in eosdem labi morbos contingit homines, etiamsi modice hauriant. Salubritas enim Cerevisiarum, ut praecclare ostendit Cl. Frider. Hoffmannus (*Opusc. phys. Med. de elem. aq. Miner. &c. sect. 33.*) maximam partem ab aquarum bonitate pendet: unde accidit, ut Vogtlandia, nec non Bohemia optimas, & saluberrimas Cerevias alant. In plerisque vero Angliae locis turbidais, & insalubres esse Cerevias propter crassas, limosaeque aquas testatur Claromontius in tract. de aer. aq. & loc. Angliae. Hinc est eos populos plerisque morbis scorbuto, calculisque viscerum premi.

Vita sedentaria.] Quemadmodum nihil fere ad tuendam valetudinem, atque ad quamplurimos morbos certo, feliciterque debellandos conferre magis, quam moderatam corporis exercitationem compertum est, ita nihil magis ad sanitatem infirmam, atque gravissimos morbos producendos facere, quam otiosam, & sedentariam vitam censendum est. Id quod dudum professus est Celsus perhibens: *Ignavia corpus hebescere, labore firmari, illa maturam senectam, hoc longam adolescentiam fieri.* A vita otiosa, & sedentaria frequentissime exoriuntur calculi. Solidarum enim partium tonum imminui contingit, crassos, viscidolique humores sulphureis, ac volatilibus particulis minime attenuatis, exfolutisque generari. Fit propterea, ut in Renum tubulis terrestres particulae facile subsistant, atque hinc calculi producantur.

Intempestivus acriorum diureticorum usus.] Intempestivum diureticorum acriorum usum renum calculis tribuere Cl. virorum, praeceteris Fantini observationibus compertum est. Tres nempe, quatuorque hydropicos vidisse se affirmat, qui cum diuretica ad hydropem curandum adhibuissent, nephriticis doloribus, & calculis, quos nunquam antea senserant, vexari capri sunt. (V. Com. A. B. an. 1731. p. 169.) Ego quoque novi puellam hydrope laborantem, quae usu Afellorum ad urinas ciendas in acerbissimum dolorem nephriticum incidit. A remedio statim abstinere salubre visum fuit. Neque inglorius consilii eventus, quippe parvus lapillus, nephritico remittente dolore, e vesica excretus est, eoque perfectissime convaluit. Mirum dictu diureticis rursus ad hydropem curandum adhibitis in nephritidem denuo incidisse. Quidni liceat conjectare diuretica praesertim acriora, quaeque valde subtilis, ac penetrantes continent particulas, tartareas, limosaeque partes ad renes copiose adducere, feri urinarii crasim solvere, unde tartareae partes, ac terrestres a reliquarum nexu secedentes haereant, & arenulas, calculosque formet?

Ortus a parentibus calculis, aut podagrae obnoxiiis.] Arthritidem, podagram, & cal-

calculos affines esse morbos, quique in se mutuo vertuntur, certis, ac constantibus observationibus compertum est. Unde Solenander sect. 1. conf. 20. apte inquit: *Qui uno laborat ex iis, alterum vix effugere potest, & pauci arthritide affecti sunt, qui non in renibus calculum ingenerant.* Hanc eandem metastasim frequentem esse testatur Stifferus tract. de podagra. Causa nempe videtur eadem, locus vero affectus differentiam facit. Tartareae enim, terrestresque partes cum ad articulos deponuntur podagram, cum ad renum canaliculos calculos procreant. Deponuntur vero ad has partes facilius, quod minimus eisdem motus inest. Et licet in vesica fellea, cerebro minima sit vis motus, quoniam tamen plures sunt canaliculi renum, quam radices felleae vesicae, ad cerebrum vero partes viscosae, quae terrestribus, tartareisque leviores sunt, deferuntur, has in canaliculis renalibus saepius deponi contingit; calculosque ibidem efformare, ut praeceteris ostendit Cl. Pitcarnius (*element. phys. mathem. lib. 2. cap. 24.*)

Qui a parentibus podagrae, aut calculis obnoxiiis nascuntur plerumque eisdem morbis vexari solent, quod cum fluidae, tum solidae partes ita sunt constitutae, ut illae tartareis, terrestribusque partibus scateant, haec atonia peccent, quo fit, ut in Renum canaliculis, aut articulis illae eadem haerentes calculis, & podagrae occasionem praebent.

V. Signa calculi in Renibus subsistentis sunt lumborum dolor in uno &c.] Nemo ignorat renes utrumque in lumbis sitos esse, in quovis latere unum. Eisdem obtuso sensu donari manifesta res est. Hinc si in sinistro cavo reperitur calculus, sinistrum, si in dextero, dexterum, si utrimque, utrumque latus occupare dolorem necessum est, obtusum plus minus, prout calculi ejusdem figura, ac diversa superficies dabit. Asperi enim, acutique dolorem magis acutum faciunt, quam sphaerici, qui potius gravativum.

In acutum, tendentem, lancinantem degenerans.] Calculi saepe ex interiori Renum substantia in pelvim descendunt, cavitatem scilicet renum membranaeam exquisitissimo sensu praeditam, tunc vero dolor, qui prius sensum ponderis gravantis afferebat, in acutum mutatur, eo magis si ureterum cavitatem intrent, quae cum ubique aequalis non sit, evenit ut in angustiiori eorumdem situ calculi subsistant, nerveasque fibras vehementer dilanient, pungant, unde dolor qui nephriticus dicitur excitetur. Quamquam vero minus eidem convenit talis denominatio: cum *Nephritis* graeco nomine proprie Renum inflammationem significet. Sic tamen usus invaluit, ut dolor acutissimus, qui calculis ureteribus impactis supervenit, nephriticus appelletur.

Testiculi retractio, cruris stupor e regione lateris affecti.] Praesente dolore nerveae ureterum fibrae sic convelluntur, ut vasa spermatica, & partes vicinas contrahant. Irritatus Cremaster Musculus, & vasa spermatica testiculum sibi annexum sic sursum retrahunt, ut inguini infixus videatur. Musculi lumbares, quos *Isaia* graeci nominant, renibus substrati ad coxam deferuntur motui ejusdem inservientes: hinc si calculus renibus infixus nervum illum comprimat, qui in dictos musculos inseritur, stupor cruris e directo renis affectu superveniat necesse est.

Nausea, vomitus, tormina &c.] In tanta motus perturbatione fieri minus potest, quin per Renum membranam a peritoneo mutuam, & per nervum sextae conjugationis, cujus duo rami a stomacho in tunicam renum interiorum transmittuntur, ventriculi, & intestinorum motus peristalticus invertatur, & nausea, vomitus superveniat, & tormina colicam simulantia. Quo modo a colica differant vid. *aph. 7. cap. 5.*

Urina, dolore agrum dire excrecente, tenuis, aquosa, subaruenta &c.] Prae spaci-

mo sic angustantur tubulorum renalium diametri, ut serosæ tantum, & tenuiori urinae parti exitus concedatur, tartaræ, terrestres, crassioresque non admittantur in pelvim, & ureteres, indeque in vesicam. En cur urina tenuis, & aquosa habeatur. Si calculi asperitate tenuia vasa sanguifera renum substantiam perreptantia exedantur, lacerenturque, urina subcruenta apparet.

Quandoque ejusdem suppressio.] Si utriusque renum infixus sit calculus, & canaliculos omnes, a quibus urina fecernitur, aut derivatur, obstruat, comprimaturque, cum deferri in vesicam per alias vias præter ureteres nequeat, Stranguria renalis oritur tandiu durans, quandiu calculus immotus relinquatur, & sero urinario viam, atque aditum præcludat. Quo apparet in quanta obscuritate versentur illi, qui magnam urinae partem a primis viis per ductus breviores ad vesicam deferri existimant. Ut enim notat præstantissimus Morgagnius, Renibus calculo, vel simili alia causa obstructis, nulla urina, vel saltem paucissima redditur, quæ tamen, si ex adessent, fluere per eas deberet.

Remittente autem, multa, turbida arenam, & sabulum deponens, tutissimum vero omnium arenularum &c.] Quotiescumque calculus renes aut ureteres obstruens, aut comprimens remotus fuerit, liberam sero urinario, & tartareis, arenosisque particulis viam, atque aditum sterni contingit, hinc urina turbida, & urinosum habens sedimentum apparet. Multum autem interest arenulas, quæ ejiciuntur paullo diligentius examinare. Statuunt enim nonnulli hisce apparentibus certo certius argumentum sumi posse calculorum Renes obsidentium. Hippocratis observatio est (*sect. 4. aph. 79.*) *Quibus in urinis arenosa subsident, vis vesicæ calculo laborat.* Vesicæ nomine aut vesicam, aut renes significare voluisse tradunt omnes fere interpretes ejusdem accuratiores. Quod tamen sic accipias velim, ut non quocumque modo arenosa, atque arenulæ ipsæ in urinis appareant, calculi indicio esse easdem putes, sed illas tantum, quæ lapidis fere naturam nactæ fuerint, aut in verum lapillum mutatæ, ita ut si digitis premantur, non facile comminui queant. Nisi enim has condiciones habuerint, in fraudem facile induci possunt Medentes certum de calculis ferentes iudicium, cum hypochondriacæ, aut scorbüticæ affectionis potius effecta sint. Cum enim in hypochondriacis, & scorbüticis depravata sit chylosis, sales alimentis inhærentes a stomachi membranæ, succorumque illuc confluentium obtundi, atteri, comminuique non possunt. Reliquum est igitur, ut integri in sanguinem introducantur, in Renibus separentur, atque sub specie sabuli, & arenularum, ut plurimum in urinis se prodant tormina nephriticis æmula, & stranguriam fere continuam excitantes.

VI. *Dum in vesicam delapsus est calculus, pondus in perinao, tenesmus &c.*] Nemo ignorat vesicam in cavitate Hypogastrii, quæ pelvis dicitur, sitam esse; inferiorem ejus partem, quæ angustior est, & cervix in viris cum recto intestino, in feminis cum vagina uteri arctissime connecti, in utrisque vero in urethram terminari manifesta res est. Hinc liquido constare arbitror cur calculus in vesica pluribus superinductis quasi crustis grandior factus pondus in perinao, ac tenesmus, seu frequentem dejectiendi cupiditatem inferat, ac dolorem, & pruritus in penis glande propter consensionem vesicæ cum recto intestino, & urethra, qui molestior in sine mictionis evadit, propterea quod sphincteris vesicæ fibræ sese contrahentes calculum ejusdem cervici appositum amplectuntur, unde validius irritantur, ac compunguntur. Hinc etiam est penis erectionem continuam, tensionem, continuum mingendi stimulum adesse. Inter mingendum autem, cum ad vesicæ orificium una cum urina delatus calculus illud obstruat, urina supprimitur, vel saltem libera ejusdem excretio præpeditur, & guttatim effluit.

Uri-

Urina copioso muco, & arena saturata apparet.] Interior vesicæ tunica muco a propriis glandulis exsudante obducta est. A calculo in vesica existente non solum mucus abratur, sed & calculus ipse saltem in superficie continuo motu comminuitur, hinc urina muco, & sabulo saturata apparet. Talis urina, ut saniores Medici testantur cum ipso Hippocrate (*4. de morb. & lib. de aer. az. & loc. & 4. aphor. 79.*) inter tutiora, & minus fallacia signa jure merito recenseretur.

A motu per accliviam, atque a curru, ab equitatione omnia symptomata exacerbantur &c.] Dum æger per accliviam ascendit, vel curru, & equo vehitur, calculus qui vel urinae forte innatabat, vel vesicæ lateribus adhærebat, ad fundum pellitur, atque adjuvante Musculorum Abdominalium vi ejusdem orificio infigitur, nerveas fibras vehementer irritat, mordet, hinc symptomata graviora fieri, ac majorem in modum intendi contingit, capillarium vero vasorum tunicis, quæ per easdem partes mire disseminantur corrosis, exesisque, mixtum cruentum subsequi. Quotiescumque vero supino corpore decumbit æger, vel sublatis in altum pedibus, calculus, qui cervici vesicæ appositus initium canalis urethrae obturabat, ad fundum, vel latera proprio adjuvante pondere accedens, stimulo nerveis fibræ, & molestiæ amplius non est, hinc symptomatum omnium remissio.

Certissimum omnium est exploratio digito, aut cathetere.] Silentio prætereundum non est Fernelii monitum, nonnunquam summæ vesicæ adhærescentem calculum, & quasi ex ista propendentem vix ullum sui indicium præbere, & visos esse, qui nullo dolore illum gestaverint, atque horum signorum plurima observari in ulceribus fædis, & fordidis vesicæ, & gonorrhæis virulentis. Aliquando etiam contingit multa pituitæ crassæ congerie calculi imaginem referri, uti adnotante ab Heers Spad. c. 9. celebri cuidam Lithotomo evenit, qui calculo se premi ratus, secandam sibi vesicam curavit, nihilque præter tenacis pituitæ massam invenit. Quapropter celeberrimi practici, quos inter Jo. Bapt. Sylvaticus (*controver. 32.*) Cardanus (*in Hippocr. sect. 4. aph. 79.*) infida hæc omnia, & æquivoca esse jure merito judicarunt. Quibus quemadmodum explicandæ sint Lithotomorum fere omnium observationes, calculos in vesica liberos semper, parietibus ejusdem nunquam adhærentes, neque membrana unquam involutos, prout a quibusdam falso perhibetur, inventos fuisse, ut præ cæteris ostendit Douglas in *lib. Cheselden*, viderint alii. Illorum certe opinionem confirmare videtur alia observatio, cujus mentio fit in *hist. de l' Acad. des Sciences. Vol. 6. p. 29. & Memoir. p. 34.* calculum quandoque inter descendendum a Renibus inter tunicas ipsius vesicæ in transitu hære, ibidemque hospitari, & in molem grandiore accrescere, capsulaque inter ipsas tunicas formata, tandem aliquando ulcus deploratissimum ibidem creare. Dubium porro tolli omne statuunt plerique de calculo vesicæ, si digito in anum indito, vel cathetere deprehendatur. Signum omnium maxime indubitatum vocat Greenfiendus, omnium certissimum Baglivus, reliqua fallere etiam peritissimos. Quos tamen redarguere videtur Cl. Hildani, aliorumque observatio, in vesica duros tumores, excrecentias carnosas, scyrrhosas, vel fungosas nonnunquam inveniri calculi symptoma ad amissim mentientes. Quod si verum est, luce clarius apparet decipi posse Lithotomos in ejusmodi exploratione instituenda, nec certi aliquid posse affirmari.

VII. *In calculi renalis curatione urgente dolore &c. Clysteres emollientes &c.*] Cum calculo in renibus hærente, motu, quem facit descendendo per ureteres, irritentur, crispenturque majorem in modum nerveæ fibræ, quibus cum ureteres, ipsi, tum alia viscera, ac partes cum his mire consentientes contextæ sunt, ur-

de

de vehementes, & non ordinatæ contractiones, dolores insignes, ac spasmi, aliaque gravissima symptomata excitantur; nemo est qui non videat, ea quæ convulsivas, ac dolorificas contractiones laxando, ac demulcendo operantur maximi esse emolumenti, atque salutis. Huc spectant primum Clysteres emollientes. Mirum quam apte convulsæ, atque crispatæ cum totius intestinorum canalibus fibræ, tum propter mirabilem communicationem, eæ, quæ ad urinam secernendam, ac derivandam sunt comparatæ, relaxentur, mulceanturque Clysterum emollientium usu, atque ea ratione afficiantur, qua opus est ad placidam exoptandam tranquillitatem. Huc spectant fetus calidi emollientes, quorum usu convulsas partes relaxari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quo remedii genere ulum fuisse Hippocratem liquet ex *l. 5. de intern. affect.* ubi habet: *Multa aqua calida lavato, & tepesactoria, qua parte maxime dolet, adhibeto.*

Si metus sit inflammationis, vena sectio in pede instituenda.] In convulsivis, atque dolorificis viscerum contractionibus nil facilius contingit, quam ut intercipiatur sanguinis motus, unde inflammatio. Hinc salubre accuratiorum practicum consilium Riverii (*cent. 2. obs. 15.*) Grunlingii (*in prax. tr. de calcul.*) præeunte exemplo venæ sectionem instituere, qua eadem præcaveatur. Dum enim sanguis educitur, spirituum etiam copia, quorum proxima materia sanguis est, imminuitur, hinc ad sedem stimuli minori vi, atque impetu irruere contingit, atque laxitatem dolenti, atque convulsæ parti conciliari. Huc accedit imminuta sanguinis copia, majus eidem ad fluendum spatium relinquitur, atque consequenter difficilior hæere, subsistere, atque inflammationem excitare.

Quamvis autem venæ sectio quocumque tandem in loco celebretur, sanguinis copiam imminuendo nunquam non bono, & emolumento esse possit, in pede tamen institutam melius cedere facit potissimum ea ratio, quod sanguis, qui ex trunco arteriæ Aortæ descendens per viscera imi ventris defertur, & valvularum orificia subiens in Cavam ad Cor rediturus transmittitur, breviori, faciliorque via educitur, orta in ipsis plenitudo immediate tollitur, unde majus sanguini fluenti relinqui spatium contingit, ac inflammationem facilius præcaveri. Hinc recte Hippocrates *lib. de nat. hum. s. 20. Oportet, inquit, venæ sectionem in doloribus dorsis, & coxendicis in poplitibus, & malleolis efficere.* Quod Severinus confirmat de *effic. medicam. c. 26.* tradens in dolore nephritico præcavendo, aliisque imi ventris morbis venam pedis secari quam felicissime.

VIII. *Interim ol. Amygd. dul. s. i. &c. cum suc. limon. &c. decoct. malvar. &c.*] Inter interna emollientia eminent semina amygd. dulc. semina psyl. malv. alth., ex quibus vel olea exprimuntur, vel mucilagines parantur, nec non folia malvar. parietar. & similia, quæ decocta testante Boerhaavio speciem emulsionis constituunt ad convulsivas, atque dolorificas contractiones relaxandas, ac mulcendas efficacissima. Oleo Amygdalar. dulc. uti solemus additione suc. citr. vel limon., ut fluidiori saltem olei parti vehiculo sit in sanguinem, & partes urinæ secretioni dicatas. Acida enim figendo sanguinis partes, & ejus texturam quasi constringendo efficiunt, ut serosa pars ab aliis secedat, ac facilius per Renes elabatur.

IX. *Hisce frustra adhibitis ad semicupium, aut balneum emolliens &c.*] Emolliendi, relaxandique virtute maxime præstat balneum. Remedii genus, quo stranguariam vehementissimam, propter quam æger in mortis discrimine prope certissimo versari videbatur, felicissime sublatam, parvosque lapillos excretos vidisse bona fide testor, cum alia prope innumera minus commode responderint. Quæ methodus antiquissima est, mirisque laudibus a veteribus Medicis celebrata. *Omnium optimum, inquit Trallianus (lib. 9. c. 4.) est balneum, ut quod non solum*

lum mitiget, sed & curare possit: nam colicos frequenter solummodo lenit, nephriticos vero utraque ratione juvat &c. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui tot diureticorum differentias, quas nosse oportet in tanta morborum, causarumque varietate, ut apta cuique opponantur, perspectas non habent.

X. *Ad nimium dolorem sedandum contentus sum sola emulsione ex semin. pepon. &c. cum nitro. &c.*] Præter emollientia cum externa, tum interna doloris vehementiam lenire student nonnulli per-aptata medicamenta. Sed pessimo consilio. Licet enim convulsivas contractiones componi, dolorem sopiri contingat, & corpus recreari, paullo tamen post omnia symptomata recrudescere, atque collapsis viribus ægrum diutius exercere compertum est. Quare satius videtur a levioribus exordiri, quæque demulcendo potius, ac spirituum motum compescendo blande, & debitam laxitatem dolenti parti conciliando operantur. Quas facultates inesse emulsionibus ex semin. pepon. papaver. &c. adeo manifestum est, ut nihil magis. Si de nitro sermo sit, præterquamquod ad spasmos solvendo, dolorumque savitiam mitigandam plurimum facit, accedit præterea novas tartaracæ concretiones in renibus impedire.

Cujus rei locupletissimos testes habemus, unum instar omnium Penotum de *medicam. chym.* qui adeo proficuum censet nitri usum in quocumque homine, qui calculis, ac dysuriæ obnoxius fuerit, ut si singulis quatuordecim diebus sumatur, nunquam in Renibus, aut alibi nasci arenam posse polliceatur. Nephriticum quemdam diuturno nitri usu a calculo perfectissime curatum fuisse se a Prævotio audivisse testatur Timæus in *consult. 3.* Grunlingius quoque in observat. de calculo: *Satis, inquit, notum est omnibus, sal prunellæ egregium esse auxilium pro præservacione, & curatione nephritidis.* Quod si tali virtute donatur sal prunellæ, qui nihil est aliud, quam nitrum, cujus subtilior pars sulphuris vulgaris admixtione desagravit, quid sperandum a nitro purissimo integris suis viribus operante?

XI. *Remittente dolore sola decoctione malvarum &c. cum lapid. percar. &c.*] Tot tamque varia sunt diuretica, quæ laxatis renum, & ureterum viis ad calculum expellendum commendantur, ut in delectu eorumdem hæere quasi in limine cogamur. Miliun Solis, seu Lithospermum, Quonis, Pimpinella, Saffi-phragia, Virga aurea, Veronica, Hedera terrestris, Hypericon, & his affinia resinosa corpora, & gummata, Terebinthina, succinum, ejus sal volatilis, Millepedes, Lumbrici terrestres, Fimum columbinum, aliaque id genus. Quibus tamen, si quid sentio, vix ac ne vix quidem corpora eorum, qui calculis premuntur exagitanda traderem. Hæc enim abstergendo, & urinas crassas limosas, ac turbidas educendo calculum mucagine sua denudatum relinquunt, qui propterea atrocioribus doloribus inferendis opportunissimus exiit. Quid quod calculum Renibus, aut ureteribus impactum in angustiore eorumdem cavitatem ita impellere valent, ut multo difficilior, nec citra inflammationis periculum educi queat? Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quæ tradidit in hanc rem Cl. Grunlingius de calculo quo loco: *Comprobaturum est, inquit, frustra adhiberi, & omnino inaniter fatigari patientem usu medicamentorum diureticorum, præsertim calidiorum, quorum usu præpostero plures ad Calum transferruntur.*

Ex quibus liquido constare arbitror sola relaxantia, atque emollientia medicamenta esse continuo in usum vocanda; hisce vero ea addenda, quæ calculi expulsionem blandissime promovere valent. Quænam autem ejuscemodi? Ex repetito usu decoctionis emollientis cum lapide percarum insignem sabuli copiam per urinas, parvosque lapillos excretos non semel deprehendi. Quo sane ad credendum vehementer adductus sum nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate

te valentius inveniri remedium ad calculum expellendum. Quam facile ad hujusmodi conjecturas prona sunt Medici! Cum hujusce medicamenti operandi rationem sedulo inquirerem, non aliunde repetendam esse facile constitui, quam a sale quodam partim nitroso, partim falso, quo abundat lapis percar. ad incidendum blandissime, atque urinas ciendas opportunissime. Eadem ratione fortasse agere censendum est conchas omnes ostrearum, perlarum, & quæ ad has referuntur, uti lapides oculi cancerorum communiter dicti, testæ ovorum, coralla, & hujusmodi, quæ passim solent usurpari.

Nisi forte velis vim suam exferere textura alchalina, qua acidum primarum viarum, quod concretionibus calculosæ fundamentum est, absorbent, & imbibunt, quod deinde degenerat in sal neutrum amaricans tubulos, & poros renales insigniter abstergendi virtute præditum, ut Hoffmannus in Poter. cap. 48. luculenter ostendit.

XII. *Hiscæ frustra adhibitis totum opus natura committendum.*] Nusquam alibi frequentius, quam in *transactionibus philosoph. n. 233.* calculi a renibus extractionem per sectionem ope manus Chirurgi videre est.

Alteram similis operationis historiam affert D. Freind. *Hist. Med. Vol. 2. p. 185.* Sed si D. Rutii audimus, partes quæ secundæ sunt sedulo considerans, atque ad trutinam, ut ajunt, revocans fieri quidem forte fortuna posse testatur, ut hæc operatio felici cum successu instituat, rationibus tamen suffultam esse nullis affirmat. Quare nisi mitioribus medicamentis minime expellantur calculi, satius duxerim ab omni penitus remedio abstinere, cum præsertim observatum sit sola quiete calculum tandem prosiliisse, quam importuna remediorum farragine ægris molestiam inferre, aut experimenta per mortes agere.

XIII. *Lithontripticis nulla habenda fides.*] Specifica non defunt calculis renum, ac vesicæ laborantibus exhibenda, quibus eosdem frangi, comminui passim tradunt Scriptores. Lithontriptica audiunt ejuscemodi medicamenta omni ævo plurimum a Medicis decantata. Infinitus pæne sim, si singula velim persequi. Inter Lithontriptica maxime illustria, seduloque labore, ac studio comparata eminet illud Basilii Valentini ex acerrimo Alchali, quod habetur ex fermentis vitis putatæ Mensis Martii initio aperto igne combustis; illud quod ex lotii destillatione paravit, mirisque laudibus extulit in tractatu suo de lithiast Helmontius, quodque accurate descripsit Boerhaavius (*oper. Chym. par. 2. proc. 121.*) illud adeo famosum, adeo pretiosum Cl. Sylvii, nempe nitri spiritus dulcificatus, ut idem Boerhaavius (*oper. chem. par. 3. proc. 135.*) ostendit; nec non elixir Daffæanum, salia volatilia tartari Cor. Cer., Cran. human. Viper., lap. Hystric., Bezoartica omnia, Saponacea. Vel id agant quod habent vim dissolvendi, sive quia eorum volatiles particulæ, dum aliis in Animalium fluidis junguntur, vim eandem acquirant adhuc controversum est. Rem autem experimentis confirmant. Affusis enim Lithontripticis hiscæ medicamentis calculis, ac lapideis concretionibus, paulatim easdem immutari, in mollem quamdam materiem tandem dissolvi haud injucundo spectaculo deprehendunt. Si quid in re ardua, ac perdifficili decerno, integram fidem non mereri facile crediderim, qui asserunt, ea quæ exterius tales effectus exhibent, interius eosdem præstare. Manifestissima res est de vini spiritu. Exterius enim calculum frangit. Ecquis vero ignorat interius assumptum eundem intactum relinquere? Quid quod acria multa sanguinem extra vasa solvant, intra cogunt? Talia sunt acria fortia, & fortissima, deleteria mineralia, illa præsertim, quæ solidis partibus adhærentia convellunt, comburuntque, unde circularem sanguinis motum, quo fluidus sanguis servatur, sisti contingit, eundemque concrefcere. Sunt e contra nonnulla, quæ sanguinem intra vasa solvant, extra cogunt. Ab acri-

bus

bus vegetabilibus, & aromaticis sanguinem intra vasa dissolvi, morbi a viscido, lentoque oriundi, quibus egregie medentur, satis ostendunt. Et tamen sanguinem extra vasa coagulari expertus est Cl. Pitcairnius (in *elem. phys. mathemat.*) Acre nimirum, quod extracto sanguini infunditur nullam ante mutationem subit; contra vero, quod per os ingeritur in ventriculum, antequam in sanguinem ingrediatur, & eidem misceatur, quam alterationem non subeat? Multo majorem subire debere perpicuum est corpus aliquod, quod frangendi calculum causa propinatur. Cum enim præstare id alia ratione nequeat, quam vim dissolvendi sanguini primum, deinde urinoso fero, quod in renibus separatur communicando, aut volatiles quibus scater particulas sanguini, & urinæ volatilibus particulis jungendo, unde eandem vim acquirant, vim hancce infringi debere a motu circulari sanguinis, a diverso salium, & sulphurum genere fluidas partes constituentium, a secretionibus, quæ continuo in nostro corpore peraguntur, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quo apparet certam conjecturam capi non posse, frangant ne calculos renibus, aut ureteribus impactos, an nihil præstent corpora, quæ eisdem extra corpus affusa dissolvunt. Effectus certe, a quibus multo certior conjectura capi potest, nullatenus frangere, ut a plerisque traditum est, abunde demonstrant. Quibus liquido constare arbitror nullam specificis Lithontripticis hactenus veram fidem habendam esse, eademque nihili facienda.

Hiscæ addeffis Acemellam herbam, & radicem Pareyræ bravæ, & lignum nephriticum dictum. Acemella herba descripta extat in *actis Lipsiensibus an. 1701., 1702.* De eadem, ut liquido constat *ex com. A. B. p. 169.* loquuti sunt Cæsalpinus, & Tournefortius. Ad calculos autem terendos, comminuendosque valere plurimum reputatur. Quæ facultas postea observationibus, atque experimentis a Cl. Fantino diligentius institutis plurimum infirmata est, nullam ei concedente præter illam, qua concretiones, coagmentationesque possint prohiberi. Radicem Pareyræ bravæ haud ita diu ex Brasilia in Europam transmissam plurimum valere ad calculos terendos, comminuendosque videre est in *hist. de l'Acad. Boy. de scien. Vol. 14. p. 75.* De ejusdem pariter virtute sermo est habitus in *trans. Phil. n. 365.* Verum, si quid sentio, de hisce, & similibus Lithontripticis medicamentis illud affirmari jure posse crediderim, quod de ligno quodam in nova Hispania nascente, & accurate descripto a Cl. Tournefortio *Mat. Med. ob mirabiles, quos edere creditur effectus in nephriticis affectionibus, specioso nephritici titulo insignito curiosis satisfaciens pronuntiavit Cl. Geoffroi (Mat. Med. p. 2. Vegetabil. exotic.)* quo loco: *Nonnullos, inquit, vidi quos curationis spes frustrata est. Alius igitur inquirendum, quos illud lignum sublevare valeat, quos vero nequeat sanare. Verum de vi Lithontriptica valde dubito.*

XIV. *Aquæ acidulæ, nisi calculi majores fuerint &c.*] Si calculus ejus fuerit magnitudinis, ut valeat facilem sibi viam ad inferiora munire, nullum eque efficacem remedium suppetit, ac thermopotatio, ut Cl. Sydenhamus præ cæteris ostendit *tract. de mictu cruento a calculo Renibus impacto.* Si vero major fuerit, quam ut per ureterum ductus in vesicam ire possit, certo certius est magno cum ægri periculo tunc potum acidularum præscribi; nam excitato plurimum paroxysmo eo res deveniet, ut non antea is remittatur, quam vel lapis in pelvim redeat, vel maximum inde vitæ discrimen æger patiat. (V. Jo. Gratianus *Dissert. de acid. font. Recobar.*) Quid quod efficiunt Acidulæ, ne novi gignantur calculi? Parte nimirum spirituosa mucilagines sordes primis viis, hisque proximis visceribus inhærentes dissolvi contingit, atque abstergi, Martis vero vena acerbos, atque acidos sapes, ac sylvestres, tartareosque sales corrigi, & laxatam Renum compagem firmari, unde potissima nephriticæ affectionis funda-

menta ab imo convelli necessum est. Quanti interfit renales glandulas, & tubulorum, ac meatuum, qui in eis sunt fibras corroborare; & confirmare norunt ii omnes, qui adstringentia in calculo tam curando; quam præservando cæteris præferunt. Quo de argumento legi meretur eruditissima Dissert. Cl. Heucheri (*de adstringentium usu in calculo*, cujus meminit Cl. Hoffmannus M. S. T. 1. sect. 2. cap. 9. *de excretionem urins*).

XV. *Ulceræ Renum &c. assiduo usu decoct. theiform. herb. Veronic. &c.*] Vel inflammatio, quæ calculo Renibus impacto supervenit in abscessum vertatur; vel fibræ eorundem substantiam constituentes aspera calculi superficie atterantur, exedanturque, solutionem continui fieri perspicuum est, atque ulcera generari, unde lenta tabes subsequitur, quemadmodum observationibus Bartholini cent. 3. hist. 35., & Miscel. N. C. D. 1. an. 2. obs. 81. & 2. an. 2. obs. 13. Verzalchæ cent. 1. obs. 2. Fernelli *de partium morb. & sympt. lib. 6. cap. 12.* Riolani lib. 2. cap. 29. Tulpii lib. 3. obs. cap. 6., aliorumque compertum est. Ea igitur, si tale quid contigerit, indicari videntur, quorum usu solutæ, atque exulceratæ partes a sordibus expurgari, abstergi, mundificari, aut alia quavis ratione affici queant, qua opus, ut ad cicatricem perducantur. Virtus hæc maxime elucet in quibusdam, quæ ob sulphureas, quas continent cum salinis arte commixtas, easque lenissimas, ac blandissimas particulas, diureticam, & balsamicam quoque facultatem sortita sunt. Horum in censu veniunt plantæ multæ Veron. Heder. terrestr. & hujusmodi.

Pareyr. brava cum therebint. julepiz. &c.] Hisce addeffis radicem Pareyræ bravæ, quam licet ad calculos terendos comminuendosque minus aptam existere supra traditum est, ad ulcera tamen Renum, ac Vesicæ tam præstare, quam quod aliud maxime potest, constat ex observatione M. Geoffroi, cujus meminit J. Allen. par. prima ar. 724. qui cum eadem ægris, quorum urinæ tanto pure refertæ erant, ut mejendi impedimento essent, exhibuisset, urinas statim libere reddi pure propemodum immunes se deprehendisse testatus est. Quid si therebinth. syrurus addatur? Hæc enimvero resina balsamica sale suo acri leniter irritando renales glandulas urinæ secretionem egregie promovet, tenacemque materiem, ac sordes in urinariis tubulis Renum hærentes, quæ calculis materiem præbent convenientissimam abstergit, atque dissolvit: præterea oleo, quo fæta est viscido, & lento substantiam Renum, & Vesicæ erosam, atque exulceratam conglutinat, usque compagem laxatam jam rursus unit, & firmat, unde in ulceribus Renum, ac Vesicæ nullum eadem præstantius, aut pro egrorum opportunitate valentius medicamen. Vel si præsens sit calculus, commodissime adhiberi posse therebinthinam nulla ejus preparatione facta Cl. Hildanus non semel expertus est. Quid quod licet frequenter adhibeatur, pulcherrima ejusdem laus sit nocere non posse? quemadmodum de cæteris diureticis dictum est. Phænomeni rationem reddere conatur Georg. Horstius (*decad. 8 qu. 1. de calculo Renum, & Vesicæ*) inquires caliditatem therebinthinæ temperatam membrum cõtionem dicatis amicam esse. Magis autem aridare sibi (cui autem non arideat?) testatur Frid. Hoffmannus (*Opus. Med. dis. 9. de ther. sect. 18.*) rationem Riverii, (*Tom. 1. prax. l. 8. cap. 1.*) quia scilicet alvum simul laxat, & per eam crassiores educit humores, qui a cæteris potissimum diureticis ad renes adducuntur.

XVI. *Hisce succedant opportuno tempore aqua acidula &c.*] Tandiu in illorum usu persistendum est, quandiu thermalibus aquis locus detur, quibus ulcera Renum, ac Vesicæ egregie mundificari, & consolidari pro certo habendum. Corrosos enim Renum, & Ureterum parietes vi contentorum abstergunt, atque exsiccant, & fibris qua fieri potest tonum restituendo plagas probe jam dilu-

tas

tas figunt, comprimunt, atque ocys obliterant.

XVII. *Tandem ad usum lactis &c.*] Quoniam vero non raro evenit urinofum ferum, alioque succos Renes versus propulsos vasorum sanguineorum oscula referendo, fibratque solutas jam magis corrumpendo, immania ibidem ulcera excitare, fovere continuo, & perfectam sanationem prohibere, salubre est practicum consilium, iisdem probe jam dilutis, oleosis, leves, ac politas particulas in sanguinem invehere, quibus sanguis, humoresque omnes contemperentur, solidæ partes obliantur, unde corosarum fibrarum elongationi, quod opus solius naturæ est, atque ulceris consolidationi locus detur. Quid autem prædictis muneribus obeundis uno lacte præstantius?

In lacte dissolvantur Trochiscor. Gordon. &c.] Trochisci Gordonii ad Renum, & Vesicæ ulcera mundificanda, dolorem sedandum, urinæ ardorem mitigandum, & simul conglutinandum Hollerio, Dureto, Foresto, Riverio, Etmullero, aliisque adeo probantur, commendanturque, ut nihil supra. Horum descriptio extat apud Sennertum. Componunt autem eosdem radices multæ, & semina mucilaginosæ, atque oleosæ, & ex iis extractæ mucilagines, gummata quædam glutinosæ, terræ absorbentes, & pulveres plantarum leniter adstringentium, quorum mixtionem illud resultat remedii genus, quod ad recensita Renum, ac Vesicæ vitia efficacissimum est, si quod aliud.

XVIII. *Cætrum alvum continuo aperta servanda. Pilulis Mastich. &c.*] Interesse plurimum calculo laborantibus alvum apertam servare facit potissimum ea ratio, quod lapidescentem materiem a Renibus ad alvum derivari contingit, nihil vero, aut parum a primis viis in sanguinem calculosæ concretioni ansam daturum transmitti.

Hæc nimirum communis lenium purgantium operandi ratio, inter quæ eminent pillulæ mastichin. tartar. Bont., quæ ante cenam frequenter assumptæ alvum sine ullo incommodo, & in quocumque subiecto blandissime solvunt, & simul tartareas, ac mucilagineas sordes incidunt, atque abstergunt adhibetæ solerter (a). Præstantius adhuc, & efficacius ad prohibendos calculos Rhabarbarum est. Cum enim viscidis, lentisque humoribus attenuandis, blandeque educendis sulphurea, ac resinosa sui parte valet, tum visceribus aliqua atonia laborantibus, hepatis speciatim, & renibus ea parte, quæ roborandi, adstringendique vim habet, egregie opitulatur. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui distinctionem illam purgantium in cholagoga, phlegmagoga &c. juxta Veterum sententiam omnino rejiciendam contendunt. Cum tamen experientia doceamur certos humores peculiaribus pharmacis facilius, commodiusque educi, & certos etiam effectus melius per certam quædam purgantia edi, quam per alia, ut de Rhabarbaro dictum est, quod hepatis, & renum vitis speciatim mederi observatur, quid est tandem cur omnino rejiciatur?

XIX. *Oleosæ, & pinguis c. m. sunt butyrum recens &c.*] Experimentis chymicis edocemur, crystallizationes pinguis, & oleosis admixtis corporibus prohiberi. Spiculorum enim salinorum unionem ad concretionem lapideam necessariam impediunt. Hinc mirari minus subit semina, quæ blando, mitique oleo donantur, ut sunt semina quatuor frigida majosa, Nuces avellanæ, Amygdalæ, butyrum, & oleosa omnia plurimum facere ad calculos prohibendos. Crato a senecum avellanarum usu ante passum non paucos nephriticis doloribus obnoxios liberatos esse testatur, quod Amati Lusitani aliorumque observationibus postea confirmatum legimus. Olea olivarum, butyrum recens calculosis prodesse Tulpii observatione compertum est. Quod confirmat Riverius inquires: *Butyrum recens*

X 2

(a) De recto istarum pilularum usu vid. com. in aph. 5. cap. 7. com. in aph. 15. cap. 8.

cens cum sacchari cant. p. a. mixtum quotidie mane sumptum jejuno stomacho vius urina lenit, & abstergit, & calculorum generationem impedit.

Aqua calida &c.] Aqua calida ante cibum sumpta mane, & vespere cum ad Renales tubulos facillime permeet, non solum eosdem majorem in modum abluere, sordefque ibi herentes educere valet, sed salium facile coeuntium coagulationem, ac calculosam concretionem prohibere. Quod remedii genus vetustissimum est, Alexandro Traliano, Pisoni, Zechio, aliisque probatissimum.

XX. *Calculo in vesica existente, urgentioribus symptomatibus &c.*] Calculum Vesicę, qui plus increvit, quam ut per urethram expelli queat, curationem nullam admittere vel ex eo maxime apparet, quod Lithontripticum ore assumendum nullum adhuc Medentibus innotescat, injiciendum autem, quod calculum frangat, vesicam vero minime ledat, nullum detur, utcumque sua miris laudibus extollant arcana Sennertus, Haugenius, Hartmannus, Borellus, Helmontius, Boyleus, aliique, seque pluribus observationibus didicisse testentur; calculos revera atteri, ac comminui. Quid enim quod decepti sint multa pituita crassa, vel sabuli congerie calculi imaginem referente, vel etiam lapidescente concretionem, que nondum plus increverit, quam ut per urethram viam invenire potuerit? Duros certe, ac grandiores acerrimis quibusque Medentium conatibus resistere, atteri se, ac comminui non pati infinitis propemodum observationibus confirmatum est. Hinc jure Hippocrates: *Renum*, inquit, *affectiones non vidi sanatas supra quinquagesimum annum.* Renum nomine & vesicam intellexisse tradunt accuratioris ejusdem interpretes. Quod si quis forte speret per humanam industriam inveniri posse menstruum aliquod contra calculum vesicę, quod tam blandum, ac molle sit, ut non ledat vesicam, & solvat tamen calculum in vesica, quemadmodum fertur de menstruo illo ex pane fecalino confecto, quod solvit omnia saxa durissima in manu, manu interim ilessa, vel de illo altero ex ovo destillato, quod nullum in oculo dolorem facit, & tamen dissolvit myrrham, que per magnum, & validum ignem dissolvi nequit, vel de illis, que metalla varia, gemmas, perlas &c. solvunt, nec tamen corrosiva sunt, est cur eidem gratulemur, quod magnis inventis intentus sit, quibus novum Medentibus lumen adjicere, laboremque aliis subtrahere studeat. Nondum autem innotuisse dolendum. Futura, utpote incerta, multis minus commendantur. Ex quibus apparet eo nervos industrię omnes intendendos esse, ut calculi augmentum prohibeatur, ejusque incommoda congruis presidiis mulceantur.

XXI. *Ischuria consulimus agrum elevatis in altum pedibus &c.*] Valde pertimescendum symptoma propter metum inflammationis Ischuria est a calculo cervici vesicę impacto. Quo casu salubre practicum consilium est, egrum supinum collocandum elevatis in altum pedibus, mox concutiendum, ut in vesicam relabatur. Interdum contingit altius urethram penetrare calculum, nec motu isto violento in vesicam relabi. Tunc vero immisso cathetere esse impellendum perspicuum est. Illud tamen animadvertas velim ope periti Chirurgi primum, nec frequentius quam par est, & in quocumque morbi statu injiciendum esse.

Si enim a minus perito Chirurgo catheter immittatur, ex irritatione, que precaveri nullo modo potest, nerveas fibrillas, ac vasa sanguifera spasmodice affici contingit, sanguinis motum intercipi, atque inflammationem subsequi. Quid si jam eadem subsit inflammatio?

XXII. *Ex semin. Lin. contus. san. gręc. &c.*] Solent emollientia vesicę regioni admoveri, ut nervearum partium convulsivę contractiones sedentur, sicque

que facilius urinę via, atque aditus pateat. Oleum Scorpionum Matthioli virtute Lithontriptica pollere nonnullis creditur, quod tamen ridiculum est. Laxatio porro, atque emolliendo, ut cętera oleosa faciunt, operatur, atque hac ratione suppressioni urinę a calculo urethrę impacto egregie medetur.

XXIII. *Ardorem urins, doloremque &c. gum. arabic. &c.*] Calculus, ut in renibus, ita in vesica asperitate superficiei fibras carneas exedit, mucum vesicę abradit, unde acrimonia sua easdem irritat, mordet, hinc ardor, atque vesicę dolor. Quę igitur serum acre demulcent, ac mucaginosis suis partibus corrosas partes obducunt, hic apprime conveniunt. Emulsiones ex gummosis corporibus, ex seminibus blandis, mitique oleo factis huc spectant. Gummi arabicum aquę ebullitioni dissolvi patitur, lentoremque viscidum illi conciliat; semina melonum, cucurbitulę, & similia oleum blandum, ac mite farinoso principio arte commixtum continent, unde aqueis commode miscetur. Ex his parantur emulsiones, quę ad solidas partes utcumque affectas obliniendas, & mucagine sua obducendas, salium acrium, atque erodentium, tum feri urinarii, tum reliquorum humorum vim retundendam, atque abhinc prodeuntem urinę ardorem contemperandum efficacissimę sunt.

XXIV. *Hisce frustra adhibitis laudanum bocce urinarium &c.*] Ob sedandi virtutem Opium, & eo parata medicamenta cęteris palmam præripiunt. Cavendum tamen, ne sola exhibeantur in his affectionibus, sed iis mixta, quę præterquamquod organis urinę secretioni, atque excretioni dicatis speciatim subvenire reputantur c. m. sunt Alkekeng. theberint. &c. corrososque parietes mucagine sua obducere, acresque; atque erodentes particulas obruere valent, uti sunt gummosa omnia, efficiunt præterea ut infesta eorundem vis corrigatur, unde certum levamen, nullum noxę periculum ex illorum usu expectandum sit. Descriptum laudanum eo sine paratum esse, etiam me tacente, facile omnes intelligunt. Hinc illius efficaciam (expertus loquor) ad ardorem urinę, doloremque compescendum qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam. De Lithotomia, seu operatione illa chirurgica, qua calculus per vesicę incisionem extrahitur, consuli merentur Celsus, Hildanus, Barbette, Alghisius, Douglas, Chefeldenus, Heisterus, aliique Chirurgi, qui hoc argumentum diligentissime pertractarunt.

Quod experientia didici hætenus Adolescentibus significasse sufficiat. Dicendi finem facio Damasceni effato (aph. 34.). *Pharmaca pauca tibi tenenda sunt, quorum operationes, & potestates jam multoties expertus es. Totius enim multitudinis notitia incomprehensibilis est, ac cum per singulas volueris inquirendo discurrere, multiplici diversitate distentus nescies, cui debeas fidem adhibere.*

I N D E X

R E R U M, E T V E R B O R U M.

A

- A**bdominis distentio in colica flatulenta unde? 58
- Absorbentia medicamenta opiatia, ac leniter adstringentibus mixta cur singularis virtutis adversus Diarrhoeam, ac Dysenteriam? 37
- Quanam sint e. m. medicamenta. 28. aph. 8.
- Absorbentia ad lactis corruptionem in stomacho præcavendam optima. 88
- Absorbentia quid sint, & quas vires habeant? 104
- Quomodo agant adversus affectionem hypochondriacam? 104. 105
- Absynthiaca remedia quomodo vomitiones cohibeant? 104
- Quomodo graviores easdem non raro efficiant? ib.
- Absyntium cur stomacho amicissimum? 12. 109.
- Absynthii tinctura quomodo elicienda? 109
- Acemella herba lithonotripticum remedium perperam habetur. 161
- Acetum cur optimum ad tincturas Martis eliciendas? 106
- Eximiae virtutis ad gingivas erosas, & putridas persanandas in Scorbuto. 124
- Acetosa cochlearia unita optima adversus scorbutum acidum. 118
- Acetosa, acetosella singularis virtutis adversus Scorbutum acrem. 120
- Acida cur acris contraria? 14
- Acida blanda post purgationem cur prescribenda in Cholera? 23
- Acidus humor tantum colici doloris causa perperam habitus. 55
- Acidum utrum morborum causa sit, alkali remedium, an contra? ib.
- Acida optima in verminatione. 78
- Acidorum vires insignes adversus malignos morbos, & pestilentiales. 78. 79
- Acidum pancreatis cum bile effervescentis affectionis hypochondriacæ causa perperam habitum. 93
- Acidus succus chymicorum chylificationis causa esse nequit. 95
- Acidi causa efficiens quid sit? ib.
- Acidorum intemperatus usus quomodo Scorbutum excitet? 115
- Acida quanam corpora dissolvant, quanam cogant, ac densent? 132
- Acidum in sanguine reperiri cur multum inficiaverint? 135. & seq.
- In eodem esse non posse perperam statutum. 136
- Acidi peregrini, & alkali commixtio calculorum causa perperam habitata. 151. 152
- Acicalæ ingestæ quomodo ventriculi, & intestinorum inflammationem excitet? 44
- Acus punctura in membranosa parte gravissimorum morborum, ac mortis interdum causa. ib.
- Acus Kalybea in vesicam per urethram illapsa calculi causa. 153
- Acor sanguinis quomodo generetur? 114
- Quomodo Scorbutum excitet? ib.
- Quomodo in acredinem degeneret alteram Scorbuti causam? ib.
- Quomodo in falsedinem? ib.
- Acre quid sit, & quas vires habeat? 117
- Adiposa corpora, quæ in Dysenteria ejiciuntur, quid sint? 32
- Adstringentia sola cur minus tuta in Diarrhoeæ, aut Dysenteriae curatione? 37
- Cur opiatia, & absorbentibus mixta eximia? ib.
- Eorum materies. 28. aph. 15.
- Adstringentia cur minus tuta in im-

- modico hæmorrhoidum fluxu? 85
- Adstringentis remedii virtus quomodo dignoscatur? 86
- Æs viride quomodo choleras excitet? 18. 19
- Æthiops minerale quid sit? 76
- Adversus vermes præstantissimum? ib.
- Æstus corporis insignis in Scorbuto falso unde? 117
- Aeris proprietates insignes quanam? 20. 21.
- Aer qua ratione ventriculum, atque intestina plus æquo non dilatet, ac distendat? 21
- Aeris per superiora, & inferiora cum impetu, & sonoro strepitu eruptio in cholera sicca quomodo contingat? 15. 21
- Aer Romanus æstate cur minus salubris? 32
- Aer palustris quomodo obstructionibus imi ventris, atque Ictero tribuat? 133
- Affectio hypochondriaca quid sit? causæ ejus proximæ, remotæ, antecedentes, externæ signa. 91
- Curatio. 92
- Affectio hypochondriaca unde dicatur? 93
- Affectio hypochondriacæ causa convulsio est circa principia nervorum excitata, vel circa eorundem extremitates. ibi.
- Cur hæc opinio confirmari videatur? 99. & seq.
- Affectio hypochondriaca cur Frisiis familiaris? 96
- Cur hodie longe gravior & frequentior quam olim? ib.
- Agriemonia eximiae virtutis adversus malum hypochondriacum. 105
- Adversus Icterus. 141
- Cur stomacho amicissima? 12
- Alimenta medicamentosa concedenda in Diarrhoea, aut Dysenteria quanam? 40
- Alimenta crassa, viscida, ac facile putrescentia quomodo verminationi tribuant? 72
- Dulcia, mellita, saccharina quomodo? 73
- Alimenta crassa, ac viscida quomodo hæmorrhoides excitent? 83
- Aloetica medicamenta quomodo hæmorrhoidum fluxum progignant? 84
- Aloes infesta vis quomodo corrigatur? ibid.
- Alumen quibus constet principiis? 37
- Alvus cur solis diluentibus per os assumptis subduci interdum non possit? 22
- Alvi biliosæ dejectiones in colica biliosa unde? 58
- Alvus, & urina modo immodice fluens, modo suppressa in verminatione unde? 74
- Alvi durities in malo hypochondriaco unde? 101
- Fluxus unde? ib.
- Alvi adstrictio in Ictero unde? 138
- Amara quando optima in verminatione? 79
- Ammoniacum cur eximiae virtutis adversus Icterus? 142
- Amygdalæ optimæ ad calculos prohibendos. 163
- Animi deliquia in cholera humida unde? 21
- In Ascaridibus vermibus unde? 75. 76
- Animi, mentisque curæ diuturnæ quomodo affectioni hypochondriacæ tribuant? 97. 103
- Hæmorrhoidibus quomodo? 83
- Antimonium cur venenis accensendum? 50
- Antelmintica medicamenta quid sint? 76
- Cur purgantibus unita exhibenda? ib.
- Antiscorbutica acria quanam sint? 117
- Cur succis acidis temperanda, sero lactis diluenda? 117. 118
- Quomodo agant adversus Icterus? 142
- Anxietas insignis in inflammatione ventriculi, & intestinorum unde? 46
- Aperientes plantæ quanam sint? 141
- Quomodo agant adversus Icterus? ib.
- Aphonia in verminatione unde? 75
- Aquæ Tetutianæ cur vomitu laborantibus saluberrimæ? 11
- Cur largius, & liberaliter exhibenda? ib. 141
- Cur præstantissimæ adversus molestantem Diar-

- Diarrhoeam, & Dysenteriam? 36
 Quomodo agant? 36. 37
 Vermibus infestissimæ. 79
 Optimæ adversus Icterus. 141
 Cur vehiculum iisdem præmittendum? ibid.
 Aquæ B. M. V. Lucenses, Calderianæ cur singularis virtutis adversus chronicam Diarrhoeam, & Dysenteriam? 48
 Adversus Scabiem, aliosque cutaneos morbos? 123
 Aquæ acidulæ præstantissimæ adversus contumacem colicam biliosam. 64
 Utrum in colica biliosa locum habeant? 66. 67
 In diuturniore verminatione saluberrimæ. 79. 80
 In immodico hæmorrhoidum fluxu ab obstructionibus viscerum imi ventris prodeunte. 90
 In malo hypochondriaco. 107. 108
 In Scorbuto. 119
 In obstructionibus viscerum. 144
 In calculis renum expellendis. 161
 Summe interdum nocuæ. ib.
 Ad novas concreciones, coagmentationesque prohibendas efficacissimæ. 161. 162
 Ad ulcera renum, ac vesicæ perfandanda. 162. 163
 Aquæ Brandulenses ad sanguinem suppressendum efficacissimæ. 87
 Aquæ Nocerianæ præstantissimæ adversus Icterus calidum. 147
 Adversus malum hypochondriacum. 110
 Aqua marina cur scabiei, prurigini, atque ulceribus egregie opituletur? 37
 Aqua vino substituenda, dum illud acescit in stomacho. 13
 Aqua copiose ingesta cur eximie virtutis in vomitu bilioso? ib.
 Aquæ perquamfrigidæ potiones in decursu Cholerae cur singularis virtutis? 23. 24
 Calidæ e contra cur inter initia? 24
 Aqua nive perfrigerata æstuante corpo-
- re ingesta quomodo inflammationem ventriculi, & intestinorum excitet? 45
 Abdomini admota tamquam remedium minus tuta. 49
 Aqua calida copiose epota eximie virtutis in vigore inflammationis prædictas partes occupantis. 51
 In colica biliosa. 66
 Ad calculos prohibendos præstantissima. 164
 Aqua multum frigida cur minus tutum colicæ remedium? 66
 Aquæ sipticæ Lemerii, Robelii, lapidis medicamentosi Crollii unde vires suas fortitæ sint? 86
 Cur ab usu interno rejiciendæ? 86
 87
 Aqua viridis Hartmanni eximie virtutis adversus ulcera oris scorbutica. 124. 125.
 Aqua ex albo albi præstantissima adversus Icterus calidum. 146
 Quid sit? 127. aph. 23
 Aquæ plurimo tartaro setæ quomodo calculorum generationi tribuant? 154
 Arcanum duplicatum quid sit? 140
 Quomodo agat adversus Icterus? ib.
 Arenulæ rubræ, & friabiles in ima urina subsidentes in Scorbuto falso, & acri unde? 116
 Arenulæ quomodo generentur? 152
 Quomodo in calculos abeant? 152
 153
 In urinis apparentes qua ratione calculorum diagnosim constituant? 156
 Arthritis vaga Scorbutica unde nascatur? 116
 Arthritis, podagra, & calculi quomodo affines sint morbi, & in se mutuo vertantur? 155
 Artuum contractiones, convulsionesque in cholera humida unde? 21
 Ascarides vermes quid sint? 71
 Atrabilarius humor Scorbuti causa perperam habitus. 115
 Auripigmentum, seu arsenicum aureum quomodo choleras excitet? 18
 Autumnus humidus, & inæqualis cur copioso vermium proventui ansam præ-

- præbeat? 73
 Autumnus cur ferinus dictus ab Hippocrate? ib.
 B
 Balaustia quas vires habeant? 86
 Balnea aquæ dulcis adversus malum hypochondriacum præstantissima. 110
 Adversus Scorbutum falsum. 123
 Balsamum de Copaiba optimum adversus Icterus. 142
 Batavi cur purgantia, atque emetica validissima commode ferant? 44
 Berberum fructus optimi in vomitu bilioso. 14
 In febribus malignis, & pestilentialibus cum enormibus evacuationibus. ib.
 Bezoartica in Diarrhæa, vel Dysenteria maligna optima. 39
 Tamquam lithonriptica nihili faciendæ. 160
 Bilis in ventriculum ad naturalem famem excitandam confluit. 5
 Si majori copia, quomodo vomitum excitet? ib.
 Bilis usus quinam? 30
 Bilis copia quomodo diarrhoeam excitet? ibid.
 Bilis cum succo pancreatico fermentatio juxta nonnullos unde petenda? ibid.
 Quomodo Diarrhoeam progignat? 30.
 31.
 Colici doloris causa perperam habitata. 55. 56
 Bilis alchalia est. 56
 Bilis inertia cur verminationi tribuat? 73
 Bilis in hepate secreta in sanguinem regurgitans Icteri causa perperam habita. 128
 Bilis amurcosa quomodo Icterus progignat? 129
 Tenuitate nimia atque acredine peccans quomodo? 131
 Bilis ad immodice effervesendum apta Icteri causa perperam habita. 135
 Biliosæ particulæ sanguinis quænam di-
- 169
 cendæ? ib.
 Exaltatæ quomodo Icterus progignant? ib.
 Borborygmi in malo hypochondriaco unde? 100
 Butyrum recens optimum ad calculos prohibendos. 163
 C
 Calculi in hepate geniti quomodo Icterus progignant? 129
 Calculi hepatis friabiliores mollioresque in frustula divisi aquæ injecti cur fundum petant, cum grandioris molis supernatent? 130
 Alii cur ad flammam candellæ ignem concipiant, alii in carbonem mutantur, nec flagrent? ib.
 Quomodo generentur? ib.
 Calculorum renum, ac vesicæ generatio, causæ, signa, curatio. 150.
 151
 Calculi in visceribus fere omnibus inventi. 151
 Cur nuspiam alibi majores, frequentioresque quam in renibus, ac vesicæ? ib.
 Calculi a renibus extractio per sectionem chirurgicam minus tuta. 160
 Calculi nisi levioribus medicamentis expellantur, opus naturæ committendum. ib.
 Calor pituitosos, crassosque humores induratus calculorum causa perperam habitus. 151
 Caffè torrefactum quibus principiis setum sit? 13
 Caffè decoctum eximium in plerisque morbis. ib.
 Quibus in morbis ab eodem abstinendum? ib.
 Callus ventriculi quomodo vomitum excitet? 5. 6.
 Capitis contusiones, vulnura, dolores inveterati quomodo vomitum excitent? 7
 Capitis dolores, tremores in malo hypochondriaco unde? 101
 Capitis dolor immanis in Scorbuto unde? 116
 Y
 Car-

Carnes suillæ crudiores ingestæ quomodo choleram excitent?	19	brionæque deorsum tendente contra- stione oriatur?	ib.
Caruncule, quæ in Dysenteria ejiciuntur, quid sint?	32	Cur estate facilius contingat?	19
Cassia quomodo alvum moveat?	35	Certis temporibus recurrens cur salutaris?	21. 22
Cur minus tuta in Diarrhæa?	ib.	Declinationibus febrium superveniens cur?	ib.
In inflammatorio intestinorum dolore cur?	48	Cur acutissimus sit morbus?	22
Licet lenissimum purgans sit, stomacho, atque intestinis infesta est. ibid.		Cur cito curanda?	ib.
Cur hypochondriacis, atque hysteriacis noceat?	ib.	Quando nec cohibenda, nec promovenda?	ib.
Cur hypercatharsim quandoque progignat?	ib.	Chylificatio quomodo peragatur?	93. 94
Cathartica fortia quomodo vomitum excitent?	6	Quomodo depravetur?	95
Quomodo, Choleram?	17	Depravata quomodo affectioni hypochondriacæ tribuat?	ib.
Cathartica medicamenta cur multis probentur in colica hysterica?	67	Cibi grati, & jucundi cur vomitu laborantibus exhibendi?	14
Cur minus tuta sint?	ib.	Cibi crassi, & crudi cur solis robustis concedendi?	19
Centaurea minor cur stomacho amica sima?	12	In imbecillibus cur choleras excitent?	19. 20
Cerusa cur venenis accensenda?	50	Cibi crudi, acidi, fumo indurati quomodo malo hypochondriaco tribuant?	96
Eximie virtutis extrinsecus applicata adversus ulcera oris scorbutica.	125	Boni, ac laudabiles, si dentibus non triturentur, quomodo?	ib.
Cerevisia quid sit?	154	Ciborum fastidium in malo hypochondriaco unde?	99
Quomodo calculorum generationi tribuat?	ib.	Cibi athleticis olim familiares quinam?	19
Chamomille flores cur stomacho amicissimi?	12	Cibi lautissimi quomodo hæmorrhoides excitent?	83
Chamomilla eximie virtutis in colica pituitosa, aliisque ventriculi, & intestinorum morbis.	63	Cicera ingestæ quomodo choleras excitent?	19
Chamomille oleum elegantissimum jisdem plane dotibus instructum, quibus decoctum.	ib.	Cichorea quibus principiis feta sit?	109
Biliosus, & calidis interdendum. ibid.		Cichoreæ succus ex jusculo tenerioris pulli cur præstantissimus adversus malum hypochondriacum?	109.
Chelidonium optimum adversus Ictericum.	141	Citra eximie virtutis adversus Scorbutum acrem.	120
Cholera humida quid sit? Causa ejus proxima, remotæ, externæ, prognosis, curatio.	15	Clysteres emollientes præstantissimi in vomitu bilioso.	13. 14
Sicca quid?	ib.	In Colica biliosa.	65
Cholera a bile flava denominari nullo modo potest.	16	In cholera.	23
Unde aptius?	ib.	In Dysenteria anodynæ primum optimi, mox abstergentes, tandem vulnerarii.	38
Quomodo ab inverso motu ventriculi, & intestinorum convulsiva, cre-		Quomodo parentur?	28. aph. 16

Cly-

Clysteres ex lacte cum mucilagibus feminum psyllii, cydon. &c. cur optime cedant in Tenesmo?	41	Colocynthis quibus principiis feta sit?	18
Cur levi manu, & parca dosi injiciendi?	ib.	Quomodo choleram excitet?	17. 18
Clysteres ex decocto hordei, vel cancrorum fluviatilium cum nitro eximie virtutis in inflammatione intestinorum.	48. 49	Colcothar vitrioli quid sit?	86
Cur parca dosi injiciendi?	49	Convulsio a verminatione cum halitu ab ore foetidissimo cur exitialis?	76
Clyster cur purgationi præmittendus alvo dura existente?	62	Convulsio ligamentorum, & membranarum hepatis quomodo Ictericum progignat?	131
Clysteres optimi adversus malum hypochondriacum.	109	Quomodo contingat?	ib.
Maximi emolumenti, atque salutis in calculis renalis paroxysmo.	157.	Corpuscula cucurbitæ feminibus analogæ cum foecibus exeuntia latorum vermium signa.	75
158		Coralla cur cæteris absorbentibus anteposenda ad lactis corruptionem præcavendam in hæmorrhoidalis fluxus curatione?	88
Cochlearia Scorbuti acidi remedium.	117	Cur præparata tutissima, & efficacissima sint?	89
Cœliaca passio quid sit?	29	Quomodo præparentur?	ib.
Colici doloris causa proxima, remotæ, differentia, signa.	52	Cortex mali granati quas vires habeat?	86
Prognosis, curatio.	52. 53	Cortex radice cascarillæ eadem virtute præditus qua china chin.	38. 39
Colicus dolor unde dicatur?	54	Dysenterias malignis febribus, atque acutis supervenientes sanandi maxime illustres.	39
Colici doloris causa solutio continui est.	ib.	Eo magis si alexipharmacis misceatur?	ib.
Quot modis fieri possit?	ib.	Quomodo agat?	ib.
Colica pituitosa unde dicatur?	ib.	Crisis quid sit?	137
Biliosa unde?	ib.	Crocus metallorum quid sit?	17
Hysterica unde?	55	Ingestus quomodo choleras excitet?	17. 18
Flatulenta unde?	ib.	Crocus Martis quid sit?	88
Colicus dolor cur nephritico affinis?	56	Cur minus tutum remedium in immodico hæmorrhoidum fluxu?	ibid.
Cur vagus sit?	57	Croci eximie virtutes adversus quamplurimos morbos.	142
Cur ab alvi fluxu, ab enematis injectionis levetur?	ib.	Crocus Martis aperiens quomodo differat ab adstringente?	143
Cur post partum exacerbetur?	ib.	Eximie ejus dotes ad obstructions referandas.	ib.
Colicæ diagnosis cur incerta, atque æquivoca?	ib.	Crurum tumor in Scorbuto acido unde?	116
Colica quomodo in inflammationem, & Iphacelum desinat?	59	Cruris stupor e regione lateris affecti in calculis renum unde?	135
In Epilepsiam, Vertiginem quomodo?	ib.	Cucurbitulæ sicca quomodo agant adversus immodicum hæmorrhoidum	
In Arthritidem, & Ischiadem quomodo?	60	unde?	101
Colica Pictonum unde dicatur?	59		
Vehementissimum morbi genus est. ibid.			
Cur in Paralysem terminentur?	59. 60		
Colici dolores in malo hypochondriaco unde?	101		

- fluxum . 85. 86
 Cutis densitas, alvi laxitas, & contra unde petenda? 31
 Cydonia optima in vomitu bilioso. 14
- D
- D**ecoctum junioris pulli cur singularis virtutis adversus choleram? 22. 23
 Decoctum hordei eximium adversus Diarrhoeam biliosam. 35
 Decoctum hordei leniter torrefacti cum melle optimum pro Clystere in Dysenteria. 38
 Decoctum ex cor. Cer. & mica panis ad mentem Sydenhami quomodo paretur? 29
 Cur eximiae virtutis in Dysenteria? 40
 Decoctiones Malvarum, Parietariae eximiae virtutis in paroxysmo calculi renalis. 158
 Delirium in verminatione unde? 75
 Dentium stridor unde? ib.
 Dentium dolor, & caries in Scorbuto unde? 115. 116
 Deijciendi frequens cupiditas in Tenesmo unde? 41
 Diaphoretica calidiora cur minus tuta in inflammatione ventriculi, & intestinorum? 47
 Diagrydium quid sit? 77
 Anthelminticis unitum optimum in verminatione. ib.
 Diaphragmatis laesiones quomodo vomitum excitent? 7
 Diarrhoea quid sit? causa ejus proxima, remotae, externae, prognosis, curatio. 27. 28
 Diarrhoeae nomen cuinam intestinorum fluxui sit tribuendum? 29
 Diarrhoeae biliosae, serosae, pituitosae unde? ib.
 Diarrhoeae epidemicae quanam, & unde petenda? 32
 Diarrhoea quomodo differat a Dysenteria? 33
 Diarrhoea critica quanam? ib.
 Symptomata quanam? ib.
 Quae circa febrium malignarum, &
- pestilentium declinationem supervenit, cur salutaris? 33. 34
 In corporibus sero abundantibus cur? 34
 Quo tempore supervenire debeat, ut revera salutaris sit? ib.
 Morbis capitis superveniens cur? ib.
 Diarrhoea benigna quanam? ib.
 Quanam eandem portendant? ib.
 Diarrhoeam irae supervenire cur salutare? ib.
 Diarrhoea in Scorbuto falso, & acri unde? 116
 Diascordeum Fracastorei cur Theriacae anteponendum, & Mithridato in vomitu? 11. 12
 Eximiae virtutis in Diarrhoeae curatione. 35
 Diluentium medicamentorum vires insignes ad acres humores temperandos, educendosque. 12
 Diluentia medicamenta quomodo resolvant? 141
 Cur inter initia adhibenda? 141. & seq.
 Diuretica validiora cur minus tuta in inflammatione ventriculi, & intestinorum? 51
 Diureticorum intempestivus usus quomodo calculorum generationi tribuat? 154
 Dolores colici, iliaci quomodo vomitum excitent? 7
 Dolor vehemens ventriculi, & intestinorum in cholera humida unde? 21
 Dolor immanis cum sensu ardoris conjunctus, qui in dorsum usque protrahitur in inflammatione ventriculi unde? 46
 Cur in eodem loco non appareat in inflammatione intestinorum? 47
 Quomodo alterius morbi specie facile imponat? ib.
 Improviso cessans, dum cetera symptomata continuo augentur, cur malum portendat? ib.
 Dolor gravativus in colica pituitosa unde? 58
 Adeo vehemens, ut loco stare nesciant egri in biliosa unde? ib.

Do-

- Dolor stomachi, tormina graviora vacuo ventre in verminatione unde? 74
 Dolor nephritidem mentiens in malo hypochondriaco unde? 101. & seq.
 Dolor obrufus in dextro hypochondrio in hepatis obstructione a bile amurcosa unde? 138
 Modo obrufus, & gravis, modo acutus, & lancinans in calculis vesicae felleae unde? 139
 Tactu manifeste sensibilis cum febris acuta, siti &c. in hepatitide unde? 139
 Dolor, ac pruritus in penis glande in calculo vesicae unde? 156
 Duodenum pro genuina cholerae sede habendum. 16. 17
 Dysenteriae signa, causa proxima, curatio. 27. 28
 Dysenteria quomodo ab aliis cruentis fluxibus distingui possit? 33
 Dysenteriae indolentes vel nullae, vel rarissimae. ib.
 Dysenteria in Scorbuto falso unde? 116
- E
- E**laterium quid sit? 18
 Minus tutum purgans est adversus hydropem. ib.
 Elixir Daffazanum lithontripticum perperam habitum. 160
 Eluentia medicamenta adversus Diarrhoeam biliosam cur praestantissima? 35
 Embroche praestantissimum remedii genus ad obstructiones viscerum referendas. 144
 Quomodo in usum vocandum? ib.
 Emerica acria quomodo vomitum excitent? 6
 Laxantia quomodo? ib.
 Quenam sint? ib.
 Emetica cur multis probentur in vomitu? 11
 Quando tuto exhiberi queant? ib.
 Cur neque lenia, neque acria adhibenda? ib.
 Emetica fortia quomodo choleras exci-
- tent? 17
 Emollientia vesicae regioni admota in calculo cervici ejusdem impacto valde utilia. 164. 165
 Emulsiones seminum frigidorum in aquis refrigerantibus cur eximiae virtutis in ventriculi, & intestinorum inflammatione? 49. 50
 In Ictero ab ira oriundo. 147
 Anodyne praestantissime in paroxysmo calculi renalis. 159
 Ex gum. arabico, seminibus melonum &c. efficacissimae ad ardorem urinae ex calculo cervici vesicae impacto temperandum. 165
 Endivia quibus principiis foeta sit? 109
 Endiviae succus ex jusculo tenerioris pulli, vel sero lactis praestantissimus adversus malum hypochondriacum calidum. 109. 110
 Epilepsia in verminatione unde? 75
 Epithemata ex rebus spirituosioribus parata in ventriculi, & intestinorum inflammatione minus tuta. 49
 Equitatio in colica pituitosa praestantissima. 64
 In malo hypochondriaco. 111
 Esula quid sit? 18
 Choleram excitat, si intus sumatur. ib.
 Euphorbium quid sit? ib.
 Tamquam venenum rejiciendum ab usu medico. ib.
 Evacuationes humorum immodicae quomodo estimandae? 82
 Excretio materiae tenacis, ac viscidae in vomitu pituitoso unde? 8
 Acris, tenuis, varii coloris in bilioso unde? ib.
 Exploratio digito, vel cathetere cur omnium certissimum signum calculorum vesicae? 157
 Quomodo interdum in fraudem inducat? ib.

F

- F**aciei rubor, & pallor alternus in verminatione unde? 74
 Fames aucta in verminatione unde? ib.

Fa-

- Fames quomodo ad levem succorum gaffricorum alterationem augeatur? 99
 Quomodo augeatur in hypochondriacis? ib.
 Febris quomodo excitetur, & quo fine? 22
 Febres acutę quomodo inflammationem ventriculi, & intestinorum excitent? 43. 44
 Malignę, præsertim gastricę quomodo? 44
 Cholericę, dysentericę, quomodo? ib.
 Febris acutissima cum insigni calore, æstuque corporis in inflammatione ventriculi, & intestinorum unde? 46
 Febris algida quid sit? ib.
 Cur eandem Pitcairius primum inficiaverit, postea dari fortasse affirmaverit? ib.
 Quomodo inflammationi ventriculi, & intestinorum superveniat? ib.
 Febris vel nulla, vel parva in hepatis obstructione frigida, & lenta unde? 139
 Fermentatio fructuum quomodo peragatur, & cur æstate validior? 19
 Flavado corticum aurantium cur stomacho amicissima? 12
 Flavado tunicę oculi albuginę in Ictero unde? 138
 Flatus in malo hypochondriaco unde? 100
 Fluxus hepaticus quinam fuerit Veteribus? 33
 Unde petendus? 84
 Fluxus Melancholicus quinam? 33
 Quomodo a dysenteria distinguantur? ibid.
 Fœcum albedo in Ictero unde? 138
 Fomenta emollientia eximii usus in Tenesmo ano applicata. 41
 Quomodo in usum vocanda? 29
 Optima in ventriculi, & intestinorum inflammatione. 49
 In paroxysmo calculi renalis. 158
 Frigus ventriculo, & intestinis maxime infestum. 45
 Fructus fermentescibiles, horę nimia copia ingesti quomodo choleras excitent? 19
 Fructus horę, acidique quomodo verminationi tribuant? 73
 Fumariz succus eximius adversus malum hypochondriacum. 105. 109
 Adversus Scorbutum salsum. 121
 Icterus calidum. 145
 Cur ex jussulo junioris pulli exhibendus? 121
 Fumi metallorum, præcipue plumbi quomodo ventriculi, & intestinorum inflammationem excitent? 45
 Fungi cur vomitum excitent? 6. 7
 Fungus melitenis cur tutissimus æque, ac efficacissimus ad sanguinem suppressendum? 87

G

- G**elatinz extremitatum vituli, cornu Cervi optimę in Diarrhœę, ac Dysenterię curatione. 40
 In immodico hæmorrhoidum fluxu. 89
 Gentiana cur stomacho amicissima? 12
 Genuum titubatio in Scorbuto acido unde? 116
 Gingivarum putredo, erosio in Scorbuto salso, & acri unde? ib.
 Glandulę Malpighianę quid sint? 129
 Quomodo differant a Ruyfchianis? ibid.
 Gummi guttę Cholerae causa. 18
 A tali purgante prorsus abstinendum. ibid.
 Gummi arabicum, tragacanta cur eximie virtutis in immodico hæmorrhoidum fluxu? 89

H

- H**abitus serofus, humidusque quomodo verminationi tribuat? 72
 73
 Hedera terrestris quibus principiis foeta sit? 87
 Cur eximie virtutis ad sanguinem suppressendum? ib.
 Adversus hydropem ab immodico hæmorrhoidum fluxu pendentem. 90

Mi-

- Minus tutum remedium ad calculum expellendum. 159
 Adversus ulcera renum præstantissimum. 162
 Hæmorrhoides unde repetendę? 47. 80. 98
 Quomodo dolorem insignem excitent? 47. 81
 Cur cæca dicantur? ib.
 Quomodo solvantur? ib.
 Hæmorrhoidum fluxus immodicus quinam? 80
 Immodici hæmorrhoidum fluxus prognosis, curatio. 80. 81
 Hæmorrhoidum causę conjunctę, antecedentes, externę. 80
 Hæmorrhoides cæcę quomodo fluxum sanguinis progignant? 81. 82
 Hæmorrhoidum suppressio quomodo affectionem hypochondriacam excitet? 98
 Hæmorrhagia chronica, & lenta unde? 87
 Quo modo pertractanda? ib.
 Hæmorrhagię in Scorbuto salso, & acri unde? 116. 117
 Helleborus albus minus tutum purgans. 18
 Cholerae, aliorumque horrendum symptomatum causa. ib.
 Hepatis læsiones quomodo vomitum excitent? 7
 Hepar antimonii quid sit? 17
 Quomodo choleram excitet? 17. 18
 Hepar a Veteribus cur Parenchyma distum? 129
 Hepatis substantia utrum glandulosa? ib.
 Hepatis obstructions quomodo contingant? ib.
 Quomodo Icterus progignant? ib.
 Hepatis substantia utrum inflammationi concipiendę par sit? 131
 Hernia intestinorum quomodo vomitum excitet? 7
 Humores acres vellicantesque tantum cholerae producendę pares non sunt. 17
 Humores quomodo ad secretionem disponantur? 22
 Humores excrementitii in cavitatem intestinorum hiantes quinam? 29
 Humorum serosorum copia, vel acrimonia quomodo Diarrhœam excitet? 30
 Humores acres, vellicantesque non semper accusandi in Diarrhœa. 31
 Humores evacuandi quomodo præparentur? 62
 Humor melancholicus hæmorrhoidum causa perperam habitus. 83
 Hydrops quomodo hæmorrhoidum fluxui superveniat? 84
 Hyperemesis quid sit? 17
 Hypercatharsis quid? ib.
 Hypocistidis succus quid sit, & quas vires habeat? 86
 Hypochondrii sinistri dolor punctorius, & sensivus in vomitu sanguineo unde? 89
 Hypochondriaci mali causa frequentissima est opiorum, atque adstringentium usus in Diarrhœa, vel Dysenterię curatione. 37
 Hypochondriacę affectiones quomodo hæmorrhoidibus tribuant? 83
 Hypochondriaci cur Pica corripiantur? 100
 Hypochondriorum pathemata in Ictero unde? 138
 Hypericon minus tutum remedium ad calculum expellendum. 159

I

- I**cterus quid sit? causa ejus proxima, remota, externę, signa. 125. 126
 Curatio. 126. 127. 128
 Icteri divisio in flavum, & nigrum a Veteribus perperam tradita. 128
 Icterus unde dicatur? ib.
 Icteri divisio a Veteribus tradita in calidum, & frigidum omnino rejicienda non est. 131. 132
 Icterus febribus superveniens quo sensu criticus, vel symptomaticus dicendus? 137
 Icterus vulnere capitis detentis quomodo superveniat? 139. 140
 Icteri curatio undenam incipiendę? 140
 Imaginatio fortis quomodo vomitum excitet? 8

Ima-

- Imaginationis vis insignis ad perturbandum motum fibrarum corporis. ib.
- Inflammationi intestinorum quomodo vomitus superveniat? 7
- Inflammationem intestinorum si ad supurationem veniant, quomodo Dysenteriam efficiant? 33
- Inflammationis intestinorum causa frequens est adstringentium usus in Diarrhoeæ curatione. 37
- Vena sectio omissa. 38
- Inflamatio recti intestini magnam habet cum hæmorrhoidibus affinitatem. 47
- Inflamatio intestinorum quomodo in vomitum materiæ purulentæ definit? ib.
- In dysenteriam purulentam quomodo? ib.
- In Ascitidem quomodo? ib.
- In sphacelum quomodo? ib.
- Quomodo dysenteria blanda subcruenta tollatur? ib.
- Inflamatio hepatis substantiæ, vel membranarum, & ligamentorum ejusdem quomodo Icterus progignat? 131
- Inflatio ventriculi, & intestinorum in cholera humida unde? 21
- In malo hypochondriaco unde? 100
- Ingestorum nimia copia quomodo vomitum excitet? 6
- Ingesta quæcumque acria, scindentia quomodo ventriculi, & intestinorum inflammationem excitent? 44
- Inappetentia in vomitu pituitoso unde? 8
- In verminatione unde? 74
- Inquietudo in inflammatione ventriculi unde? 46
- Ingluvies quomodo choleram excitet? 20
- Quomodo verminationi tribuat? 72
- Intestina cur vermiculari, seu peristaltico motu donentur? 29
- Intestinorum convulsiva, crebriorque deorsum tendens contractio quomodo proxima Diarrhoeæ causa? 29. 30
- Intestinorum viæ cur omnium opportunissimæ ad detentos humores ob suppressionem sudoris, ac perspirationis educendos? 31
- Insecta aerem nocturnum inficientia quomodo Diarrhoeas, aliosque morbos excitent? 32
- Ipecacuannæ radix cur optima ad emesim promovendam in vomitu? 11
- Summum Dysenteriae remedium. 39
- Cur confirmato jam morbo melius cedat, quam incipiente? ib.
- Cur pariori dosi singulis diebus exhibenda? 39. 40
- Ira interdum salutatis. 7
- Si modum excedat, plurimorum morborum causa. ib.
- Quomodo vomitum cieat? ib.
- Quomodo choleram? 20
- Quomodo Icterus? 131
- Ira nisi Diarrhoea superveniat, cur febris expectanda? 33. 34
- Irrita fœcum expulsio quomodo hæmorrhoidibus tribuat? 84
- Ischuria a calculo cervici vesicæ impactato cathetere cautissime pertractanda. 164
- Itali cur purgantia, atque emetica validiora minus commode ferant? 44
- Juscula gelatinosa, avenacea, hordeacea cur eximia in ventriculi, & intestinorum inflammatione? 51
- Juvenes cur verminationi minus obnoxii sint, quam pueri? 73

L

- L** Ac ad hæminas cur minus tutum cholerae remedium? 23
- Lac aqua plantaginis coctum singularis virtutis adversus Diarrhoeam chronicam, & Dysenteriam. 40
- Adversus immodicum hæmorrhoidum fluxum. 88
- Lac præstantissimum in colica biliosa contumaci. 67
- In malo hypochondriaco. 208
- Cur paratis primis, secundisque viis sit exhibendum? ib.
- Cum spiritu acri Cocleariæ in Scorbuto. 119. 120

Ex

- Ex decoctione baccharum Juniperitius medicamen. 120
- Lac simplex optimum adversus scorbutum acrum. 121
- Ex decoctione Sars. peril. optimum adversus Scorbutum falsum. 123
- Lac in ulceribus renum, ac vesicæ eximium. 163
- Lac in obstructionibus viscerum imi ventris cur minus feratur? 90
- Lactis ingurgitatio quomodo verminationi tribuat? 72
- Lacca quid sit? 123
- Ejus tinctura eximie virtutis ad gingivas erosas, ac putridas persandas. ib.
- Quomodo elicienda? 124
- Lacustria Romanæ plagæ cur hominibus infensa? 32
- Lapis hystricis lithontripticum perperam habitum. 160
- Lapis percarum tutissimum remedium ad calculum expellendum. 159. 160
- Quomodo operetur? 160
- Laudanum liquidum eximie virtutis adversus choleram humidam. 24
- Adversus colicam hysteriam. 67
- Laudanum Nepentes quid sit? 62
- Unde dicatur? ib.
- Optimum in colica pituitosa purgantibus unitum. 62
- Laureola cholerae causa. 18
- Ab ejus usu interno abstinendum. ibid.
- Lenientia medicamenta tutiora purgantibus quibuscumque, & emeticis. 45
- Lienis affectiones quomodo vomitum excitent? 7
- Lien in Scorbuto non solus accusandus. 115. 116
- Lienteria quid sit? 29
- Lignum nephriticum lithontripticum remedium perperam habitum. 160
- Limones optimi in vomitu bilioso. 14
- In verminatione, & malignis morbis. 79
- In Scorbuto acri. 120
- Liquor anodynus Mineralis Hoffmanni magnam habet cum spiritibus vitæ.
- trioli, nitri &c. dulcificatis affinitatem. 25
- Lithontriptica medicamenta quid sint? 160
- Quænam eorum materies. ib.
- Quomodo agant? ib.
- Nihili prorsus facienda sunt. 161
- Lithontripticum in vesicam injiciendum nullum datur. 164
- Lumborum dolor obtusus in uno, aut altero, aut in utroque latere in calculis renum unde? 155
- Cur in acutum, tendentem, lancinantem degeneret? ib.
- Lumbrici minus tuti ad calculum expellendum. 159
- Lupi voracitas unde? 5
- Lymphæ, ac feri sanguinis ob salium acidorum mixturam exolutio Icteri causa. 135

M

- M** Aculeæ violaceæ, purpureæ, lividæ in Scorbuto acido unde? 116
- Magisterium corallorum quid sit? 88
- Cur minus tutum, atque efficax remedium, quam ipsa coralla præparata. ib.
- Manna quomodo alvum cieat. 35
- Cur minus tuto adhibeatur in Diarrhoea? ib.
- Quid sit? 65
- Cum oleo Amygdalarum dulcium in contumaci colica biliosa eximie virtutis. ib.
- Martialia præstantissima adversus malum hypochondriacum. 105. 106
- Quomodo exhibenda? 106
- Quomodo agant adversus viscerum imi ventris obstructiones? 143
- Cur paratis primis, secundisque viis sint exhibenda? ib.
- In substantia exhibita in corporibus exsuccis, aridisque cur minus tuta? 106. 143.
- Martis limatura quomodo paranda? 143
- In corporibus humidis laxiorisque habitus optima. ib.
- Marrubium album optimum adversus

Z

Ictc-

178	I D	E X	
Icterus.	141	scerum obstructiones?	142
Materies crassa, viscida, mucosa villosa tunicae ventriculi adhaerescens quomodo vomitum excitet?	5	Minus tuti ad calculum expellendum.	159
Acris, biliosa quomodo?	ib.	Millium Solis, seu lithospermum minus tutum ad calculum expellendum.	ib.
Coli parietibus adhaerens quomodo dolorem colicum excitet?	54	Mingendi stimulus in calculo vesicae unde?	156
Materies elastica coli finibus coercita quomodo?	ib.	Mithridatum cur narcotica vi donetur?	11
Medicamenta cur pro regionum varietate varianda?	44	Molestia circa praecordia in vomitu unde?	8
Cur exhibenda ut a natura producantur?	105	Maeconii retentio quomodo icterum progignat?	137
Medicamenta electiva purgantia utrum dentur?	140. 163	Mocor quomodo Diarrhoeam excitet?	31
Mel quomodo alvum moveat?	35	Quomodo obstructionibus imi ventris, atque ictero tribuat?	133
Cur minus tuto adhibeatur in Diarrhoea?	ib.	Morbi ab acri, aut falso oriundi quomodo ab acri, aut falso curentur?	36
Quid sit?	124	Morbi a falso oriundi cur mitiores iis, qui ab acri dependent?	121
Optimum ad gingivas erosas, ac putridas perfanandas.	ib.	Morbus arquatus, regius, auriginosus quid sit?	128
Membranosa ramenta, quae in Dysenteria ejiciuntur, quid sint?	32	Motus in rheda quomodo vomitum excitet?	7. 8
Mensium suppressio hystericae affectionis causa perperam habita.	67. 68	Motus corporis moderatus cur optimus in malo hypochondriaco?	110
Mentis labores quicumque a pastu hypochondriacis fugiendi.	111	Motus localis praestantissimus adversus viscerum obstructiones?	145
Mercurius vitae quid sit?	17	Motus per accliviam curru, equitatione cur symptomata calculos vesicae concomitantia adaugeat?	157
Quomodo choleram excitet?	17. 18	Mucilagine seminum malvarum, althaeae, psyllii cur eximia virtutis in paroxysmo calculi renalis?	158
Mercurius praecipitatus, & sublimatus quomodo?	18	Murmur, rugitus ventris in colica flatulenta unde?	59
Mercurius cur venenis accensendus?	50	Mustum quomodo effervescat?	19
Mercurius dulcis in colica pituitosa praestantissimus.	61	Myrti summitates quas vires habeant?	86
Mercurius cur vermibus infestus?	76		
Quomodo exhibendus?	ib.		
Mercurius aqua, vel vino decoctus cur inutile remedium?	76. 77		
Mercurius quocumque modo preparatur vermibus enecandis aptissimus.	77		
Nunquam in forma liquida, vel pulvere exhibendus.	ib.		
Mercurialia salivationem moventia cur minus tuta in Scorbutico acido?	118		
Miasmata maligna e terrae visceribus exhalantia quomodo Diarrhoeas excitent?	32		
Mictus cruentus quomodo calculis renum tribuat?	153		
Millepedes quomodo agant adversus vi-			

N arium pruritus in verminatione unde?	75
Nausea quid sit, & quomodo differat a vomitu?	1
Nausea in calculis renum unde?	155
Nephriticus dolor cur colico affinis?	56

Cur

RERUM, ET VERBORUM.

Cur in lumbis fixus percipiatur?	ib.	Ononis minus tutum remedium ad calculum expellendum.	159
Cur secundum ureterum tractum successively protendatur, atque ad mingendum stimulum conjunctum habeat?	ib.	Opiata medicamentum cur purgationi subjungendum?	11
Cur ab enematis injectis, ab alvo soluta non levetur?	57	Opiata sola in Diarrhoeae, aut Dysenteriae curatione cur minus tuta?	37
Nervus circa basilicam phlebotomo laesus gravium symptomatum causa.	44	Leniter adstringentibus, & absorbentibus mixta eximia.	ib.
Nitrum cum camphora mixtum eximia virtutis in cholerae curatione.	26	Quanam sint e. m.	28. aph. 15
Nitrum in inflammatione ventriculi, & intestinorum praestantissimum.	49	Opiata diaphoreticis mixta praestantissima adversus Dysenteriam malignam.	38
Quando, & cur ab eodem abstinendum?	50. 51	Opiata cur minus tuta in ventriculi, & intestinorum inflammatione?	50
Nitrum optimum in paroxysmo calculi renalis.	159	Cur minus tuta in colica pituitosa?	61
Nuces avellanae optima ad calculos prohibendos.	163	In colica biliosa opportuno tempore exhibita praestantissima.	65. 66
		Ad sanguinem supprimendum minus tuta.	89
		Minus tuta in paroxysmo calculi renalis.	159
		Opiata nunquam sola exhibenda in dolore vesicae calculo ejusdem cervici impaesto.	165
		Quomodo exhibenda?	ib.
		Oris fetor peculiaris ad aciditatem vergens in verminatione unde?	74
		Inseparabile signum verminationis perperam habitum.	74. 75
		Oris fetor incipiens in Scorbutico acido unde?	116
		Ortus a parentibus calculis, aut podagrae obnoxiiis quomodo calculorum generationi tribuat?	154. 155

P

Panis tostus, & vino generoso imbuti vires plane mirabiles, si intus sumatur.	12
Pares, si externe applicentur.	ib.
Panis aceto optimo imbutus efficacissimus ad vomitum compescendum.	ibidem.
Panis grossior, quem dicebant coliphium, cur Athletis olim familiaris?	19
Paregorica medicamenta post purgationem cur praescribenda in cholerae curatione?	23

- In curatione Diarrhoeæ. 35
 Cur multis laudentur ceteris omnibus omissis in delperata cholera? 24. 25
 Tutius est iisdem uti post usum aquæ frigidæ. 25
 Paralysis ira curata. 7
 Paralysis in Scorbuto acido unde? 116
 Partus difficiles quomodo hæmorrhoides excitent? 83. 84
 Quomodo Icterus? 132
 Partus naturalis causa quænam? 137
 Pavor in somno in verminatione unde? 75
 Pectoris angustia in malo hypochondriaco unde? 102
 Pedum oedema cur immodico hæmorrhoidum fluxui superveniat? 84
 Penis erectio continua, tensio in calculo vesicæ unde? 156
 Periscaria quomodo operetur adversus Scorbutum acidum? 117
 Pica quid sit? 99
 Variæ opiniones circa ejusdem causas. ib.
 Quomodo revera excitetur? 100
 Pilulæ Beccherianæ, Stahlianæ, Hofsmannianæ quid sint? 61
 Pilulæ Paracelsi in colica pituitosa præstantissimæ. ib.
 Pilulæ tartareæ Bontii quid sint? 107
 Quando optime cedant in malo hypochondriaco, & quando ab iisdem abstinendum? ib.
 Pilulæ tartareæ Bontii, Mastichinæ cur calculis laborantibus proficiant? 163
 Pituita intestinalis corrupta cur verminationem excitet? 74
 Plantago vulneraria vi insigni prædita. 88
 Quibus foeta sit principiis? 90
 Cur adversus hydropem ab immodico hæmorrhoidum fluxu procedentem eximia? ib.
 Pondus in perinæo in vesicæ calculo unde? 156
 Portulacæ quibus principiis foeta? 109
 Portulacæ succus ex jusculo tenerioris pulli, vel sero cur præstantissimus adversus malum hypochondriacum? 109. 110
- Potus calidus Græcis, & Romanis familiaris cur saluberrimus? 26. 27
 Proclivitas ad somnum in Scorbuto acido unde? 116
 Pueri lactantes cur morbis ventriculi obnoxii? 20
 Pulvis Algaroth quid sit? 17
 Quomodo choleram excitet? 17. 18
 Pulvis Stomachicus Quercetani colicæ pituitosæ summum remedium. 63
 Pulvis Wedelii absorbens quid sit? 105
 Eximius ejus usus adversus malum hypochondriacum. ib.
 Pulpa Tamarindorum eximie virtutis in immodico hæmorrhoidum fluxu. 87
 Pulsus parvi, frequentes in cholera humida unde? 21
 Pulsus frequens, contractusque in inflammatione ventriculi, & intestinorum unde? 46
 Purgantia bilem præ ceteris humoribus evacuant. 17
 Purgantia medicamenta in Diarrhoea pituitosa optima. 35
 Dulcia medicata, & acria cur minus tuta? ib.
 Quænam seligenda. 35. 36
 Purgantia resinosa tartareis, & lixiviosis egregie corriguntur. 44
 Utcumque correctæ quomodo non raro inflammationes ventriculi, & intestinorum excitent? ib.
 Purgantia quæcumque delicatioribus infestissima. 45
 Stimulando operantur. 48
 Cur in ventriculi, & intestinorum inflammatione pessime cedant? ib.
 Quomodo Paralyfim excitent. 60
 Cur opiatas mixta optima in colica pituitosa? 61
 Purgantia quando minus tuta in malo hypochondriaco? 109
 Purgantia acriora in Scorbuto acido cur minus tuta? 118. 119
 Purgantium usus cur salium digestivorum usui intermiscendus? 141
 Purgatio quando rite succedat? 62

- Cur a levioribus incipiendum? 142
 Respiratio celerrima in cholera humida unde? 21
 Respiratio difficilis in inflammatione ventriculi, & intestinorum unde? 46
 Respiratio difficilis, anhelosa ad levem quemcumque motum in Scorbuto acido unde? 115
 Rhabarbarum cur tutissimum, atque efficacissimum adversus Diarrhoeam pituitosam? 35. 36
 Rhabarbarum præter purgantem leviter adstringendi vim habere contra nonnullorum opinionem ostenditur. 36
 Rhabarbarum tostum cur minus tutum? ibid.
 Cur opiato medicamento admiscendum? ib.
 Rhabarbarum quolibet 5. aut 6. die cur optimum in colica pituitosa? 63
 Rhabarbarum cur præstantissimum adversus vermes? 79
 Adversus immodicum hæmorrhoidum fluxum ab obstructionibus pendente. 89
 Rhabarbari infusio optima adversus malum hypochondriacum. 105
 Quomodo paranda? ib.
 Cur Martialium usui intermiscenda? 106. 107
 Rhabarbarum utrum bili educendæ opportunum? 140
 Quomodo Ictero ab hepatis obstructione lenta profligando idoneum? ibid.
 Rhabarbarum cur calculis laborantibus proficuum? 163
 Ros animalculis ex aere nocturno decidentibus infectus Diarrhoeæ, aliorumque morborum causa. 32
 Interdum mortis iis, qui æstate Romæ degunt, aut extra Urbem dormiunt. ib.
 Rubia tinctorum singularis virtutis adversus Icterus. 141
 Ructus copiosi, acidi, austeri in malo hypochondriaco unde? 100
 Rubigo, & uredo supra fruges, vineasque decidua unde petenda? 32
- Quartanæ, ac tertianæ febres ira profligatæ. 7
 Quies animi icteri ab ira remedium. 147
 Quinquina quomodo obstructionibus viscerum imi ventris, atque icterico tribuat? 133
 Variæ opiniones circa vim, qua febres intermittentes extinguit. 134
 Febres extinguit per secretionem, & crism. ib.
 Qua ratione febres extinguat? 147. 148
 Mixta salibus digestivis, & rhabarbaro præstantissima adversus icterum febribus intermittentibus supervenientem. 148
- Radix Ari basis pulveris stomachici. 63
 Quibus constet principiis? ib.
 Radix Mechoacanæ cur ceteris omnibus anteponenda ad purgandos pueros? 77. 78
 Radicis Mechoacanæ extracto præstantior est ipsa radix pulverizata. 78
 Radix Chinæ eximie virtutis adversus scorbutum acidum. 117
 Radix fragariæ, graminis ex jusculo, aut sero lactis singularis virtutis adversus icterum calidum. 145. 146
 Radix Pareyræ bravæ lithonripticum perperam habitum remedium. 161
 Optima adversus ulcera Renum. 162
 Raphanus ruficanus adversus scorbutum acidum quomodo agat? 117
 Remediorum sarrago perniciosissima in curatione inflammationis ventriculi, & intestinorum. 51
 Rerum acidarum, & difficilis coctionis abusus quomodo Icterus excitet? 132
 Resolventia medicamenta quænam sint? 142. 143
- Tom. III.

- S
Saccharum quomodo alvum moveat? 35
 Cur minus tuto adhibeatur in Diar-
 rhœa? ib.
 Saccharum Saturni quid sit? 50
 Cur nonnullis probetur adversus in-
 flammationes? ib.
 Venenis accensendum est. ib.
 Inflammationis ventriculi, & inte-
 stinorum, aliorumque morborum
 causa. ib.
 Sagapenum quomodo agat adversus I-
 cterum? 142
 Sal absynthii cur vomitum interdum
 egregie sistat, interdum graviozem
 efficiat? 10
 Sal corallorum quid sit? 88
 Cur minus tutum, atque efficax re-
 medium? ib.
 Sales lixiviales quid sint? 104
 Medii quid? ib.
 Quænam eorum materies? ib.
 Quomodo agant adversus malum hy-
 pochondriacum? ib.
 Quando ab iisdem abstinendum? 109
 Cur purgantium vim corrigant, &
 simul intendant? 105
 Salis necessitas summa. 114. 115
 Sal si modum excedat, multorum mor-
 borum causa. 115
 Sal Saturni eximie virtutis adversus
 ulcera oris Scorbutica. 125
 Salina tum fixa, tum media quomodo
 humores resolvant? 141
 Cur inter initia adhibenda? 141. &
 seq.
 Salia volatilia tartari, cornu cervi,
 cranii humani, viperarum, ut li-
 thontriptica, nihili facienda. 160.
 161
 Salivæ fluxus in vomitu unde? 8
 Salivæ copiosa excretio in malo hypo-
 chondriaco unde? 101
 Salsorum, & fumo induratorum abusus
 quomodo Scorbutum excitet? 115
 Sandaracha quomodo choleras excitet?
 18. 19
 Sanguis cur atri fuscique coloris, &
 congrumatus appareat in vomitu
 sanguineo? 9
 Cur interdum rutilus, floridusque?
 ibid.
 Sanguis quomodo ad colliquationem
 dispositus sit in cholera? 17
 Quomodo pravis, atque incongruis
 inquinamentis inficiatur? 21
 Sanguinis excretionem tantum Dysente-
 ria ab aliis cruentis fluxibus di-
 stingui nequit. 32. 33
 Sanguinis motus per vasa imi ventris
 cur tardus? 82
 Sanguis copia peccans, vel non rite fer-
 mentatus, ac volatilizatus quomo-
 do hæmorrhoides excitet? 82. 83
 Sanguinis ad instar loturæ carniæ ex-
 cretio quomodo immodicum hæ-
 morrhoidum fluxum sequatur? 84. 85
 Sanguinis, ac spirituum diathesis quo-
 modo a vitis primarum concoctio-
 num pervertatur? 95. 96
 Perversa quomodo affectionem hypo-
 chondriacam excitet? 96
 Quomodo vitia primarum concoctio-
 num augeat, aut confirmet? ib.
 Santala eximia adversus Scorbutum a-
 cidum. 118
 Saponacea potenter resolvendo operan-
 tur. 142
 Alia naturalia sunt, alia artificialia.
 ibid.
 Sapo vulgaris quomodo conficiatur? ib.
 Eximie ejus virtutes ad obstructions
 referandas. ib.
 Sarmenta vitis albæ optima ad gingi-
 vas erosas, ac putridas perlanan-
 das in Scorbuto. 124
 Sarsa perilla adversus Scorbutum aci-
 dum præstantissima. 118
 Saturnina medicamenta cur minus tuta
 in ventriculi, & intestinorum in-
 flammatione? 50
 Scabies in Scorbuto falso, & acri un-
 de? 116
 Scammonium sulphuratum quid sit? 77
 Cum antelminticis optimum in ver-
 minatione. ib.
 Scorbutus quid sit? Causa ejus proxima,
 remotæ, signa, curatio. 112
 113

Utrum

- Utrum Veteribus notus? 113
 Utrum frequens sit morbus? 113.
 114
 Scyrhus ventriculi quomodo vomitum
 excitet? 5
 Secretiones naturales humorum in in-
 testina depluentium unde petendæ?
 30
 Immodicæ unde? ib.
 Semina frigida majora optima ad cal-
 culos prohibendos. 163
 Semicupium emolliens præstantissimum
 in graviore colica biliosa. 66
 In paroxysmo calculi renalis. 158.
 159
 Senna cur minus tuta in hypochondria-
 cis? 105
 Sensus ventriculi gravativus in vomitu
 pituitoso unde? 8
 Sensus ardoris, punctioisque in vomitu
 bilioso unde? ib.
 Sensus globi ad gulam ascendentis, &
 suffocationis in verminatione un-
 de? 74
 In malo hypochondriaco unde? 102
 Sepiæ ingestæ quomodo choleras exci-
 tent? 19
 Septentrionales populi Scorbuto cur ob-
 noxii? 115
 Serum lactis eximie virtutis in vomitu
 bilioso. 13
 In Diarrhœa biliosa. 35
 Destillatum cum Cichorea in ventri-
 culi, & intestinorum inflammatione.
 49
 Tamarindatum in hæmorrhoidum flu-
 xu. 87
 In Ictero calido. 146
 Cum antiscorbuticis plantis in Scor-
 buto. 118
 Simplex in Scorbuto falso. 122
 Singultus in cholera humida unde? 21
 Sitis in vomitu bilioso unde? 8
 In colica biliosa unde? 58
 In Scorbuto acri unde? 117
 Sonchi succus eximius adversus malum
 hypochondriacum. 105
 Spasmus hystericus quomodo Icterus
 progignat? 132
 Specificum lithontripticum Valentini
 quid sit? 160
- Helmontii quid? ib.
 Nihili profusus faciendum. ib.
 Specifica adversus colicam nulla sunt.
 68
 Spiritus vitrioli, nitri dulcis a multis
 laudati ad flatus discutandos. 25
 Quomodo dulcificatur? ib.
 Quomodo agant? ib.
 Cur minus tuto adhibeantur? ib.
 Spiritus ex plantis per fermentationem
 elicitur cur solvendi vim habeant?
 119
 Per vini spiritum cur cogendi? ib.
 Spiritus Cochleariæ summæ activitatis.
 119
 Cur miscendus cum acidis? 120
 Ex lacte singularis virtutis adversus
 Scorbutum acidum. ib.
 Spiritus vitrioli eximius adversus Scor-
 butum acrem. 120
 Spiritus nitri dulcificatus lithontripti-
 cum perperam habitum. 160
 Spiritus lapidificus calculorum causa
 perperam habitus. 151
 Spirituosa, ac volatilia cur minus tu-
 ta in ventriculi, & intestinorum
 inflammatione? 51
 Spiritus cæco impetu in nerveas Coli
 fibras irruentes quomodo dolorem
 colicum excitet? 54
 Spirituum ataxia quid sit? 103
 Quomodo contingat? ib.
 Quomodo hypochondriacam, & hy-
 stericam affectionem excitet? ib.
 Diarrhœam quomodo? 31
 Spirandi difficultas in malo hypochon-
 driaco unde? 102
 Stercora animalium cur multis pro-
 bentur adversus colicam? 68
 Stomachica cur præscribenda post pur-
 gationem? 23
 Studia intensa quomodo affectioni hypo-
 chondriacæ tribuant? 97. 98
 Suaviter olentia post purgationem præ-
 scribenda in cholera. 23
 Succinum præstantissimum adversus I-
 cterum. 142
 Minus tutum ad calculum expellen-
 dum. 159
 Succorum in cavitatem intestinorum
 hiantium usus quinam? 30

De-

- Depravati quomodo Diarrhoeam excitent? ib.
 Succus pancreaticus neque in naturali statu, neque praternaturali acidus est. 56
 Etiam si acidus sit, cum bile nunquam effervesceat. ib.
 Succi nasturtii aquatici, beccabungæ, fumarizæ in colica pituitosa præstantissimi. 63. 64
 Sudores frigidi extremorum in cholera humida unde? 21
 Sudoris, & perspirationis suppressio quomodo Diarrhoeam excitet? 31
 Sudor Dysenterizæ malignæ superveniens cur salutaris? 38
 Quomodo excitandus? ib.
 Suffumigia quomodo agant in convulsivis morbis? 102
 Supprimentia sanguinem cur minus tuta in immodico hæmorrhoidum fluxu? 85
 Syrupus Willisi Kalybeatus dictus quomodo paretur? 106
 Vires ejusdem eximie adversus malum hypochondriacum. ib.
- T**
- Tartareæ depositiones in sedalibus venis hæmorrhoidum causæ perperam habitæ. 83
 Tartarus vitriolatus quid sit? 89. 140
 Adversus immodicum hæmorrhoidum fluxum ab obstructionibus pendente eximius. 89
 Adversus icterum. 140
 Tartarus solubilis quid sit? ib.
 Ictero profligando opportunus? ib.
 Tartarus martiatus quid sit? 143
 Eximie virtutis ad obstructiones referandas. ib.
 Tempestas calida, fervens, & sicca quomodo Diarrhoeam excitet? 31. 32
 Temperamentum melancholicum quodnam? 83
 Quomodo hæmorrhoides excitet? ib.
 Tendines phlebotomo læsi gravium symptomatum causa. 44
 Tenesmus quid sit? Causa ejus proxima, curatio. 29
 Quomodo differat a Dysenteria? 39
 Tenesmus in calculo vesicæ unde? 156
 Tænia vermis quid sit? 70
 Utrum unicus sit vermis, an plures simul arte uniti? ib.
 Tensiones abdominis in malo hypochondriaco unde? 100
 Testiculi retractio in calculis renum unde? 155
 Therebinthinæ prunis ardentibus injectæ vapor cur eximius in Tenesmo? 41
 Therebinthina in Clysterem recepta optima adversus crassorum intestinorum ulcera. 51
 Therebinthina præstantissima adversus Icterus. 142
 Minus tuta ad calculos expellendos. 159
 Adversus ulcera renum præstantissima. 162
 Theriaca cur narcotica vi donetur? 11
 Thermopotatio in Scorbuto acri præstantissima. 121
 Timor improvisus quomodo Diarrhoeam excitet? 31
 Tinctura Martis acido succo elicite cur eximie in immodico hæmorrhoidum fluxu? 88
 Tinctura corallorum quomodo eliciatur? ibid.
 Cur minus tutum remedium sit? ib.
 Tinctura corallorum anodyna Helvetii quomodo præparetur? ib.
 Undenam eximias vires sortita sit adversus hæmorrhagias? ib.
 Titillatio molesta ad anum ascaridum vermium signum. 75
 Tormentilla eximie virtutis in Diarrhoea, ac Dysenteria. 37. 39
 Tormina ventris inseparabilia a Dysenteria. 32. 33
 Tormina colicam æmulantia in calculis renum unde? 155
 Tremor inferioris labii in vomitu unde? 8
 Trifolium fibrinum quomodo agat adversus Scorbutum acidum? 117
 Trochisci Gordanii efficacissimi adversus ulcera renum, ac vesicæ. 163
 Tu-

- Tumor inflammatorius ventriculi quomodo vomitum excitet? 5
 Tumor in præcordiis sub costis spuris apprensus in inflammatione ventriculi unde? 46
 Cur non eodem in loco appareat in inflammatione intestinorum? 47
 Tumores sub costis spuris in malo hypochondriaco unde? 101
 Tussis sicca in verminatione unde? 75
 In malo hypochondriaco unde? 102
- V**
- Vena corrosiva quomodo vomitum excitet? 6
 Choleras quomodo? 18
 Quenam sint? 6. 18
 Venæ sectio adversus Dysenteriam cum febre præstantissima. 38
 Venæ sectio inter initia celebrata summum ventriculi, & intestinorum inflammationis remedium. 43
 E contra decusu morbi. ib.
 In colica biliosa optima. 64
 In hysteriis Mulieribus, quibus Menstrua suppressa sunt, cur instituat? 68
 Ad immodicas evacuationes sistendas efficacissima. 85
 In hepatis inflammatione, etiam si Icterus adsit, cur instituenda? 147
 In paroxysmo calculi renalis maximi emolumenti in pede instituta. 158
 Ventriculus quot tunicis donetur? 4
 Ventriculi motus peristalticus in quo consistat? ib.
 Si pervertatur, quomodo vomitum cieat? ib.
 Ventriculus cur insignem habeat cum visceribus omnibus communicationem? 4. 5
 Ventriculi gravitas in vomitu sanguineo unde? 8
 Ventriculi, & intestinorum inflammationis causæ. 41. 42
 Signa, prognosis, curatio. 42. 43
 Ventriculi, & intestinorum inflammationem Veteribus innoruisse ostenditur. 43
 Non adeo rarus morbus est, ut vulgo creditur. ib.
 Vermes in intestinis hærentes quomodo vomitum excitent? 7
 Vermium sedes, genera. 68
 Vermes quid sint? eorum causæ, signa. ib.
 Prognosis, curatio. 69
 Vermes cur in ventriculo, & intestinis frequentius, quam aliis partibus nidulentur. ib.
 Teretes quomodo in tenuibus existere conjiciant nonnulli? 70
 Quomodo differant a terrestribus? ib.
 Vermes utrum ex ovulis insectorum gignantur, an ex minimis ovis nobis connati sint? 71. 72
 Verminatio cur hæreditarius sit morbus? 72
 Cur magis familiaris iis, qui duram habent alvum, quam qui fluidam? ibid.
 Vermes per os, aut alvum ejecti omnium tutissimum verminationis signum constituunt. 75
 Vermes cur purgantium vim quandoque eludant? 78
 Eo casu cur purgandum non sit? ib.
 Veronica minus tutum remedium ad calculum expellendum. 159
 Optimum adversus ulcera renum. 162
 Vertigo in vomitu unde? 8
 Victus ratio in malo hypochondriaco ceteris anteponenda. 111
 Viæ intestinorum, ac ventriculi omnium commodissimæ ad sanguinis massam ab incongruis inquinamentis expurgandam. 21. 22
 Vinum malvaticum cum infusione plantarum aromaticarum optimum in morbis ventriculi a crasso, ac viscido oriundis. 12
 Vinum optimum vetus odoriferum cum myrrha ad vires confortandas efficacissimum. ib.
 Vinum quando acefcit in stomacho prohibendum. 12. 13
 Vinum in stomacho acefcens cur Cholera excitet? 20
 Vinum optimum cur poetis amicissimum? 26

- Vini facultates plures. ib.
 Stomachum languentem confortandi illustris. ib.
 Eo magis si calidum potetur. ib.
 Vinum album, in quo ebullierint flores hyperici, millefolii, optimum pro Clystere in Dysenteria. 38
 Vinum meracum post prandium, vel cenam cur optime cedat in Dysenteria? 41
 Vinum maturum absynthites in colica pituitosa cur eximium? 64
 Vinum rhenanum cur acerbum, atque asperum? 106
 Cur ad tincturas ex Marte eliciendas opportunum? ib.
 Vinum dum lac exhibetur cur prohibendum? 108
 Vina acida quomodo calculorum generationi tribuant? 153
 Vipera utrum Scorbuto, aliisque cutaneis morbis curandis idonea? 122
 Viperarum venenum qua ratione infestum? 136. 137
 Virga aurea. minus tutum remedium ad calculum expellendum. 159
 Vita sedentaria quomodo calculorum generationi tribuat? 154
 Vitrum antimonii quid sit? 17
 Quomodo choleram excitet? 17. 18
 Ventriculi, & intestinorum inflammationem quomodo? 44
 Vitrea frustula ingesta quomodo ventriculi, & intestinorum inflammationem excitent? ib.
 Vitriolata medicamenta cur potenter adstringant? 86
 Vitriolum Martis quid sit? ib.
 Ungues incaute resectæ lethalis convulsionis causa. 44
 Vomitus quid sit? causa ejus proxima, divisio, causæ remotæ. 1
 Causæ externæ, signa, prognosis, curatio. 2. 3
 Vomitus a solis musculis Abdominis perfici non posse contra nonnullorum opinionem ostenditur. 4
 Vomitus idiopathicus, & sympatheticus quinam? 5
 Vomitus naturalis quinam, & unde oriatur? 9
 Artificialis? ib.
 Vomitus diebus judicialibus febribus intermittentibus sponte superveniens cur salutaris? ib.
 Vomitus sanguinis in iis, quibus suppressæ sunt menstruæ purgationes, unde? ib.
 Cur parum pertimescendus? ib.
 Vomitus sanguinis in gravidis unde? 9. 10
 Cur periculosus? 10
 Vomitus, & quæcumque aliæ evacuationes quando cohibendæ? ib.
 Vomitus tenacis, ac viscidæ materiæ in colica pituitosa unde? 58
 Vomitus acerrimæ materiæ in biliosa unde? ib.
 Vomendi conatus, vomitus in malo hypochondriaco unde? 101
 Cur graviores sint jejuno stomacho, & a pastu? 101
 Vomitus in calculis renum unde? 155
 Vomitoria cur minus tuta in cholera? 23
 Vomitoria in Diarrhœa, & Dysenteria adhibenda quænam? 39
 Urina tenuis, & aquosa, in qua arenosa subsideant, nephritici doloris signum. 56. 57
 Urinæ tenuis, ac limpidæ copiosa excretio in malo hypochondriaco unde? 102
 Rufa in colica biliosa unde? 58
 Urina oleosa cum cuticula in ima superficie apparente in Scorbuto falso unde? 116
 Urina quibus partibus constet? 152
 Urinæ elementorum examen apprime facit ad calculorum generationem assequendam. ib.
 Urina tenuis, aquosa, suberuenta in paroxysmo-nephritidis unde? 155. 156
 Eiusdem suppressio unde? 156
 Urina turbida arenam, ac sabulum deponens remisso paroxysmo nephritidis unde? 157
 Urtica quibus constet principiis? 87
 Cur eximie virtutis ad sanguinem suppressendum? ib.
 Uvæ Corinthiacæ quomodo alvum moveant? 35
 Cur minus tuto adhibeantur in Diarrhœa? ib.